ชีวประวัติย่อของ
นายปรีดี พนมยงค์

ชีวประวัติย่อของนายปรีดี พนมยงค์

(จนถึง ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๒๕)

สกุลพนมยงค์

และ

สกุล ณ ป้อมเพชร์

PRIDI-PHOONSUK
ปรีดี - พูนศุข พนมยงค์
www.pridi-phoonsuk.org
ChangeFusion OPENBASE.in.th
เครือข่ายจัดการความรู้
เนื้อหาทั้งหมดใน OpenBase ถูกเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution-Noncommercial-Share Alike 3.0 Unported License ท่านสามารถนำเนื้อหาทุกชิ้นไปใช้และเผยแพร่ต่อได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า และต้องใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกันนี้เมื่อเผยแพร่งานที่ดัดแปลง เว้นแต่จะระบุเป็นอย่างอื่น

ชีวประวัติย่อของนายปรีดี พนมยงค์ สกุลพนมยงค์ และสกุล ณ ป้อ

พิมพ์ครั้งแรก สิงหาคม ๒๕๒๖
จำนวนพิมพ์ ๔,๐๐๐ เล่ม
จัดพิมพ์โดย โครงการ "ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย"

พิมพ์ครั้งที่สอง พฤศจิกายน ๒๕๓๕
จำนวนพิมพ์ ๓,๐๐๐ เล่ม
จัดพิมพ์โดย มูลนิธิปรีดี พนมยงค์

คำแถลง (พิมพ์ครั้งแรก)

"ชีวประวัติย่อของนายปรีดี พนมยงค์" เป็นผลงานการจัดพิมพ์อันดับที่ ๓ ของโครงการ "ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย" ความดำริเริ่มแรกเมื่อครั้งที่โครงการฯ ได้รับต้นฉบับจากนายปรีดี พนมยงค์นั้น จะจัดพิมพ์ขึ้นเนื่องในโอกาสครบรอบ ๕๐ ปี ของวันรัฐธรรมนูญ ในวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๒๕ แต่นายปรีดี พนมยงค์ปรารถนาที่จะเขียนภาคผนวกเพิ่มเติมในเรื่องการเจรจาสนธิสัญญาใหม่เมื่อ พ.ศ.๒๔๘๐ และ การบุกเบิกวางรากฐานธนาคารกลางของชาติไทย ทางโครงการฯ จึงได้รอต้นฉบับที่สมบูรณ์เพิ่มเติม และได้รับต้นฉบับที่เพิ่มเติมนั้นภายหลังจากที่นายปรีดี พนมยงค์ ได้ถึงแก่อสัญกรรม

ดังนั้น การจัดพิมพ์ "ชีวประวัติของนายปรีดี พนมยงค์" ในครั้งนี้ ทางโครงการฯ จึงถือเป็นโอกาสที่จัดพิมพ์ขึ้นเนื่องในวาระครบ ๑๐๐ วัน ของการถึงแก่อสัญกรรมของนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งจะตรงกับวันที่ ๗ สิงหาคมศกนี้

อนึ่ง เงินทุนในการจัดพิมพ์หนังสือ "ชีวประวัติย่อของนายปรีดี พนมยงค์" ทางโครงการฯ ได้รับการอนุเคราะห์จาก มูลนิธิดิเรก ชัยนาม ทางคณะกรรมการโครงการฯ ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงแก่มูลนิธิดิเรก ชัยนาม มา ณ โอกาสนี้ด้วย

คณะกรรมการโครงการ "ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย"

คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ ๒

"ชีวประวัติย่อของนายปรีดี พนมยงค์" ได้เคยจัดพิมพ์ครั้งหนึ่งแล้ว โดยคณะกรรมการโครงการ "ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย" ในวาระครบ ๑๐๐ วันของการถึงแก่อสัญกรรมของนายปรีดี พนมยงค์ เมื่อสิงหาคม ๒๕๒๖

บัดนี้ เห็นสมควรจัดพิมพ์หนังสือนี้เป็นครั้งที่ ๒ โดยเพิ่มข้อเขียนของนายปรีดี พนมยงค์ เรื่อง "สกุลพนมยงค์" และ "สกุล ณ บ้อมเพชร์" ไว้ในท้ายเล่มด้วย

มูลนิธิปรีดี พนมยงค์

สารบัญ

เบิกเรื่อง ๑

๑. นามบิดามารดา ๓

๒. วันเกิดและที่เกิด ๓

๓. การศึกษาในประเทศไทย ๓

๔. กิจกรรมพิเศษและรับราชการระหว่างเป็นนักเรียนกฎหมาย ๔

๕. การศึกษาในประเทศฝรั่งเศส ๔

๖. กิจกรรมพิเศษระหว่างศึกษาในฝรั่งเศส ๖

(๑) การจัดตั้งสามัคยานุเคราะห์สมาคม

(๒) เลขาธิการสมาคมคนแรก,สภานายกสมาคมครั้งที่ ๒

สภานายกสมาคมครั้งที่ ๓

(๓) ริเริ่มที่จะเปลี่ยนแปลงสมาคมฯให้เป็นสหภาพแรงงานและ

ต่อสู้ท่านอัครราชทูตสยามสมัยนั้นซึ่งเป็นตัวแทนระบบสมบูรณาฯ

สำเนาโทรเลขเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศถึงอัครราชทูตสยาม

ประจำกรุงปารีส ฯลฯ

สารตราบัวแก้วน้อย

สำเนาหนังสือกรมราชเลขาธิการ

สำเนาพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ

๗. ร่วมกับเพื่อนอีก ๖ คนรวมเป็น ๗ คน ประชุมครั้งแรกก่อตั้งคณะราษฎร

ที่กรุงปารีสเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.๑๙๒๗ ๑๗

๘. หน้าที่ราชการก่อการอภิวัฒน์ฯ ๒๔ มิถุนายน ๑๗

๙. กิจกรรมพิเศษก่อนอภิวัฒน์ฯ ๒๔ มิถุนายน ๑๘

๑๐. ร่วมกับสมาชิกคณะราษฎรที่เป็นทหารบก,ทหารเรือ,พลเรือน,ทำการ

อภิวัฒน์ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ๑๘

๑๑. หน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารตั้งแต่ประกาศใช้ธรรมนูญการปกครอง

แผ่นดินชั่วคราวฉบับ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ ๑๘

๑๒. เสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจ ๑๙

๑๓. รัฐบาลมโนฯ ปิดสภาผู้แทนราษฎรและงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา,

พ.ร.บ.คอมมิวนิสต์,เนรเทศนายปรีดีฯ ๒๐

๑๔. การอภิวัฒน์ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ ๒๐

๑๕. ปรีดีฯ กลับสู่สยาม ๒๑

๑๖. เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ๒๑

๑๗. ก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ๒๒
๑๘. เดินทางไปต่างประเทศเจรจาลดดอกเบี้ยเงินกู้ที่รัฐบาลรัชกาลที่ ๖
ได้ทำไว้และทาบทามรัฐบาลต่างประเทศที่จะแก้ไขสนธิสัญญาไม่เสมอภาค ๒๓
๑๙. การเจรจาให้สยามมีเอกราชและอธิปไตยสมบูรณ์และได้ดินแดนบางส่วน
ระหว่างเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ๒๓
๒๐. ปรับปรุงภาษีอากรให้เป็นธรรม ยกเลิกภาษี "รัชชูปการ" (ภาษีส่วย)
อากรค่านา สถาปนาประมวลรัษฎากร**เป็นครั้งแรก**ในประเทศไทย ๒๕
๒๑. โอนวิสาหกิจยาสูบของบริษัทอังกฤษอเมริกันมาเป็นของรัฐบาลไทย
สำเร็จก่อนญี่ปุ่นยึด ๒๖
๒๒. เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์คนหนึ่งในคณะผู้สำเร็จราชการ
แทนพระองค์ ต่อต้านเผด็จการและ**ปฏิบัติ**การเพื่อให้ชาติไทยได้เอกราช
อธิปไตยสมบูรณ์กลับคืน ๒๗
๒๓. หลักฐานของสัมพันธมิตรรับรองเอกราชอธิปไตยของชาติไทยและรับรอง
คุณูปการของเสรีไทย และรับรองว่าปรีดีฯเป็นตัวแทนของชาติไทย ๓๑
บันทึกจัดทำโดยกรมกิจการปาซิฟิคตะวันตกเฉียงใต้เพื่อประธานาธิบดี
โทรเลขลับระหว่างผู้รักษาการแทน ร.ม.ต.การต่างประเทศ ส.ร.อ.
กับ "รูธ" (นามแฝงของปรีดีฯ)
คำเปิดเผยของลอร์ดหลุยส์ เมานท์แบทเตน
๒๔. ประกาศสันติภาพ ๕๐
โทรเลข ร.ม.ต.ต่างประเทศอเมริกันถึงเอกอัครรัฐทูตอเมริกัน
ประจำอังกฤษ
ข้อสังเกต คำอ้างของ ๒ อดีตนายกฯ ไทย
๒๕. อัญเชิญสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเสด็จกลับสยามเพื่อทรง
บริหารราชการแผ่นดินด้วยพระองค์เอง ๖๑
๒๖. ประกาศพระบรมราชโองการยกย่องนายปรีดีฯ เป็นรัฐบุรุษอาวุโส ๖๑
๒๗. นายกรัฐมนตรีครั้งที่ ๑ เป็นเวลา ๒ เดือน ๑๐ วัน ๖๒
๒๘. นายกรัฐมนตรีครั้งที่ ๒ เป็นเวลา ๒ วัน ๖๓
๒๙. นายกรัฐมนตรีครั้งที่ ๓ เป็นเวลา ๒ เดือน ๑๐ วัน ๖๓
๓๐. ลี้ภัยรัฐประหาร ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ ๖๔
๓๑. ขบวนประชาธิปไตย ๒๖ กุมภาพันธ์ (๒๔๙๒) ๖๔
๓๒. ลี้ภัยในสาธารณรัฐประชาชนจีนภายหลังนำขบวนการประชาธิปไตย
๒๖ กุมภาพันธ์ พ่ายแพ้ ๗๐

๓๓. ถูกใส่ความว่าสมคบการปลงพระชนม์ในหลวงรัชกาลที่ ๘ ๗๑
ประกาศขออภัยโดยบริษัทสยามรัฐ จำกัด,ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชกับพวก
ประกาศขออภัยโดยนายรุ่งโรจน์ นรเชษฐวุฒิวัย กับพวก
คำพิพากษา ฯลฯ คดีนายปรีดีฯฟ้องนายชาลี เอี่ยมกระสินธุ์ กับพวก
๓๔. ตัวการสำคัญที่ปลุกปั่นให้คนเข้าใจผิดว่านายปรีดีฯสมคบปลงพระชนม์รัชกาลที่ ๘
เอกสารหลักฐานซึ่งอัครราชทูตอังกฤษประจำกรุงเทพฯรายงานด่วนถึง
กระทรวงการต่างประเทศ ๗๖
ภาพสำเนาเอกสารหน้าปกบันทึกความเห็นของกระทรวงการต่างประเทศ
อังกฤษ
๓๕. ผู้จ้างหรือวานบุคคลทำการใส่ร้ายปรีดีฯ ในกรณีสวรรคตรัชกาลที่ ๘ ๘๔
๓๖. ต่อสู้เพื่อสัจจะแห่งประวัติศาสตร์ของชาติไทย ๘๖
คำพิพากษา ฯลฯ คดีนายปรีดีฯ ฟ้องนายรอง ศยามานนท์กับพวก
กรณีหมิ่นประมาท
ประกาศกระทรวงศึกษาธิการเพิกถอนรางวัลชมเชยฯ หนังสือเรื่อง
ชีวิต ๕ แผ่นดินของ พล.ท.ประยูร ภมรมนตรี และประกาศขอขมาของสำนักพิมพ์
บทความมติชนรายวันเรื่องสะท้อนจริยธรรมทางวิชาการ
๓๗. สุนทรพจน์ของปรีดี พนมยงค์ แสดงในสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม
และคำกล่าวตอบของประธานสภาผู้แทนราษฎร ๙๕
ภาคผนวก

สังเขปการเจรจาสนธิสัญญาใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๘๐ (ค.ศ.๑๙๓๗) ๑๐๕
ชาติไทยได้เอกราชสมบูรณ์ ๑๔๙
การบุกเบิกวางรากฐานธนาคารกลางของชาติไทย ๑๖๓
สกุลพนมยงค์ ๑๘๑
สกุล ณ ป้อมเพชร์ ๑๙๐
ข้อเขียนของท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์

ชีวประวัติย่อของนายปรีดี พนมยงค์
(จนถึง ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๒๕)

ชีวประวัติย่อ

ของ

นายปรีดี พนมยงค์

(จนถึง ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๒๕)

เบิกเรื่อง

ข้าพเจ้ากับพูนศุขภรรยาได้ร่วมมือกันรวบรวมหลักฐานเอกสารแท้จริง เพื่ออาศัยเป็นหลักในการเรียบเรียงชีวิตและการงานของเราทั้งสอง โดยให้ชื่อหนังสือเล่มนั้นว่า *"ชีวิตและการงานปรีดี-พูนศุข"* ในการนั้นจึงต้องใช้เวลายืดเยื้อยาวนาน คือ นอกจากเอกสารเกี่ยวกับเรื่องของเราทั้งสองได้กระจัดกระจายเพราะข้าพเจ้ากับภรรยาต้องโยกย้ายสถานที่อยู่หลายแห่ง และอีกประการหนึ่งข้าพเจ้ากับภรรยาได้ทำคำอธิบายประวัติความเป็นมาและเหตุผลประกอบไว้ด้วย จึงเป็นเรื่องยืดยาวซึ่งจะต้องทะยอยพิมพ์เป็นตอน ๆ ไป ในชั้นเดิมดำริที่จะพิมพ์ตอนที่ ๑ เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๑ ในโอกาสที่เราทั้งสองได้แต่งงานครบรอบ ๕๐ ปีบริบูรณ์ แต่เนื่องจากข้อเท็จจริงของสถานการณ์หลายประการยังอยู่ในระหว่างพิจารณาของศาลยุติธรรม จึงต้องเลื่อนเวลาพิมพ์หนังสือภาคที่ ๑ ไว้ บัดนี้คดีดังกล่าวได้เสร็จสิ้นลงโดยศาลได้พิพากษาให้คดีสิ้นสุดลงตามสัญญาประนีประนอมที่จำเลยได้ยอมรับความคลาดเคลื่อนในหนังสือที่จำเลยได้พิมพ์นั้น และจำเลยได้ขอขมาข้าพเจ้า(ปรีดี พนมยงค์)แล้ว ข้าพเจ้ากับภรรยาก็จะได้เตรียมพิมพ์ตอน ๑ แห่งหนังสือนั้นภายในเวลาไม่ช้านัก และพิจารณาทะยอยพิมพ์ตอนอื่น ๆ ในโอกาสสมควรต่อไป

เมื่อไม่นานมานี้คุณสมบัติ เบญจศิริมงคล นายกสมาคมนักเรียนไทยในสหพันธรัฐเยอรมัน และคุณเสาวนีย์ ลิมมานนท์ ประธานนักเรียนไทยในประเทศฝรั่งเศส ได้ขอให้ข้าพเจ้าเรียบเรียงชีวประวัติย่อของข้าพเจ้าเพื่อจะนำไปเสนอในที่ประชุมนักเรียนไทยในแต่ละประเทศนั้นให้ทราบไว้ก่อนที่จะได้อ่านรายละเอียดเกี่ยวกับชีวิตและการงานของข้าพเจ้าและภรรยาทุก ๆ ตอน ข้าพเจ้ายินดีสนองคำขอร้องนั้นเพื่อให้ท่านผู้อ่านทราบไว้เป็นเบื้องต้นก่อนดังต่อไปนี้

(หมายเหตุ : เพื่อสอดคล้องกับต้นฉบับหนังสือ *"ชีวิตและการงานของปรีดี-พูนศุข"*ฉะนั้นในบทความ *"ชีวประวัติย่อ"* นี้ข้าพเจ้าจึงใช้คำว่า *"ปรีดี"* เป็นคำแทนชื่อข้าพเจ้า และคำว่า *"พูนศุข"* เป็นคำแทนชื่อภรรยาข้าพเจ้า)

ปรีดี พนมยงค์

ชานกรุงปารีส

๒๘ สิงหาคม ๒๕๒๕

๑. นามบิดามารดา

นายเสียง กับ นางลูกจันทน์ พนมยงค์

๒. วันเกิดและที่เกิด

วันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๔๓ (ค.ศ.๑๙๐๐) ณ บ้านหน้าวัดพนมยงค์ ตำบลท่าวาสุกรี อำเภอกรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓. การศึกษาในประเทศไทย

(๑) เริ่มศึกษาหนังสือไทยที่บ้านครูแสง ตำบลท่าวาสุกรี แล้วย้ายไปศึกษาต่อที่บ้านหลวงปราณีฯ (เปี่ยม) อำเภอท่าเรือ

(๒) อ่านออกเขียนได้แล้วเข้าศึกษาที่โรงเรียนวัดรวกซึ่งสมัยนั้นเป็นโรงเรียนรัฐบาลประจำอำเภอท่าเรือ สอบไล่ได้ชั้น ๑ แห่งประโยค ๑ (ตามหลักสูตรกระทรวงธรรมการสมัยนั้นที่จำแนกการศึกษาสามัญออกเป็น ๓ ประโยค ๆ ละ ๔ ชั้น ยังมิได้จำแนกเป็นชั้นมูล, ประถม, มัธยม)

(๓) ต่อมากระทรวงธรรมการจัดหลักสูตรใหม่ จำแนกเป็นชั้นมูล, ประถม, มัธยม จึงย้ายไปศึกษาที่โรงเรียนวัดศาลาปูน อำเภอกรุงเก่า สอบไล่ได้ประถมบริบูรณ์ ตามหลักสูตรใหม่แล้ว ย้ายไปศึกษาชั้นมัธยมเตรียมที่โรงเรียนวัดเบญจมบพิตร แล้วย้ายไปศึกษาต่อที่โรงเรียนตัวอย่างมณฑลกรุงเก่าจนสอบไล่ได้ชั้นมัธยม ๖ (ซึ่งเป็นชั้นสูงสุดสำหรับหัวเมือง) แล้วไปศึกษาต่อที่โรงเรียนสวนกุหลาบอีก ๖ เดือนจึงลาออกเพื่อกลับไปช่วยบิดาทำนา ซึ่งได้รับความรู้ทางปฏิบัติเป็นอันมากจากชาวนา

(๔) ในพ.ศ.๒๔๖๐ เข้าศึกษาที่โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม และศึกษาภาษาฝรั่งเศสที่เนติบัณฑิตยสภาโดยอาจารย์เลเดแกร์ (E.LADEKER) ที่ปรึกษาศาลต่างประเทศเป็นผู้สอน

(๕) พ.ศ.๒๔๖๒ สอบไล่วิชากฎหมายชั้นเนติบัณฑิตได้ แต่ตามข้อบังคับสมัยนั้นยังเป็นเนติบัณฑิตไม่ได้เพราะมีอายุยังไม่ครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ต้องรอจน

ถึงมีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ในพ.ศ.๒๔๖๓ จึงได้เป็นสมาชิกสามัญแห่งเนติบัณฑิตยสภา

๔. กิจกรรมพิเศษและรับราชการระหว่างเป็นนักเรียนกฎหมาย

(๑) พ.ศ.๒๔๖๐-๒๔๖๑ เป็นเสมียนสำนักงานทนายความพระวิชิตมนตรี (สุด กุณฑลจินดา) อดีตอธิบดีศาลมณฑลชุมพร และอดีตผู้ช่วยเจ้ากรมพระธรรมนูญทหารบก

(๒) พ.ศ.๒๔๖๒-๒๔๖๓ เป็นเสมียนโทกรมราชทัณฑ์

(๓) เคยได้รับอนุญาตพิเศษเป็นทนายความบางคดี

๕. การศึกษาในประเทศฝรั่งเศส

(๑) สิงหาคม ๒๔๖๓ ได้รับการคัดเลือกจากกระทรวงยุติธรรมให้ทุนไปศึกษาวิชากฎหมาย ณ ประเทศฝรั่งเศส

(๒) ศึกษาภาษาฝรั่งเศสและความรู้ทั่วไปที่วิทยาลัย (Lyceé) กอง (Caen) และศึกษาพิเศษจากอาจารย์เลอบอนนัวส์ (LEBONNOIS) ซึ่งเป็นเลขาธิการสถาบันครุศาสตร์ระหว่างประเทศ (Institut Pedagogique International)

(๓) ศึกษากฎหมายที่มหาวิทยาลัยกอง (Caen) สอบไล่ได้ปริญญารัฐเป็น *"บาเชอลิเอร์"* กฎหมาย (Bachelier en Droit) และสอบไล่ได้ปริญญารัฐเป็น *"ลิซองซิเอ"* กฎหมาย (Licencié en Droit)

(๔) ศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยปารีส สอบไล่ได้ปริญญารัฐเป็น *"ดุษฎีบัณฑิตกฎหมาย"* (Docteur en Droit) ฝ่ายนิติศาสตร์ (Sciences Juridiques) และสอบไล่ได้ประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูงในทางเศรษฐกิจ (Diplôme d'Etudes Supefieures d'Economie Politique) ตามเอกสารหลักฐานดังต่อไปนี้

เอกสารท้ายฟ้องหมายเลข ๑๑
ศาลแพ่ง คดีหมายเลขดำที่ ๔๒๒๖/๒๕๒๑
ระหว่างนายปรีดี พนมยงค์ โจทย์
นายรอง ศยามานนท์กับพวก จำเลย

ที่ ปร ๐๑/๒๕๓๐

กรุงปารีส

วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๖๔

เรียนมายัง มหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาสิริยศฎาภัย ผู้รั้ง ตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม

ข้าพเจ้านายปรีดี พนมยงค์ นักเรียนของกระทรวงยุติธรรม ได้ทำเรื่องราวขอศึกษาวิชากฎหมายในมหาวิทยาลัยแห่งปารีส ตามรูปวิธีที่ ๑) ให้ได้ปริญญาหมอกฎหมาย (ด็อกเตอร์ออฟลอว์) Docteur en Droit (Science Juridique) ประกาศนียบัตรของปริญญาตรีที่ ๒) ให้ประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูงในทางเศรษฐกิจ (Diplôme d'Etudes supérieures d'Economie politique) ซึ่งเป็นวิชาชั้นปริญญาตรีที่ พนมยงค์ขอเพิ่มให้เติมขึ้นจากปริญญาหมอกฎหมายอันหนึ่ง แต่เป็นวิชาเอกประกอบของการเป็นหมอกฎหมายในฝรั่งเศส มีวิธีของหมอกฎหมายในฝรั่งเศสที่ได้ประกาศนียบัตรของการศึกษาวิชาเพิ่มเติมขึ้นอีกอย่างหนึ่งเป็น ๒ วิธี ๑) มีวิธีไปเรียนตามหลักสูตรการศึกษาในมหาวิทยาลัย และ ๒) มีวิธีไปเรียนตามหลักสูตรที่ทำแบบสำหรับการศึกษาของนักศึกษามหาวิทยาลัย (Concours d'admission des Etudiants de Droit)

ข้าพเจ้าได้ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย โดยเรียกตัวมาสัมภาษณ์ ซึ่งได้ออกจากหาเมื่องมาเรียน วันที่ ๕ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๖๔ ข้าพเจ้าขอเสนอรายการตามที่กราบเรียนมาข้างต้น มาเพื่อเจ้าคุณโปรดทราบ และขอมอบตัวนายปรีดี พนมยงค์ โดยหนังสือนี้

ข้าพเจ้าขอแสดงความเคารพอย่างสูงมาด้วย

(ลงพระนามพระองค์เจ้าจรูญศักดิ์กฤดากร
อัครราชทูตสยามประจำกรุงปารีส)

๖. กิจกรรมพิเศษระหว่างศึกษาในฝรั่งเศส

(๑) เมื่อพ.ศ.๒๔๖๖-๒๔๖๗ (ค.ศ.๑๙๒๔-๑๙๒๕) ร่วมกับนักเรียนไทยในฝรั่งเศสกับสวิตเซอร์แลนด์และนักเรียนไทยในประเทศอื่นส่วนที่ขึ้นต่อสถานทูตสยามกรุงปารีส ตั้งเป็นสมาคมอันหนึ่งอันเดียวกันเรียกชื่อว่า *"สามัคยานุเคราะห์สมาคม"*อักษรย่อ *"ส.ย.า.ม."* เรียกเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า*"Association Siamoise d'Intellectualité et d'Assistance Mutuelle"* อักษรย่อ *"S.I.A.M."*

(๒) ได้รับเลือกตั้งเป็นเลขาธิการสมาคมคนแรก แล้วใน พ.ศ.๒๔๖๘ (ค.ศ.๑๙๒๕)ได้รับเลือกตั้งเป็นสภานายกสมาคม และในพ.ศ.๒๔๖๙ (ค.ศ.๑๙๒๖) ได้รับเลือกตั้งเป็นสภานายกสมาคมอีกครั้งหนึ่ง

(๓) ริเริ่มที่จะแปลงสมาคมฯให้เป็นสหภาพแรงงานและการต่อสู้ท่านอัครราชทูตสยามสมัยนั้นซึ่งเป็นตัวแทนระบบสมบูรณาฯดังต่อไปนี้

การประชุมประจำปีระหว่างหยุดฤดูร้อนประจำปีค.ศ.๑๙๒๖ ได้มีขึ้นในเดือนกรกฎาคมกับต้นสิงหาคมค.ศ.๑๙๒๖ (พ.ศ.๒๔๖๙) ที่ คฤหาสน์ ณ ตำบลชาเตรตต์ และมีกิจกรรมพื้นฐานเช่นเดียวกับการประชุมเมื่อค.ศ.๑๙๒๕

ปรีดีเห็นว่าผลสรุปที่ได้จากการประชุมเมื่อปีที่แล้วนั้นแสดงว่าเพื่อนนักเรียนส่วนมากได้ก้าวเข้าสู่แนวทางสมาคมการเมืองเพื่อระบบประชาธิปไตย ฉะนั้นในการประชุมประจำปีครั้งที่ ๓ สำหรับค.ศ.๑๙๒๖ นั้น คณะกรรมการสมาคมฯจึงได้จัดให้มีปาฐกถาการเมืองมากขึ้นกว่าปีที่แล้ว เพื่อปรารถนาให้สมาคมก้าวไปอีกก้าวหนึ่งในการร่วมกันต่อสู้ท่านอัครราชทูตซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐบาล(สมบูรณาฯ) เพราะท่านปฏิบัติการไม่เหมาะสมหลายประการ

ปรีดีจึงเสนอให้ที่ประชุมอภิปรายถึงกิจกรรมของท่านอัครราชทูตที่เพื่อนนักเรียนเห็นได้ว่าไม่เหมาะสมอย่างไรบ้าง ครั้นแล้วปรีดีจัดให้มีการอภิปรายถึงวิธีจ่ายเงินกระเป๋า(Pocket Money) และเงินค่าใช้จ่ายสำหรับความเป็นอยู่ที่นักเรียนส่วนมากไม่ได้รับเท่าที่ควร เพราะเงินแฟรงค์มีค่าตกต่ำอยู่เรื่อย ๆ

นักเรียนส่วนมากทราบอยู่แล้วว่า ขณะนั้นสถานทูตให้ปรีดีเป็นนักเรียนชั้น *"อาวุโสสูง"* (Super Senior) ที่ได้เงินเดือนจากสถานทูตมากกว่านักเรียน

อาวุโสธรรมดา และการศึกษาของปรีดีก็จะสำเร็จขั้นปริญญาเอกภายในเวลาอีกไม่กี่เดือน ฉะนั้นปรีดีจึงไม่มีเหตุเฉพาะตัวที่จะก่อเรื่องเกี่ยวกับประโยชน์ส่วนตน หากปรีดีมีความเห็นแก่ความเป็นอยู่ของนักเรียนส่วนมากที่จะต้องเรียนอยู่ในฝรั่งเศสต่อไป ปรีดีจึงเสนอที่ประชุมสมาคมทำหนังสือยืนยันต่อท่านอัครราชทูตเพื่อขอให้พิจารณาเพิ่มเติมเงินค่าใช้จ่ายให้แก่นักเรียนที่ได้เงินกระเป๋าหรือเงินเดือนน้อย และขอให้จ่ายเป็นเงินปอนด์ตามงบประมาณที่สถานทูตได้รับจากกรุงเทพฯ ท่านอัครราชทูตจึงได้โทรเลขด่วนถึงกระทรวงการต่างประเทศขอให้นำความกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯขอส่งตัวปรีดีกลับสยามโดยด่วน ตามเหตุผลที่ท่านอัครราชทูตกล่าวหาว่าปรีดีทำการประดุจเป็นหัวหน้าสหภาพแรงงานโดยยุยงให้นักเรียนเรียกร้องเงินกระเป๋าหรือเงินเดือนเพิ่มขึ้น อีกทั้งปรีดีได้ปฏิบัติการโดยขัดคำสั่งท่านอัครราชทูต ฯลฯ ฝ่ายปรีดีกับสมาชิกแห่งสมาคมฯก็ได้ถวายฎีกากราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ โต้แย้งคำกล่าวหาของท่านอัครราชทูต

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯได้ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยถูกต้องแล้วว่าปรีดีต้องรับผิดชอบในการที่จะแผลงสมาคมของนักศึกษาให้มีสภาพเป็นสหภาพแรงงาน(Syndicate) ดังปรากฏตามเอกสารที่ลงพิมพ์เปิดเผยแล้วในหนังสือของข้าพเจ้าเมื่อพ.ศ.๒๕๑๕ ดังต่อไปนี้

(ก) สำเนาโทรเลขเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศถึงอัคร ราชทูตสยามประจำกรุงปารีส ฉบับลงวันที่ ๒๒ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๒๖ (พ.ศ. ๒๔๖๙)

Copy No.14080 (Received 22nd October 1926)

His Majesty, having examined all the documents submitted concerning Prince Charoon's dispute with the

S.I.A.M. and students' petition, has come to the conclusion that the Students' Society has deviated from the purposes for which it was formed. The object of the Society should be entirely social among students under the care of the Paris Legation. It seems that the Society has now become a sort of Syndicate of students, in which the Students meet to discuss the actions of the Minister and to form resolutions and take actions contrary to the wishes of the Minister. The Students have discussed and condemned the manner in which the Minister has been paying out their allowances, they have sent representatives to England well knowing that it was against the wishes of the Minister. They have shown themselves to be thoroughly hostile to the Minister and the actions of the President of the Society has been on the verge of insolence. Such a state of affair cannot be tolerated for if Students are allowed to form themselves into a Syndicate hostile to the Minister in this way, no Minister can possibly accept the responsibility of looking after the Students' welfare in the future. His Majesty, therefore, orders that the S'I'A'M' in its present form should be dissolved. If it is still desired to form some Society that will afford the Students some social intercourse among themselves, new Statutes must

be framed in which the Students will be allowed to have free hand as to social arrangements but otherwise must be under the strict control of the Legation. Moreover junior students of the Preparatory and Public School class should not be full members and have votes. They can join the Holiday Camp under the special care of a person or persons chosen by the Minister. They should live as much as possible apart from the elder students while joining in some of the sports and entertainments. His Majesty considers that Nai Pridi Panomyong must be held chiefly responsible for the Society's deviation from its original purpose and for inciting a feeling of indiscipline and mistrust of the Minister among the Students, His Majesty, therefore, commands that Nai Pridi Panomyong be immediately recalled.

As to the second part of the Students petition asking for their allowances to be paid in pounds instead of francs, His Majesty is willing to consider the matter after having received explanations from the Minister. If it has not already been done so, a copy of the petition should be supplied to Prince Charoon and Prince Charoon is requested to submit explanations with reference to the said petition concerning allowances.

His Majesty deeply regrets to learn of indisciplinary feelings among students and wishes to call them to their sense of duty.

Sd/TRAIDOS

คำแปลภาษาไทย

สำเนาที่ 14080 (รับวันที่ 22 ตุลาคม ค.ศ. 1926)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพิจารณาเอกสารทั้งหมดที่ได้กราบบังคมทูลเกี่ยวกับการพิพาทของพระองค์เจ้าจรูญ ฯ กับ เอส.ไอ.เอ.เอม. (ชื่อย่อของสมาคมนักเรียนไทยในฝรั่งเศสในประเทศอื่นส่วนที่ขึ้นกับสถานทูตสยามกรุงปารีส) และฎีกาของนักเรียนแล้ว มีพระบรมราชวินิจฉัยว่าสมาคมนักเรียนได้เบี่ยงออกจากวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งสมาคมนั้น วัตถุประสงค์ของสมาคมจะต้องเป็นทางสังคมครบถ้วนระหว่างนักศึกษาภายใต้ความดูแลของสถานทูตปารีส ดูประหนึ่งว่าบัดนี้สมาคมได้กลายเป็นสหภาพชนิดหนึ่งของนักศึกษาซึ่งนักศึกษาชุมนุมกันเพื่ออภิปรายกิจกรรมของอัครราชทูตและเพื่อมีมติและดำเนินกิจการตรงกันข้ามกับความประสงค์ของอัครราชทูต นักศึกษาได้อภิปรายและประณามวิธีการที่อัครราชทูตได้จ่ายเงินเดือนให้แก่พวกเขา พวกเขายังได้ส่งผู้แทนไปประเทศอังกฤษโดยรู้อยู่แล้วว่าขัดต่อความประสงค์ของอัครราชทูต พวกเขาได้แสดงตลอดมาเป็นปฏิปักษ์ต่ออัครราชทูต และกิจกรรมของสภานายกถึงขั้นขาดคารวะ สถานการณ์เช่นนี้ไม่อาจที่จะผ่อนปรนได้ เพราะถ้านักศึกษาได้อนุญาตให้ประกอบตัวเองเป็นสหภาพปฏิปักษ์ต่ออัครราชทูตโดยวิธีนี้แล้ว ก็ไม่มีอัครราชทูตใดสามารถรับผิดชอบในการดูแลสวัสดิการของนักศึกษาในอนาคตได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงมีพระบรมราชโองการว่า เอส.ไอ.เอ.เอม. ตามรูปแบบปัจจุบันนี้ต้องยุบเลิก ถ้ายังมีความปรารถนาประกอบเป็นสมาคมชนิดที่ช่วยให้นักศึกษามีการติดต่อระหว่างกันก็จะต้องทำข้อบังคับชิ้นใหม่โดยนักศึกษาจะได้รับอนุญาตให้มีเสรีภาพในการจัดการทางสังคม และนอกจากนั้นจะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของสถานทูตอย่างเคร่งครัด ยิ่งกว่านั้นนักศึกษารุ่นเด็กชั้นเตรียมและประถมนั้นจะต้องไม่เป็นสมาชิกสมบูรณ์ไม่มีสิทธิออกเสียง แต่พวกเขาอาจเข้าร่วมในค่ายวันหยุดภายใต้การดูแลเป็นพิเศษของคนหนึ่งหรือหลายคน ซึ่งอัครราชทูตเป็นผู้เลือก พวกเขาจะต้องอยู่ห่างจากนักศึกษารุ่นใหญ่ให้มากที่สุดในขณะที่เข้าร่วมการกีฬาและการบันเทิง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่านายปรีดี พนมยงค์ ต้องรับผิดชอบอย่างสำคัญในการที่สมาคมเบี่ยงจากความประสงค์เดิม และในการยุยงนักศึกษาให้เกิดความรู้สึกและละเมิดวินัยและไม่ไว้ใจอัครราชทูต ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงมีพระกระแสรับสั่งให้เรียกนายปรีดี พนมยงค์ กลับทันที

ส่วนตอน 2 แห่งฎีกาของนักศึกษาร้องขอให้จ่ายเงินเดือนเป็นเงินบอนด์แทนการจ่ายเป็นแพรงค์นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์พิจารณาเรื่องนี้เมื่อได้รับคำอธิบายจากอัครราชทูตแล้ว ถ้า(อัครราชทูต) ยังมิได้ทำขึ้นมา สำเนาฎีกาฉบับหนึ่งก็จะส่งไปให้พระองค์เจ้าจรูญ ฯ และพระองค์เจ้าจรูญ ฯ จะต้องกราบบังคมทูลชี้แจงมาเกี่ยวกับฎีกาดังกล่าวนั้นเรื่องการจ่ายเงินเดือน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเสียพระทัยสุดซึ้งที่ทรงทราบว่าได้เกิดมีความรู้สึกไม่อยู่ในวินัยของนักศึกษาจึงมีพระราชประสงค์เตือนให้เขารู้สึกถึงความรู้สึกในหน้าที่

ไตรทศ

(เสนาบดีว่าการต่างประเทศ)

(ข) สำเนาโทรเลขจากเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศที่กรุงเทพฯ ถึงอัครราชทูตสยามที่ปารีส โทรเลขส่งจากกรุงเทพฯ วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๒๖ ได้รับที่ปารีสในวันรุ่งขึ้น

Div.A / Copy of telegram from H.H.the Minister for Foreign Affairs in
Sect.1/ Bangkok to H.H.the Siamese Minister in Paris.Despatched from
No. ๓๗/ Bangkok on the 25 th November 1926.Recived in Paris on the next
day

SIAYADUTO

BANGKOK

With regard to the question of recalling Pridi Pranomyong as contained in my letter of 178,27th October,I am now commanded by H.M. the King to communicate to Pridi the following message. BEGINS. With reference to your recall, your father has now petitioned His Majesty that it may be postponed until you have passed examination the degree of Doctor of Law which will take place shortly. His Majesty has been most graciously pleased to grant that petition on condition that, however, you tender to the Siamese Minister in Paris (a) written apologies and the expression of regrets for your attitude in connection with the recent unfortunate incident.END.

Please take note of the content of the above communication and act accordingly.

Sd/ TRAIDOS.

ศรีวิศวิ์ บ่วงเดือน ณ.

คำแปลภาษาไทย

สำเนาโทรเลขจากเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศที่กรุงเทพฯ

ถึงอัครราชทูตสยามที่ปารีส โทรเลขส่งจากกรุงเทพฯ

วันที่ 25 พฤศจิกายน ค.ศ. 1926 ได้รับที่ปารีสในวันรุ่งขึ้น

สยามาดูโต (คำรหัสหมายถึงสถานทูตสยาม)

กรุงเทพฯ

เกี่ยวกับเรื่องเรียกนายปรีดี พนมยงค์ กลับตามจดหมายของข้าพเจ้าเลขที่ 178 ลงวันที่ 27 ตุลาคม นั้น (หมายถึงจดหมายที่ยืนยันข้อความในโทรเลขฉบับ 26 ตุลาคม) บัดนี้ ข้าพเจ้าได้รับพระราชกระแสให้แจ้งแก่ปรีดี ตามความต่อไปนี้

ดังต้น

- เกี่ยวกับเรื่องเรียกตัวเธอกลับนั้น บัดนี้บิดาเธอได้ทูลเกล้าถวายฎีกาต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้า
- อยู่หัวขอพระราชทานโปรดเกล้าฯให้เลื่อนเวลาไปจนกว่าเธอสอบไล่ปริญญาดุษฎีบัณฑิตทางกฎหมาย
- ที่จะเป็นไปในไม่ช้านี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯด้วยพระเมตตา
- คุณเป็นอย่างยิ่งพระราชทานให้ตามฎีกานั้นโดยเงื่อนไขว่าอย่างไรก็ตามเธอจะต้องเขียนคำขอขมา
- เป็นลายลักษณ์อักษรต่ออัครราชทูตสยามกรุงปารีสและแสดงความเสียใจต่ออัครราชทูตสยามกรุง
- ปารีสและแสดงความเสียใจต่อท่าทีเธอเกี่ยวกับกรณีที่น่าเสียใจเมื่อเร็วๆนี้ " จบ

ขอให้รับทราบข้อความที่ได้แจ้งมาข้างบนนี้และปฏิบัติการให้เป็นไปตามนั้น.

ไตรทศ

(เสนาบดีว่าการต่างประเทศ)

(ค) ตามวิธีปกติธรรดานั้น ถ้านักเรียนทุนรัฐบาลที่ศึกษาในต่างประเทศกระทำความผิด กระทรวงเจ้าสังกัดก็เพียงแต่ส่งโทรเลขหรือหนังสือราชการธรรมดาถึงสถานทูตให้ส่งตัวนักเรียนคนนั้น ๆ กลับสู่สยาม

แต่ในกรณีความขัดแย้งระหว่างท่านอัครราชทูตสยามประจำกรุงปารีสกับสามัคยานุเคราะห์สมาคมซึ่งปรีดีฯต้องรับผิดชอบในฐานะเป็นสภานายกสมาคมนั้น ทางรัฐบาลสยามสมัยนั้นเห็นว่าเป็นเรื่องวิสามัญเรื่องหนึ่ง ฉะนั้นนอกจากกระทรวงการต่างประเทศได้ส่งโทรเลขถึงท่านอัครราชทูตดังที่ข้าพเจ้าได้ลงพิมพ์ไว้ใน (ก) และ (ข) แล้ว กระทรวงการต่างประเทศสยามได้ทำหนังสือราชการชั้น *"สารตราบัวแก้วน้อย"* (นักอักษรศาสตร์สมัยนั้นทราบระเบียบหนังสือราชการแล้วว่า *"สารตรา"* มีน้ำหนักกว่าหนังสือราชการธรรมดา)ถึงท่านอัครราชทูตสยามยืนยันโทรเลขที่กระทรวงฯส่งมา พร้อมทั้งส่งสำเนาพระราชหัตถเลขาและหนังสือของราชเลขาธิการด้วย ดังที่ข้าพเจ้าได้นำภาพถ่ายลงพิมพ์ไว้ต่อไปนี้

ที่ ๒๒๔
๑๕๔๗๓

วังสราญรมย์, กรุงเทพฯ

วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พระพุทธศักราช ๒๔๖๙

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าไตรทศประสันธ์ เสนาบดีว่าการต่างประเทศ ทูล พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจรูญศักดิ์กฤศากร อัครราชทูตสยามแห่งกรุงปารีส

ตามท้องตราบัวแก้วน้อย ที่ ๑๓๔/๑๔๓๑๖ ลงวันที่ ๒๗ ตุลาคม ศกนี้ เชิญกระแสพระบรมราชโองการในเรื่องสามัคยานุเคราะห์สมาคมกรุงปารีส และเรื่องการเรียกตัวนายปรีดีพนมยงค์ นักเรียนกระทรวงยุติธรรม กลับกรุงสยาม ความทรงทราบแล้ว นั้น

บัดนี้ หม่อมฉันได้รับหนังสือราชเลขาธิการ ลงวันที่ ๒๘ เดือนนี้ ว่า นายเสียง พนมยงค์ บิดา นายปรีดี พนมยงค์ ทูลเกล้า ฯ ถวายฎีกาขอพระมหากรุณา เลื่อนเวลาที่จะเรียกตัวนายปรีดี พนมยงค์กลับไปจนเดือนกุมภาพันธ์ ศกนี้ ซึ่งเปนเวลาภายหลังการสอบไล่ชั้นปริญญาหมอกฎหมาย (Docteur en Droit) แล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระราชหัตถ์เลขาสั่งท้ายฎีกานายเสียง พนมยงค์ ดังสำเนาซึ่งส่งมานี้ด้วยแล้ว ว่า เปนเรื่องที่น่าเห็นใจอยู่บ้าง และว่า ถ้านายปรีดี ยังไม่ได้กลับจากประเทศฝรั่งเศส ก็ให้คงอยู่ต่อไปจนได้ปริญญา แต่ต้องให้ทำหนังสือขอประทานโทษท่านในการที่ได้ขัดขืนคำสั่ง และให้ทำตามแบบว่า จะอยู่ในถ้อยคำต่อไป ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้หม่อมฉันรีบแจ้งให้ท่านทราบโดยทางโทรเลข ดังแจ้งอยู่ในสำเนาหนังสือราชเลขาธิการซึ่งส่งมานี้

เพื่อให้การเปนไปตามพระแสงพระราชดำริข้างต้นนี้ หม่อมฉันได้รีบมีโทรเลขไปยังท่าน แต่วันที่ ๒๘-๒๖ เดือนนี้แล้ว ดังสำเนาโทรเลข ๒ ฉบับ ซึ่งส่งมากับท้องตราฉบับนี้.

ประทับตราบัวแก้วห้อยมาเปนสำคัญ

สำเนาที่ ๑๙๔๘ รับวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พระพุทธศักราช ๒๔๖๙

ที่ ๓๐๓/๔๐๔๘

กรมราชเลขาธิการ

วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๖๙

ทูล พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าไตรทศประพันธ์,

ด้วยนายเสียง พนมยงค์ ทูลเกล้า ฯ ถวายฎีกาขอพระมหากรุณาเลื่อนเวลาที่จะเรียกตัวนายปรีดี พนมยงค์ ผู้บุตรกลับจากประเทศฝรั่งเศส โดยชัดคำสั่งพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจรูญศักดิ์กฤดากร ไปเทียนกุมภาพันธ์ ศกนี้ ซึ่งเป็นเวลาภายหลังการสอบไล่ชั้นปริญญา หมอกฎหมาย (Docteur en Droit) นั้น. ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระราชหัตถเลขาสั่งท้ายฎีกานายเสียง พนมยงค์ แล้ว ดังสำเนาที่ถวายมาพร้อมกับหนังสือนี้. และทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ฝ่าพระบาทรีบมีคำสั่งทูลพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจรูญศักดิ์กฤดากร โดยทางโทรเลข ถ้ายังมีเวลาทัน.

(ลงนาม) เจ้าพระยามหิธร

สำเนาที่ ๑๕๗๘๙ รับวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พระพุทธศักราช ๒๔๖๙

(สำเนาพระราชหัตถเลขา)

ที่ ๑๕/๔๙๔

พระที่นั่งอัมพรสถาน

วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๖๙

ตามที่นายเลียง พนมยงค์ ถวายฎีกาขอความกรุณาเลื่อนเวลาที่จะเรียกตัวนายปรีดี พนมยงค์ ผู้บุตรกลับจากประเทศฝรั่งเศส โดยขัดคำสั่งพระองค์เจ้าจรูญศักดิ์กฤดากร ไปเดือนกุมภาพันธ์ ศกนี้ ซึ่งเป็นเวลาภายหลังการสอบไล่ชั้นปริญญาหมอกฎหมาย (Docteur en Droit) นั้น. ได้สอบสวนแล้วเห็นว่าเป็นเรื่องที่น่าเห็นใจอยู่บ้างที่จะต้องกลับเสียก่อนได้ปริญญานี้ เพราะฉนั้นถ้านายปรีดียังไม่ได้กลับจากประเทศฝรั่งเศส ก็ให้คงอยู่ต่อไปจนได้ปริญญา. แต่ต้องให้ทำหนังสือขอประทานโทษพระองค์เจ้าจรูญศักดิ์กฤดากรในการที่ได้ขัดขืนคำสั่ง. และให้ทำทานบนว่าจะอยู่ในถ้อยคำต่อไป.

(พระบรมนามาภิไธย) ประชาธิปก. ปร.

๗. ร่วมกับเพื่อนอีก ๖ คนรวมเป็น ๗ คน ประชุมครั้งแรกก่อตั้งคณะราษฎรที่กรุงปารีสเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.๑๙๒๗ (ปฏิทินไทยขณะนั้นยังเป็น พ.ศ.๒๔๖๙ ปฏิทินไทยปัจจุบันเป็น พ.ศ. ๒๔๗๐)

ผู้ที่เข้าร่วมประชุมครั้งแรกคือ

(๑) ร.ท.ประยูร ภมรมนตรี (นายทหารกองหนุน)

(๒) ร.ท.แปลก ขีตตะสังคะ(นักศึกษาโรงเรียนนายทหารปืนใหญ่ฝรั่งเศส)

(๓) ร.ต.ทัศนัย มิตรภักดี(นักศึกษาโรงเรียนนายทหารม้าฝรั่งเศส)

(๔) นายตั้ว ลพานุกรม(เดิมศึกษาในเยอรมนีสมัยพระเจ้าไคเซอร์วิลเลียมที่ ๒ ต่อมาเมื่อสยามประกาศสงครามกับเยอรมัน นายตั้วฯถูกรัฐบาลเยอรมันจับไปเป็นเชลยศึก ต่อมาเยอรมันทำสัญญาหยุดยิง (Armistice) กับสัมพันธมิตร นายตั้วฯได้รับการปลดปล่อยตัวแล้วเดินทางมาฝรั่งเศสสมัครเป็นทหารอาสาไทย ได้รับยศเป็นจ่านายสิบ เสร็จสงครามแล้วไปศึกษาปริญญาเอกทางวิทยาศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยในสวิตเซอร์แลนด์)

(๕) หลวงสิริราชไมตรี นามเดิม จรูญ สิงหเสนี(อดีตนายสิบตรีกองทหารอาสาสงครามโลกครั้งที่ ๑) ผู้ช่วยสถานทูตสยามประจำกรุงปารีส

(๖) นายแนบ พหลโยธิน(เนติบัณฑิตอังกฤษ หลานอาว์พระยาพหลพลหยุหเสนา-พจน์)

(๗) นายปรีดี พนมยงค์

๘. หน้าที่ราชการก่อนอภิวัฒน์ ๒๔ มิถุนายน

(๑) ผู้พิพากษาประจำกระทรวงยุติธรรม

(ก) ฝึกหัดอัยการศาลต่างประเทศและศาลคดีต่างประเทศเป็นเวลา ๖เดือน

(ข) ทำบันทึกกระทงแถลงสำนวนคดีฎีกาประจำศาลฎีกาเป็นเวลา ๖ เดือน

(๒) เลื่อนตำแหน่งเป็นผู้ช่วยเลขานุการกรมร่างกฎหมาย

(๓) ผู้สอน ณ โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม :

(ก) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ ๓ ตอนว่าด้วย *"ห้างหุ้นส่วน, บริษัท, สมาคม"*

(ข) กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล

(ค) ผู้สอนคนแรกวิชา *"กฎหมายปกครอง"* (Administratif)

๙. กิจกรรมพิเศษก่อนอภิวัฒน์ ๒๔ มิถุนายน

(๑) อาศัยการสอนที่โรงเรียนกฎหมายฯปลุกจิตสำนึกนักศึกษาให้สนใจเป็นขั้น ๆ ไปถึงความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนระบบสมบูรณาฯเป็นระบบราชาธิปไตยภายใต้ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินประชาธิปไตย

(๒) เปิดการอบรมทบทวนวิชากฎหมายที่บ้านถนนสีลมโดยไม่คิดค่าสอนแก่นักเรียนกฎหมายเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์กับนักเรียนฯให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น จึงมีนักเรียนกฎหมายหลายคนเข้าร่วมเป็นสมาชิกคณะราษฎรประเภทดี ๑. และเป็นผู้สนับสนุนคณะราษฎรประเภทดี ๒. และ ดี ๓.

๑๐. ร่วมกับสมาชิกคณะราษฎรที่เป็นทหารบก, ทหารเรือ, พลเรือน, ทำการอภิวัฒน์ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕

(รายละเอียดยืดยาวจะได้กล่าวไว้โดยเฉพาะในอีกบทความหนึ่ง)

๑๑. หน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารตั้งแต่ประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินชั่วคราวฉบับ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕

(๑) ได้รับแต่งตั้งจากผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อ ๒๘ มิถุนายน ๒๔๗๕

(๒) ได้รับแต่งตั้งจากสภาผู้แทนราษฎรให้เป็นเลขาธิการ(คนแรก)ของสภาฯนั้น

(๓) ได้รับแต่งตั้งจากสภาผู้แทนราษฎรให้เป็นอนุกรรมการคนหนึ่งในจำนวน ๙ คน มีหน้าที่ร่างธรรมนูญการปกครองแผ่นดินถาวรซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อว่า *"รัฐธรรมนูญ"* โดยร่วมมือกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น สภาฯได้ลงมติเห็นชอบด้วยแล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯประกาศเป็นรัฐธรรมนูญ ฉบับ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕

(๔) ได้รับเลือกตั้งจากสภาผู้แทนราษฎรให้เป็น *"กรรมการราษฎร"* คนหนึ่งในจำนวน ๑๕ คนซึ่งทำหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินร่วมกับ *"เสนาบดี"* พระยามโนปกรณ์ฯเป็น *"ประธานคณะกรรมการราษฎร"* ภายหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ แล้ว คณะกรรมการราษฎรและเสนาบดีได้เลิกไปโดยมี *"คณะรัฐมนตรี"* ขึ้นแทน ปรีดีฯได้รับแต่งตั้งเป็น *"รัฐมนตรี"* ประเภทไม่ดำรงกระทรวงใดที่เรียกกันว่า *"รัฐมนตรีลอย"* พระยามโนปกรณ์ฯ เป็น *"นายกรัฐมนตรี"*

๑๒. เสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจ

เสียงเรียกร้องจากราษฎรและผู้แทนราษฎรให้รัฐบาลกำหนดโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติตามที่แถลงต่อราษฎรไว้โดยประกาศของคณะราษฎร ฉบับ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ รัฐบาลจึงมีมติมอบหมายให้ปรีดีฯเป็นผู้ร่างโครงการเศรษฐกิจเสนอรัฐบาล

ปรีดีฯเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจต่อรัฐบาล ๆ ตั้งอนุกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจนั้น อนุกรรมการส่วนข้างมากเห็นชอบด้วยกับเค้าโครงเศรษฐกิจฯที่นายปรีดีฯเสนอ แต่อนุกรรมการส่วนข้างน้อย อาทิ พระยามโนฯ, พระยาศรีวิศาลฯ, พระยาทรงสุรเดช, นายประยูร ภมรมนตรี, ไม่เห็นด้วย ครั้นแล้วคณะอนุกรรมการฯนำเรื่องเข้าสู่ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี รัฐมนตรีส่วนมากไม่เห็นด้วยกับเค้าโครงการเศรษฐกิจนั้น แต่รัฐมนตรีส่วนน้อยเห็นชอบด้วยกับเค้าโครงการเศรษฐกิจนั้น ปรีดีฯจึงแถลงต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรีว่า เมื่อปรีดีฯเป็นฝ่ายที่มีเสียงข้างน้อยในคณะรัฐมนตรี ปรีดีฯก็ขอลาออกจากคณะรัฐมนตรีตาม

วิถีทางประชาธิปไตยโดยจะนำเค้าโครงการเศรษฐกิจนั้นเสนอต่อราษฎรในการเลือกตั้งสมาชิกประเภทที่ ๑ ซึ่งปรีดีฯจะสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร

๑๓. รัฐบาลมโนฯปิดสภาผู้แทนราษฎรและงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา, พ.ร.บ.คอมมิวนิสต์, เนรเทศนายปรีดีฯ

แต่รัฐบาลมิได้ปฏิบัติตามวิถีทางประชาธิปไตยที่จะให้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ ตามรัฐธรรมนูญ หากรัฐบาลใช้วิธีเผด็จการ คือ เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖ รัฐมนตรีส่วนหนึ่งภายใต้การนำของพระยามโนฯได้นำความกราบบังคมทูลพระมหากษัตริย์ให้ลงพระปรมาภิไธยในพระราชกฤษฎีกา *"ปิดสภาผู้แทนราษฎร"* และ *"งดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา"* คือ คณะรัฐมนตรีซึ่งเป็นฝ่ายบริหารมีอำนาจในการบัญญัติกฎหมาย

พร้อมกันนั้นรัฐบาลก็ได้ออกกฎหมายเรียกว่า *"พระราชบัญญัติคอมมิวนิสต์ ๒๔๗๖"* และออกแถลงการณ์ประณามปรีดีฯว่าเป็น *"คอมมิวนิสต์"* และบังคับให้ปรีดีฯกับภรรยาต้องเดินทางออกจากประเทศไทยไปอาศัยอยู่ในประเทศฝรั่งเศส

๑๔. การอภิวัฒน์ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖

เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖ นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ได้เป็นหัวหน้านำทหารบก ทหารเรือและพลเรือนยึดอำนาจการปกครองประเทศและนำความกราบบังคมทูลพระมหากษัตริย์ถึงความประสงค์ที่จะให้เปิดสภาผู้แทนราษฎร ฝ่ายสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรวมกัน ๒๖ คนได้ยื่นคำร้องขอต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรให้นำความกราบบังคมทูลเรียกประชุมวิสามัญแห่งสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ ประธานสภาฯจึงได้นำความกราบบังคมทูล ครั้นแล้วพระมหากษัตริย์ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้เปิดประชุมสภาฯ ได้ตั้งแต่วันที่ ๒๑ เดือนเดียวกันนั้น และโปรดเกล้าฯให้ใช้รัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธันวาคมต่อไป

ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯแต่งตั้งพระยาพหลฯเป็นนายกรัฐมนตรีจัดตั้งรัฐบาลขึ้นใหม่แทนรัฐบาลพระยามโนฯที่ลาออกไป

๑๕. ปรีดีฯกลับสู่สยาม

หนังสือพิมพ์หลายฉบับถามรัฐบาลพระยาพหลฯว่าทางการจะให้หลวงประดิษฐ์มนูธรรม(ปรีดี)เดินทางกลับสยามหรือไม่ พระยาพหลฯนายกรัฐมนตรีตอบว่าได้ติดต่อกับหลวงประดิษฐ์ฯเพื่อให้เดินทางกลับแล้ว ได้รับตอบว่ายินดีกลับสยาม แต่ขอให้รัฐบาลนำความกราบบังคมทูลพระกรุณาเสียก่อน นายกรัฐมนตรีจึงนำความกราบบังคมทูลและโปรดเกล้าฯแต่งตั้งให้หลวงประดิษฐ์ฯเป็นรัฐมนตรีตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๔๗๖ หลวงประดิษฐ์ฯ(ปรีดี) จึงเดินทางกลับสยาม

๑๖. เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

วันที่ ๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

(๑) ปรีดีฯได้ปฏิบัติการเพื่อให้ราษฎรมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นและท้องที่ คือ

(ก) ได้ตั้งเทศบาลทั่วราชอาณาจักรสยามตามพ.ร.บ.เทศบาล ซึ่งปรีดีฯเป็นผู้ร่างให้รัฐบาลพระยาพหลฯเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้การปกครองท้องถิ่นเป็นไปตามระบบประชาธิปไตย

(ข) ได้กวดขันให้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านและกำนันตามพ.ร.บ.ปกครองท้องที่

(๒) ได้จัดตั้งกรมโยธาเทศบาลเพื่อสอดคล้องกับการปกครองเทศบาลและสร้างทางท้องที่หลายจังหวัด

(๓) ป้องกันและปราบปรามการประทุษร้ายระหว่างมนุษย์ด้วยกัน

ให้ลดน้อยลงกว่าสมัยก่อน

(๔) สร้างโรงพยาบาลหลายแห่งรวมทั้งจัดให้มีเรือพยาบาลตามลำน้ำโขง โดยใช้สลากกินแบ่งของท้องที่

(๕) สร้างฝายและพนังหลายแห่งเพื่อช่วยชาวนาและเกษตรกร

(๖) สร้างทัณฑนิคมเพื่อให้ผู้พ้นโทษแล้วมีที่ดินของตน

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

๑๗. ก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

เสนอรัฐบาลให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองเพื่อให้เป็นตลาดวิชาอำนวยการศึกษาวิชากฎหมาย วิชาเศรษฐกิจ และวิชาการอื่น ๆ อันเกี่ยวกับธรรมศาสตร์และการเมือง เพื่อส่งเสริมให้ข้าราชการและประชาชนมีโอกาสศึกษาได้อย่างแพร่หลาย ซึ่งเป็นการเผยแพร่และปลูกฝังระบอบประชาธิปไตยให้รู้หน้าที่การปกครองบ้านเมืองในระบบนี้ รัฐบาลเห็นชอบด้วยจึงมอบให้หลวงประดิษฐ์ฯ(ปรีดี)เป็นผู้ร่างพ.ร.บ.มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พ.ศ. ๒๔๗๖ เพื่อเสนอสภาผู้แทนราษฎร สภาฯเห็นชอบด้วยและอนุมัติให้เป็นกฎหมายได้เมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ (ตามปฏิทินเดิม)

ครั้นแล้วรัฐบาลได้เสนอขอความเห็นชอบจากสภาฯเพื่อนำความกราบบังคมทูลพระมหากษัตริย์แต่งตั้งให้ปรีดีฯ เป็นผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองนั้นเมื่อวันที่ ๑๑ เมษายน ๒๔๗๗ ปรีดีฯดำรงตำแหน่งนี้เป็นเวลา ๑๘ ปี จึงพ้นจากตำแหน่งนั้นเนื่องจากรัฐบาลที่สืบต่อจากคณะรัฐประหาร ๒๔๙๐ ได้เสนอร่างพ.ร.บ.มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์ขึ้นใหม่ในวันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๔๙๕ ยุบตำแหน่งผู้ประศาสน์การ

ในระหว่างที่ปรีดีฯเป็นผู้ประศาสน์การนั้น ได้ปฏิบัติการเพื่อให้นักศึกษานิยมระบบประชาธิปไตย ดังที่นักศึกษาส่วนมากของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองทราบอยู่แล้ว

๑๘. เดินทางไปต่างประเทศเจรจาลดดอกเบี้ยเงินกู้ที่รัฐบาลรัชกาลที่ ๖ ได้ทำไว้ และทาบทามรัฐบาลต่างประเทศที่จะแก้ไขสนธิสัญญาไม่เสมอภาค

ครั้งรัชกาลที่ ๖ รัฐบาลได้กู้เงินจากธนาคารอังกฤษเพื่อนำมาใช้ก่อสร้างสาธารณูปโภค ต้องเสียดอกเบี้ยร้อยละ ๖ ต่อปี ฉะนั้นเมื่อพ.ศ. ๒๔๗๘ รัฐบาลพระยาพหลฯจึงมอบหมายให้ปรีดีฯ เดินทางไปกรุงลอนดอนเพื่อเจรจาแปลงดอกเบี้ยเงินกู้ให้ลดลงมา ปรีดีฯได้เจรจาให้ธนาคารอังกฤษลดดอกเบี้ยเงินกู้จากร้อยละ ๖ ต่อปีเป็นร้อยละ ๔ ต่อปี ซึ่งเป็นผลให้ชาติไทยได้ลดดอกเบี้ยเป็นจำนวนเงินมาก

ในคราวเดียวกันนั้นปรีดีฯ ได้เดินทางไปประเทศมหาอำนาจเพื่อทาบทามถึงการที่รัฐบาลสยามจะเปิดเจรจาใหม่เพื่อเลิกสนธิสัญญาไม่เสมอภาคกับประเทศนั้น ๆ

๑๙. การเจรจาให้สยามมีเอกราชและอธิปไตยสมบูรณ์ และได้ดินแดนบางส่วนระหว่างเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเมื่อวันที่ ๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ และดำรงตำแหน่งนี้จนถึง ๑๕ ธันวาคม ๒๔๘๑ ได้ปฏิบัติภารกิจที่สำคัญคือ

(๑) ในสมัยสมบูรณาฯนั้นสยามถูกจักรวรรดินิยม (Imperialism) หลายประเทศบังคับให้จำต้องทำสัญญาไม่เสมอภาค โดยยอมให้หลายประเทศจักรวรรดินิยมมีสิทธิพิเศษเหนือประเทศไทยหลายประการ อาทิ คนในบังคับต่างประเทศเหล่านั้นทำผิดในดินแดนไทย แต่ศาลไทยไม่มีอำนาจตัดสิน หากรัฐบาลไทยต้องส่งตัวคนต่างประเทศที่ทำผิดนั้นไปให้ศาลกงศุลของต่างประเทศชำระคดี

แม้ต่อมาบางประเทศ อาทิ อังกฤษและฝรั่งเศสยอมผ่อนผันให้ไทยตั้งศาลต่างประเทศ และศาลคดีต่างประเทศซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษาไทยและที่ปรึกษากฎหมายชาวยุโรปร่วมกันพิจารณาพิพากษาคดีคนในบังคับอังกฤษและฝรั่งเศสนั้นก็ตาม แต่ในสนธิสัญญาก็ได้กำหนดไว้อีกว่า ถ้าความเห็นของผู้พิพากษาไทยขัดแย้งกับที่ปรึกษาชาวยุโรป ก็ให้ถือเอาความเห็นของที่ปรึกษาชาวยุโรปนั้นเป็นใหญ่กว่าความเห็นของผู้พิพากษาไทยโดยไม่ต้องคำนึงว่าผู้พิพากษาไทยมีจำนวนมากกว่าที่ปรึกษาชาวยุโรป แม้กระนั้นในสนธิสัญญาก็ยังได้กำหนดไว้อีกว่าคดีที่อยู่ในศาลต่างประเทศนั้น กงสุลอังกฤษก็ยังมีอำนาจที่จะถอนคดีไปชำระที่ศาลกงสุลอังกฤษได้ สถานกงสุลของหลายประเทศมีศาลและมีคุกสำหรับคนในบังคับของตนโดยเฉพาะ และมีสิทธิพิเศษอื่น ๆ ที่เรียกตามศัพท์กฎหมายระหว่างประเทศว่า *"สภาพนอกอาณาเขต"* (Extraterritoriality)

ส่วนในทางเศรษฐกิจนั้นประเทศจักรวรรดินิยมดังกล่าวมีสิทธิพิเศษตามสนธิสัญญาไม่เสมอภาค คือ ประเทศไทยถูกบังคับให้เก็บภาษีขาเข้าได้เท่าที่สนธิสัญญากำหนดไว้คือ เดิมเก็บภาษีขาเข้าได้เพียงร้อยละ ๓ ของราคาสินค้าขาเข้า แม้รัฐบาลสมบูรณาฯได้แก้ไขสนธิสัญญาให้สยามมีสิทธิมากขึ้นบ้าง แต่ก็ยังมีข้อกำหนดอัตราภาษีศุลากรไว้อีกหลายประการ อีกทั้งจักรวรรดินิยมหลายประเทศได้มีสิทธิพิเศษอื่น ๆ อีก อาทิ ได้สัมปทานป่าไม้, เหมืองแร่, การเดินเรือ ฯลฯ และมีอำนาจกับอิทธิพลในทางการเมืองเหนือประเทศไทย

เมื่อปรีดีฯได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในรัฐบาลพระยาพหลฯแล้ว พระยาพหลฯนายกรัฐมนตรีจึงมอบหน้าที่ให้ปรีดีฯเป็นผู้ปฏิบัติการเพื่อเจรจาสนธิสัญญาฉบับใหม่กับนานาประเทศเพื่อให้สยามมีเอกราชและอธิปไตยสมบูรณ์ปรีดีฯ จึงใช้ยุทธวิธีบอกเลิกสนธิสัญญาไม่เสมอภาคกับประเทศจักรวรรดินิยมต่าง ๆ นั้น และได้ยื่นร่างสนธิสัญญาฉบับใหม่ที่สยามได้เอกราชและอธิปไตยสมบูรณ์นั้นแก่ประเทศจักรวรรดินิยมพิจารณาปรีดีฯได้ใช้ความอุตสาหะพยายามเจรจาโดยอาศัยหลัก *"ดุลยภาคแห่งอำนาจ"* ซึ่งทำให้จักรวรรดินิยมแต่ละประเทศนั้น ๆ ยอมทำสนธิสัญญาฉบับใหม่ที่สยามได้เอกราชและ

อธิปไตยสมบูรณ์ในที่สุดจักรวรรดินิยมทุกประเทศก็ได้ยอมทำสนธิสัญญาฉบับใหม่ที่สยามได้เอกราชอธิปไตยสมบูรณ์ ทั้งเอกราชในทางการเมือง ในทางศาล และในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ

(๒) ได้เจรจากับรัฐบาลอังกฤษให้โอนดินแดนของสยามส่วนหนึ่งที่อังกฤษได้ไปจากสยามตามสนธิสัญญาฉบับปักปันเขตแดนระหว่างกับอังกฤษ ค.ศ. ๑๘๖๘ (สมัยรัชกาลที่ ๔)ที่ปากน้ำจั่นระหว่างจังหวัดระนองกับวิคตอเรียพอยท์ของอังกฤษซึ่งมีดินงอกทางฝั่งไทย และอีกแห่งหนึ่งที่มีดินแดนริมฝั่งไทยด้านริมแม่น้ำสาย จังหวัดเชียงราย รัฐบาลอังกฤษได้ตกลงยินยอมให้ดินแดนที่งอกที่ฝั่งไทยนั้นเป็นดินแดนของไทย

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

๒๐. ปรับปรุงภาษีอากรให้เป็นธรรม ยกเลิกภาษี "รัชชูปการ" (ภาษีส่วย) อากรค่านา สถาปนาประมวลรัษฎากรเป็นครั้งแรกในประเทศไทย

ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังตั้งแต่วันที่ ๒๐ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๘๑ และดำรงตำแหน่งนี้จนถึง ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔

ในระหว่างดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีการคลังนั้นได้ปฏิบัติภารกิจเกี่ยวกับความเป็นธรรมทางสังคมหลายประการ อาทิ

(๑) ยกเลิกเงินภาษีรัชชูปการซึ่งเป็นซากตกค้างจาก *"เงินส่วย"*ซึ่งราษฎรที่เป็นไพร่ของเจ้าศักดินาต้องเสียให้เจ้าศักดินา

(๒) ยกเลิกอากรค่านาที่เป็นซากของการบรรณาการซึ่งราษฎรที่ทำนาต้องส่งบรรณาการให้แก่เจ้าศักดินาสูงสุดที่ถือว่าที่ดินทั้งหลายทั่วราชอาณาจักรเป็นของประมุขของสังคม

(๓) ปรับปรุงภาษีอากรให้เป็นธรรมแก่สังคม คือ ผู้ใดมีรายได้ก็เสียภาษีมาก ผู้ใดบริโภคฟุ่มเฟือยมากก็เสียภาษีทางอ้อมมาก และถ้าผู้ใดบริโภค

เครื่องบริโภคที่ไม่จำเป็นแก่การดำรงชีพก็ต้องเสียภาษีอากรมากตามลำดับ

(๔) สถาปนา *"ประมวลรัษฎากร"* เป็นแบบฉบับครั้งแรกในประเทศไทยซึ่งรวมบทบัญญัติเกี่ยวกับภาษีอากรทางตรงที่เป็นธรรมแก่สังคม

(๕) เมื่อสงครามใหญ่ได้เริ่มขึ้นในยุโรปก่อนที่จะลุกลามไปทั่วโลกนั้น ปรีดีฯได้จัดการป้องกันทรัพย์สินของชาติไทยซึ่งมีอยู่ในต่างประเทศนั้นได้ทันท่วงที คือ

เมื่อครั้งระบบสมบูรณาฯ ได้ใช้วิธีมีเงินปอนด์สเตอลิงค์เป็นทุนสำรองเงินตราฝากธนาคารอังกฤษไว้ในประเทศอังกฤษ ปรีดีฯคาดคะเนว่าเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์จะต้องลดค่าลงตามลำดับ ฉะนั้นจึงได้จัดการเอาเงินปอนด์ที่เป็นเงินทุนสำรองเงินตราจำนวนหนึ่งซื้อทองคำเป็นจำนวนน้ำหนักประมาณ ๑ ล้าน เอานซ์ (๓๕ ล้านกรัม) ในราคาประมาณเอานซ์ละ ๓๕ เหรียญสหรัฐอเมริกาและได้นำทองคำนั้นมาเก็บไว้ในห้องนิรภัยกระทรวงการคลังซึ่งยังคงรักษาไว้เป็นทุนสำรองเงินบาทอยู่จนทุกวันนี้ บัดนี้ทองคำในตลาดโลกมีราคาประมาณเอานซ์ละ ๓๕๐ เหรียญสหรัฐฯ ฉะนั้นต้นทุนที่ปรีดีฯในฐานะรัฐมนตรีคลังได้ใช้จ่ายเพื่อซื้อทองคำเข้ามาเก็บในห้องนิรภัยของกระทรวงการคลังเป็นราคา ๓๕ ล้านเหรียญสหรัฐฯนั้น บัดนี้ทองคำดังกล่าวของชาติไทยมีค่า ๓๕๐ ล้านเหรียญสหรัฐฯ

(นอกจากนี้ยังมีทองคำที่ปรีดีฯได้เรียกร้องให้ญี่ปุ่นนำทองคำมาแลกกับเงินตราไทยอีกจำนวนหนึ่งก่อนที่ญี่ปุ่นจะเปิดฉากสงครามมหาเอเชียบูรพา และทองคำอีกจำนวนหนึ่งที่ปรีดีฯในฐานะหัวหน้าเสรีไทยได้เรียกร้องให้รัฐบาลควงฯที่จะให้เงินญี่ปุ่นกู้ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ นั้นต้องเอาทองคำของญี่ปุ่นที่ธนาคารชาติญี่ปุ่นกันไว้ว่าเป็นทรัพย์สินของรัฐบาลไทย ซึ่งสัมพันธมิตรได้มอบให้รัฐบาลไทยภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒)

๒๑. โอนวิสาหกิจยาสูบของบริษัทอังกฤษอเมริกันมาเป็นของรัฐบาลไทยสำเร็จก่อนญี่ปุ่นยึด

ตามสนธิสัญญาไม่เสมอภาคกับอังกฤษและอเมริกันนั้น บริษัทอังกฤษอเมริกันใช้สิทธิพิเศษทำการผูกขาดการทำบุหรี่ซิกาแรตจำหน่ายในประเทศไทย

เมื่อปรีดีฯทำสัญญาใหม่กับนานาประเทศยกเลิกสิทธิพิเศษต่าง ๆ แล้ว ปรีดีฯได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีคลัง ได้จัดการปรับปรุงภาษีอากรให้เป็นธรรมและประกาศประมวลรัษฎากรแล้ว ปรีดีได้เสนอรัฐบาลให้เสนอพ.ร.บ.ยาสูบต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อพ.ร.บ.นั้นได้ประกาศใช้แล้ว ปรีดีฯได้จัดการโอนกิจการของบริษัทอังกฤษอเมริกันเข้ามาเป็นของรัฐบาลไทย การนั้นได้ทำเสร็จลงเมื่อประมาณ ๖ เดือนก่อนที่ญี่ปุ่นรุกรานประเทศไทย ถ้าสมมติกิจการนั้นบริษัทอังกฤษอเมริกันยังเป็นเจ้าของอยู่ ญี่ปุ่นผู้รุกรานก็คงยึดเอาไปเป็นทรัพย์สินเชลยของญี่ปุ่นซึ่งญี่ปุ่นจะผลิตยาสูบจำหน่ายในประเทศไทยตลอดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ญี่ปุ่นก็จะได้เงินกำไรหลายพันล้านบาท

๒๒. เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์คนหนึ่งในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ต่อต้านเผด็จการและปฏิบัติการเพื่อให้ชาติไทยได้เอกราชอธิปไตยสมบูรณ์กลับคืน

(๑) ทางการทูตญี่ปุ่นประจำกรุงเทพฯได้ติดต่อขอให้จอมพลป.พิบูลสงครามจัดการให้ปรีดี พนมยงค์พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีคลังเพราะเป็นผู้นิยมสัมพันธมิตร แต่เนื่องจากยังมีราษฎรนิยมนายปรีดีฯอยู่มาก ฉะนั้นขอให้จัดการให้ปรีดีฯดำรงตำแหน่งสูงสุดที่มิใช่อำนาจทางการเมือง(หมายถึงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการฯในคณะผู้สำเร็จฯที่ว่างอยู่ ๑ ตำแหน่ง) จอมพลป.พิบูลฯได้มอบให้พล.ต.ต.อดุล อดุลเดชจรัสรองนายกรัฐมนตรีนำความแจ้งแก่นายปรีดีฯ ปรีดีฯจึงตกลงลาออกจากรัฐบาล

วันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ สภาผู้แทนราษฎรลงมติแต่งตั้งให้ปรีดีฯเป็นผู้สำเร็จราชการฯคนหนึ่งในตำแหน่งคณะผู้สำเร็จฯที่ว่างนั้น

(๒) ปรีดีฯเห็นว่าตามรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยฉบับ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ นั้น พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจคัดค้านระบบเผด็จการและ

ปฏิบัติการเพื่อให้ชาติไทยได้เอกราชอธิปไตยสมบูรณ์ ฉะนั้นในการที่ปรีดีฯรับตำแหน่งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จึงเป็นหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติแทนองค์พระมหากษัตริย์ดังต่อไปนี้

ประการที่ ๑ หน้าที่ต่อต้านเผด็จการ

(ก) ระหว่างพ.ศ. ๒๔๘๕-๒๔๘๖ จอมพลป.พิบูลสงครามได้เสนอพระราชกฤษฎีกามายังคณะผู้สำเร็จราชการฯให้อำนาจผู้บัญชาการทหารสูงสุด(จอมพลพิบูลฯ) มีอำนาจสั่งการทุกกระทรวงทบวงกรมได้ ปรีดีฯจึงทำเป็นบันทึกเสนอพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ประธานคณะผู้สำเร็จฯว่าสมควรที่คณะผู้สำเร็จฯ (ซึ่งรวมทั้งปรีดีฯด้วยนั้น) จะต้องยับยั้ง (Veto) พระราชกฤษฎีกานั้น เพราะเท่ากับให้ผู้บัญชาการทหารสูงสุด(จอมพลพิบูลฯ)มีอำนาจเผด็จการซึ่งขัดต่อระบบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๗๕ พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ประธานคณะผู้สำเร็จฯเห็นชอบด้วย คณะผู้สำเร็จราชการฯจึง *"ยับยั้ง"* (Veto) พระราชกฤษฎีกาฉบับนั้น พร้อมกันนั้น ปรีดีฯได้ทำจดหมายถึงพล.ต.ต.อดุล อดุลเดชจรัส รองนายกรัฐมนตรี ชี้แจงเหตุที่ *"ยับยั้ง"* (Veto)พระราชกฤษฎีกาฉบับนั้น พล.ต.ต.อดุลฯเห็นชอบด้วยกับคณะผู้สำเร็จฯ และยังมีรัฐมนตรีที่เป็นสมาชิกคณะราษฎรอีกหลายคนเห็นชอบด้วยกับคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

(ดูคำให้การพล.ต.ต.อดุล อดุลเดชจรัส พยานคณะกรรมการอาชญากรสงคราม ซึ่งโจทก์อ้างเป็นพยานที่ศาลแพ่ง คดีหมายเลขดำที่ ๔๒๒๖/ ๒๕๒๑ ซึ่งผู้เขียนบทความบางคนย่อมทราบหรือควรทราบแล้ว แต่จงใจเขียนหมิ่นประมาทใส่ความสมาชิกคณะราษฎรทุกคนว่าสนับสนุนให้จอมพลป.เป็นเผด็จการ)

(ข) เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๔๘๗ สภาฯได้ลงมติด้วยคะแนนลับไม่อนุมัติพระราชกำหนดระเบียบราชการบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ที่รัฐบาลพิบูลฯเสนอและต่อมาวันที่ ๒๒ เดือนนั้นสภาฯลงมติไม่อนุมัติพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธบุรีมณฑล

จอมพลพิบูลฯนายกรัฐมนตรีจึงเสนอใบลาออกจากตำแหน่งต่อคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ คณะผู้สำเร็จฯได้เชิญประธานสภาฯมาปรึกษาเพื่อให้หยั่งเสียงผู้แทนราษฎรว่าผู้ใดควรจะได้เป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อไป ในชั้นแรกผู้แทนราษฎรเห็นควรเชิญพระยาพหลฯเป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อไปอีกครั้งหนึ่ง แต่พระยาพหลฯปฏิเสธ คณะผู้สำเร็จฯจึงขอให้ประธานสภาฯหยั่งเสียงผู้แทนราษฎรถึงบุคคลอื่นที่สมควรเป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป ผู้แทนราษฎรเห็นว่านายควง อภัยวงศ์สมควรเป็นนายกรัฐมนตรี แต่ประธานผู้สำเร็จฯไม่ยอมลงพระนามแต่งตั้งนายควงฯเป็นนายกรัฐมนตรี ส่วนพรรคพวกของจอมพลพิบูลฯก็ได้เรียกร้องให้คณะผู้สำเร็จฯแต่งตั้งจอมพลพิบูลฯเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง ปรีดีฯเห็นควรปฏิบัติตามมติของผู้แทนราษฎรส่วนมากที่ประธานสภาฯได้หยั่งเสียงแล้วนำมาเสนอคณะผู้สำเร็จฯนั้น พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ประธานคณะผู้สำเร็จฯจึงลาออกจากตำแหน่ง ครั้นแล้วสภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๘๗ ตั้งปรีดี พนมยงค์เป็นผู้สำเร็จฯแต่ผู้เดียว

ปรีดีฯในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จึงตั้งให้นายควง อภัยวงศ์ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและจัดตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้น

ประการที่ ๒ หน้าที่ปฏิบัติการเพื่อให้ชาติไทยได้เอกราชและอธิปไตยสมบูรณ์กลับคืน

ปรีดีฯเห็นว่าถ้าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงบรรลุนิติภาวะและบริหารราชการแผ่นดินด้วยพระองค์เองตามรัฐธรรมนูญ พระองค์ก็จะไม่ทรงนิ่งเฉย หากจะทรงปฏิบัติเพื่อให้ชาติไทยได้เอกราชและอธิปไตยสมบูรณ์กลับคืน ฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ที่จะปฏิบัติการตามหน้าที่แทนพระมหากษัตริย์ดังกล่าวนั้น

ฉะนั้น ปรีดีฯจึงดำเนินงานของขบวนการต่อสู้ญี่ปุ่นในประเทศไทยซึ่งต่อมาได้ร่วมกับเสรีไทยในส.ร.อ.และในอังกฤษเป็นขบวนการเสรีไทยอันเดียวกัน ในการปฏิบัติรับใช้ชาติไทย ๒ ด้านประกอบกัน คือ

(ก) ด้านหนึ่ง ต่อสู้ญี่ปุ่นผู้รุกราน

(ข) ด้านที่สอง ปฏิบัติการเพื่อให้สัมพันธมิตรยอมรับรองว่าประเทศไทยไม่ตกเป็นฝ่ายแพ้สงคราม และการผ่อนหนักเป็นเบา

(ดูหนังสือชื่อ *"จดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ ถึงพระพิศาลสุขุมวิท เรื่อง จดหมายเหตุของเสรีไทยเกี่ยวกับปฏิบัติการในแคนดี นิวเดลฮี และสหรัฐอเมริกา"* และหนังสือ *"อนุสรณ์นายปราโมทย์ พึ่งสุนทร นักอภิวัฒน์, เสรีไทย, นายสนามมวยเวทีราชดำเนินคนแรก"*, และบทความของนายป๋วย อึ๊งภากรณ์ เกี่ยวกับเสรีไทยและบทความเกี่ยวกับเสรีไทยอีกหลายท่านที่ลงพิมพ์ในหนังสือของนายดิเรก ชัยนามเรื่อง ประเทศไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง ฯลฯ)

ประการที่ ๓ ปรารภให้นายกรัฐมนตรีปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์

ท่านที่ได้อ่านสุนทรพจน์ฉบับ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๒๕ ของปรีดีฯซึ่งลงพิมพ์เป็นเล่มและได้กระจายเสียงแล้ว ก็คงระลึกได้ว่า ปรีดีฯได้คัดความในพระราชปรารภของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับ ๒๔๘๙ ซึ่งมีความดังต่อไปนี้

> *"ต่อมานายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในขณะนั้นได้ปรารภกับนายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้พระมหากษัตริย์ได้พระราชทานแก่ชนชาวไทยมาแล้วเป็นปีที่ ๑๔ ถึงแม้ว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักนี้จะได้ยังความเจริญให้เกิดแก่ประเทศชาตินับเป็นเอนกประการ ทั้งประชาชนจะได้รับซาบซึ้งถึงคุณประโยชน์ของการปกครองระบอบนี้เป็นอย่างดีแล้วก็จริง แต่เหตุการณ์บ้านเมืองก็ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก ถึงเวลาแล้วที่ควรจะได้เลิกบทเฉพาะกาลอันมีอยู่ใน*

รัฐธรรมนูญนั้นและปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย นายกรัฐมนตรีจึงนำความนั้นปรึกษาหารือกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ พร้อมกับคณะผู้ก่อการฯขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ เมื่อได้ปรึกษาตกลงกันแล้ว รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์จึงเสนอญัตติต่อสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๘๘ ขอให้ตั้งกรรมาธิการวิสามัญคณะหนึ่ง....."

ครั้นแล้วการดำเนินเพื่อร่างรัฐธรรมนูญเพื่อให้เป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์ก็ได้เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรตามลำดับซึ่งสภาผู้แทนราษฎรได้มีมติเมื่อวันที่ ๙ พ.ค. ๒๔๘๙ ให้ใช้เป็นกฎหมายได้ตั้งแต่วันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๘๙

๒๓. หลักฐานของสัมพันธมิตรรับรองเอกราชอธิปไตยของชาติไทยและรับรองคุณูปการของเสรีไทย และรับรองว่าปรีดีฯเป็นตัวแทนของชาติไทย

แม้ว่ารัฐบาลไทยซึ่งมีจอมพลพิบูลฯเป็นนายกรัฐมนตรีได้ประกาศสงครามต่อส.ร.อ.และบริเตนใหญ่ และก่อสงครามกับประเทศจีนก็ตาม แต่ด้วยการปฏิบัติของขบวนการเสรีไทยเป็นส่วนรวมที่เป็นคุณูปการแก่สัมพันธมิตร จึงเป็นผลให้สัมพันธมิตรรับรองเอกราชอธิปไตยของชาติไทย และรับรองว่านายปรีดีฯเป็นตัวแทนของชาติไทยตามหลักฐานดังต่อไปนี้

(๑) ในระหว่างที่อังกฤษรีรอการรับรองว่าประกาศสงครามของรัฐบาลไทยเป็นโมฆะนั้น ส.ร.อ.ได้มีนโยบายเกี่ยวกับประเทศไทยที่แจ้งต่อรองผู้อำนวยการสำนักงานบริการยุทธศาสตร์โดยจดหมายของ มร.คอร์เดลล์ ฮัลล์ ฉบับเลขที่ ๘๕๒/๓๒ ลงวันที่ ๒๖ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๔๓ (พ.ศ. ๒๔๘๖) ซึ่งกล่าวถึงนโยบายของอเมริกันไว้ดังต่อไปนี้

892.01/32

The Secretary of State to the Deputy Director of the Office of Strategic Services *(Goodfellow)*

Washington, August 26, 1943

My Dear Colonel Goodfellow: In reply to your oral inquiry of August 4 relating to possible American operations conducted in connection with a Free Thai movement, the position of the Department of State is as follows:

The United States recognizes Thailand as an independent state which is now under the military occupation of Japan. This Government does not recognize the Thai Government as it is now constituted; but this Government has refrained from declaring war on Thailand, has continued to recognize as "Minister of Thailand" the Thai Minister in Washington who has denounced his Government's cooperation with Japan, and has sympathetically regarded a Free Thai movement in which he is prominent.

The Government of the United States looks forward to the reestablishment of Thailand's independence as quickly as possible. Available information indicates that there remain in the present Thai Government a number of officials who opposed the capitulation of that Government to Japanese pressure. It is understood that Luang Pradist Manudharm (known also as Nai Pridi Bhanomyong), a member of the Council of Regents, is one of these officials and that he has participated prominently in a secret movement which aims to restore the Government as it was constituted prior to the Japanese invasion.

In the light of this understanding Luang Pradist Manudharm is presumed by the Government of the United States to represent a continuity in the Government of Thailand as it was constituted prior to the defection of the Thai Prime Minister to the Japanese at the time of The Japanese invasion and to be one of the oustanding leaders in the movement for Thai independence. Accordingly, until this Government has indications to the contrary from the Thai people, it feels warranted, without in any way committing itself in respect to the future, in regarding Luang Pradist as one of the leading representatives in Thailand of the Thai nation.

The attitude of this Government, as above outlined, is a provisional position pending a free expression of the wishes of the Thai people following the liberation of Thailand by United Nations forces. The efforts of the Government of the United States are and should be limited to assisting the Thai people to restore a native regime capable of discharging its responsibilities and free from foreign control. The final choice of the leaders of such a government is a matter for the Thai people alone to decide.

It is believed that this will give you information you wished.

Sincerely yours,
Cordell Hull.

แปลเป็นภาษาไทย

ที่ 892.01/32

จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

ถึงรองผู้อำนวยการสำนักงานยุทธศาสตร์ *(กูดเฟลโลว์)*

วอชิงตัน, 26 สิงหาคม 1943

พันเอก กูดเฟลโลว์ที่รัก ในการแถลงตอบข้อถามของท่านด้วยวาจาเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม เกี่ยวกับปฏิบัติการอันพึงเป็นไปได้ของฝ่ายอเมริกันกับขบวนการเสรีไทยนั้น กระทรวงการต่างประเทศขอแจ้งท่านดังต่อไปนี้

สหรัฐอเมริกาถือประเทศไทยว่าเป็นรัฐเอกราชที่บัดนี้ตกอยู่ภายใต้การยึดครองด้วยกำลังทหารญี่ปุ่น รัฐบาลนี้ (สหรัฐอเมริกา) ไม่รับรองรัฐบาลไทยที่ประกอบอยู่ในปัจจุบัน (รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม) แต่รัฐบาลนี้ (สหรัฐอเมริกา) ยังยืนการประกาศสงครามต่อประเทศไทยไว้ และคงรับรอง "อัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน" เป็น "อัครราชทูตของประเทศไทย" ต่อไป อัครราชทูตผู้นี้ (ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช) ได้ประสานความร่วมมือของรัฐบาลไทยกับญี่ปุ่น และ (สหรัฐ) ได้นับถือด้วยความเห็นอกเห็นใจต่อขบวนการเสรีไทยซึ่งอัครราชทูตคนนั้น (ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช) เป็นบุคคลสำคัญ

รัฐบาลสหรัฐอเมริกามองไปข้างหน้าถึงการที่จะสถาปนาเอกราชของประเทศไทยโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ จากข่าวสารต่าง ๆ ที่ได้รับแสดงให้เห็นว่าในรัฐบาลไทยปัจจุบันก็ยังมีข้าราชการส่วนหนึ่งที่คัดค้านไม่เห็นด้วยกับการที่รัฐบาลไทยยอมจำนนต่อการกดขี่ของฝ่ายญี่ปุ่น เป็นที่ทราบกันดีว่าในบรรดาข้าราชการดังกล่าวนั้น พลวงประดิษฐ์มนูธรรม (หรือที่รู้จักกันในนามนายปรีดี พนมยงค์) ผู้สำเร็จในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์รวมอยู่ด้วยผู้หนึ่ง และยังได้ทราบต่อไปอีกว่าผู้นี้ได้มีส่วนอย่างสำคัญร่วมมือในขบวนการลับที่มีจุดประสงค์เพื่อพื้นขึ้นซึ่งรัฐบาลไทยที่เคยเป็นอยู่ก่อนหน้าการรุกรานของญี่ปุ่น

ด้วยความกระจ่างแจ้งเช่นนี้ รัฐบาลแห่งสหรัฐอเมริกาจึงถือว่าหลวงประดิษฐ์มนูธรรมเป็นตัวแทนแห่งการสืบต่อของรัฐบาลแห่งประเทศไทยตามที่เป็นอยู่ก่อนหน้าที่นายกรัฐมนตรีไทยสมัยนั้น (จอมพล ป. พิบูลสงคราม) จะไปเข้ากับฝ่ายญี่ปุ่นในตอนที่ญี่ปุ่นบุก และยอมรับว่า (หลวงประดิษฐ์) เป็นผู้นำคนสำคัญในขบวนการเพื่อเอกราชของชาติไทย ด้วยเหตุนี้ ตราบเท่าที่รัฐบาลนี้ (สหรัฐอเมริกา) มิได้รับแจ้งการตรงข้ามจากประชาชนไทย จึงเป็นประกันได้โดยไม่ผูกมัดรัฐบาลส.ร.อ. ในอนาคตในการถือว่าหลวงประดิษฐ์เป็นผู้แทนชั้นนำคนหนึ่งของประชาชนไทยในประเทศไทย

ท่าทีของรัฐบาล (สหรัฐอเมริกา) ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนี้ เป็นท่าทีชั่วคราวระหว่างการแสดงออกอย่างเสรีแห่งความปรารถนาของประชาชนไทย ภายหลังจากกองกำลังแห่งสหประชาชาติได้ทำการปลดแอกประเทศไทยแล้ว ความพยายามของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาที่เป็นอยู่และที่พึงเป็นจะจำกัดเพียงแค่การให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนไทยในการสถาปนารัฐบาลของประเทศตนที่สามารถดำเนินความรับผิดชอบของตนและเป็นอิสระจากการควบคุมของต่างชาติ ส่วนการคัดเลือกผู้นำของรัฐบาลในขั้นปลายนั้นเป็นเรื่องที่ประชาชนไทยเท่านั้นจะเป็นผู้วินิจฉัย

เป็นที่เชื่อได้ว่าคำชี้แจงนี้คงจะให้ความกระจ่างแก่ท่านได้ตามที่ต้องการ

ด้วยความซื่อสัตย์ต่อท่าน

(ลงนาม) *คอร์เดลล์ ยัลล์*
(ร.ม.ต. ว่าการต่างประเทศ)

(๒) บันทึกจัดทำโดยกรมกิจการปาซิฟิคตะวันตกเฉียงใต้เพื่อประธานาธิบดี

หนังสือของรัฐบาลอเมริกันชื่อ Foreign Relations of The United tes ค.ศ. 1945 เล่ม 6 หน้า 1242-1244 ดังต่อไปนี้

892.01/1-1345

Memorandum Prepared in the Division of Southwest Pacific Affairs.

Washington, January 13, 1945

Memorandum for the President
(for possible use in discussion with Mr. Churchill and Marshal Stalin)

Subject: Future Status of Thailand

British policies towards Thailand are divergent from ours. The British regard Thailand as an enemy and it is their view:

1. That Thailand's postwar independence should be conditioned on its acceptance of "special arrangements for security or economic collaboration . . . . . within an international system."

2. That the peninsula of Thailand from Malaya to about 12° north latitude should be considered a vital strategic area and its defense under international security arrangements be undertaken by a protecting power or by an international consortium. This is reported to be the opinion of Mr. Churchill. Such action might substantially impair Thai administrative rights in the area.

3. That actual military government will not be needed, except perhaps in combat zones. However, they believe that an Allied Control Commission should be established in Thailand, which should be continued for some time.

4. That they should not deal at the present time with any Thai Government.

In contrast, we do not regard Thailand as an enemy but as an enemy occupied country. We recognize the Thai Minister in Washington as "Minister of Thailand" with a status similar to that of the Danish Minister. We favor a free, independent Thailand, with sovereignty

unimpaired and ruled by a government of its own choosing. Thailand is the one country in Southeast Asia which was still independent before the war. We believe that it would be prejudicial to American interests throughout the Far East if, as the outcome of the war in which we will have had the major part in defeating Japanese aggression, Thailand should be deprived of any of its prewar territory or should have its independent status impaired. The history of European pressure on Thailand and of European acquisition of territory in Southeast Asia is vivid in Asiatic memories. This Government cannot afford to share responsibility in any way for a continuance towards Thailand of prewar imperialism in any guise.

Within Thailand, the administration which first yielded to Japan and which was notoriously collaborationist has been replaced by an administration largely controlled by Pradist, present Regent, most respected of Thai leaders and opponent of Japan from the first. American contact has been established with Pradist who is according Allied intelligence work and who has expressed his desire that Thailand enter the war against Japan and that the Thai army fight by the side of the Allied.

It is the view of the Department that an effort should be made to persuade the British to alter their plans so that they are not inconsistent with our own. It is believed that if Thailand joins in the war against Japan she should be treated as a liberated country and her government be recognized, at least provisionally. Although there are disadvantages from a political viewpoint in having American troops, except where militarily essential, participate in the recovery of European colonial areas, there would be advantages from a political viewpoint in having American troops under independent American command responsible for the liberation of Thailand, rather than having Thailand occupied as enemy territory by British forces. Whether or not American forces should be used in Thailand, however, is a question which would presumably be decided in the light of over or strategic considerations.

Attached is a brief memorandum regarding the Regent Pradist.

แปลเป็นภาษาไทย

เลขที่ 892.01/1-1345

บันทึกจัดทำโดยกรมกิจการปาซิฟิคตะวันตกเฉียงใต้

วอชิงตัน, 13 มกราคม 1945

บันทึกเพื่อประธานาธิบดี

(เพื่ออาจใช้ในการสนทนากับ มร. เชิชชิลล์และจอมพลสตาลิน)

เรื่อง : สถานภาพภายหน้าของประเทศไทย

นโยบายบริติชเกี่ยวกับประเทศไทยนั้นต่างกับของเรา บริติชถือว่าประเทศไทยเป็นศัตรู นั่นเป็นทรรศนะของเขา คือ

1. ความเป็นเอกราชของไทยภายหลังสงครามจะต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่ (ประเทศไทย) จะยอมรับให้มี "ข้อตกลงพิเศษเพื่อความปลอดภัยมั่นคงหรือการร่วมมือทางเศรษฐกิจภายในระบบระหว่างประเทศ"

2. แหลมไทยเหนือมาลายาตั้งแต่เส้นขนานที่ 12 จะต้องถือว่าเป็นบริเวณยุทธศาสตร์ที่จำเป็น และการป้องกันภายใต้ข้อตกลงความปลอดภัยมั่นคงระหว่างประเทศจะต้องดำเนินโดยมหาอำนาจอารักขา หรือโดยองค์การร่วมระหว่างประเทศ เรื่องนี้มีรายงานว่าเป็นความเห็นของเชิชชิลล์ การปฏิบัติดังนี้ขัดขวางต่อสิทธิของระบบปกครองไทยในบริเวณนั้น

3. รัฐบาลทหารปัจจุบันนี้ไม่มีความจำเป็น ยกเว้นบางที่ในเขตการรบ อย่างไรก็ตาม เขาเชื่อว่าคณะกรรมาธิการควบคุมของสัมพันธมิตรจะตั้งขึ้นในประเทศไทย ซึ่งจะดำเนินต่อไประยะเวลาหนึ่ง

4. พวกเขาจะไม่ติดต่อขณะนี้กับรัฐบาลไทยใด ๆ

ในทางตรงกันข้าม เรามิได้ถือว่าประเทศไทยเป็นศัตรู แต่เป็นประเทศถูกยึดครองโดยศัตรู เรารับรองอัครราชทูตประเทศไทยในกรุงวอชิงตันเป็น "อัครราชทูตแห่งประเทศไทย" ฐานะเหมือนกับอัครราชทูตเดนมาร์ก เราใคร่ให้มีประเทศไทยที่เป็นเอกราชและมีเสรีภาพ พร้อมด้วยอธิปไตยที่ไม่ถูกบั่นทอน และปกครองโดยรัฐบาลที่เลือกโดยตนเอง ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในอาเซียอาคเนย์ซึ่งเป็นประเทศเอกราชอยู่ก่อนสงคราม เราเชื่อว่าผลประโยชน์ของอเมริกันจะเสียหายทั่วอาเซียถ้าผลแห่งสงครามจะอุบัติ ซึ่งเราจะมีภาระส่วนใหญ่ในการทำให้ภารรุกรานของญี่ปุ่นพ่ายแพ้ (ถ้า) ประเทศไทยไม่มีดินแดนส่วนใดส่วนหนึ่งของตนที่มีไว้เมื่อก่อนสงคราม

หรือฐานะของประเทศไทยจะถูกบั่นทอน ประวัติศาสตร์แห่งการที่ชาวยุโรป
บีบบังคับประเทศไทยและชาวยุโรปได้ยึดเอาดินแดนแห่งอาเซียอาคเนย์นั้น
ยังอยู่ในความทรงจำของชาวอาเซีย รัฐบาลนี้ (ส.ร.อ.) ไม่อาจมีส่วนรับผิด
ชอบด้วยไม่ว่าในทางใด ๆ ที่จะดำเนินต่อประเทศไทยโดยระบบจักรวรรดิ
นิยมในรูปแบบฝังอย่างใด ๆ ทั้งสิ้น

ภายในประเทศไทย ระบบปกครอง (รัฐบาลพิบูลฯ) ซึ่งเดิมยอม
จำนนญี่ปุ่นและต่อมาร่วมมือ (กับญี่ปุ่น) อันเป็นที่รู้กันกระฉ่อนทั่วไปนั้น
ได้ถูกเปลี่ยนโดยระบบปกครอง (รัฐบาลควงฯ) ซึ่งส่วนใหญ่คุมโดย
ประดิษฐ์ฯ ผู้สำเร็จราชการบั้นจุบันที่ได้รับการนับถือที่สุดของบรรดาผู้นำ
ไทย และเป็นผู้ต่อต้านญี่ปุ่นมาตั้งแต่ต้น อเมริกันได้ติดต่อกับประดิษฐ์ฯ
ซึ่งเป็นผู้ช่วยสัมพันธมิตรอย่างจริงจังในงานข่าวและเป็นผู้ที่แสดงความ
ปรารถนาให้ประเทศไทยเข้าสงครามต่อสู้ญี่ปุ่น และให้กองทัพไทยทำการ
รบเคียงบ่าเคียงไหล่กับสัมพันธมิตร

เป็นทรรศนะของกระทรวงการต่างประเทศ (ส.ร.อ.) ที่ต้องใช้
ความอดสาหะพยายามจูงใจให้บริติชเปลี่ยนแผนการของพวกเขาเพื่อมิให้ขัด
ต่อเรา เป็นที่เชื่อว่าถ้าประเทศไทยเข้าร่วมสงครามต่อสู้ญี่ปุ่นประเทศไทยก็จะ
ได้รับการปฏิบัติอย่างประเทศที่ได้รับการกู้อิสรภาพ และรัฐบาลของเขาก็จะ
ได้รับการรับรองอย่างน้อยก็เป็นการชั่วคราว แม้ว่าจะเป็นการเสียประโยชน์
จากทรรศนะการเมืองในการมีกองทหารอเมริกัน นอกจากจำเป็นทางทหาร
ในการร่วมยึดบริเวณอาณานิคมของชาวยุโรปกลับคืน แต่จะเป็นประโยชน์
จากทรรศนะการเมืองในการที่มีกองทหารอเมริกันภายใต้การบัญชาการอิสระ
ของอเมริกันรับผิดชอบในการกู้อิสรภาพของประเทศไทยยิ่งกว่าที่จะให้ประ
เทศไทยถูกยึดครองดินแดนโดยกำลังทหารบริติช อย่างไรก็ตาม การจะใช้
กำลังทหารอเมริกันหรือไม่ในประเทศไทยนั้นเป็นปัญหาที่อนุมานว่าจะขึ้นมา
ความกระจ่างแจ้งแห่งการพิจารณาทางยุทธศาสตร์ทั้งปวง

ได้แนบบันทึกย่อเกี่ยวกับผู้สำเร็จราชการประดิษฐ์มาด้วย

(๓) **โทรเลขลับระหว่างผู้รักษาการแทนร.ม.ต.การต่างประเทศส.ร.อ. กับ "รูธ"(นามแฝงของปรีดี)**

โดยที่กำลังพลพรรคของเสรีไทยได้รับความช่วยเหลือทางอาวุธยุทโธปกรณ์จากฝ่ายสัมพันธมิตรได้ขยายกว้างขวางมากขึ้น ฝ่ายญี่ปุ่นจึงเกิดความระแวงสงสัยมากขึ้นว่าในประเทศไทยมีการจัดตั้งขบวนการเสรีไทยอย่างกว้างขวาง กองบัญชาการเสรีไทยเกรงว่าญี่ปุ่นอาจลงมือโจมตีก่อน ดังนั้น *"รูธ"* จึงส่งโทรเลขลับด่วนมากถึงกระทรวงการต่างประเทศส.ร.อ.และถึงผู้บัญชาการทหารสูงสุดสัมพันธมิตรภาคเอเชียอาคเนย์มีความตรงกัน และได้รับคำตอบจากผู้รักษาการแทน ร.ม.ต.การต่างประเทศส.ร.อ.ยืนยันรับรองความเป็นเอกราชของไทย ดังต่อไปนี้

SIAM

740.0011 P.W./5–2948

Memorandum Prepared in the Department of State (Washington) May 28, 1945.

The following message for the Secretary of States from RUTH was received by the Department of States on May 21, 1945.

"Thai Resistance Movement, in all its dealings, has continually adhered to the advice of American representatives not to take any premature action against the enemy. But at this time, I believe the Jap desire to fight can be weakened if the Resistance Movement no longer tries to remain under cover. The Jap will be more quickly forced to surrender unconditionally to the Allies because of the fear of the dissolution of the so-called co-prosperity sphere. Nevertheless, we were advised that the Resistance Movement should attempt to block every effort of the Japs for assistance from Thailand. We have followed this line as closely as possible, but you realize the Japs are becoming more suspicious all the time. Not long ago the Thai Government would not accede to a Jap demand for an additional credit of 100,000,000

bahts. I have been informed by the present government that they will not remain in office if the Japs persist in this matter. In that event, a new government would have to be installed and it would have to take action against the Japs by first ordering void all debts and agreements the Pibul regime bad contracted with the Japs, including the treaty on the incorporation of four states in Malaya and Shan States(s) into Thailand, as well as declaration of war against England and the United States. The basis of relation between these two nations and Thailand will to us (have to?) be set up as they were prior to Pearl Harbor.

Before going ahead with this plan I want to keep you advised of the current situation. Although I am positive that the U.S. has good intentions concerning the independence of Thailand and that they have deep regard for the Thais themselves, I believe if the U.S., on the day of the beginning of our action would declare her respect of Thailand's independence and state that she regards Thailand as a member of the United Nations and not as an enemy, it would greatly encourage the Thai people who are already prepared for any sacrifice. I have also advised the Supreme Commander, SEAC, of this whole matter."

The following reply was sent on May 28, 1945:

"Your message to the Secretary is deeply appreciated."

"We understand your desire that Thailand actively oppose the enemy as soon as possible. We are sure you realize, however, that all opposition to our common enemy must be coordinated with the overall strategy against Japan and that it would be unfortunated if the Thai prematurely and before reasonably assured of success should commence overt action which was not integrated with the strategic plan of SACSEA. We hope, therefore, you will continue your endeavors to prevent premature overt action by resistance movement or action which would precipitate taking over of Thai Government by the Japanese. We are confident, you will keep us and the British fully informed should either development become imminent despite your efforts.

"The sincere desire of yourself and the Thai people to repudiate the Pibul declaration of war and agreements is fully understood and appreciated but it is not clear why present government should resign at this time or what compulsion would cause succeeding government to make such repudiation its first act. It would appear that the resistance movement could more effectively accomplish its objectives when emerging from cover by coordinated surprise attack on enemy supplies, communications, forces, and equipment and by seizure of enemy officers, officials, documents and key points. Political acts of repudiation and realignment with the Allies could follow.

"We attach great importance to existence of an effective constitutional Thai Government on Thai soil to work with Allies. We hope that all possible preparations will have been made to forestall seizure or scattering of important pro-Allied personnel so that such government could promptly function in areas free from Japanese, could direct Thai military operations and coordinate them with Allied operations, and could reestablish effective civil government machinery as areas are liberated.

"The United States cannot unilaterally declare another nation a member of the United Nations but it will be happy publicly to reiterate at an appropriate time its respect for Thai independence and to declare that it has at no time considered Thailand an enemy. We look forward to the day when both our countries can appropriately make public our common cause against our common enemy.

Grew
Acting Secretary of State."

แปลเป็นภาษาไทย

เอกสาร 740.0011 พี.ดับลิว./5-2948

บันทึกลับทำโดยกระทรวงการต่างประเทศ (ส.ล.ร.)

(วอชิงตัน) 28 พฤษภาคม ค.ศ. 1945 (พ.ศ. 2488)

ต่อไปนี้เป็นสาส์นสำหรับ ร.ม.ต. การต่างประเทศอาณัติ (ปรีดี พนมยงค์) กระทรวงการต่างประเทศได้รับเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม ค.ศ. 1945

"ขบวนการต่อต้านของไทย ในการดำเนินกิจกรรมทั้งหลายนั้น ได้ปฏิบัติตามเสมอมาซึ่งคำแนะนำของตัวแทนอเมริกันที่มิให้ปฏิบัติการใดๆ ในการต่อสู้ศัตรูล้าหน้าก่อนถึงเวลาอันควร แต่ในขณะนี้ข้าพเจ้าเชื่อว่ากำลังใจรบของญี่ปุ่นจะลดน้อยลงไป ถ้าขบวนต่อต้านไม่คงอยู่ภายในฉากกำบังลึกต่อไป ญี่ปุ่นจะถูกบีบให้ยอมจำนนโดยไม่มีเงื่อนไขต่อสัมพันธมิตรเร็วขึ้น เพราะความสลายของสิ่งที่เรียกว่าวงไพบูลย์ร่วมกัน อย่างไรก็ตาม เราได้ถือตามคำแนะนำว่าขบวนต่อต้านจะต้องพยายามขัดขวางความช่วยเหลือที่ญี่ปุ่น

จะได้จากประเทศไทย เราได้ดำเนินแนวทางนี้อย่างใกล้เคียงที่สุดเท่าที่เป็น
ได้ แต่ท่านย่อมเห็นได้ว่าญี่ปุ่นได้มีความสงสัย (ขบวนต่อต้าน) มากยิ่งขึ้น
ตลอดมา เมื่อไม่นานมานี้รัฐบาลไทย (รัฐบาลควง ฯ) ไม่ยอมตามคำขอของ
ญี่ปุ่นที่ขอเครดิตเพิ่มเติมอีก 100,000,000 บาท ข้าพเจ้าได้รับแจ้งจาก
รัฐบาลของตนว่าจะไม่อยู่ในตำแหน่งต่อไป ถ้าญี่ปุ่นยืนยันเช่นนั้น รัฐบาล
ใหม่ก็จะตั้งขึ้นและจะปฏิบัติการต่อสู้ญี่ปุ่น โดยประการแรกประกาศโมฆะ
กรรมซึ่งหนี้สินและข้อตกลงที่ระบบจับกับญี่ปุ่นได้ทำกันไว้ รวมทั้งสนธิ
สัญญาที่ผนวก 4 รัฐบาลอาชาและรัฐไทยใหญ่ไว้กับประเทศไทย อีกทั้งการ
ประกาศสงครามต่ออังกฤษและ ส.ร.อ. พื้นฐานแห่งความสัมพันธ์ระหว่าง
ชาตินี้กับประเทศไทยจะสถาปนาขึ้นดังที่เป็นอยู่ก่อนเพิร์ลฮาร์เบอร์ (ก่อน
ญี่ปุ่นรุกราน) ก่อนที่จะดำเนินแผนการนี้ข้าพเจ้าปรารถนาจะให้ท่านทราบ
ถึงสถานการณ์ที่ดำเนินอยู่ แม้ว่าข้าพเจ้าตระหนักว่า ส.ร.อ. มีเจตนาดีเกี่ยว
กับเอกราชของประเทศไทยและมีความนับถือประชาชนไทยอย่างสุดซึ้ง ข้าพ
เจ้าเชื่อว่าในวันที่เราลงมือปฏิบัติการนั้น ส.ร.อ. จะประกาศเคารพความเป็น
เอกราชของประเทศไทย และถือว่าประเทศไทยเป็นสมาชิกหนึ่งของสหประ
ชาชาติและไม่ถือว่าประเทศไทยเป็นศัตรู ทั้งนี้จะเป็นการส่งเสริมกำลังใจ
อย่างใหญ่หลวงต่อมวลราษฎรไทยซึ่งเตรียมพร้อมแล้วในการเสียสละใด ๆ
ข้าพเจ้าได้แจ้งเรื่องทั้งหมดนี้ไปยังรัฐบัญชาการทหารสูงสุดแห่งสัมพันธมิตรภา
ลาเชียอาคเนย์ (พลตรีหลุยส์เมาท์แบทเตน) ด้วยแล้ว"

คำตอบของ ส.ร.อ. ส่งเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม ค.ศ. 1945 มีความ
ต่อไปนี้

"ขอบคุณอย่างสุดซึ้งต่อสารฉันของท่านถึง ร.น.ต. การต่างประเท
เราเข้าใจความปรารถนาของท่านที่จะให้ประเทศไทยต่อสู้ศัตรูทางปฏิบัติการ
โดยเร็วที่สุดที่จะเป็นได้ เราเชื่อแน่ว่าอย่างไรก็ตามท่านย่อมตระหนักว่า ก
ต่อสู้ศัตรูร่วมกันของเรานั้นต้องสมานกับยุทธศาสตร์ทั้งปวงในการต่อสู้ญี่ปุ่
และไม่เป็นผลดีถ้าไทยทำล้ำหน้าก่อนเวลาอันสมควรและก่อนที่จะมีเหตุผ
ประกันว่าจะได้ชัยชนะ ถ้าลงมือปฏิบัติการอย่างเร็วเสียที่ได้อยู่ในแ

ยุทธศาสตร์ของลัทธิบูชาการทหารสูงสุดสัมพันธมิตรภาคอาเซียอาคเนย์ ฉะนั้น เราหวังว่าท่านจะใช้ความพยายามต่อไปที่จะป้องกันมิให้เกิดขึ้นโดยการกระทำล่วงหน้าก่อนถึงเวลาอันควร โดยขบวนต่อต้านหรือการปฏิบัติอันเร่งให้ญี่ปุ่นรับยึดรัฐบาลไทย (รัฐบาลควง ฯ) เราเชื่อมั่นว่าท่านจะแจ้งให้เราและบริติชทราบบริบูรณ์ ถ้าการบุกยึดตัว (ของสถานการณ์) จะเกิดขึ้นได้ในไม่ช้า โดยขึ้นต่อความพยายามของท่าน

ความปรารถนาจริงใจของท่านและมวลราษฎรไทยในการบอกบัดการประกาศสงครามกับอังกฤษ (กับญี่ปุ่น) ของพิบูล ฯ นั้น เป็นสิ่งที่เข้าใจแจ่มแจ้งและมีคุณค่า แต่ยังไม่แจ้งชัดว่าเหตุใดรัฐบาลปัจจุบัน (รัฐบาลควง ฯ) จะลาออกเมื่อใด หรือมีการบังคับอย่างใดที่รัฐบาลต่อไปจะถือเอาการบอกบัด (ประกาศสงครามและอังกฤษกับญี่ปุ่น) เป็นการกระทำแรก ย่อมจะเห็นได้ว่าขบวนการต่อต้านจะบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ได้ดีกว่าเมื่อแสดงตนออกจากฐานที่มั่นแล้ว คือ โดยการสมานฉันท์โจมตีพลันต่อการลำเลียง ต่อคมนาคม ต่อกองกำลัง ต่ออุปโภคปกรณ์ของศัตรู และยึดตัวนายทหาร พนักงาน เอกสาร จุดสำคัญของศัตรู การปฏิบัติทางการเมืองเรื่องการบอกบัด (ประกาศสงคราม) และการเข้าอยู่ในแนวเดียวกันกับสัมพันธมิตรถือตามมาภายหลัง

เราถือเป็นความสำคัญอย่างใหญ่หลวงที่จะมีรัฐบาลไทยตามรัฐธรรมนูญอย่างมีประสิทธิภาพดำรงอยู่บนดินแดนไทย ทำการร่วมมือกับสัมพันธมิตร เราหวังว่าการเตรียมทุกอย่างที่จะเป็นไปได้จะต้องทำขึ้นในอันที่จะป้องกันการยึดตัวบุคคลสำคัญที่นิยมสัมพันธมิตรหรือกระจายบุคคลสำคัญเหล่านี้ เพื่อว่ารัฐบาลดังกล่าวนั้นจะปฏิบัติหน้าที่ได้ทันทีในบริเวณที่เป็นอิสระจากญี่ปุ่นและสามารถสั่งทหารไทยปฏิบัติการร่วมมือกับสัมพันธมิตร และฟื้นการสถาปนากลไกการพลเรือนของรัฐบาลในบริเวณที่ถูกยึดภาพแล้ว

สหรัฐไม่อาจประกาศโดยลำพังได้ว่าชาติใดชาติใดเป็นสมาชิกสหประชาชาติ แต่จะมีความยินดีประกาศซ้ำอีกโดยเน้นเฉพาะในโอกาสเหมาะสมถึงการเคารพความเป็นเอกราชของชาติไทย และประกาศว่าไม่มีเวลาใดที่สหรัฐถือว่าประเทศไทยเป็นศัตรู เรามองไปข้างหน้าถึงวันที่ประเทศของเรา

ทั้งสองจะแสดงเปิดเผยต่อมหาชนถึงจุดหมายร่วมกันของเราในการต่อสู้สัตรูร่วมกันของเรา

(ลงนาม) *กรูว์*
รักษาการแทน ร.บ.ศ. ต่างประเทศ

(๔) คำเปิดเผยของลอร์ดหลุยส์ เมานท์แบทเตน

Times 18/12/1946

A VISITOR FROM SIAM

Campaign of Luang Pradit
Lord Mountbatten's Disclosures

Lord Mountbatten of Burma, lately Supreme Allied Commander, South-East Asia, who was entertained at luncheon by the City Livery Club yesterday at Sion College, described in his speech the great part played by Luang Pradit, Senior Statesman of Siam, in the overthrow of the Japanese army of occupation there. He elaborated in detail the account published in The Times on December 22, almost a year ago, and announced that Pradit, 'one of the romantic figures of the war in South-East Asia,' is due to arrive in England by the Queen Elizabeth to-morrow morning.

Pridi Panomyong, Senior Statesman of Siam [Lord Mountbatten said], is better known to the world as Luang Pradit, and to many of us in S.E.A.C. by the code name of 'Ruth'. He is paying a short good will visit to this country as the guest of the Government, and I hope we shall use the occasion to give him a very warm welcome. For Pradit is one of the most romanic figures of the war in South-East Asia. During the war, of course, his name could only be mentioned in whispers and the whole story was 'top secret' even now the British public may be largely unaware of his exploits.

When the Japanese overran Siam Pradit was a meml the Government, but refused to put his signature to the declaration of war on us. Pibul. . . . . knew he was one of

the most powerful and popular personalities in the country, and hopes to make a figurehead of him by promoting him to the Council of Regency. He accepted. Little did Pibul or the Japanese realize that from the moment Pradit took on the job he began to organize and direct the Siamese resitance movement.

Vanished Missions

We knew from various sources that Pibul was not having it all his own way in Siam, but contact was very difficult, and it was hard to find out what was really going on. Two missions from Pradit got lost on the hazardous journey to China and were never seen again. At last a rendezvous was made. It coincided almost to the day with my own appointment as Supreme Commander. From that time on we were in constant touch. It was a unique relationship, because a Supreme Allied Commander was exchanging vital military plans with the head of a State technically at war with us.

A force of Free Siamese, trained in this country and operating with detachments of British V Force and Force 136 as well as with American O.S.S. Detachments, were parachuted in to help him. Some were caught by Pibul's men and imprisoned. In order to allay Japanese suspicious they remained norminally in prison, but had secret meetings with Pradit and established wireless contact with my Command.

In January, 1945, he sent a body of his key resistance leaders under the command of the present Foreign Minister of Siam for consulations with me in Kandy. We got them out and back again by seaplane, or by flying-boats. During our talks we laid concrete plans for future action in conjunction with the main forces of my theatre. I had constantly under review the need for Pradit himself to be flown out in an emergency. By the end of the war he had organized sabotage and guerrilla forces comprising some 60,000 fighting men and numerous passive supporters, who were in positions at all the key strategic points in Siam and poised to strike.

'Never Failed Us'

I realized the difficulty he had to hold these forces in leash, but I had also to keep in mind the tremendous danger of a premature move which would bring down crushing Japanese counter action and disturb my strategic plans for the theatre as a whole. The strain imposed on Pradit

and the risks he ran for over three years were very formidable, but his own discipline and that which he inspired in his followers won out. He never failed us.

There are, I know, many who were prisoners of war in Siam who have good reason to be grateful for Pradit's good will to us. So let us honour a man who has rendered high service to the allied cause and to his own country, and who from my personal knowledge of him is a firm advocate of Anglo-Siamese friendship. The chain of local resistance to Japanese oppression in the occupied lands of South-East Asia had very few gaps in it, and one of the strongest links was forged by Pradit in Siam. [Loud and prolonged cheers.]

แปลเป็นภาษาไทย

ไทมส์ 18/12/1946

อาคันตุกะผู้หนึ่งจากสยาม

การณรงค์ของหลวงประดิษฐ์ ฯ

คำเปิดเผยของ ลอร์ด เมาน์ทแบทเตน

ลอร์ด เมาน์ทแบทเตนแห่งพม่า ผู้ซึ่งเมื่อไม่นานมานี้เป็นผู้บัญช
การทหารสูงสุดสัมพันธมิตรภาคอาเซียอาคเนย์ ได้รับการต้อนรับเลี้ยงอาหาร
กลางวันโดย *ซิตี้ ไลเวอรี่ คลับ* ณ ไซออน คอลเลจ เมื่อวานนี้ ได้บรรยาย
ไว้ในสุนทรกถาของท่านถึงบทบาทอันยิ่งใหญ่ของหลวงประดิษฐ์ ฯ รัฐบุรุษ
อาวุโสแห่งสยามในการกำจัดกองทัพญี่ปุ่นซึ่งยึดครองประเทศนั้น ท่านลอร์ด
ได้สาธยายเกี่ยวกับรายละเอียดซึ่งหนังสือพิมพ์ *ไทมส์* ได้เคยลงพิมพ์ในฉบับ
ประจำวันที่ 22 ธันวาคม คือประมาณหนึ่งปีมาแล้ว และได้ประกาศแถลงว่า
ประดิษฐ์ บุคคลผู้มีบทบาทที่น่าตื่นเต้นคนหนึ่งแห่งสงครามในอาเซียอาคเนย์

นั้นกำหนดจะมาถึงประเทศอังกฤษโดยเรือเดินสมุทรควีน เอลิซาเบธ พรุ่งนี้เช้า

ลอร์ด เมาน์ทแบทเตน กล่าวว่า ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโสแห่งสยามได้เป็นที่รู้จักของโลกในนาม "หลวงประดิษฐ์" มากกว่า และพวกสาหลายคนแห่งกองบัญชาการทหารสูงสุดสัมพันธมิตรภาคอาเซียอาคเนย์รู้จักเขาตามชื่อระหัสว่า "รู้ธ" เขามาเยี่ยมประเทศนี้ (อังกฤษ) ด้วยสันถวไมตรีในระยะสั้น ๆ ในฐานะแขกของรัฐบาล (อังกฤษ) และข้าพเจ้าหวังว่าเราจะใช้โอกาสนี้ให้การรับรองเขาอย่างอบอุ่น เพราะเหตุที่ประดิษฐ์เป็นบุรุษผู้มีบทบาทอันน่าตื่นเต้นคนหนึ่งแห่งสงครามในอาเซียอาคเนย์ ในระหว่างกาละแห่งสงครามนั้น เป็นการแน่นอนที่เดียวว่าชื่อของเขาจะมีการระบุถึงได้ก็แต่โดยการกระซิบกระซาบกันเท่านั้น และเรื่องราวทั้งปวงเกี่ยวกับเขาก็ถูกถือว่าเป็น "ความลับสุดยอด" ทั้งนี้แม้ว่าในบัจจุบันมหาชนบริติชส่วนใหญ่อาจจะไม่ค่อยทราบเท่าไรนักถึงพฤติกรรมอันอาจหาญที่เขาได้เคยกระทำสำเร็จมาแล้ว

ในตอนที่ญี่ปุ่นรุกรานยึดครองสยาม ประดิษฐ์เป็นคนหนึ่งในรัฐบาล แต่เขาได้ปฏิเสธที่จะลงนามในการประกาศสงครามต่อเรา พิบูล... รู้ว่าเขา (ประดิษฐ์) เป็นคนหนึ่งที่ทรงอำนาจอย่างยิ่งและได้รับความนิยมอย่างยิ่งในประเทศ และก็หวังที่จะทำให้เขาเป็นตัวหุ่นโดยยกเขาขึ้นไปสู่คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เขายอมรับ พิบูลหรือญี่ปุ่นมิได้ตระหนักแม้แต่น้อยว่าขณะที่ประดิษฐ์ยอมรับตำแหน่งหน้าที่นั้นเขาก็ได้เริ่มต้นดำเนินการจัดตั้งและอำนวยการขบวนการต่อต้านของชาวสยามขึ้น

คณะผู้แทนหายสาบสูญไป

เราได้รับรู้จากแหล่งต่าง ๆ ว่า พิบูลมิได้ประสบผลทุก ๆ อย่างตามใจทางของเขาในประเทศสยาม แต่การจะติดต่อ (กับขบวนการต่อต้านภายในสยาม) นั้นก็ลำบากมาก และทั้งก็เป็นการยากที่จะล่วงรู้ได้ด้วยว่าจะไรได้ดำเนินไปโดยแท้จริงอย่างไร คณะผู้แทนของประดิษฐ์สองคณะได้หายไปในระหว่าง

การเดินทางซึ่งเต็มไปด้วยภยันตรายเพื่อไปยังประเทศจีน และ
เห็นอีกเลย แต่ในที่สุดจุดนัดพบอันหนึ่งก็ได้สถาปนาขึ้นเป็น
การณ์ทั้งนี้ได้เกิดขึ้นในช่วงวาระเดียวกันกับที่ข้าพเจ้าได้รับการ
บัญชาการทหารสูงสุดสัมพันธมิตร นับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา
เป็นประจำ การติดต่อทั้งนี้นับได้ว่าเป็นความสัมพันธ์อันพิ
เพราะผู้บัญชาการทหารสูงสุดของสัมพันธมิตรได้แลกเปลี่ยน
สำคัญ ๆ กับประมุขแห่งรัฐซึ่งโดยทางเทคนิคแล้วถือว่าอยู่ในสถ
เรา

กองกำลังเสรีไทยที่ได้รับการฝึกฝนในประเทศนี้ (
ภพ) และได้ปฏิบัติการร่วมกันกับกองกำลังบริติชที่ ๑ และกองก
ทั้งกองกำลังอเมริกัน โอ.เอ็ส.เอ็ส. นั้น ได้ถูกส่งไปโดยวิธีกระโ
ช่วยเขา (ประดิษฐ์) บางคนถูกจับโดยคนของหิบูลแล้วก็ถู
ญี่ปุ่นระแวงสงสัย พวกที่ถูกจำขังนั้นก็อยู่ในที่คุมขังแต่เพียง
เพราะพวกเขาก็พบปะกับประดิษฐ์ได้อย่างลับ ๆ และได้ตั้งส
กับกองบัญชาการของข้าพเจ้า

ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1945 เขาได้ส่งหัวหน้าคณะสำ
การต่อต้านภายใต้การบังคับบัญชาของรัฐมนตรีต่างประเทศส
(ดิเรก ชัยนาม) เพื่อปรึกษาหารือกับข้าพเจ้าที่เมืองแคนดี เว
และส่งเขากลับโดยเครื่องบินทะเล หรือโดยเรือบิน (ชนิดที่ต่อ
ใช้ทุ่น) ในระหว่างการสนทนาเราก็ได้วางแผนการที่เป็นรูปธร
ปฏิบัติการภายหน้าเพื่อให้เชื่อมสนิทกับพลังหลักสำคัญแห่งยุทธภู
ข้าพเจ้าเองได้เคยใคร่ครวญอย่างไม่ละวางตลอดมาถึงความจำเ
ดิษฐ์บินออกมาในกรณีที่เกิดฉุกเฉิน ตราบจนถึงตอนปลายส
จัดตั้งกองกำลังเพื่อการบ่อนทำลายและจัดตั้งกำลังพลพรรคประม
กับทั้งผู้สนับสนุนแบบลับอย่างสงบไม่หวั่นไหวอีกมากมาย ซึ่งล้ว

งที่อันเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญ ๆ ในสยาม และก็พร้อมอยู่เสมอที่จะ
ดี

ไม่เคยทำให้เราผิดหวัง

ข้าพเจ้าเข้าใจดีที่เดียวถึงความยากลำบากที่เขาต้องควบคุมพลังเหล่า
บเงียบอยู่ได้ แต่ข้าพเจ้าเองก็ต้องระลึกอยู่เสมอเช่นเดียวกันถึง
วันใหญ่หลวงแห่งการเคลื่อนไหวโดยที่ยังไม่ถึงเวลา ซึ่งจะเป็นผล
เคอบโต้ทำลายและจะทำให้แผนยุทธศาสตร์แห่งยุทธภูมิทั้งปวงของ
ดผลกระทบบั่นบ่วนวุ่นวาย ความเครียดที่บังคับให้ประดิษฐ์ต้อง
และภยันตรายที่เขาต้องเผชิญตลอดเวลา 8 ปีนับว่าเป็นสิ่งซึ่งน่า
ย่างยิ่ง แต่ก็อาศัยที่ความมีวินัยของเขาเองพร้อมกับที่เขาได้ชักจูง
ซึ่งเชื่อถือเลื่อมใสในเขาปฏิบัติตามที่เขาประสงค์นั่นเองที่ทำให้ได้
ชำนะในที่สุด เขาไม่เคยทำให้เราผิดหวังเลย

ข้าพเจ้ารู้ว่ามีบุคคลมากหลายที่เคยตกเป็นเชลยศึกในสยามได้มีความ
กต้องในแง่ที่มีความกตัญญูรู้คุณต่อความปรารถนาดีของประดิษฐ์ซึ่ง
ดังนั้น จึงขอให้เราให้เกียรติแก่บุคคลผู้นี้ที่ได้ให้บริการอย่างสูงต่อ
องสัมพันธมิตรและต่อประเทศของเขาเอง และโดยความรู้เห็นเป็น
เข้าพเจ้า เขาก็เป็นบุคคลที่ได้ส่งเสริมมิตรภาพระหว่างอังกฤษกับ
ย่างหนักแน่นมากด้วย สายระยางแห่งการต่อต้านในท้องถิ่นต่อการ
ป็นในดินแดนอาเซียอาคเนย์ภายใต้การยึดครองของญี่ปุ่นนั้น จึงจะมี
ว้างก็มีอยู่อย่างเล็กน้อยเหลือเกิน และสายระยางที่เข้มแข็งที่สุดอัน
สายระยางซึ่งได้บากบั่นสร้างสรรค์ขึ้นโดยประดิษฐ์ในสยามนี่เอง

เสียงแห่งความชื่นชมยินดีได้ไม่ร้องก้องขึ้นเป็นเวลายาวนาน)

๒๔. ประกาศสันติภาพ

(๑) โทรเลข ร.ม.ต.ต่างประเทศอเมริกันถึงเอกอัครรัฐทูตอเมริกันประจำอังกฤษ

740.0011 PW/S-1545: Telegram

The Secretary of State to the Ambassador in the United Kingdom.

(Winant)

Washington, August 15, 1945 – 3 p.m.

6922:British Embassy has informed us.

a) that FonOff has authorized Mountbatten personally to advise RUTH to make announcement as soon as possible after final Japanese surrender disavowing Thai declaration of war upon Great Britain and United States and all measures flowing therefrom which may operate to prejudice of Allies, repudiating alliance and all other agreements with Japan, placing Thailand and its armed forces at service of Allies, and declairing his readiness to send a representative immediately to Kandy to get in touch with Allies. British suggested that announcement might also state that RUTH had informed British and American Governments at an earlier stage that resistance movement wished to initiate overt action against the enemy and refrained only on express request of Allies for operational reasons.

b) that FonOff also informed Mountbatten if RUTH takes necessary initiative as advised, British are disposed, because of support by Thai resistance movement and of Allied request not to take action last May, to forego pressing for separate act of unconditional surrender which under existing circumstances would be considered normal procedure, and to mold their policy according to Thai readiness to make restitution for the past and to cooperate for the future.

c) that if RUTH follows advice and sends representative to Kandy, British propose to communicate with Dept before commencing negotiations regarding the terms on which they would be prepared to terminate state of war.

BYRNES

แปลเป็นภาษาไทย

เลขที่ 740.0011 PW/S-1645 : โทรเลข

ร.ม.ค. การต่างประเทศถึงเอกอัครราชฑูตในสหราชอาณาจักร

(ไวแนนท์)

วอชิงตัน, 15 สิงหาคม 1945 เวลาบ่าย 3 โมง

(ตรงกับวันที่ 16 สิงหาคม 1945 เวลา 8 น. กรุงเทพฯ)

6922. สถานเอกอัครราชฑูตบริติชแจ้งเราว่า

(ก) *กระทรวงการต่างประเทศอังกฤษได้อนุญาตเมาน์ทแบทเตน แนะนำเป็นส่วนตัวมายัง "รูธ" ให้ประกาศโดยเร็วที่สุดที่จะเป็นได้ภายหลังญี่ปุ่นยอมจำนนในที่สุดแล้วนั้น บอกปฏิเสธการประกาศสงครามของไทยต่อบริเตนใหญ่และ ส.ร.อ. อีกทั้งมาตรการทั้งหลายที่เกิดขึ้นจากการนั้นที่ดำเนินไปเป็นที่เสียหายแก่สัมพันธมิตร* ยกเลิกการเป็นพันธมิตรและข้อตกลงอย่างอื่นทั้งสิ้นกับญี่ปุ่น ให้ประเทศไทยและกองกำลังทหารไทยบริการสัมพันธมิตรและแถลงว่าพร้อมที่จะส่งผู้แทนไปยังนครแคนดีทันทีเพื่อติดต่อกับสัมพันธมิตร *บริติชได้เสนอว่าประกาศนั้นอาจกล่าวด้วยว่า "รูธ" ได้แจ้งแก่รัฐบาลบริติชและอเมริกาตั้งแต่ระยะเริ่มๆ แล้วว่าขบวนต่อต้านต้องการริเริ่มปฏิบัติการต่อสู้ศัตรูอย่างเปิดเผยและยับยั้งไว้ก็เพราะคำร้องขอโดยเฉพาะเจาะจงของสัมพันธมิตรเพื่อการปฏิบัติทางการทหาร*

(ข) ให้เมาน์ทแบทเตนแจ้งด้วยว่า ถ้า "รูธ" ริเริ่มที่จำเป็นตามคำแนะนำนั้น *บริเตนก็พร้อมแล้วเพราะความอปการะของขบวนต่อต้านของไทยและคำร้องขอของสัมพันธมิตรที่มิให้ลงมือปฏิบัติการเปิดเผยเมื่อเดือนพฤษภาคมที่แล้วมา ในการที่(บริติช)ไม่ดำเนินต่อไปซึ่งการบังคับให้(ไทย)ทำเอกสารการยอมจำนน (ยอมแพ้) โดยไม่มีเงื่อนไขซึ่งตามสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ก็เป็นวิธีธรรมดา (ที่ต้องทำเช่นนั้น)* และ (บริติช) จะปรับปรุงนโยบายของตนตามที่ไทยพร้อมจะคืนให้ซึ่งสิ่งที่แล้วมาในอดีตและที่จะร่วมมือในภายหน้า

(ค) ถ้า "รูธ" ทำตามคำแนะนำและส่งผู้แทนไปยังนครแคนดี บริติชเสนอที่จะติดต่อกับกระทรวงการต่างประเทศอเมริกันก่อนที่จะตั้งต้นเจรจาเกี่ยวกับข้อความที่เขา (ไทย) เตรียมทำให้สถานะสงครามสุดสิ้นลง

(ลงนาม) *เบิร์นส์*
(ร.ม.ต. กระทรวงการต่างประเทศ)

(๒) ทันใดที่ปรีดีฯได้รับสาส์นของหลอดเมานท์แบทเตนดังกล่าวใน(๑) ข้างบนนั้นแล้ว ปรีดีฯในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จึงได้เชิญนายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี และนายทวี บุณยเกตุ รัฐมนตรีสั่งราชการสำนักนายกรัฐมนตรีมาปรึกษาเพื่อที่จะประกาศสันติภาพและเห็นควรว่า นายทวี บุณยเกตุเป็นผู้เหมาะสมที่จะเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ ประกาศนั้นมีความดังต่อไปนี้

ประกาศสันติภาพ

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

(ตามประกาศประธานสภาผู้แทนราชฎร ลงวันที่ 1 สิงหาคม พุทธศักราช 2487)

ปรีดี พนมยงค์

โดยที่ประเทศไทยได้เคยถือนโยบายอันแน่วแน่ที่จะรักษาความเป็นกลางอย่างเคร่งครัด และจะต่อสู้การรุกรานของต่างประเทศทุกวิถีทาง ดังปรากฏเห็นได้ชัดจากการที่ได้มีกฎหมายกำหนดหน้าที่คนไทยในเวลารบ เมื่อพุทธศักราช 2484 อยู่แล้วนั้น ความจำนงอันแน่วแน่ดังกล่าวนี้ได้แสดงให้เห็นประจักษ์แล้วในเมื่อญี่ปุ่นได้ยาตราทัพเข้าในดินแดนประเทศไทยใน

วันที่ 8 ธันวาคม พุทธศักราช 2484 โดยได้มีการต่อสู้การรุกรานทุกแห่งและทหาร ตำรวจ ประชาชนพลเมืองได้เสียชีวิตไปในการนี้เป็นอันมาก

เหตุการณ์อันปรากฏเป็นลักษณะนี้ ได้แสดงให้เห็นอย่างแจ่มแจ้งว่า การประกาศสงครามเมื่อวันที่ 25 มกราคม พุทธศักราช 2485 ต่อบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา ตลอดทั้งการกระทำทั้งหลายซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อสหประชาชาตินั้น เป็นการกระทำอันผิดจากเจตจำนงของประชาชนชาวไทย และล้วนขืนขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและกฎหมายบ้านเมือง ประชาชนชาวไทยทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งอยู่ในฐานะที่จะช่วยเหลือสนับสนุนสหประชาชาติผู้รักที่จะให้มีสันติภาพในโลกนี้ ได้กระทำการทุกวิถีทางที่จะช่วยเหลือสหประชาชาติ ดังที่สหประชาชาติส่วนมากย่อมทราบอยู่แล้ว ทั้งนี้เป็นการแสดงเจตจำนงของประชาชนชาวไทยอีกครั้งหนึ่งที่ไม่เห็นด้วยต่อการประกาศสงคราม และการกระทำอันเป็นปฏิปักษ์ต่อสหประชาชาติดังกล่าวมาแล้ว

บัดนี้ ประเทศญี่ปุ่นได้ยอมปฏิบัติตามคำประกาศของสหรัฐอเมริกา บริเตนใหญ่ จีน และสหภาพโซเวียต ซึ่งได้กระทำ ณ นครปอตสดัมแล้ว สันติภาพจึงกลับคืนมาสู่ประเทศไทย อันเป็นความประสงค์ของประชาชนชาวไทย

ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงขอประกาศโดยเปิดเผยแทนประชาชนชาวไทยว่า การประกาศสงครามต่อสหรัฐอเมริกาและบริเตนใหญ่ เป็นโมฆะไม่ผูกพันประชาชนชาวไทย ในส่วนที่เกี่ยวกับสหประชาชาติ ประเทศไทยได้ตัดสินใจที่จะให้กลับคืนมาซึ่งสัมพันธไมตรีอันดีอันเคยมีมากับสหประชาชาติเมื่อก่อนวันที่ 8 ธันวาคม พุทธศักราช 2484 และพร้อมที่จะร่วมมือเต็มที่ทุกทางกับสหประชาชาติในการสถาปนาเสถียรภาพในโลกนี้

บรรดาดินแดนซึ่งญี่ปุ่นได้มอบให้ไทยครอบครอง คือ รัฐกลันตัน ตรังกานู ไทรบุรี ปะริส เชียงตุง และเมืองพานนั้น ประเทศไทยไม่มี

ความปรารถนาที่จะได้ดินแดนเหล่านี้ และพร้อมที่จะจัดการเพื่อส่งมอบในเมื่อบริเตนใหญ่พร้อมที่จะรับมอบไป

ส่วนบรรดาบทกฎหมายอื่นๆ ใดอันมีผลเป็นปฏิปักษ์ต่อสหรัฐอเมริกา บริเตนใหญ่และเครือจักรวรรดิก็จะได้พิจารณายกเลิกไปในภายหน้า บรรดาความเสียหายอย่างใดๆ จากกฎหมายเหล่านั้นก็จะได้รับชดใช้โดยชอบธรรม

ในที่สุดนี้ ขอให้ประชาชนชาวไทยทั้งหลาย ตลอดจนชนต่างด้าวซึ่งอยู่ในราชอาณาจักรไทย จงตั้งอยู่ในความสงบ และไม่กระทำการใดๆ อันจะเป็นการก่อกวนความสงบเรียบร้อย พึงยึดมั่นในอุดมคติซึ่งได้วางไว้ในข้อตกลงของสหประชาชาติ ณ นครซานฟรานซิสโก

ประกาศ ณ วันที่ 16 สิงหาคม พุทธศักราช 2488 เป็นปีที่ 12 ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

ทวี บุณยเกตุ

รัฐมนตรี

ข้อสังเกต คำอ้างของ ๒ อดีตนายกฯ ไทย

อดีตนายกรัฐมนตรีไทยซึ่งเป็นอดีตหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ๒ ท่าน ได้กล่าวคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับการที่ปรีดีฯในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ประกาศสงครามต่อส.ร.อ.และบริเตนใหญ่ว่าเป็นโมฆะ ปรีดีจึงขอชี้แจงท่านผู้อ่านผู้ฟังดังต่อไปนี้

(ก) เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๒๕ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรีไทยและอดีตหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ได้แถลงในที่ประชุมงาน *"กึ่งศตวรรษ*

ประชาธิปไตย" ที่จัดขึ้น ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีใจความตอนหนึ่งว่า

> *"ตอนเสร็จสงครามใหม่ ๆ เราก็ประกาศสงครามเป็นโมฆะภายใน ฝรั่งมันก็หัวร่อเอา โมฆะอะไร ไอ้ดัทช์คนหนึ่งมันถูกเอาไปขัง Death Railway เมืองกาญจน์เหลือแต่กระดูก ทำอะไรก็ไม่อ้วน มันบอกว่า แล้วยังไงล่ะ โมฆะแล้ว เนื้อผมได้คืนไหม ถ้าไม่ได้คืน เขาไม่รับนับถือเลยประกาศเป็นโมฆะนี่....."*

ปรีดีฯขอเสนอท่านที่มีสติปัญญาซึ่งต้องการสัจจะโปรดอ่านสำเนาเอกสารหลักฐานจากหนังสือรัฐบาลอเมริกันชื่อ *"Foreign Relations of the United States"* ฉบับค.ศ.๑๙๔๕ เล่ม ๖ หน้า ๑๒๗๘-๑๒๗๙ ซึ่งลงพิมพ์สำเนาโทรเลขของร.ม.ต.ต่างประเทศอเมริกันถึงเอกอัครรัฐทูตอเมริกันประจำอังกฤษที่ ๗๔๐.๐๐๑๑ PW/S-1545 ลงวันที่ ๑๕ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๔๕ ซึ่งกระทรวงอเมริกันนั้นได้แจ้งให้เอกอัครรัฐทูตอเมริกันประจำอังกฤษทราบว่า รัฐบาลอเมริกันได้อนุญาตให้ลอร์ดเมานท์แบทเตนแนะนำ *"รูธ"* (ปรีดีฯ) ว่าภายหลังที่ญี่ปุ่นได้ยอมจำนนแล้ว ให้ปรีดีฯในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ประกาศโดยเร็วที่สุดปฏิเสธการประกาศสงครามต่อบริเตนใหญ่และส.ร.อ. ดังปรากฏข้อความเต็มตามโทรเลขนั้น ซึ่งปรีดีฯได้นำลงพิมพ์ไว้ในข้อ ๒๔ (๑) ข้างต้นนั้นแล้ว ปรีดีฯก็ได้จัดการตามคำแนะนำนั้นซึ่งสืบเนื่องจากข้อเสนอของปรีดีฯ ตามเอกสารหลักฐานหลายฉบับซึ่งได้ลงพิมพ์ไว้ในข้อ ๒๓ นั้นแล้ว อันเป็นผลที่บริเตนใหญ่ไม่บังคับให้ประเทศไทยต้องทำเอกสารการยอมจำนนหรือการยอมแพ้โดยไม่มีเงื่อนไข เพราะรัฐบาลไทยได้ประกาศสงครามบริเตนใหญ่และส.ร.อ. และบริเตนใหญ่ก็ได้ประกาศสงครามต่อประเทศไทย ซึ่งตามสภาพการทำสงครามนั้นประเทศไทยจะต้องทำเอกสารการยอมจำนนหรือยอมแพ้ ถ้าหากปรีดีฯมิได้ประกาศว่าการประกาศสงครามต่อบริเตนใหญ่และส.ร.อ.เป็นโมฆะ

ฉะนั้นที่ท่านอดีตนายกรัฐมนตรีและอดีตหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์อ้างว่า *"ฝรั่งมันก็หัวร่อเอา"* นั้น ก็เป็นฝรั่งที่ไม่รู้เรื่องความจริงที่รัฐบาลอังกฤษและ

ส.ร.อ.ได้ตกลงกับปรีดีฯไว้ก่อนประกาศสันติภาพที่ประกาศว่าสงครามต่อประเทศทั้งสองนั้นเป็นโมฆะ ส่วนท่านอดีตนายกรัฐมนตรีและอดีตหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์นั้น ถ้าสนใจเอกสารหลักฐานแท้จริงที่รัฐบาลอังกฤษอเมริกันเปิดเผยแล้วนั้น ท่านก็ควรกล่าวตามหลักฐานเอกสารแท้จริง จะเป็นประโยชน์แก่ชนรุ่นหลังที่จะได้ทราบประวัติศาสตร์ที่แท้จริงไว้โดยไม่ต้องหลงเชื่อฝรั่งชาติใดหรือชาติดัทช์ที่พูดจาเหลวไหล

(ข) นายควง อภัยวงศ์ อดีตนายกรัฐมนตรีและอดีตหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์อีกคนหนึ่งได้แสดงปาฐกถา ณ หอประชุมคุรุสภาเมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๖ ในหัวข้อเรื่อง *"ชีวิตของข้าพเจ้า"* ซึ่งเจ้าภาพได้พิมพ์ปาฐกถานั้นแจกในงานพระราชทานเพลิงศพนายควงฯเมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๑๑ ปาฐกถาดังกล่าวมีความคลาดเคลื่อนหลายประการเกี่ยวกับการงานของปรีดีฯซึ่งปรีดีฯจะได้ชี้แจงในโอกาสสมควรต่อไป ณ ที่นี้ปรีดีฯขอชี้แจงความจริงเฉพาะตอนที่นายควงฯกล่าวถึงการประกาศว่าการประกาศสงครามต่อบริเตนใหญ่และส.ร.อ. เป็นโมฆะและการปลดอาวุธของทหารญี่ปุ่นภายหลังสงครามดังต่อไปนี้

ข.๑ ในหนังสือแจกในงานพระราชทานเพลิงศพนายควงฯหน้า ๑๓๓ มีความตอนหนึ่งดังต่อไปนี้

> *"เมื่อเลิกสงครามนั้น ประชาชนชาวไทยทุกคนสบายใจ แต่ที่ไหนได้ผมหัวอกเป็นหนอง จะหาทางออกอย่างไรจึงจะเอาประเทศให้รอด ทางหลวงประดิษฐ์ฯ(หมายถึงปรีดีฯ) ฟังวิทยุแล้วก็เรียกผมไปหา บอกว่า ควงฯ ญี่ปุ่นยอมแพ้แล้ว เขาขอยอมแพ้โดยแจ้งผ่านทางรัสเซีย...ทีนี้ผมจะหาทางออกอย่างไรเล่า ญี่ปุ่นก็ยอมแพ้ไปแล้ว แต่เมืองไทยยังรบอยู่คนเดียวถึง ๑๕ วัน ท่านทั้งหลายคงไม่ได้นึกหรอกว่าผมไม่ได้ยอมอะไรกับใครเลย และจอมพลป.ก็ประกาศสงครามกับเขาเสียด้วย ใคร ๆ ก็ยอมแพ้กันไปหมดแล้ว เหลือแต่เมืองไทยเท่านั้นที่ยังไม่ยอม ตกลงว่าผมนี่ดูจะเก่งกาจนักรบอยู่คนเดียวได้ตั้ง ๑๕ วัน"*

คำกล่าวของนายควงฯตอนนั้นคลาดเคลื่อนความจริงที่สำคัญเกี่ยวกับประวัติศาสตร์คือ

ประการที่ ๑ ปรีดี(หลวงประดิษฐ์ฯ)มิได้บอกนายควงฯว่า *"ญี่ปุ่นยอมแพ้แล้ว* **เขาขอยอมแพ้โดยแจ้งผ่านทางรัสเซีย"**

ปรีดีฯและท่านผู้สนใจฟังข่าวสงครามด้วยตนเองตลอดมาก็ยังจำได้ว่า ญี่ปุ่นริ่มขอเจรจาเลิกสงครามกับสัมพันธมิตรโดยผ่านรัฐบาลสเปนซึ่งเป็นฝ่ายอักษะด้วยกันกับญี่ปุ่น แต่สเปนประกาศความเป็นกลางของตน ฝ่ายสัมพันธมิตรก็ตอบไปยังรัฐบาลสเปนว่าญี่ปุ่นต้องยอมแพ้โดยไม่มีเงื่อนไข (Unconditional surrender) ญี่ปุ่นจึงขอต่อรองไปว่า ญี่ปุ่นยอมแพ้ไทยโดยไม่มีเงื่อนไข แต่ขอให้สถาบันพระจักรพรรดิคงดำรงอยู่ ฝ่ายสัมพันธมิตรจึงตอบสเปนไปอีกว่า ญี่ปุ่นต้องให้พระจักรพรรดิของตนฟังคำสั่งบังคับบัญชาของผู้บังคับบัญชาสูงสุดของสัมพันธมิตรที่จะไปยึดครองญี่ปุ่น ญี่ปุ่นจึงแจ้งผ่านรัฐบาลสเปนยอมแพ้โดยไม่มีเงื่อนไขโดยยังคงมีสถาบันพระจักรพรรดิซึ่งปฏิบัติตามคำสั่งผู้บัญชาการสูงสุดของสัมพันธมิตร

ฉะนั้นญี่ปุ่นจึงตกลงยอมแพ้โดยผ่านทางรัฐบาลสเปน มิใช่ผ่านทางรัสเซีย ท่านอดีตนายกรัฐมนตรีและอดีตหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ควรรู้ความนึกคิดของญี่ปุ่นที่รักษาศักดิ์ศรีของตนในการที่ไม่ยอมถ่อมตนลงมาแจ้งการยอมแพ้ผ่านรัสเซีย

ประการที่ ๒ ปรีดีฯขอให้ท่านที่มีสติปัญญาซึ่งปรารถนาสัจจะ โปรดพิจารณาหลักฐานประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ ๒ ก็จะพบความจริงได้ว่า ญี่ปุ่นยอมแพ้สัมพันธมิตรโดยไม่มีเงื่อนไขเมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๔๕ (พ.ศ. ๒๔๘๘) ต่อมาอีก ๑ วันคือวันที่ ๑๖ สิงหาคมปีนั้นเอง ปรีดีฯในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ลงนามในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประกาศสันติภาพว่าประกาศสงครามต่อส.ร.อ.และบริเตนใหญ่เป็นโมฆะ ประกาศ

สันติภาพนั้นนายทวี บุณยเกตุ รัฐมนตรีเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ ดังปรากฏในราชกิจจานุเบกษาของวันเดือนปีนั้นแล้ว

ฉะนั้นการที่นายควงฯพูดว่า *"ญี่ปุ่นก็ยอมแพ้ไปแล้ว แต่เมืองไทยยังรบอยู่คนเดียวถึง ๑๕ วัน"* นั้น จึงเป็นคำพูดที่เคลื่อนต่อความจริงถึง ๑๕ เท่า

ข. ๒. นายควงฯ พูดในปาฐกถาต่อไปว่า

"คุณพระอร่ามมรณชิต ท่านรับฟังวิทยุต่างประเทศพอได้เรื่องอะไรก็มาเล่าให้ฟัง ผมจึงไปหาหลวงประดิษฐ์ฯ บอกว่า อาจารย์ ถ้าจะได้ความแล้ว ไอ้เรื่องโมฆะของอาจารย์ท่านจะใช้ได้...ผมให้หลวงประดิษฐ์ฯช่วยร่างประกาศให้ผม แล้วผมก็ไปประชุมสภาผู้แทนราษฎร ทางสภาพอแว่วข่าวว่าเราจะประกาศว่า การทำสงครามของเราเป็นโมฆะก็เอะอะสงสัยกันใหญ่ ว่าจะเอาอย่างไรกันแน่ ผมบอกว่า นี่นิ่ง ๆ นะคุณ ประเดี๋ยวผมจะประกาศเอง แล้วผมก็เดินไปกระซิบกับบรรดาสมาชิกสภาว่า คราวนี้ถ้าพวกคุณไม่ยกมือให้พร้อมเพรียงกันละก็ ตายนะคุณ ผมไม่รู้ด้วยนา ในที่สุดพวกนั้นก็ตกลง พอผมประกาศว่าการทำสงครามเป็นโมฆะ สภาก็ลงมติเห็นชอบ แหม ยกมือกันพรึบหมด แล้วพวกนั้นก็สบายใจ นึกว่าหมดธุระแล้ว แต่ไม่ใช่หมดนะ เราต้องฟังอังกฤษและอเมริกาเขาจะว่าอย่างไร ต่อมาอีกประมาณ ๓ วันอเมริกาก็ปล่อยข่าวออกมาว่าเห็นด้วยไม่เอาธุระกับไทย ส่วนอังกฤษยังแบ่งรับแบ่งสู้ ผมก็รอดตัว ภายหลังลอร์ดหลุยเมานท์แบทเตนโทรเลขมาถึงผมให้จัดการปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นในประเทศไทยทั้งหมด ผมก็มาคิดว่าจะทำอย่างไรดี ถ้าให้ทหารไทยไปปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นก็จะเกิดเบ่งกันขึ้น แล้วก็อาจเกิดเรื่องใหญ่ ผมจึงเชิญนายพลนาตามูระมาบอกว่า ฝ่ายสัมพันธมิตรเขาสั่งมาอย่างนี้จะให้ฉันทำอย่างไรเพราะเราก็เป็นเพื่อนกัน นายพลนาตามูระบอกว่าท่านไม่ต้องวิตกหรอก ฉันจะปลดอาวุธตัว

เอง ท่านส่งทหารไปรับมอบอาวุธตามจำนวนก็แล้วกัน เรื่องก็เป็นอันเรียบร้อย"

ปรีดีฯขอให้ท่านที่มีสติปัญญาซึ่งปรารถนาสัจจะโปรดสังเกตคำพูดของนายควงฯที่คลาดเคลื่อนจากหลักฐานประวัติศาสตร์หลายประการดังต่อไปนี้

ประการที่ ๑ ตามเอกสารหลักฐานของสัมพันธมิตรซึ่งปรีดีฯได้นำมาลงพิมพ์ไว้ในข้อ ๒๔(๑) นั้น ปรากฏชัดว่า รัฐบาลอังกฤษพร้อมด้วยความเห็นชอบของรัฐบาลอเมริกันได้อนุญาตให้ลอร์ดเมานท์แบทเตนแนะนำมายังปรีดีฯในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ให้ประกาศว่า การประกาศสงครามที่รัฐบาลไทยทำต่อบริเตนใหญ่และส.ร.อ.นั้นเป็นโมฆะ มิใช่เป็นเรื่องที่แนะนำมายังนายควงฯ ฉะนั้นจึงมิใช่นายควงฯมาขอหรือมาสั่งให้ปรีดีฯช่วยร่างประกาศดังกล่าวให้นายควงฯนำไปแถลงต่อสภาผู้แทนราษฎร แต่เป็นเรื่องที่ปรีดีฯได้รับสาสน์จากลอร์ดเมานท์แบทเตนแล้วจึงเชิญนายควงฯในฐานะนายกรัฐมนตรีและนายทวี บุณยเกตุ ซึ่งเป็นรัฐมนตรีสั่งราชการสำนักนายกรัฐมนตรีมาประชุมที่บ้านปรีดีฯเพื่อพิจารณาประกาศสันติภาพ โดยเห็นควรให้นายทวี บุณยเกตุเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ เพราะเป็นการไม่เหมาะสมที่นายควงฯ จะเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการเนื่องจากนายควงฯได้แสดงเปิดเผยต่อสัมพันธมิตรว่าเป็นผู้ร่วมมือกับญี่ปุ่น

ประการที่ ๒ คำพูดของนายควงฯที่ว่าเมื่อนายควงฯประกาศว่าการทำสงครามเป็นโมฆะซึ่งสภาลงมติเห็นชอบตามสำนวนของนายควงฯว่า *"แหมยกมือกันพรึบหมด"* ครั้นแล้วนายควงฯก็พูดต่อไปว่า *"แล้วพวกนั้นก็สบายใจนึกว่าหมดธุระแล้ว แต่ไม่ใช่หมดนะ เราต้องฟังอังกฤษและอเมริกาเขาจะว่าอย่างไรต่อมาอีกประมาณ ๓ วันอเมริกาก็ปล่อยข่าวออกมาว่าเห็นด้วยไม่เอาธุระกับไทย ส่วนอังกฤษก็ยังแบ่งรับแบ่งสู้ ผมก็รอดตัว..."*

ปรีดีฯขอให้ท่านที่มีสติปัญญาซึ่งปรารถนาสัจจะก็สามารถวินิจฉัยได้เองว่า คำพูดดังกล่าวของนายควงฯปราศจากมูลแห่งความจริง เพราะรัฐบาลอังกฤษโดยความเห็นชอบของรัฐบาลอเมริกันอนุญาตให้ลอร์ดเมานท์แบตเตนแนะนำมายังปรีดีฯให้ประกาศว่า ประกาศสงครามต่ออังกฤษและส.ร.อ.นั้นเป็นโมฆะ เมื่อปรีดีฯได้มีประกาศดังกล่าวแล้วจึงไม่ต้องรอฟังเสียงของสองประเทศนั้นอีกประมาณ ๓ วัน

ประการที่ ๓ ตามที่นายควงฯอ้างว่าลอร์ดหลุยเมานท์แบทเตนโทรเลขมาถึงนายควงฯให้จัดการปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นในประเทศไทยให้หมด และนายควงไปถามนายพลญี่ปุ่นว่าจะให้นายควงฯทำอย่างไร และนายพลญี่ปุ่นก็บอกว่าจะปลดอาวุธตนเองนั้นก็เป็นเรื่องเหลวไหลปราศจากมูลความจริงซึ่งขัดต่อเอกสารหลักฐานและสภาพการที่คนไทยจำนวนไม่น้อยที่เห็นสภาพแก่นัยน์ตาตนเองและยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันนี้ก็ระลึกภาพได้ว่า กองทหารอังกฤษได้เดินทางเข้ามาทำการปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นในประเทศไทย มิใช่นายพลญี่ปุ่นปลดอาวุธทหารของตนเองโดยมอบอาวุธให้แก่ทหารไทย

หมายเหตุ เพื่อความเป็นธรรมแก่นายควงฯ ปรีดีฯจึงขอเชิญคำไว้อาลัยซึ่งกรมหมื่นพิทยลาภฯ (พระองค์เจ้าธานีนิวัติ) อดีตอภิรัฐมนตรี, อดีตผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์, อดีตประธานองคมนตรีได้ประทานไว้ในหน้าต้นแห่งหนังสือแจกในงานพระราชทานเพลิงศพนายควงฯ ดังต่อไปนี้

ในวาระสุดท้ายแห่งชีวิตของนายควง อภัยวงศ์นี้ ข้าพเจ้าพูดได้ด้วยจริงใจว่านับถือความว่องไวเฉลียวฉลาด และน้ำใจกล้าซึ่งปรากฏมาเนือง ๆ ในเวลาที่ล่วงมาแล้ว จึงขอสนองคำขอร้องของเจ้า-

ภาพด้วยคำอาลัยข้างบนนี้

กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร
วันที่ ๓๐ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๑๑

๒๕. อัญเชิญสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอนันทมหิดลเสด็จกลับสยามเพื่อทรงบริหารราชการแผ่นดินด้วยพระองค์เอง

เมื่อได้ประกาศสันติภาพซึ่งถือว่าสถานสงครามสิ้นสุดแล้ว นายปรีดีฯ ผู้สำเร็จราชการจึงขออัญเชิญสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอนันทมหิดล(รัชกาลที่ ๘) เสด็จกลับสยามเพื่อทรงบริหารราชการแผ่นดินด้วยพระองค์เอง

ได้เสด็จกลับถึงพระนครเมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๘๘

๒๖. ประกาศพระบรมราชโองการยกย่องนายปรีดี พนมยงค์เป็นรัฐบุรุษอาวุโส

"ประกาศ
อนันทมหิดล
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอนันทมหิดลมีพระบรมราชโองการโปรด
เกล้าฯให้ประกาศว่า

โดยที่ทรงพระราชดำริเห็นว่า นายปรีดี พนมยงค์ ได้เคยรับหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินในตำแหน่งสำคัญ ๆ มาแล้วหลายตำแหน่ง จนในที่สุดได้รับความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรให้ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และปรากฏว่าตลอดเวลาที่นายปรีดี พนมยงค์ดำรงตำแหน่งเหล่านี้ ได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และด้วยความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และรัฐธรรมนูญ ทั้งได้แสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ในความปรีชาสามารถบำเพ็ญคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติเป็นเอนกประการ

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯยกย่องนายปรีดี พนมยงค์ไว้ในฐานะรัฐบุรุษอาวุโสและให้มีหน้าที่รับปรึกษาราชการแผ่นดินเพื่อความวัฒนาถาวรของชาติสืบไป

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๘ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๘
เป็นปีที่ ๑๒ ในรัชกาลปัจจุบัน
ผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ
ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช
นายกรัฐมนตรี"

๒๗. นายกรัฐมนตรีครั้งที่ ๑ เป็นเวลา ๒ เดือน ๑๐ วัน

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ประชุมขอร้องให้ปรีดีฯเป็นนายกรัฐมนตรีในภาวะคับขัน จึงมีพระบรมราชโองการแต่งตั้งให้ปรีดีฯเป็นนายกรัฐมนตรีตั้งแต่วันที่ ๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๙

ครั้นถึงวันที่ ๓ มิถุนายนปีนั้น ภายหลังที่ได้เปิดการประชุมรัฐสภาประกอบด้วยพฤฒสภาและสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญฉบับ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๙ แล้ว ปรีดีฯได้พิจารณาว่าแม้รัฐธรรมนูญมิได้มีบทบังคับว่าถ้ามี

รัฐธรรมนูญใหม่ขึ้นเมื่อใด รัฐบาลก็ต้องลาออก แต่ปรีดีฯเห็นว่าตามมารยาทนั้น รัฐบาลควรลาออกเพื่อเป็นแบบฉบับสำหรับรัฐบาลต่อไป ฉะนั้นปรีดีฯจึงลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเพื่อในหลวงจะได้ทรงพิจารณาแต่งตั้งรัฐบาลใหม่ต่อไป

รวมเวลาเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ ๑ นี้ ๒ เดือน ๑๐ วัน

๒๘. นายกรัฐมนตรีครั้งที่ ๒ เป็นเวลา ๒ วัน

วันที่ ๘ มิถุนายนปีนั้น ประธานรัฐสภานำความกราบบังคมทูลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอนันทมหิดลตามความเห็นชอบของสมาชิกพฤฒสภาและสภาผู้แทนว่า สมควรโปรดเกล้าฯแต่งตั้งปรีดีฯเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯแต่งตั้งปรีดีฯเป็นนายกรัฐมนตรี

แต่ยังไม่ทันที่ ปรีดีฯจะประกอบคณะรัฐมนตรีสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘ ก็เสด็จสวรรคตในวันที่ ๙ มิถุนายนปีนั้น

ปรีดีฯนายกรัฐมนตรีจึงขอเสนอความเห็นชอบต่อรัฐสภาให้อัญเชิญพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดชขึ้นทรงครองราชย์สืบสันตติวงศ์ต่อไป รัฐสภาเห็นชอบเป็นเอกฉันท์

เสร็จประชุมรัฐสภาแล้ว ปรีดีฯขอลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ชั่วคราวตามรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๘๙

รวมเวลาเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ ๒ เพียง ๒ วัน

๒๙. นายกรัฐมนตรีครั้งที่ ๓ เป็นเวลา ๒ เดือน ๑๐ วัน

เมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายนปีนั้นประธานรัฐสภาด้วยความเห็นชอบของสมาชิกรัฐสภาส่วนมากได้เสนอคณะผู้สำเร็จราชการฯชั่วคราวให้แต่งตั้งปรีดีฯเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง(ครั้งที่ ๓)

ครั้นถึงวันที่ ๒๐ สิงหาคมปีนั้น ปรีดีฯลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเพราะเหตุได้ตรากตรำทำงานฉลองคุณประเทศชาติมาเป็นเวลาพอสมควรรู้สึก

ว่าอนามัยเสื่อมโทรมลง ไม่สามารถปฏิบัติภารกิจของรัฐได้เต็มที่

รวมเวลาเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ ๓ นี้ ๒ เดือน ๑๐ วัน

๓๐. ลี้ภัยรัฐประหาร ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐

เมื่อ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ บุคคลคณะหนึ่งใช้ชื่อว่า *"คณะรัฐประ*
*หาร"*ได้ยึดอำนาจรัฐโดยใช้กำลังทหารประกอบด้วยรถรบและอาวุธทันสมัยเ
ระดมทำเนียบท่าช้างวังหน้า(ซึ่งเป็นทำเนียบที่รัฐบาลให้ปรีดีฯกับครอบครัวอาศัยอ
นั้น) แล้วบุกเข้าไปในทำเนียบเพื่อจับปรีดีฯ แต่ปรีดีฯได้เล็ดรอดหลบหนีไปได้
โดยอาศัยตามบ้านเพื่อนที่ไว้วางใจและไปอาศัยที่กรมนาวิกโยธินที่สัตหีบ

เมื่อพิจารณาเห็นว่ายังไม่พร้อมที่จะต่อต้าน *"คณะรัฐประหาร"*
ได้ ปรีดีฯจึงเดินทางไปอาศัยอยู่ที่สิงคโปร์ชั่วคราวแล้วเดินทางไปอาศัยอยู่ใน
ประเทศจีนขณะนั้นซึ่งเจียงไคเช็คยังมีอำนาจปกครองแผ่นดินส่วนใหญ่ของจีน

๓๑. ขบวนประชาธิปไตย ๒๖ กุมภาพันธ์(๒๔๕๒)

พวกปรปักษ์ประชาธิปไตยเรียก *"ขบวนการประชาธิปไตย ๒๖*
กุมภาพันธ์" ว่า *"ขบถวังหลวง"* บางคนก็พลอยเรียกเช่นนั้น โดยไม่พิจารณาตาม
หลักวิชาการแท้จริงว่าขบวนการดังกล่าวนั้นเป็นขบถต่อระบบปกครองประชาธิป
ไตยที่ได้สถาปนาขึ้นโดยถูกต้องสมบูรณ์ตามวิถีทางรัฐธรรมนูญหรือเป็นขบวน
การที่ต่อต้านพวกปฏิกิริยาที่ทำลายระบบประชาธิปไตยซึ่งได้สถาปนาถูกต้อง
สมบูรณ์ตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ ฉะนั้นปรีดีฯจึงขอเสนอท่านที่ปรารถนาสัจจะโปรด
ใช้สติปัญญาระลึกและศึกษาความเป็นมาดังต่อไปนี้

(๑)

(ก) เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ ขณะที่พระบาทสมเด็จพระ
ปกเกล้าฯยังทรงดำรงฐานะเป็นพระมหากษัตริย์สมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งทรง
มีพระราชอำนาจทำการแทนปวงชนชาวสยามได้โดยไม่ต้องมีผู้รับอำนาจจากราษฎร
รับสนองพระบรมราชโองการนั้น พระองค์ได้ทรงลงพระปรมาภิไธยพระราชทาน

ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินชั่วคราวฉบับ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ ระบบปกครองนั้นจึงถูกต้องสมบูรณ์ทั้งทางนิตินัยและพฤตินัย

ธรรมนูญฉบับนั้นได้กำหนดวิธีตราพระราชบัญญัติไว้ซึ่งการแก้ไขธรรมนูญการปกครองแผ่นดินก็จะต้องดำเนินตามวิธีการที่ธรรมนูญนั้นได้กำหนดไว้มิใช่จะทำโดยพละการของบุคคลใดคณะใดที่ฝ่าฝืนวิธีการตามธรรมนูญฉบับนั้น

(ข) ต่อมารัชกาลที่ ๗ ได้พระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ ซึ่งอนุกรรมการของสภาผู้แทนราษฎรที่ตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญฉบับนั้นได้ร่างขึ้นโดยร่วมมือกับพระองค์นั้น สภาฯได้ลงมติให้ประกาศใช้เป็นกฎหมายได้

(ค) ต่อมาเมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๙ รัชกาลที่ ๘ ได้ทรงตรารัฐธรรมนูญฉบับ ๙ พฤษภาคมโดยใช้ตั้งแต่วันที่ ๑๐ พฤษภาคมนั้น รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ตราขึ้นโดยถูกต้องตามวิธีการที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธันวาคม ทุกประการดังนั้นระบบการเมืองประชาธิปไตยที่ได้สถาปนาขึ้นโดยรัฐธรรมนูญฉบับ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๙ จึงเป็นระบบประชาธิปไตยที่ถูกต้องตามวิถีทางรัฐธรรมนูญที่บัญญัติขึ้นโดยสืบต่อมาจากธรรมนูญการปกครองฉบับ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ และรัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕

(๒) ต่อมาเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ ได้มีบุคคลคณะหนึ่งเรียกว่า *"คณะรัฐประหาร"* ได้ยึดอำนาจรัฐล้มระบบประชาธิปไตยที่สถาปนาขึ้นอย่างถูกต้องตามวิถีทางรัฐธรรมนูญดังกล่าวใน (๑) ข้างบนนั้น ต่อมาในวันที่ ๙ เดือนนั้นคณะบุคคลดังกล่าวก็ได้สถาปนาระบบรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวที่มีสมญาว่า *"รัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่ม"* ซึ่งนอกจากมิใช่ระบบการเมืองประชาธิปไตยตามวิถีทางรัฐธรรมนูญโดยชอบตามที่ได้กล่าวใน (๑) นั้นแล้ว หากระบบรัฐธรรมนูญที่คณะรัฐประหารทำขึ้นเองนั้นก็มิใช่เป็นระบบปกครองที่สมบูรณ์ในตัวของรัฐธรรมนูญนั้นเองด้วย ดังจะเห็นได้ดังต่อไปนี้

(ก) ขอให้นักวิชาการแท้จริงดูต้นฉบับรัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่มนั้นที่

ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาฉบับพิเศษลงวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ ซึ่ง
สำนักพิมพ์ "นิติเวชช์" รวบรวมโดย ร.ต.ท.เสถียร วิชัยลักษณ์ เนติบัณฑิตไทยและ
รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต กับพ.ต.ท.สิบวงศ์ วิชัยลักษณ์ นิติศาสตร์บัณฑิตแห่งมหา
วิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้นำมาลงพิมพ์ไว้ในหนังสือชื่อ *"รวมรัฐธรรมนูญ"* อย่างตรง
ไปตรงมามิได้มีการตัดตอนบิดเบือนให้ผิดไปจากต้นฉบับราชกิจจานุเบกษา
ปรากฏชัดแจ้งในตอนต้นของรัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่มที่ปรีดีฯถ่ายภาพมาพิมพ์ไว้ดัง
ต่อไปนี้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ฉบับชั่วคราว

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเ

คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

รังสิต กรมขุนชัยนาทนเรนทร

ให้ไว้ ณ วันที่ ๙ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๙๐

เป็นปีที่ ๒ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้นิยมประชาธิปไตยสมัยนั้นแม้มิใช่อาจารย์หรือนักศึกษากฎหมายก็ตาม แต่เมื่อได้เห็นหัวรัฐธรรมนูญมีความปรากฏดังนั้น ก็ใช้สามัญสำนึกได้ทันทีว่า หัวเรื่องรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว เขียนตำแหน่งผู้ลงนามในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า *"คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์"* ซึ่งในภาษาไทยคำว่า *"คณะ"* หมายถึงบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป แต่เหตุใดจึงมีผู้ลงนามเพียงคนเดียว คือ *"รังสิต กรมขุนชัยนาทนเรนทร"* ส่วนหลายคนที่มีจิตใจสังเกตก็แสดงความเห็นว่าเมื่อก่อนหน้าวันที่ ๘ พฤศจิกายนนั้น เคยได้ฟังวิทยุกรมโฆษณาอ่านประกาศกฎหมายหลายฉบับ คือ เมื่ออ่านคำว่า*"คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์"* แล้วก็อ่านต่อไปถึงชื่อคณะนั้นที่ลงนาม ซึ่งผู้ลงนาม ๒ ท่านคือ *"รังสิต กรมขุนชัยนาทนเรนทร"*และ *"มานวราชเสวี"* (พระยามานวราชเสวี) แสดงว่าคณะนั้นประกอบด้วยบุคคล ๒ คน ฉะนั้นผู้ใช้ความสังเกตจึงเห็นได้ทันทีว่ารัฐธรรมนูญ(ฉบับใต้ตุ่ม)ดังกล่าวเริ่มแสดงถึงการเป็นโมฆะตั้งแต่หัวเรื่องของรัฐธรรมนูญฉบับนั้น

ส่วนนักวิชาการแท้จริงสมัยนั้นก็ได้ค้นคว้าเอกสารหลักฐานแท้จริงแทนที่จะถือเอาคำบอกเล่าเป็นหลักวิชาการนั้น ก็พบประกาศในราชกิจจานุบกษาและวิทยุกระจายเสียงของรัฐบาลที่ได้ลงและแจ้งประกาศตั้งคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ขณะยังทรงพระเยาว์ ตามประกาศลงวันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๔๘๙ มีความดังต่อไปนี้

"โดยที่รัฐสภาอาศัยร่างตามความในมาตรา ๑๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้ปรึกษากันเมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๔๘๙ และลงมติตั้งคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ประกอบด้วย

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนชัยนาทนเรนทร เป็นประธาน

๒. พระยามานวราชเสวี

โดยมีข้อตกลงว่า ในการลงนามในเอกสารราชการนั้น

ให้ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ทั้งสองเป็นผู้ลงนาม จึงขอประกาศให้ทราบทั่วกัน

ประกาศ ณ วันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๔๘๕

วิลาศ โอสถานนท์

ประธานรัฐสภา"

ดังนั้นรัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่มซึ่งกรมขุนชัยนาทฯองค์เดียวเป็นผู้ลงนามจึงเป็นโมฆะ เพราะฝ่าฝืนต่อข้อกำหนดในประกาศแต่งตั้ง *"คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์"* ฉบับวันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๔๘๙

ส่วนระบบการเมืองและรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ และฉบับต่อ ๆ มา อาทิ ฉบับ ๒๕๑๗ ที่ถือเอาฉบับ ๒๔๙๒ เป็นแม่บทนั้นจึงเป็นโมฆะ และองค์การใดที่กำลังเรียกร้องให้มีรัฐธรรมนูญโดยถือเอาฉบับ ๒๕๑๗ เป็นแม่บทนั้นจึงชักจูงให้บุคคลทำสิ่งที่เป็นโมฆะ

ข้อสังเกต

มีหนังสือบางเล่มที่พิมพ์รัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ จำหน่ายได้จัดทำหัวเรื่องรัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่มโดยพลการ ซึ่งขัดต่อราชกิจจาฯเล่มที่ปรีดีฯอ้างไว้อาทิ บางเล่มได้ตัดคำว่า *"คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์"* ออกไป คงมีแต่ชื่อ *"รังสิตกรมขุนชัยนาทนเรนทร"* เป็นผู้ลงนาม แต่ก็ไม่ปรากฏว่ากรมขุนชัยนาทฯลงนามในฐานะใด ซึ่งต่างกับที่เคยปฏิบัติมาว่าผู้ลงนามในหัวเรื่องบทกฎหมายใด ๆ นั้นให้แจ้งว่า *"ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว....."* และถ้าผู้สำเร็จราชการหลายคนก็แจ้งว่า *"คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์"* ถ้าในกรณีที่แต่งตั้งผู้สำเร็จราชการฯไว้คนเดียว ผู้ลงนามก็บอกตำแหน่งของตนว่า *"ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์"*

ฉะนั้นขอให้นิสิตนักศึกษาที่ศึกษากฎหมายรัฐธรรมนูญนั้นใช้ความรอบคอบตรวจดูให้ถี่ถ้วนว่าในกรณีที่มีคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

ผู้สำเร็จฯได้ลงนามครบถ้วนตามข้อกำหนดในประกาศแต่งตั้งหรือไม่ ไม่ควรศึกษาแต่เพียง*"ย่อรัฐธรรมนูญ"* เพื่อสะดวกในการสอบไล่เท่านั้น

(ข) ในตอนท้ายแห่งรัฐธรรมนูญชั่วคราวฉบับ ๙ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ (ฉบับใต้ตุ่ม)นั้น ปรากฏความดังต่อไปนี้

"จอมพล ป.พิบูลสงคราม
ผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย
๙ พฤศจิกายน ๒๔๕๐"

นิสิตนักศึกษาและสามัญชนที่แม้มิใช่นักวิชาการก็เห็นได้โดยไม่ยากว่า *"ผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย"* เป็นตำแหน่งที่คณะรัฐประหารตั้งให้จอมพลป.พิบูลสงคราม ซึ่งผิดต่อกฎหมาย และผู้นั้นไม่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ ดังนั้นนอกจากรัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่มเป็นโมฆะตามที่ได้กล่าวใน(ก)ข้างบนนั้นแล้ว ก็ยังเป็นโมฆะอีกสถานหนึ่งเพราะผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการไม่มีอำนาจหรือสิทธิใด ๆ ตามกฎหมายที่จะทำเช่นนั้นได้

(ค) ขอให้นิสิตนักศึกษาที่มีปัญญาประกอบด้วยสติโปรดพิจารณาว่า การที่บุคคลหลายคนได้ร่วมมือกันทำรัฐประหาร ทำลายระบบปกครองประชาธิปไตยที่สถาปนาโดยระบบรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๘๙ นั้นได้ทำการที่เข้าลักษณะเป็น *"กบฏ"* หรือไม่ และกฎหมายนิรโทษกรรมที่ได้ตราขึ้นโดยรัฐสภาที่ตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่มนั้น ถือว่าถูกต้องในทางนิตินัยตามวิถีทางรัฐธรรมนูญหรือไม่

(๓) ปรีดีฯได้รวบรวมนักประชาธิปไตยจำนวนหนึ่งที่เห็นว่าถึงเวลาสมควรแล้วที่จะลงมือใช้กำลังอาวุธต่อสู้คณะรัฐประหารกับพวกที่ทำลายระบบปกครองประชาธิปไตยที่สถาปนาขึ้นถูกต้องตามรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๘๙

ปรีดีฯจึงเดินทางกลับประเทศไทยเป็นการลับ และนำการต่อสู้ฝ่ายปรปักษ์ประชาธิปไตยดังกล่าวเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒ ซึ่งขณะนั้นระบบปกครองของประเทศเป็นไปตามรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว ๙

พฤศจิกายน๒๔๙๐ (ฉบับใต้ตุ่มที่เป็นโมฆะ)

วัตถุประสงค์ของขบวนการประชาธิปไตย ๒๖ กุมภาพัน
๒๔๙๒ ได้แถลงเมื่อขบวนการได้ยึดสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยไ
ว่าขบวนการนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นระบบประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์ตา
รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๙

ขบวนการประชาธิปไตย ๒๖ กุมภาพันธ์ จึงมิใช่กบฏต่อชา
ศาสนา พระมหากษัตริย์และรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย จึงไม่ควรที่ผู้รณรงค์เพื่
ความเป็นประชาธิปไตยจะสนับสนุนรัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่มและระบบต่าง ๆ ที่สื
เนื่องจากระบบใต้ตุ่มโดยใส่ความว่า ขบวนการประชาธิปไตย ๒๖ กุมภาพัน
๒๔๙๒ เป็นกบถวังหลวง

ข้อสังเกต

ในการต่อสู้ระหว่างขบวนการประชาธิปไตย ๒๖ กุมภาพันธ์
๒๔๙๒ กับขบวนปรปักษ์ประชาธิปไตยเมื่อ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒ นั้น
ในหลวงมิได้ประทับอยู่ในประเทศไทย ฉะนั้นการยึดวังหลวงชั่วคราวจึงไม่มีภยัน-
ตรายต่อพระมหากษัตริย์

๓๒. ลี้ภัยในสาธารณรัฐประชาชนจีนภายหลังนำขบวนการประ
ชาธิปไตย ๒๖ กุมภาพันธ์ พ่ายแพ้

เมื่อปรีดีฯได้นำขบวนการประชาธิปไตย ๒๖ กุมภาพันธ์ พ่ายแพ้
ต่อฝ่ายปรปักษ์ประชาธิปไตยแล้ว ปรีดีฯได้หลบอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลา
ประมาณ ๖ เดือน ครั้นแล้วจึงเล็ดลอดเดินทางเรือไปยังเกาะแห่งหนึ่งซึ่งขณะนั้นอยู่ภา
ใต้การปกครองของวิลันดา และจากเกาะดังกล่าวได้เล็ดลอดมายังสิงคโปร์ และจา
สิงคโปร์ไปฮ่องกง แล้วเดินทางจากฮ่องกงไปขอลี้ภัยอยู่ในสาธารณรัฐประชาชนจี
เป็นเวลาประมาณ ๒๑ ปี ครั้นถึงค.ศ. ๑๙๗๐ (พ.ศ. ๒๕๑๓)จึงเดินทางจากประเท
จีนมาอาศัยอยู่ในประเทศฝรั่งเศสจนถึงปัจจุบันนี้

๓๓. ถูกใส่ความว่าสมคบการปลงพระชนม์ในหลวงรัชกาลที่ ๘

ระหว่างที่ลี้ภัยอยู่ในต่างประเทศนั้น ปรีดีฯถูกโฆษณาใส่ความว่าสมคบการปลงพระชนม์ในหลวงรัชกาลที่ ๘ ผู้บริสุทธิ์หลายคนต้องถูกประหารชีวิต ส่วนปรีดีฯได้ฟ้องผู้ใส่ร้ายต่อศาลยุติธรรมไทย จำเลยยอมประกาศขอขมาปรีดีฯดังต่อไปนี้

ประกาศ

ตามที่นายปรีดี พนมยงค์ ได้เป็นโจทก์ฟ้อง *บริษัทสยามรัฐ จำกัด ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายสำเนียง ธันธรวนะ นายประจวบ ทองอุไร* และ *นายประหยัด ศ. นาคะนาท* เป็นจำเลยต่อศาลแพ่งในข้อหาละเมิดโจทก์ ตามคดีหมายเลขดำที่ 7236/2513 เนื่องจากหนังสือพิมพ์ *สยามรัฐ* ฉบับลงวันที่ 1 สิงหาคม 2513 และหนังสือพิมพ์ *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์* ฉบับลงวันที่ 30 สิงหาคม 2513 ลงข้อเขียนซึ่งเขียนโดย *นายสำเนียง ธันธรวนะ* ใช้นามปากกาว่า *ส.ธ.น.* ซึ่งมีใจความว่าโจทก์พัวพันในคดีสวรรคตนั้น

จำเลยขอแถลงความจริงว่า โจทก์ไม่เคยเป็นจำเลยในคดีสวรรคตเลย และไม่เคยถูกศาลพิพากษาว่ากระทำผิด เมื่อโจทก์ไม่เคยถูกศาลพิพากษาลงโทษ จึงถือว่าโจทก์ยังบริสุทธิ์

ส่วนการที่โจทก์หลบหนีออกจากประเทศไทยนั้น เป็นเพราะหลบหนีการรัฐประหาร จึงขอให้ผู้อ่านทราบความจริง และขออภัยในความคลาดเคลื่อนนี้ด้วย

บริษัทสยามรัฐ จำกัด
ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช
นายสำเนียง ธันธรวนะ
นายประจวบ ทองอุไร
นายประหยัด ศ. นาคะนาท

ประกาศ

ตามที่นายปรีดี พนมยงค์ ได้เป็นโจทก์พ้อง บริษัท *ไทยเคลีการพิมพ์* จำกัด ที่ 1 *นายสาร บรรลศักดิ์* ที่ 2 *นายรุ่งโรจน์ นรเชษฐวุฒิวัย* ที่ 3 และ *นายจำนง แก้วโสวัฒนะ* ที่ 4 เป็นจำเลย ต่อศาลแพ่ง ในข้อหาละเมิดปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและหมิ่นประมาทโดยใส่ความทำให้โจทก์เสียหาย ตามคดีหมายเลขดำที่ 113/2514 เนื่องจากหนังสือพิมพ์ *หลักเมืองสมัยไทยเคลี่* ฉบับลงวันที่ 25 ธันวาคม 2513 หน้า 8 ลงข้อความซึ่งเขียนโดยจำเลยที่ 2 ใช้นามปากกาว่า *ขวานทอง* ในคอลัมน์ตอบปัญหาขัดข้องหมองใจ เป็นการหมิ่นประมาทนายปรีดี พนมยงค์ หรือหลวงประดิษฐ์มนูธรรม ว่า เป็นคนลืมชาติกำเนิดของตนเอง ไม่มีน้ำใจเป็นนักกีฬา จะเป็นผู้มีน้ำใจเป็นนักประชาธิปไตยไม่ได้ และเป็นอ้ายโจรปล้นราชบัลลังก์ มีการพัวพันในกรณีสวรรคตด้วยนั้น

บัดนี้ข้าพเจ้าจำเลยทั้งสี่คนได้รู้สึกสำนึกว่า ข้อความที่จำเลยเผยแพร่ข้างต้นนั้นมิได้มีมูลความจริงแต่ประการใดเลย

ข้าพเจ้าจำเลยทุกคนจึงขออภัย นายปรีดี พนมยงค์ หรือหลวงประดิษฐ์มนูธรรม โจทก์ ที่ถูกข้าพเจ้าทั้งหลายใส่ความด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ดังกล่าวแล้ว ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ ได้กรุณาให้อภัยและถอนฟ้องคดีแล้ว

นายรุ่งโรจน์ นรเชษฐวุฒิวัย
ในนามบริษัท *ไทยเคลีการพิมพ์* จำกัด จำเลยที่ 1
นายสาร บรรลศักดิ์ จำเลยที่ 2
นายรุ่งโรจน์ นรเชษฐวุฒิวัย จำเลยที่ 3
นายจำนง แก้วโสวัฒนะ จำเลยที่ 4

คำพิพากษา

ในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์

คดีหมายเลขดำที่ 5612/2521
คดีหมายเลขแดงที่ 5510/2522
ศาลแพ่ง วันที่ 14 เดือนมิถุนายน พุทธศักราช 2522

ความแพ่ง ระหว่าง

โจทก์ นายปรีดี พนมยงค์ *โดย* นายปาล พนมยงค์ *ผู้รับมอบอำนาจ*
จำเลยที่ 1 นายชาลี เอี่ยมกระสินธุ์
จำเลยที่ 2 นายบัญชา คูหาสวัสดิ์
จำเลยที่ 3 ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศึกษาสัมพันธ์
จำเลยที่ 4 ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประพันธ์สาส์น

เรื่อง *ละเมิด, หมิ่นประมาท*

ผู้พิพากษาได้พิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความระหว่างโจทก์และจำเลยในคดีนี้ ฉบับลงวันที่ 14 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2522 เห็นว่าชอบด้วยกฎหมายแล้ว จึงพิพากษาให้คดีเป็นอันเสร็จเด็ดขาดไปตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น คืนค่าขึ้นศาลให้ 5,500 บาท แก่ให้หักค่าคำร้องถอนฟ้องจำเลยที่ 2–8 ไว้ก่อน.

พนม ห่วงภิญโญ ผู้พิพากษา
ปลื้ม ไขดิษฐอางกูร ผู้พิพากษา
ยงยุทธ เลอลภ ผู้พิพากษา

เอกสารแนบท้ายสัญญายอม

คดีหมายเลขดำที่ 8612/2521
คดีหมายเลขแดงที่ 5810/2522
ศาลแพ่ง วันที่ 14 เดือน มิถุนายน พุทธศักราช 2522

ความแพ่ง ระหว่าง

โจทก์ นายปรีดี ทนมยงค์ *โดย* นายปาล ทนมยงค์ *ผู้รับมอบอำนาจ*
จำเลยที่ 1 นายชาลี เอี่ยมกระสินธุ์
จำเลยที่ 2 นายบัญชา คุหาสวัสดิ์
จำเลยที่ 3 ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศึกษาสัมพันธ์
จำเลยที่ 4 ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประพันธ์สาส์น

เรื่อง *ละเมิด, หมิ่นประมาท*

ตามที่โจทก์ได้ยื่นฟ้องจำเลยทั้งสี่เป็นคดีนี้ แต่จำเลยที่ 2–3 ขาดนัดให้การและขาดนัดพิจารณา โจทก์จึงขอถอนฟ้องจำเลยที่ 2–3 และประนีประนอมยอมความกับจำเลยที่ 1 และที่ 4 นั้น

ข้าพเจ้านายชาลี เอี่ยมกระสินธุ์ จำเลยที่ 1 และห้างหุ้นส่วนจำกัดประพันธ์สาส์น จำเลยที่ 4 ขอแถลงความจริงว่า โจทก์เป็นผู้บริสุทธิ์ในกรณีสวรรคตของในหลวงอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 โจทก์ไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง โจทก์ได้ปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

และรัฐธรรมนูญ เป็นที่เห็นประจักษ์ ดังได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ยกย่องโจทก์ไว้ในฐานะรัฐบุรุษอาวุโส ตามประกาศพระบรมราชโองการ ณ วันที่ 8 เดือนธันวาคม พุทธศักราช 2488 นั้นแล้ว และการที่โจทก์หลบหนีออกนอกประเทศนั้นเพราะหลบหนีรัฐประหารเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2490

จึงขอประกาศให้ทราบทั่วกัน

ลงชื่อ ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์ จำเลยที่ 1

(นายชาลี เอี่ยมกระสินธุ์)

ลงชื่อ ประพันธ์ เตชะธาดา ผู้จัดการห้างหุ้นส่วนจำกัด ประพันธ์สาส์น

(นางประพันธ์ เตชะธาดา) *จำเลยที่ 4*

สุวัตร อภัยภักดิ์ ทนายจำเลยที่ 4

ได้อ่านประกาศให้คู่ความฟังแล้ว

พนม พ่วงภิญโญ

นายวิชา กันตามระ	ทนายโจทก์
นายศิลปชัย ชัยรัตน์	ทนายโจทก์
นางประพันธ์ เตชะธาดา	จำเลย
นายสุวัตร อภัยภักดิ์	ทนายจำเลย
นายชาลี เอี่ยมกระสินธุ์	จำเลย

๓๔. ตัวการสำคัญที่ปลุกปั่นให้คนเข้าใจผิดว่านายปรีดีฯสมคบปลงพระชนม์ในหลวง เอกสารหลักฐานซึ่งอัครราชทูตอังกฤษประจำกรุงเทพฯ รายงานด่วนถึงกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษดังต่อไปนี้

(๑)

[CYPHER] F8710 JUN 1946 DEPARTMENTAL NO.1.

FROM BANGKOK TO FOREIGN OFFICE

Mr. Thompson, D. 1.05 p.m. 12th June 1946
No. 769
12th June 1946 R. 3.06 p.m. 12th June 1946

Repeated to Singapore. Personal for Lord Killearn

IMPORTANT

DEYOU

TOP SECRET

Since this is a country "where the blindest bluffs hold good and wildest tales are true" I feel I should report to you the visit paid to me last night after dinner by a leading member of the Royal family who arrived in a British military car driven by a some British officer whom I know well. My conversation with the Prince lasted almost two hours and it will be convenient if I record in my two immediately following paragraphs firstly what he said and secondly what I answered.

2. His Royal Highness told me that there was no doubt whatever that the late King had been murdered. He himself had seen the remains and he could assure me that the bullet had entered the back of the head and emerged in the front. The motive for the crime had been [grp. undec. ? to] prove once and for all to the Royal family that they must toe the line. It was because this was fully realized that a

๓๖)

number of his relations had agreed to allow their names to appear in the communiqué indicating that the tragedy had been due to accident. The new King would never be allowed to attain his [? grps. omitted] politicians in power bring about a Republic or even feared that once British troops were withdrawn there would be a reign of terror. It had been fear of British intervention that had prevented massacre of the Royal family after the coup d'état of 1932. Could British support be expected should such a danger arise again?

3. I told His Royal Highness that internal affairs of Siam were not (repeat not) the concern of His Majesty's Government and that he and his relations and friends would be guilty of most dangerous wishful-thinking if they entertained for one moment any idea, whatever the circumstances, we would take a hand in these mysterious affairs. I repeated this several times with the utmost emphasis. I explained that the independence and also [grp. undec. ? defence of] Siam remained to-day as they always had been of vital interest to Britain. For the rest we wished to see an early recovery of the country because only through such recovery could internal order be restored and Anglo-Siamese trade re-established. As regards our troops they were here for the primary purpose of ensuring the orderly repatriation of Japanese. In the event of trouble they would not (repeat not) take sides between opposing Siamese factions, but would confine themselves to protection of British subjects, property and installations. As regards the King's death I knew that a spate of sensational and even terrible rumours were circulating and that the political atmosphere had suddenly grown alarmingly tense. But I could not discuss the varied accusations that were being made. I would, however, venture to extend, purely personally, and as an old man with some experience of the world, a word of advice. This was that the Royal family would do well not (repeat not) to be carried away by their emotions at a very dangerous moment. Frankly it seemed to me that certain of his relations were like the Bourbons; for they forgot nothing and they learnt nothing. For good or ill the country was going forward along a new path of constitutional development and the impulse could not now be reversed. There were strong and determined men at the controls. A false step on the part of the Opposition might have the most serious consequences for them and if they provoked a crisis it would be useless to look for outside help.

4. His Royal Highness eventually left close to midnight in a calmer and I hope more realistic mood. He thanked me warmly for the frankness with which I had spoken. I can only hope my words sank in for I do not doubt that he was sent here by elements who under the impact of recent events may be contemplating some wild initiative.

5. I have shown this telegram to G.O.C. and to Mr. Whittington. After it has been cyphered by Mr. Hopkirk I am destroying the draft. Lord Killearn please burn after perusal.

[Note by Communications Department:
Repetition of missing groups being obtained].

O.T.P.

คำแปลภาษาไทย

จากกรุงเทพฯ ถึงกระทรวงการต่างประเทศ (ฟอเรน ออฟ

มร. ธอมป์สัน
เลขที่ 769

12 มิถุนายน 1946 (พ.ศ. 2
ส่งซ้ำถึงสิงคโปร์. เพื่อ ลอร์ดคิลเลอร์นเ

ส่งเวลาบ่าย 1.05 น. 12 มิถุนายน 1946–(พ.ศ. 2489)
รับเวลาบ่าย 3.06 น. 12 มิถุนายน 1946

สำคัญมาก
ดียู
ความลับสุดยอด

(1) โดยที่ (ประเทศไทย) เป็นประเทศหนึ่ง "ซึ่งคำพลอกลวง
อย่างตบตาที่สุดนั้นถือกันว่าเชื่อได้ดี และคำบอกเล่าที่ป่าเถื่อนที่สุดนั้นถือกัน

ว่าเป็นความจริง" ข้าพเจ้ารู้สึกว่าข้าพเจ้าจำต้องรายงานมายังท่านถึงการพบข้าพเจ้าเมื่อตำวันวานนี้ ภายหลังรับประทานอาหารเย็นแล้วโดยสมาชิกชั้นนำผู้หนึ่งแห่งพระราชวงศ์ ที่ได้มาถึง (สถานทูต) โดยนั่งมาในรถยนต์ทหารอังกฤษซึ่งขับโดยนายทหารอังกฤษคนหนึ่งที่ข้าพเจ้ารู้จักดี การสนทนากับเจ้าองค์นั้นใช้เวลาถึง 2 ชั่วโมง และจะเป็นการสะดวกถ้าข้าพเจ้าบันทึกไว้ทันทีใน 2 วรรคต่อไปนี้ คือ วรรคที่หนึ่งเขาได้พูดว่าอย่างไร และวรรคที่สองข้าพเจ้าได้กล่าวว่าอย่างไร

(2) เจ้าองค์นั้น (ภาษาอังกฤษใช้คำว่า HIS ROYAL HIGHNESS ซึ่งหมายถึงพระราชวงศ์ชั้นสูงซึ่งเทียบกับพระราชวงศ์ไทยชั้น "พระเจ้า" ซึ่งอาจเป็น "พระเจ้าบรมวงศ์เธอ" หรือ "พระเจ้าวรวงศ์เธอ") ได้บอกข้าพเจ้าว่าไม่มีข้อสงสัยเลยที่ในหลวงองค์ที่แล้วถูกฆาตกรรม เขาเองได้เห็นพระบรมศพและเขาสามารถยืนยันข้าพเจ้าว่ากระสุนปืนเข้าทางหลังพระเศียรและออกทางหน้าพระนลาฏ เหตุแห่งฆาตกรรมได้เป็น (จีอาร์พี.ยูเอ็นดีซี. หู-คำระหัสที่ไม่ชัดแจ้ง) แสดงอีกครั้งหนึ่งและเป็นครั้งสุดท้ายที่พระราชวงศ์ต้องฟุบลง ทั้งนี้เพราะแสดงให้เป็นจริงเต็มที่โดยสมาชิกองค์หนึ่งแห่งพระประยูรญาติของเขาได้ตกลงยอมให้พระนามของเขาปรากฏในแถลงการณ์แสดงว่าโศกนาฏกรรมนั้นเกิดขึ้นเพราะอุบัติเหตุ ในหลวงองค์ใหม่จะไม่ได้รับอนุญาตเลยให้บรรลุ (จีพีอาร์เอส.-คำชาดไป) นัยการเมืองที่มีอำนาจกำลังจะสถาปนาสาธารณรัฐ หรือได้กลัวด้วยว่ากำลังทหารบริติช (อังกฤษ) ได้ถอนไปแล้ว (ภายหลังส่งทหารญี่ปุ่นกลับประเทศเสร็จแล้ว) การประหัตประหารก็จะเกิดขึ้น (คณะราษฎร) ได้เยาะถึงการแทรกแซงของบริติชมาแล้วที่ได้ป้องกันการทำลายเด็นฆ่าพระราชวงศ์ภายหลังรัฐประหาร ค.ศ. 1932 (การอภิวัฒน์มิถุนายน 2475) (ท่านเจ้าองค์นั้นถามว่า) จะหวังความสนับสนุนจากบริติช (อังกฤษ) ได้หรือไม่ถ้าภยันตรายนั้นได้เกิดขึ้นอีก

(3) ข้าพเจ้าได้ทูลเจ้าองค์นั้นว่า กิจการภายในของสยามไม่เคย (ข้าคำว่า "ไม่") เกี่ยวกับรัฐบาลของพระราชาธิบดี (อังกฤษ) และแจ้งว่า

เขา (เจ้าองค์นั้น) และพระประยูรญาติกับมิตรของเขาจะมีความผิด เพราะจงใจคิดร้ายที่เป็นอันตรายอย่างยิ่ง ถ้าพวกเขาคงมีความคิดเช่นนั้นอยู่อีกแม้แต่ขณะเดียว ไม่ว่าสภาพการณ์อย่างไร เราจะไม่ยื่นมือเข้าเกี่ยวข้องในกิจการลึกลับเหล่านี้ ข้าพเจ้าได้กล่าวย้ำหลายครั้งหลายหนด้วยการอธิบายความให้กระจ่างที่สุด ข้าพเจ้าได้อธิบายว่าเอกราชรวมทั้ง (จีอาร์พี.-ระหัสถอดไม่ออก การป้องกันประเทศของ) สยามคงเป็นอยู่ทุกวันนี้เหมือนที่เคยเป็นมาว่าเป็นประโยชน์สำคัญของบริเตน (อังกฤษ) นอกจากนั้นเราปรารถนาเห็นการกลับฟื้นฟูประเทศ (สยาม) โดยเร็วที่สุด เพราะโดยการฟื้นฟูเช่นนั้นเท่านั้นความสงบเรียบร้อยภายในก็จะสถาปนาขึ้น และการค้าระหว่างอังกฤษกับสยามก็จะกลับสถาปนาขึ้น ในส่วนที่เกี่ยวกับกองทหารของเรา (อังกฤษ) อยู่ในประเทศ (สยาม) นั้น วัตถุประสงค์เบื้องต้น เพื่อดำเนินการส่งญี่ปุ่นกลับประเทศอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย ในกรณีมีความวุ่นวายเกิดขึ้น (ในสยาม) กองทหาร (อังกฤษ) จะไม่ (ย้ำคำว่า "ไม่") เข้าข้างฝ่ายใดของชาวสยามที่ขัดแย้งกัน แต่จะจำกัดตัวเองในการป้องกันคนในบังคับบริติช, ทรัพย์สินและสถานที่ (ของบริติช) ในส่วนที่เกี่ยวกับการสวรรคตของในหลวง ข้าพเจ้ารู้ว่าการแพร่ข่าวตื่นเต้นอย่างท่วมท้นแม้กระทั่งข่าวลือที่ร้ายกาจนั้นได้กำลังแพร่หลายมาก และบรรยากาศทางการเมืองเกิดขึ้นทันใดที่ตึงเครียดอย่างโกลาหล แต่ข้าพเจ้าไม่อาจอภิปรายถึงการกล่าวหาต่างๆที่ได้ทำขึ้น อย่างไรก็ตามข้าพเจ้าขอเสี่ยงที่จะชี้แจงเป็นส่วนตัวโดยแท้ และในฐานะที่เป็นคนมีอายุที่มีประสบการณ์ในโลกมาบ้าง ซึ่งคำแนะนำสักคำหนึ่ง ทั้งนี้คือว่า พระราชวงศ์จะทำการดีที่ไม่ (ย้ำคำว่า "ไม่") ดำเนินการใดโดยความรู้สึกหวั่นไหวในขณะที่เป็นอันตรายอย่างยิ่ง ข้าพเจ้ารู้สึกอย่างตรงไปตรงมาว่า มีพระประยูรญาติบางส่วนทรงเป็นเหมือนราชวงศ์บูร์บอง— (ราชวงศ์ของพระเจ้าหลุยส์ที่ 16) เพราะเขาเหล่านั้น (พระประยูรญาติส่วนที่กล่าวถึง) ไม่ลืมอะไรเลยและไม่ได้เรียนอะไรเลย จะดีหรือเลวก็ตาม ประเทศ (สยาม) นั้นกำลังเดินก้าวหน้าไปตามวิถีทางแห่งการพัฒนาระบบรัฐธรรมนูญ และการผลักดันด้วยกำลังใช้พวกกลับในเวลานี้ไม่ควรให้มีขึ้น ได้มีบุคคลที่เข้มแข็งและไม่โลเลนั้นควบคุม (รัฐบาลอยู่) การก้าวที่ผิดพลาดของฝ่ายค้านอาจนำมาซึ่งผลเสีย

หายอย่างมากสำหรับเขาทั้งหลาย และถ้าพวกเขา (ฝ่ายค้าน) ก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ก็จะไม่มีทางที่จะขอความช่วยเหลือจากภายนอก

(4) เจ้าองค์นั้นได้อำลาไปเมื่อประมาณเที่ยงคืนด้วยอารมณ์สงบขึ้น และข้าพเจ้าหวังว่า (เขา) มีอารมณ์ในทางความแท้จริงมากขึ้น เขาได้ขอบใจข้าพเจ้าอย่างอบอุ่นต่อการตรงไปตรงมาที่ข้าพเจ้าได้พูด ข้าพเจ้าได้แต่หวังว่าถ้อยคำของข้าพเจ้าลงสู่ส่วนลึก (ในจิตใจเจ้าองค์นั้น) เพราะข้าพเจ้าไม่สงสัยเลยว่า เขา (เจ้าองค์นั้น) ได้ถูกส่งมาที่นี่ (สถานทูตอังกฤษ) โดยพวกที่อาศัยความตื่นเต้นจากเหตุการณ์ใหม่นี้อาจกำลังพยายามริเริ่มป่าเถื่อนขึ้นบางอย่าง

(5) ข้าพเจ้าได้ส่งโทรเลขนี้แก่ จี.โอ.ซี. (ผู้บัญชาการทหารอังกฤษ) และแก่ มร.วิททิงตัน (ต่อมาได้ฐานันดรศักดิ์ชั้น "เซอร์" และเป็นเอกอัครราชทูตอังกฤษประจำกรุงเทพฯ) ภายหลังที่ได้เข้าระหัสโดย ม.ฮอปเคิร์กแล้ว ข้าพเจ้าได้ทำลายต้นร่าง (ระหัส) ลอร์ดคิลเลอร์นโปรดเผา (สำเนา) ภายหลังอ่านด้วยความพินิจถี่ถ้วนแล้ว

(โน้ตโดยกระทรวงคมนาคม : ทบทวนคำที่หายไปแล้ว)

โอ.ที.พี.

ข้อสังเกต

พระเจ้าวรวงศ์เธอองค์นั้นมิได้ทรงคิดถึงประเทศชาติ เพราะกองทหารอังกฤษที่เข้ามาในประเทศไทยเพื่อปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นนั้น เสร็จภาระแล้วกำลังเตรียมถอนออกจากประเทศไทย แต่พระเจ้าวรวงศ์เธอองค์นั้นร้องขอให้กองทหารอังกฤษอยู่ในประเทศไทยต่อไป

ภาพสำเนาเอกสารหน้าปกบันทึกความเห็น
ของกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษ

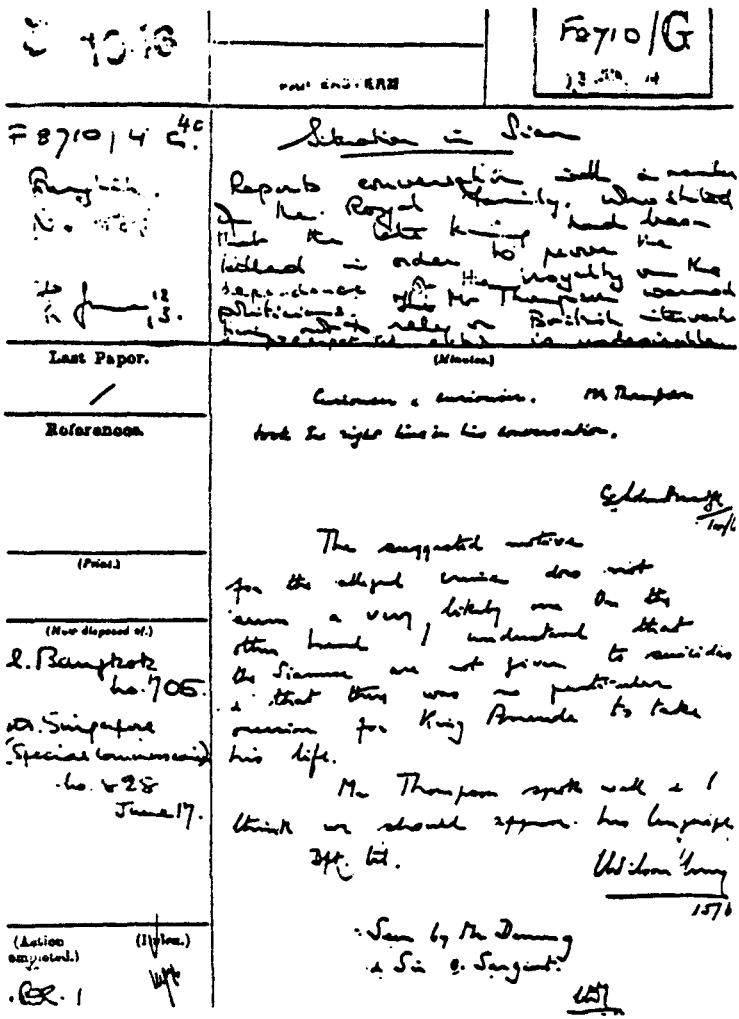

F 8710/G

F 8710/4 C.40

Situation in Siam

Reports conversation with a member of the Royal Family. Who stated that the late king had been killed in order to prove the dependence of the royalty on the politicians. Mr Thompson warned [illegible] rely on British intervention [illegible] is undesirable.

Last Paper.

/

References.

(Print.)

(How disposed of.)

l. Bangkok
No. 705.

Dr. Singapore
(Special Commissioner)
No. 828
June 17.

(Action completed.)

(Index.)

(Minutes.)

Curiouser & curiouser. Mr Thompson took the right line in his conversation.

[illegible]
10/6

The suggested motive for the alleged crime does not seem a very likely one. On the other hand I understand that the Siamese are not given to suicides & that there was no particular occasion for King Ananda to take his life.

Mr Thompson spoke well & I think we should approve his language.

Dft. [illegible]

Wilson Young
15/6

Seen by Mr Dening & Sir O. Sargent.

[illegible]

ภาพสำเนาคำแปลเอกสารหน้าปกบันทึกความเห็น ของกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษ

คำแปล	หน้าปกบันทึกความเห็นของกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษฉบับนี้ต่อไปนี้ เรียก ว่า "บันทึกความเห็นของกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษ"	
๑๐๓	(ลับ) กระทรวงต่างประเทศ	เซท ๘๓๑๐/จี ๑๓ มิถุนายน ๑๖
เซท ๘๓๑๐/๔๗๕ มาตรา..... มิถุนายน ๑๓ - ๑๓	ความเกี่ยวข้องในเรื่อง ความเห็นของกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษเกี่ยวกับการขอลี้ภัยทางการเมืองของ นาย ว. ซอมบ์สกี้	
เอกสารลำดับที่	(ปิดผนึก) เปิดอ่านโดยคณะกรรมการ ฯ นาย ว. ซอมบ์สกี้ ได้รับเชิญให้เข้าร่วมในการประชุมคณะกรรมการของเขา (ลงนาม) จี.จี.วิลเกอร์ส (เลขานุการของ กองเอเชียตะวันออกไกลและกระทรวงต่างประเทศ)	
ข้างต้น		
ฉบับที่	ข้าพเจ้าขอเรียนให้ทราบว่าข้าพเจ้าได้ส่งสำเนาเอกสารที่ข้างต้นนี้ ไปยังกระทรวงมหาดไทย ในวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๑๖ และได้ขอให้ส่งคืนมายังข้าพเจ้าเมื่อได้ใช้เสร็จแล้ว นาย ว. ซอมบ์สกี้ ได้ขอร้องข้าพเจ้าว่า ข้าพเจ้าอย่าได้ส่งสำเนาเอกสารนี้ให้แก่ผู้ใดนอกจากเจ้าหน้าที่ของกระทรวงการต่างประเทศ และกระทรวงมหาดไทย (ลงนาม) ไอ.วิลสัน ยัง (ผู้ช่วยรองปลัดกระทรวง ผู้อำนวยการแผนกตะวันออกไกล)	
จัดการส่งมาโดย โทรเลข กรุงเทพฯ เลขที่ ๑๐๕ ส่งถึง จังหวัดไปรษณีย์ (ข้าหลวงใหญ่) เลขที่ ๑๐๗ ๑๓ มิถุนายน	ไอ้ดูโกลส, เคนดิง (ที่ปรึกษา) และ เจอโอ.ชาร์เลย์ (รองปลัดกระทรวง ผู้อำนวยการแผนกตะวันออกไกล)	
(เลขานุการลำดับที่) (ลงนามย่อ)	(ลงนาม) (ลงนามย่อ)	จี.จี.

หมายเหตุ นาย เคนดิง ซึ่งเป็นที่ปรึกษาในกระทรวงต่างประเทศอังกฤษ ในตำแหน่งผู้ช่วยปลัดกระทรวง นายเคนดิง เคยเป็นผู้แทนรัฐบาลอังกฤษในการประชุมคณะมนตรีแห่งสันนิบาตชาติ ๑ ม.ค. ๒๔๘ ซึ่งได้กล่าวไว้ในตำแหน่งว่า "ในขณะที่รัฐบาลของราชอาณาจักรสยามและรัฐบาลวังเตียน ยังมิได้ทำสนธิสัญญาเรื่องการบอกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ในขณะที่รัฐบาลไทยได้ปฏิบัติไปแล้ว และระลึกถึงคำมั่นสัญญาที่ได้ให้ไว้ในการประชุมครั้งนี้ ว่าจะพิจารณาโดยเร็วที่จะให้ความช่วยเหลือในการที่ประเทศไทยได้ดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจอธิปไตยเต็มที่ในทางศาลและทางการเงิน" ข้าพเจ้าขอแสดงความยินดีมายังรัฐบาลไทย ในการที่ได้ดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจอธิปไตยเต็มที่ในทางศาลและทางการเงิน

๓๕. ผู้จ้างหรือวานบุคคลทำการใส่ร้ายปรีดีฯในกรณีสวรรคต ร. ๘

นอกจากจำเลยหลายคนดังกล่าวในข้อ ๓๔ ได้ทำข้อตกลงขออภัยปรีดีฯ ในการที่จำเลยใส่ความว่าปรีดีฯสมคบปลงพระชนม์ในหลวงรัชกาลที่ ๘ ซึ่งบางคดีศาลได้มีคำพิพากษาให้คดีสิ้นสุดลงแล้วนั้น ก็ยังมีบุคคลที่เป็นตัวการอยู่เบื้องหลังใช้วิธีใส่ความปรีดีฯต่อไปอีก ปรีดีฯจึงขอเสนอท่านผู้อ่านโปรดสังเกตไว้ดังต่อไปนี้

(๑) ในงาน *"กึ่งศตวรรษประชาธิปไตย"* ซึ่งหลายองค์การได้ร่วมกันจัดให้มีขึ้นที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยระหว่าง๒๔-๒๗ มิถุนายน ๒๕๒๕ นั้น ได้มีตัวการคนหนึ่งใช้ให้ลูกสมุนลอบนำหนังสือที่พวกเขาแต่งขึ้นใส่ความปรีดีฯว่าเป็นผู้ฆ่าในหลวงรัชกาลที่ ๘ โดยผู้แต่งใช้นามแฝงว่า*"ดาบชัย ปิติพาฏ"* พวกเขาได้ลอบกระทำโดยคณะกรรมการของงานนั้นไม่รู้เห็นด้วย

ผู้ปรารถนาดีได้แจ้งให้ปรีดีฯทราบว่าตัวการนั้นเป็นสตรีคนหนึ่งที่ได้ทำการใส่ร้ายปรีดีฯติดต่อกันมา ณ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งตั้งแต่ในหลวงรัชกาลที่ ๘ สวรรคตเมื่อ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ เป็นต้นมา

สามีของสตรีผู้นั้นถึงแก่กรรมไปแล้วก่อนที่ปรีดีฯได้ออกจากประเทศจีนมาอาศัยอยู่ในฝรั่งเศสตั้งแต่พ.ศ.๒๕๑๓ แต่ทว่าก่อนที่สามีของสตรีผู้นั้นถึงแก่กรรมเขาได้ว่าจ้างชาวออสเตรเลียคนหนึ่งซึ่งทำงานอยู่ที่หนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ ณ กรุงโรมให้แต่งหนังสือใส่ความปรีดีฯ แต่เมื่อชาวออสเตรเลียนั้นได้เข้ามาประเทศไทยทำการสืบสวนทราบความจริงแล้วก็ไม่ยอมรับเขียนใส่ความปรีดีฯ ต่อมาเจ้าหน้าที่ฝ่ายการข่าวของรัฐบาลออสเตรเลียได้มาพบปรีดีฯที่ปารีส ยืนยันว่านักหนังสือพิมพ์ชาวออสเตรเลียคนนั้นให้คำมั่นว่า เขาจะไม่เขียนใส่ความปรีดีฯ และเขาได้บอกชื่อตัวการสำคัญซึ่งเป็นสามีของสตรีที่ใช้ลูกสมุนนั้นแต่งหนังสือใส่ความปรีดีฯโดยใช้นามแฝงว่า *"ดาบชัย ปิติพาฏ"*

(ผู้เขียนบางคนที่ใส่ร้ายปรีดีฯนั้นก็เคยอาศัยอยู่ที่บ้านสามีของสตรีของคนนั้น)

(๒) ในหนังสือที่สตรีผู้นั้นจ้างหรือวานให้ลูกสมุนที่ใช้นามแฝงว่า *"ตาบชัย ปิติมาฎ"* เขียนใส่ร้ายปรีดีฯว่าสมคบปลงพระชนม์ในหลวงรัชกาลที่ ๘ นั้น ได้สั่งให้ลูกสมุนเขียนใส่ความปรีดีฯอีกสถานหนึ่งว่าปรีดีฯเป็นตัวแทนใช้ให้คนไทยในสหรัฐอเมริกาแต่งหนังสือชื่อ *"เสด็จสหรัฐ ๘๐"* สตรีผู้นั้นกับพรรคพวกจึงทำ *"บาบ"* ที่ได้ใส่ความปรีดีฯผู้บริสุทธิ์ที่มิได้รู้เห็นด้วยเลยกับผู้แต่งหนังสือเล่มนั้น

ท่านที่อ่านหนังสือที่สตรีผู้นั้นจ้างหรือวานผู้ใช้นามแฝง *"ตาบชัย ปิติมาฎ"*เขียน ก็จะเห็นได้ว่าสตรีผู้นั้นได้ทำไปโดยมิได้จงรักภักดีแท้จริงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและในพระบรมราชินีนาถ เพราะเขามิเพียงแต่ใส่ความปรีดีฯว่าใช้ให้นักเรียนไนส.ร.อ.แต่งหนังสือเล่มที่อ้างถึงข้างบนนั้นแล้ว สตรีผู้นั้นยังใช้ให้ลูกสมุนระบุหนังสือของนักเรียนไทยอีกหลายประเทศ ซึ่งสตรีผู้นั้นอ้างว่าปรีดีฯใช้ให้เขียน ผลจึงเป็นว่าสตรีผู้นั้นชี้ช่องให้ผู้สนใจอ่านหนังสือที่เกี่ยวกับทั้งสองพระองค์นั้นเพิ่มขึ้นอีก

(๓) เมื่อ *"สำนักงานเอกสารสาธารณะ"*(Public Record Office)ของรัฐบาลอังกฤษได้[illegible]ทางราชการที่มีอายุเกินกว่า ๓๐ ปีแล้วนน [illegible] ได้ไปขอพิจารณาเอกสาร[illegible] ๒ ฉบับซึ่งมีผู้ขอคัดสำเนาคือ

(ก) บันทึกการสนทนาระหว่างลอร์ดเมานท์แบทเตนกับพระองค์เจ้าธานีนิวัติเมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๔๘(พ.ศ. ๒๔๙๑) ซึ่งสำนักงานข้าหลวงใหญ่อังกฤษประจำกรุงเดลีได้รายงานมายังรัฐมนตรีอังกฤษว่าการกระทรวงจักรภพสัมพันธ์

(ข) บันทึกการสนทนาระหว่างนาย(ภายหลังเป็น *"เซอร์"*)เมเบอร์ลี เดนนิง(Maberly Denning)ผู้ช่วยปลัดกระทรวงต่างประเทศอังกฤษ กับพระองค์เจ้าธานีนิวัติฉบับลงวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๔๘ (พ.ศ. ๒๔๙๑)

พรรคพวกของสตรีไทยดังกล่าวข้างบนนั้นก็สร้างข่าวขึ้นว่าปรีดีฯเป็น

ผู้บอกลอร์ดเมานท์แบทเตนและนายเดนนิงให้เข้าใจผิดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ฉะนั้นเมื่อถึงโอกาสสมควรที่ปรีดีฯจะฟ้องต่อศาลยุติธรรมให้พิจารณาผู้ใส่ความปรีดีฯก็จะอ้างเอกสารดังกล่าวเป็นพยานเอกสาร พร้อมทั้งจะอ้างพยานบุคคลที่ให้การเป็นเท็จไว้ในกรณีสวรรคตแล้วขอขมาโทษต่อปรีดีฯนั้นเป็นพยานโจทก์ในคดีใหม่

อนึ่ง ปรีดีฯสามารถพิสูจน์ได้ว่า ปรีดีฯไม่เคยใส่ความสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ต่อลอร์ดเมานท์แบทเตนหรือต่อนายเดนนิงเลย

๓๖. ต่อสู้เพื่อสัจจะแห่งประวัติศาสตร์ของชาติไทย

ประเทศไทยยังไม่มีสถาบันวิจารณ์ความถูกผิดของเอกสารที่มีผู้พิมพ์แพร่หลาย ดังนั้น เฉพาะผู้เสียหายเท่านั้นจึงมีสิทธิฟ้องผู้เขียนและผู้พิมพ์โฆษณาเอกสารที่ฝ่าฝืนความจริงนั้นต่อศาลยุติธรรมได้

ปรีดีฯจึงได้ดำเนินคดีแก่ผู้ละเมิดซึ่งทำให้ปรีดีฯได้รับความเสียหายในทางประวัติศาสตร์นั้นเสร็จสิ้นแล้ว ๒ คดีคือ

๑. คดีที่ศาลแพ่งหมายเลขคดีดำที่ ๔๒๒๖/ ๒๕๒๐

นายปรีดี พนมยงค์ โดยนายปาล พนมยงค์ ผู้รับมอบอำนาจ โจทก์

ระหว่าง นายรอง ศยามานนท์ ที่ ๑, บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชที่ ๒, บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชจำกัด ที่ ๓ จำเลย

๒. คดีที่ศาลแพ่งหมายเลขคดีดำที่ ๘๕๘๖/ ๒๕๒๓

นายปรีดี พนมยงค์ โดยนางสาวนวลจันทร์ ณ ป้อมเพชร ผู้รับมอบอำนาจ โจทก์

ระหว่าง กระทรวงศึกษาธิการที่ ๑, ห้างหุ้นส่วนจำกัดบรรณกิจเทรดดิ้ง ที่ ๒ จำเลย

ปรีดีฯจึงนำคำพิพากษาของศาลและสัญญาประนีประนอมยอมความกับคำขอขมาต่อจำเลยมาลงพิมพ์ไว้ดังต่อไปนี้ ส่วนสำนวนคำฟ้องทั้งฉบับมีใจความยืดยาวทางประวัติศาสตร์นั้นจะได้นำลงพิมพ์ภายหลัง

(๑)

(ก)

แสดงการได้

○ (๒๙)
คำพิพากษา
ตามยอม

คดีหมายเลขดำที่ 4226 /๒๕21
คดีหมายเลขแดงที่ _____/๒๕____

ในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์

ศาล แพ่ง

วันที่ 17 เดือน ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕ 22

ความ แพ่ง

นายปรีดี พนมยงค์ โจทก์

ระหว่าง

นายรอง ศยามานนท์ กับพวก จำเลย

เรื่อง ละเมิด โดยหมิ่นประมาท เรียกค่าเสียหาย

ผู้พิพากษาได้พิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความระหว่างโจทก์และจำเลยในคดีนี้ฉบับลงวันที่ 17 เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕ 22 เห็นว่าชอบด้วยกฎหมายแล้ว จึงพิพากษาให้คดีเป็นอันเสร็จเด็ดขาดไปตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น ให้บังคับตามบันทึก หากจำเลยไม่ปฏิบัติตามบันทึก จะต้องถูกบังคับหรือถูกจับและจำขัง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

คืนค่าขึ้นศาลให้โจทก์ 3 ใน 4 ด้วย

ผู้พิพากษา

ผู้พิพากษา

(๑)

(ข)

คดีหมายเลขดำที่ 2446 /๒๕ 21

คดีหมายเลขแดงที่ ____/๒๕____

ศาล แพ่ง

วันที่ 17 เดือน ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕ 22

ความ แพ่ง

ระหว่าง นายปรีดี พนมยงค์ ใจทก์

นายรอง สยามานนท์ กับพวก จำเลย

เรื่อง ละเมิด โดยหมิ่นประมาท เรียกค่าเสียหาย

ข้าพเจ้า โจทก์ และจำเลยทั้งสาม

ขอทำสัญญาประนีประนอมยอมความต่อหน้าศาลมีข้อความตามที่จะกล่าวต่อไปนี้

ข้อ ๑ ตามที่จำเลยทั้งสามได้พิมพ์และจำหน่ายจ่ายแจกหนังสือที่จำเลยที่ 1 แต่งขึ้น ชื่อว่า ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2502 อันมีข้อความคลาดเคลื่อนต่อความจริงบางประการนั้น ขัดนี้จำเลยได้ทราบความจริงจากเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่โจทก์ได้ยื่นต่อศาลเป็นพยานเอกสาร และเหตุผลที่โจทก์ชี้แจงประกอบไว้แล้ว จำเลยจึงยอมส่งมอบหนังสือ ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นฉบับพิพาทในคดีนี้ ที่อยู่ในความปกครองของจำเลย และที่จำเลยสามารถเก็บคืนได้นั้น มาส่งมอบให้ต่อศาล เพื่อทำลาย และถ้าหากโจทก์ได้พบเห็นหนังสือดังกล่าวอยู่ ณ ที่ใด โจทก์มีสิทธิที่

(พลิก)

จะซื้อหนังสือเล่มนั้นมาส่งศาลเพื่อทำลาย โดยจำเลยต้องรับผิดในค่าของสือนั้น

ข้อ 2. จำเลยยอมรับว่า จะไม่เขียนหรือพิมพ์ข้อความตาม

หนังสือเล่มนั้น ออกจำหน่าย จ่าย แจก อีกต่อไป ถ้าจะเขียนหรือพิมพ์ใหม่แก้ไขใหม่

เพื่อจำหน่ายก็จะให้ถูกต้องตามข้อเท็จจริงและเหตุผลตามเอกสารที่โจทก์บรรยายไว้ในฟ้อง

และเอกสารท้ายฟ้อง ถ้าหากจำเลยจะส่งร่างที่แก้ไขเพื่อให้โจทก์ตรวจเพื่อความถูกต้อง

เกี่ยวกับตัวสือหก์ โจทก์ก็ยินดีจะให้คำแนะนำเมื่อโจทก์มีเวลาว่าง และมีสุขภาพสมบูรณ์

ที่จะช่วยเหลือได้

ข้อ 3. จำเลยยอมลงโฆษณาใจความสัญญาประนีประนอม

ตามประกาศแนบท้ายสัญญานี้ ในหนังสือพิมพ์[illegible] และสยามรัฐรายวัน หน้าหลังของแต่

ข้าพเจ้าได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ. (ต่อหน้าหน้า)

โจทก์

จำเลย

คู่ความได้ลงชื่อต่อหน้าข้าพเจ้า

ผู้พิพากษา

ผู้พิพากษา

(๔๐)

ละฉบับ มีกำหนด 3 วัน โดยให้ลงติดต่อกันด้วยค่าใช้จ่ายของจำเลยภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ศาลพิพากษาตามสัญญาประนีประนอมยอมความ หากจำเลยไม่จัดการลงโฆษณา โจทก์มีสิทธิ์จะนำลงโฆษณาได้ โดยจำเลยต้องรับผิดในค่าใช้จ่ายนั้น

ข้อ 4. จำเลยยินดีมอบเงินให้แก่โจทก์เพื่อสมทบทุนลูกจันทร์ พนมยงค์ ซึ่งเป็นทุนการศึกษา ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นจำนวนเงิน 30,000 บาท (สามหมื่นบาทถ้วน) ภายในกำหนด 30 วัน นับแต่วันนี้

สำหรับข้อความที่จะประกาศหนังสือพิมพ์นั้น ให้ใช้ข้อความดังต่อไปนี้

ด้วยตามที่ข้าฯ จำเลยที่ 1 เป็นผู้แต่งหนังสือชื่อ ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ พิมพ์ขึ้นในปี พ.ศ.2520 โดยจำเลยที่ 2 เป็นผู้พิมพ์ และจำเลยที่ 3 เป็นผู้พิมพ์โฆษณา จำหน่ายจ่ายแจกนั้น ข้าฯ จำเลยขอประกาศความจริงให้ทราบทั่วกันว่า

1. หนังสือเล่มนี้มีข้อความคลาดเคลื่อนต่อความจริงบางตอน เพราะจำเลยอาศัยข้อมูลซึ่งจำเลยได้รับบอกเล่ามาจากบุคคลอื่น

2. บัดนี้โจทก์ได้แสดงเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ไว้ต่อศาล ซึ่งจำเลยทั้ง 3 ได้ตรวจสอบและยอมรับว่า โจทก์เป็นรัฐบุรุษอาวุโส ซึ่งรับราชการมาโดยตลอดด้วยความซื่อสัตย์สุจริต จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ เป็นที่ประจักษ์ต้นคงดำรงไว้ในฐานะรัฐบุรุษอาวุโสตามพระบรมราชโองการอยู่จนกระทั่งบัดนี้ และจำเลยจะไม่พิมพ์หนังสือที่พิพาทดังกล่าวซ้ำขึ้นอีก

โจทก์

จำเลย

(๑)

(ค)

แผนกศาลใช้

(๒๑)
รายงาน
กระบวน
พิจารณา

คดีหมายเลขดำที่ 4226 /๒๕ 20

คดีหมายเลขแดงที่ _____ /๒๕ ____

ศาล แพ่ง

วันที่ 17 เดือน ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕ 22

ความ แพ่ง

ระหว่าง
นายปรีดี พนมยงค์ โจทก์
นายรอง ศยามานนท์ กับพวก จำเลย

ผู้พิพากษาออกนั่งพิจารณาคดีนี้เวลา 13.30 – 9 น. นำพิกา

นัดพร้อมกันวันนี้ หนายโจทก์และหนายจำเลยทั้งสามมาศาล

คดีตกลงกันได้ ซึ่งศาลได้จัดทำสัญญาประนีประนอมยอมความ

ให้ดังประสงค์แล้ว คดีเป็นอันเสร็จสิ้นไปในวันนี้

อนึ่ง ข้อความที่จะลงประกาศหนังสือพิมพ์นั้น โจทก์จำเลย

ยอมรับกันว่า นอกจากจำเลยมีหน้าที่จะต้องนำไปลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ดิบนและสยามรัฐ

รายวันแล้ว ถ้าหากโจทก์มีความประสงค์จะนำข้อความดังกล่าวไปลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์

อื่นใดอีก ฝ่ายจำเลยไม่ขัดข้อง แต่โจทก์จะต้องรับผิดชอบเสียค่าใช้จ่ายในการลงพิมพ์นั้น

เอง./

ด่านแล้ว

โจทก์
จำเลย
หน้าบัลลังก์

(๒)

(ก)

ประกาศเรื่อง

กระทรวงศึกษาธิการเพิกถอนรางวัลชมเชย

หนังสือชื่อ "ชีวิต ๕ แผ่นดินของข้าพเจ้า" เรียบเรียงโดย พล.ท. ประยูร ภมรมนตรี

และ

คำขอขมาของห้างหุ้นส่วนจำกัดบรรณกิจเทรดดิ้ง จำเลยที่ ๒

ตามที่คณะกรรมการพิจารณาหนังสือแห่งชาติประจำปี ๒๕๐๙ ตัวแทนของกระทรวงศึกษาธิการได้ตัดสินและให้เอกสารหลักฐานรางวัลชมเชยหนังสือออดเยี่ยมประจำปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ประเภทสารคดีแก่สำนักพิมพ์บรรณกิจ ผู้พิมพ์หนังสือเรื่อง "ชีวิต ๕ แผ่นดินของข้าพเจ้า" เรียบเรียงโดย พล.ท. ประยูร ภมรมนตรี ซึ่งห้างหุ้นส่วนจำกัดบรรณกิจเทรดดิ้งได้โฆษณาจำหน่ายแก่ประชาชนทั่วไปนั้น

นายปรีดี พนมยงค์ จึงเป็นโจทก์ยื่นฟ้องกระทรวงศึกษาธิการเป็นจำเลยที่ ๑ ห้างหุ้นส่วนจำกัดบรรณกิจเทรดดิ้งเป็นจำเลยที่ ๒ ต่อศาลแพ่งตามคดีหมายเลขดำที่ ๘๕๘๖/๒๕๒๓ ฐานโฆษณาหนังสือที่มีข้อความผ่าตัดความจริงทำให้โจทก์เสียหาย

กระทรวงศึกษาธิการจำเลยที่ ๑ โดยนายสิปปนนท์ เกตุทัต รัฐมนตรีว่าการกระทรวงนั้น ได้มีประกาศลงวันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๒๓ เพิกถอนการให้รางวัลชมเชยหนังสือเล่มที่ พล.ท. ประยูร ฯ เรียบเรียง และเพิกถอนเอกสารหลักฐานที่ให้แก่ ห.ส.จ. บรรณกิจเทรดดิ้งนั้นแล้ว

ห้างหุ้นส่วนจำกัดบรรณกิจเทรดดิ้ง ขอรับผิดที่ได้โฆษณาหนังสือเล่มดังกล่าวซึ่งทำให้นายปรีดี พนมยงค์ ได้รับความเสียหาย และยอมส่งมอบหนังสือ "ชีวิต ๕ แผ่นดิน ฯ" ที่เหลืออยู่อีก ๑ ทำเล่ม ต่อศาลแพ่งเพื่อทำลาย และได้ทำสัญญาประนีประนอมต่อศาลยอมรับผิดตามที่โจทก์ฟ้องทุกประการ

ศาลแพ่งได้พิพากษาเมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๒๕ ให้คดีสิ้นสุดลงตามหนังสือประนีประนอมยอมความระหว่างโจทก์กับจำเลยแล้ว

ห้างหุ้นส่วนจำกัดบรรณกิจเทรดดิ้ง จำเลยที่ ๒ จึงประกาศขอขมานายปรีดี พนมยงค์ ณ ที่นี้ พร้อมทั้งได้นำประกาศกระทรวงศึกษาธิการพิมพ์ไว้ต่อท้ายคำขอขมาของห้าง ฯ ด้วย

ประกาศมา ณ วันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๒๕

ลงชื่อ ห้างหุ้นส่วนจำกัดบรรณกิจเทรดดิ้ง จำเลยที่ ๒

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นต้นมา กระทรวงศึกษาธิการได้ตั้งคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติขึ้นตามคำแนะนำขององค์การศึกษาสหประชาชาติ และคณะกรรมการคณะนี้ได้รับหน้าที่ดำเนินการจัดงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติสืบต่อมา คณะกรรมการดังกล่าวนั้นก็ได้แต่งตั้งคณะกรรมการ และอนุกรรมการรับช่วงงานต่อ ๆ กันไป

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ คณะกรรมการพิจารณาหนังสือแห่งชาติประเภทสารคดีได้ตัดสินให้รางวัลชมเชยหนังสือออดเยี่ยมประจำปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ประเภทสารคดีแก่สำนักพิมพ์บรรณกิจ ผู้พิมพ์หนังสือเรื่อง "ชีวิต ๕ แผ่นดินของข้าพเจ้า" โดยพลโทประยูร ภมรมนตรี และคณะกรรมการจัดงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๐๙ ได้ให้สิ่งที่เป็นหลักฐานแก่สำนักพิมพ์นั้น ซึ่งได้ลงพิมพ์ภาพไว้ในหน้าต้นแห่งหนังสือเล่มนั้น

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๒๒ นายปรีดี พนมยงค์ อดีตผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และอดีตนายกรัฐมนตรี ได้ยื่นคำประท้วงต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการแสดงว่ามีข้อความมากมายหลายประการในหนังสือเล่มนั้นที่ผิดความจริงที่ปรากฏในเอกสารหลักฐาน และไม่สมเหตุสมผลแห่งหนังสือประเภทสารคดีตามความเข้าใจของคนไทยโดยทั่วไป และตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติได้กำหนดไว้

กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาแล้วเห็นว่า เพื่อผดุงไว้และส่งเสริมสัจจะแห่งประวัติศาสตร์ของชาติไทย และเพื่อนาคตแห่งกุลบุตรกุลธิดาของชาติไทย เห็นด้วยอย่างศีลธรรมจรรยาอันดี และเพื่อให้ความเสียหายที่นายปรีดี พนมยงค์ ได้รับจากคำจูงใจของคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องดังกล่าวนั้นกลับคืนดี กระทรวงศึกษาธิการจึงประกาศเพิกถอนคำตัดสินของคณะกรรมการพิจารณาหนังสือแห่งชาติ ประเภทสารคดีที่ได้ตัดสินให้รางวัลชมเชยหนังสือเล่มนั้นของพลโทประยูร ภมรมนตรี ว่าเป็นหนังสือออดเยี่ยม ประเภทสารคดีประจำปี พ.ศ. ๒๕๐๘ และประกาศถอนสิ่งที่เป็นหลักฐานซึ่งคณะกรรมการจัดงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๙ ที่ให้แก่สำนักพิมพ์บรรณกิจนั้นด้วย

ประกาศ ณ วันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๒๓

นายสิปปนนท์ เกตุทัต

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๒๕

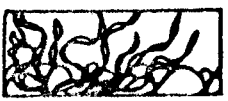

สาหร่าย

"ชีวิต 5 แผ่นดิน"
สะท้อนจริยธรรมทางวิชาการ

หนังสือ "ชีวิต 5 แผ่นดิน" ซึ่ง พลโทประยูร ภมรมนตรี เป็นผู้เขียนนั้น หากจำไม่ผิดเคยตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร "ฟ้าเมืองไทย" ของอาจินต์ ปัญจพรรค์ เมื่อหลายปีมาแล้ว และได้รับความสนใจอย่างมากเนื่องจากพลโทประยูรนอกจากเป็นนักการเมืองคนสำคัญแล้วยังเป็นสมาชิก "คณะราษฎร" ระดับที่ 1 ซึ่งมีจำนวนไม่กี่คนอีกด้วย

หนังสือเรื่องนี้ต่อมา เฉลิมศักดิ์ ศิลาพร ในยุคที่ยังทำงานร่วมกับเสี่ยสมศักดิ์ เดชะเกษม ได้นำไปให้สำนักพิมพ์ "บรรณกิจ" จัดพิมพ์เป็นเล่มปกแข็ง

และด้วยกำลังภายในอันแกร่งกล้าของ "บรรณกิจ" และด้วยความสนใจต่อผู้เขียนเจ้าของสมญา "เกจริงเมืองไทย" ในปี 2518 กรรมการประกวดหนังสือของกระทรวงศึกษาธิการได้ตัดสินให้ "ชีวิต 5 แผ่นดิน" ได้รับรางวัลชมเชยประเภทสารคดี

แต่เนื่องจากมีข้อความบางข้อความที่พาดพิงถึง นายปรีดี พนมยงค์ อันเกี่ยวกับความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์การเมือง นายปรีดีได้ยื่นฟ้องพร้อมกันนั้นในเดือนสิงหาคม 2522 ก็ได้ยื่นคำประท้วงและบันทึกประกอบคำประท้วงต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการว่ามีข้อความบางบรรยายหลายประการในหนังสือที่ฝ่าฝืนความเป็นจริง

กระทรวงศึกษาธิการได้รับคำประท้วงและบันทึกเอาไว้พิจารณา

จนกระทั่งเมื่อเดือนกรกฎาคม 2525 ศาลแพ่งได้พิพากษาให้คดีสิ้นสุดลงตามหนังสือประนีประนอมยอมความระหว่างโจทก์กับจำเลย โดยจำเลยคือห้างหุ้นส่วนบรรณกิจ

เทรดดิ้ง ยอมส่งมอบหนังสือ "ชีวิต 5 แผ่นดิน" ที่เหลืออยู่ 1,000 เล่มต่อศาลเพื่อทำลายและประกาศขอขมาต่อนายปรีดี พนมยงค์

รายงานข่าวจากกระทรวงศึกษาธิการแจ้งว่า

"กระทรวงศึกษาธิการพิจารณาแล้วเห็นว่า เพื่อผดุงไว้และส่งเสริมสัจจะแห่งประวัติศาสตร์ของชาติไทยและเพื่ออนาคต ภูลบุตรกุลธิดาของชาติไทยเห็นตัวอย่างศีลธรรมจรรยาอันดี จึงขอเพิกถอนคำตัดสินของคณะกรรมการพิจารณาหนังสือแห่งชาติประเภทสารคดีที่ได้ตัดสินรางวัลชนะเลิศ และถอนสิ่งที่เป็นหลักฐาน ซึ่งคณะกรรมการจัดงานหนังสือแห่งชาติที่ให้แก่สำนักพิมพ์บรรณกิจด้วย"

คำตัดสินของกระทรวงศึกษาธิการดังกล่าวสะท้อนถึงสิ่งที่เรียกว่า "จริยธรรมทางวิชาการ" ของคนที่น่านับถือในกระทรวงศึกษาธิการยังพอมีอยู่(บ้าง)

ขณะเดียวกันก็สะท้อนถึงคุณภาพของคณะกรรมการที่ตัดสินไปแล้วด้วยว่ามีมากน้อยเพียงใดและกระทำไปด้วยความรอบคอบและด้วยความรับผิดชอบต่อ "จริยธรรมทางวิชาการ" แค่ไหน . . . . . .

กรณีที่หนังสือ "ชีวิต ๕ แผ่นดิน" ถูกศาลแพ่งตัดสินในแง่ความถูกต้องทางประวัติศาสตร์ไปแล้ว คงจะเป็นบทเรียนให้คณะกรรมการมีความรอบคอบรัดกุมและมีความรับผิดชอบต่อ "จริยธรรมทางวิชาการ" มากยิ่งขึ้น

ไม่เพียงแต่เฉพาะข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์อันเกี่ยวกับนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งไม่ยอมให้มีการบิดเบือนอย่างไร้หลักการ แต่ควรจะเคารพความเป็นจริงในด้านอื่นด้วย

เพื่อที่บาตรฐานของหนังสือสารคดีและบาตรฐานของนักเขียนเรื่องทางวิชาการของเราจะได้สูงขึ้นและเที่ยงธรรมต่อความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์อย่างมั่นแน่ว

ส่วนนักเขียนประวัติศาสตร์ทางการเมืองยุคใกล้ก็ไปรวดสังวรณ์ให้จงหนัก อะไรที่เกี่ยวกับนายปรีดี พนมยงค์ หากไม่มีหลักฐานอย่างเพียงพอก็อย่าได้เขียนอย่างเด็ดขาด

ขืนทำเพลินเผลอแบบพลโทประยูร หรือแม้แต่อาจารย์รอง ศยามานนท์ ก็มักจะลงเอยด้วยเพ้อความ!

๓๗. สุนทรพจน์ของปรีดี พนมยงค์ แสดงในสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม และคำกล่าวตอบของประธานสภาผู้แทนราษฎร (พระยามานวราชเสวี ต่อมาเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์และองคมนตรี)

เอกสารทางราชการของกรมโฆษณาการ ๘ พ.ค. ๒๔๘๙

(๑)

สุนทรพจน์

ของ

นายปรีดี พนมยงค์

แสดงในสภาผู้แทนราษฎร วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๔๘๙

ท่านผู้เป็นประธาน

ในวาระที่การประชุมของสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๔๗๕ จะได้สิ้นสุดลงในวันนี้ ข้าพเจ้าขอถือโอกาสเชิญชวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหลายให้ระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์ที่ได้พระราชทานรัฐธรรมนูญเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ พระราชประสงค์ของพระองค์ซึ่งมีมาแต่ก่อนพระราชทานรัฐธรรมนูญนั้น คณะราษฎรพึงทราบเมื่อ ๖ วัน ภายหลังที่ได้เปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว คือ เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ได้มีพระกระแสรับสั่งให้พระยาพหลพลพยุหเสนา พระยาปรีชาชลยุทธ พระยามโนปกรณ์นิติธาดา พระยาศรีวิสารวาจา พร้อมทั้งข้าพเจ้าไปเฝ้า

ทูลละอองธุลีพระบาท และเจ้าพระยามหิธร ซึ่งเป็นราชเลขาธิการขณะนั้นเป็นผู้จดบันทึก มีพระกระแสรับสั่งว่า มีพระราชประสงค์จะพระราชทานรัฐธรรมนูญ แต่เมื่อได้ทรงปรึกษาข้าราชการมีตำแหน่งสูงในขณะนั้นก็ไม่เห็นพ้องกับพระองค์ ในสุดท้ายเมื่อเสด็จกลับจากประพาสอเมริกา ได้ให้บุคคลคนหนึ่งซึ่งไปเฝ้าในวันนั้นพิจารณา บุคคลนั้นก็ถวายความเห็นว่ายังไม่ถึงเวลา และที่ปรึกษาก็กลับเห็นพ้องด้วยบุคคลนั้น / คณะราษฎรมิได้รู้พระราชประสงค์มาก่อน การเปลี่ยนแปลงได้กระทำโดยบริสุทธิ์ ไม่ได้ร่วงริงตั้งท่ามีผู้ปลุกเสกข้อเท็จจริงให้เป็นอย่างอื่น ความจริงทั้งหลายปรากฏในบันทึกการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในวันนั้นแล้ว และโดยที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ฯ ทรงมีพระราชประสงค์มาก่อนแล้ว หากมีผู้ทัดทานไว้ ณะนั้น เมื่อคณะราษฎรได้ขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ พระองค์จึงพระราชทานด้วยดี พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณแก่ชาวไทย ข้าพเจ้าจึงขอให้ท่านทั้งหลายที่อยู่ ณ ที่นี้ และบรรดาชาวไทยทั้งหลาย จงระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ และเทอดพระเกียรติของพระองค์ไว้ชั่วกาลปาวสาน

บัดนี้ผู้ก่อการขอพระราชทานรัฐธรรมนูญและผู้ที่ได้ร่วมมือช่วยเหลืออันประกอบเป็นสมาชิกประเภท ๒ ก็จะสุดสิ้นสมาชิกภาพลงแล้ว ข้าพเจ้ารู้สึกว่ามีความจำเป็นที่จะต้องชี้แจงความเข้าใจถึงหลักประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งคณะราษฎรได้ขอพระราชทานมาจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ฯ ว่าระบอบประชาธิปไตยนั้น เราหมายถึงประชาธิปไตยอันมีระเบียบตามกฎหมายและคีลธรรม และความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ใช่ประชาธิปไตยอันไม่มีระเบียบ หรือประชาธิปไตยที่ไร้คีลธรรม เช่น การใช้สิทธิเสรีภาพอันมีแต่จะให้เกิดความบันบ่วน ความไม่สงบเรียบร้อย ความเสื่อมคีลธรรม ระบอบชนิดนี้เรียกว่า อนาธิปไตย หาใช่ประชาธิปไตยไม่ ขอให้ระวัง อย่าปนประชาธิปไตยกับอนาธิปไตย อนาธิปไตยเป็นภัยอย่างใหญ่หลวงแก่สังคมและประเทศชาติ ระบอบประชาธิปไตยจะมั่นคงอยู่ได้ ต้องประกอบด้วยกฎหมาย คีลธรรม และความซื่อสัตย์สุจริต หรือในครั้งโบราณกาลเรียกว่าการปกครองโดยสามัคคีธรรม การใช้สิทธิโดยไม่มีขอบเขตคัดภายใต้กฎหมายหรือคีลธรรม หรือใช้สิทธิโดยไม่สุจริต ไม่ใช่หลักของประชาธิปไตย ไม่ใช่หลักซึ่งคณะราษฎรขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ฯ พระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ประชาชนชาวไทยนั้น ไม่มีพระราชประสงค์ให้เป็นอนาธิปไตย ข้าพเจ้าขอยกตัวอย่างประเทศอิตาลี

เมื่อก่อนสมัยมุสโสลินี ซึ่งประชาธิปไตยของอิตาลีในขณะนั้นเข้าขั้นที่ไม่มีระเบียบ มีความยุ่งเหยิง จึงเป็นเหตุหรือให้พวกฟาสซิสต์อ้างเป็นเหตุในการสถาปนาระบอบเผด็จการในประเทศอิตาลี ข้าพเจ้าไม่พึงประสงค์ที่จะให้มีระบอบเผด็จการในประเทศไทย ในการนี้ก็จำเป็นต้องป้องกันหรือยับยั้งมิให้มีอนาธิปไตยอันเป็นทางที่ระบอบเผด็จการจะอ้างได้ ข้าพเจ้าเชื่อว่า ถ้าเราช่วยกันประคองให้ระบอบประชาธิปไตยนี้ได้เป็นไปตามระเบียบเรียบร้อยอย่างที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้ว ระบอบเผด็จการย่อมมีขึ้นไม่ได้ ข้าพเจ้าเป็นผู้หนึ่งที่ได้ร่วมกับเพื่อนคณะราษฎรถวายพระราชทานรัฐธรรมนูญ ข้าพเจ้าได้ประคับประคองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญนี้ตลอดมา แม้ในการต่อต้านญี่ปุ่น ซึ่งในการต่อต้านนั้นอาจจะมีความจำเป็นที่จะต้องตั้งรัฐบาลชั่วคราว แต่ข้าพเจ้าก็เลือกเอาทางที่จะตั้งรัฐบาลตามระบอบรัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ ข้าพเจ้าไม่มีเหตุผลอันใดที่จะกลายมาเป็นศัตรูของระบอบประชาธิปไตย ข้าพเจ้าสังเกตุว่า มีผู้เข้าใจระบอบประชาธิปไตยผิด โดยเอาระบอบอนาธิปไตยเข้ามาแทนที่ ซึ่งเป็นภัยต่อประเทศชาติอย่างร้ายแรง ข้าพเจ้าไม่ประสงค์ที่จะให้ผู้ใดเชื่อข้าพเจ้าโดยไม่มีค้าน ข้าพเจ้าต้องการให้มีค้าน แต่ค้านโดยสุจริตใจ ไม่ใช่บั่นรอนเท็จจริงขึ้น ทางธรรมนั้นการกล่าวเท็จหรือมุสาวาทก็เป็นผิด ในทางการเมืองการใช้สิทธิตามระบอบประชาธิปไตยต้องทำโดยความบริสุทธิ์ใจ มุ่งหวังผลส่วนรวมจริง ๆ ไม่ใช่มุ่งหวังส่วนตัว หรือมีความอัจฉาริยะอันเป็นมูลฐานเนื่องมาจากความเห็นแก่ตัว (เอโกอิสม์) ความสามัคคีธรรมหรือระบอบประชาธิปไตยอันแท้จริง จึงจะเป็นไปได้ ผู้ใดมีอุดมคติของตนโดยสุจริต ข้าพเจ้าเคารพในผู้นั้น และเราร่วมมือกันได้ ข้าพเจ้าเชื่อว่า ถ้าต่างฝ่ายต่างสุจริตมุ่งส่วนรวมของประเทศชาติ ไม่ใช่มุ่งหวังส่วนตัว แม้แนวทางที่จะเดินไปสู่จุดหมาย จะเป็นคนละแนว แต่ในอวสานย์เราก็พบกันได้ ข้าพเจ้าขออ้างเจ้านายหลายพระองค์ ซึ่งเดิมท่านมีแนวทางอย่างหนึ่ง และข้าพเจ้ามีแนวทางอีกอย่างหนึ่ง แต่เจ้านายหลายพระองค์นั้น ท่านก็มีจุดหมายเพื่อส่วนรวมของประเทศชาติ ไม่ใช่ส่วนพระองค์ ผลสุดท้ายเราก็ร่วมมือทำงานด้วยกันมาเป็นอย่างดีในการรับใช้ประเทศชาติ และรักใคร่กันสนิทสนมยิ่งเสียกว่าผู้ซึ่งเอาประเทศชาติเป็นสิ่งกำบังแต่ความจริงมุ่งหวังในประโยชน์ส่วนตัวมาก ผู้ที่ลอยชิงฉาริยะ เมื่อไม่ได้ผลสมหวังแล้วก็ทำลายกิจการอันเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ แทนที่จะเสริมก่อให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม ผู้ที่ทำการปฏิบัติภัย์ต่อคณะราษฎรแต่โดยมีอุดมคติอื่นอันย์ต่อองค์พระ-

มหากษัตริย์ ข้าพเจ้าเคารพในความซื่อสัตย์ ซึ่งมีตัวอย่างอยู่มากหลายที่ผู้ซื่อสัตย์เหล่านั้นได้ร่วมกิจการงานใช้ชาติกับข้าพเจ้า ท่านเหล่านั้นไม่ต้องวิตกกังวล แต่ผู้ซึ่งแสดงว่าซื่อสัตย์ต่อองค์พระมหากษัตริย์ในภายนอก ส่วนภายในหวังผลส่วนตนหรือมุ่งลบล้างมาแต่ความไม่พอใจเป็นส่วนตนเช่นนั้นแล้ว ก็เกรงว่าผู้นั้นก็อาจหันเหไปได้สุดแต่ว่าตนจะได้รับประโยชน์ส่วนตนอย่างไหนมากกว่า

ข้าพเจ้าหวังว่า ท่านสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหลายคงจะใช้สิทธิของท่านด้วยความบริสุทธิ์ใจ และอาศัยกฎหมายและคลองธรรมความสุจริตเป็นหลัก ไม่ช่วยกันส่งเสริมให้มีระบอบอนาธิปไตย ข้าพเจ้าขอฝากความคิดไว้ต่อท่านผู้แทนราษฎรทั้งหลาย โดยเป็นห่วงถึงอนาคตของชาติ ข้าพเจ้าปรารถนาที่จะได้เห็นประเทศชาติปลอดจากระบอบเผด็จการและปลอดจากระบอบอนาธิปไตย คงมีแต่ระบอบประชาธิปไตยอันพร้อมไปด้วยตามคลองธรรม ระบอบประชาธิปไตย โดยพร้อมไปด้วยตามคลองธรรมนี้ เป็นวัตถุประสงค์ของคณะราษฎรที่ขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ และเป็นพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานรัฐธรรมนูญ

ข้าพเจ้าขอขอบคุณสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้ให้ความร่วมมือ และช่วยเหลือรัฐบาลนี้ด้วยดี ขออวยพรให้ท่านทั้งหลายประสพความสุขความสำราญ และในอวสานก็ขอเชิญชวนท่านทั้งหลายขออวยพรให้ระบอบประชาธิปไตย พร้อมด้วยตามคลองธรรมตามรัฐธรรมนูญ จงสถิตย์สถาพรอยู่ในประเทศไทยชั่วกาลปาวสาน

(๒)

คำกล่าวตอบ

ของ

(1) ประธานสภาผู้แทนราษฎร

ในโอกาสบีดสมัยประชุมสามัญแห่งสภาผู้แทนราษฎร พุทธศักราช ๒๔๘๙

---

(2) ท่านนายกรัฐมนตรี

วันนี้ เป็นวาระสุดท้ายที่จะได้มีการประชุมของสภาผู้แทนราษฎร สภาผู้แทนราษฎรเกิดขึ้นก็ด้วยที่ท่านนายกรัฐมนตรีได้กล่าว เพราะเหตุที่สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานหรือมีพระราชประสงค์ที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ประเทศชาติ พระราชประสงค์ที่ได้ทรงดำรงพระทัยไว้ตามที่ท่านนายกรัฐมนตรีได้แจ้งให้เราทั้งหลายทราบนั้น เป็นเหตุอันหนึ่งที่ทำให้การบ้านเมืองได้เป็นมาอย่างราบรื่น และการดำเนินงานในหัวเลี้ยวหัวต่อเป็นไปอย่างที่ไม่มีชาติใดคิดหวังว่าจะทำมาได้ เพราะฉะนั้นที่ท่านนายกรัฐมนตรีขอให้ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายนั่งอยู่ในที่นั้น ระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณที่ได้ทรงมีพระทัยที่จะพระราชทานให้ก่อน แต่ที่ไม่มีโอกาสจะพระราชทานและได้มาพระราชทานในตอนหลังนั้น ก็สมควรอย่างยิ่งยิ่งที่ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายควรจะจารึก และในนามของสมาชิก ข้าพเจ้าขอให้จารึกไว้อีกวาระหนึ่ง

---

(1) พระยามานวราชเสวี ต่อมาเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์และองคมนตรี

(2) นายปรีดี พนมยงค์

เมื่อได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาแล้ว คณะราษฎรได้ทำหน้าที่มาอย่างไร ข้าพเจ้าได้รับเชิญเข้ามาไม่อยู่ในฐานะที่จะยกย่อง แต่ขอเรียนให้ทราบว่า ก็ได้ทำงานทุกสิ่งทุกอย่างจนเป็นผลเอาตัวรอดมาเป็นไทยได้อยู่ทุกวันนี้ก็เพราะคณะราษฎร หรือผู้ที่เป็นหัวหน้าคณะราษฎร และที่ท่านนายกรัฐมนตรีบอกว่า ท่านได้ตั้งใจไม่ใช่แต่บัดนี้ เป็นเวลานานมาแล้ว ที่จะรักษาและจะหามาซึ่งประชาธิปไตยให้ประเทศไทยนั้น ข้าพเจ้าขอเรียนด้วยความเคารพว่า ท่านสมาชิกทั้งหลายที่นั่งอยู่ในที่นี้ก็ได้ทราบซึ้ง ไม่ฉะเพาะแต่คำพูดของท่าน ได้ทราบซึ้งในการกระทำของท่านตั้งแต่เดิมมาจนบัดนี้ ไม่เป็นที่สงสัยแต่ประการใดเลย และขอเรียนให้ทราบในที่นี้ว่า ถ้าแม้ว่าอยู่เย็นเป็นสุข ความคิดระลึกที่จะไปหาท่านนายกรัฐมนตรีอันเป็นที่เคารพนับถือนั้นมีบ้าง แต่เมื่อมีทุกข์มีร้อนมีความจำเป็นยุ่งยากแล้ว ข้าพเจ้าเองเป็นผู้อื่นที่ถูกเรียกเข้ามาใช้ให้ไปรบกวนท่าน ท่านไม่เคยปฏิเสธแม้แต่เวลาเดียว คนที่เคยช่วยเหลือนอกจากผู้ก่อการก็มีเป็นจำนวนมาก ข้าพเจ้าขอเป็นพะยานในที่นี้ว่า ท่านได้ดำรงตัวของท่านมาอยู่ในความสัตย์ความจริงในความบริสุทธิ์ สมควรที่เราจะเคารพนับถือ และแม้ในคราวสุดท้ายที่หานายกรัฐมนตรีไม่ได้ ข้าพเจ้าก็ได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างยิ่ง แต่เมื่อได้ไปหาท่านด้วยได้รับมอบหมายจากท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายนั้น ท่านขันสีรับ ก็ทำให้ข้าพเจ้าผู้มีหน้าที่ในฐานที่เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร หมดความห่วงใยและยังมีหวังว่าท่านจะแก้ไขอุปสรรคต่าง ๆ ของการกระทำที่ได้เป็นมาแล้วให้หลุดรอดพ้น และท่านก็ได้แก้ไขสัญญาการให้ข้าวเปล่าได้เป็นการซื้อขาย และแก้ไขรัฐธรรมนูญจนได้มีกิตติศัพท์ว่า ไทยเรานี้เป็นคนแปลกเวลาทำเถียงกันเสียเกือบแย่ทุกแง่ทุกมุม แต่ถึงเวลาเอาจริงเอาจังในวาระที่ ๓ มาให้คะแนนเสียง ซึ่งคนต่างประเทศพูดกับข้าพเจ้าว่าไม่เคยคิดเคยฝันเลย การทั้งนี้สมาชิกทั้งหลายย่อมระลึกเสมอว่าเป็นด้วยผู้ที่เป็นหัวหน้าคณะซึ่งมีเสียงข้างมากในสภา ฯ จึงจะทำได้ ผู้ที่สามารถทำได้ก็ไม่ใช่คนอื่น คือ ท่านนายกรัฐมนตรีคนนี้ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงขอเรียนต่อท่านด้วยความจริงใจไม่ใช่ยกย่องว่า ถ้าไม่ได้ท่านนายกรัฐมนตรีนี้แล้ว รัฐธรรมนูญไม่มีโอกาสจะแก้ไขให้เป็นไปได้เลย ไม่แต่ที่แก้ไขมาได้ทั้งนี้ไม่เฉพาะแต่เป็นเกียรติของสภาผู้แทนราษฎร เป็นเกียรติศักดิ์ของชาติไทย และเป็นเกียรติศักดิ์ของท่านทั้งหลายที่นั่งอยู่ในที่นี้ด้วย

เพราะฉะนั้น ในวาระสุดท้ายนี้ ในนามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ข้าพเจ้าขอถวายพรให้ท่านนายกรัฐมนตรีผู้ที่ข้าพเจ้าเคารพนับถือ ให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป และขอให้ท่านรัฐมนตรีทั้งหลายอยู่เย็นเป็นสุข และขอให้มีโอกาสทางานเพื่อประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองในเวลาต่อไปให้มากยิ่งกว่าที่เคยได้ทำมาแล้ว ให้สมตามความปรารถนาของคนโดยมาก

กรมโฆษณาการ

๙ พฤษภาคม ๒๔๙๖

ภาคผนวก

สังเขปการเจรจาสนธิสัญญาใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ (ค.ศ. ๑๙๓๗) ชาติไทยได้เอกราชสมบูรณ์

๑. ประวัติศาสตร์สังเขปเกี่ยวกับอำนาจพิเศษของจักรวรรดินิยมเหนือสยาม

๑.๑. ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ ถึงต้นสงครามโลกครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๔๕๗ (ค.ศ. ๑๙๑๔)

(๑)

ตั้งแต่พ.ศ. ๒๓๙๘ (ค.ศ. ๑๘๕๕) ซึ่งเป็นสมัยรัชกาลที่ ๔ ถึงต้นงครามโลกครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๕๗ (ค.ศ. ๑๙๑๔) นั้น ประเทศจักรวรรดินิยมหลายประเทศบังคับรัฐบาลสยามโดยตรงและโดยปริยายให้จำต้องทำ "สัญญาไม่เสมอภาค" (Inequal Treaties) ที่ยอมให้ประเทศจักรวรรดินิยมเหล่านั้นมีอำนาจหนือสยามในทางการเมือง, การเศรษฐกิจ, การศาล ฯลฯ หลายประการ ซึ่งปรีดี ดเคยชี้แจงไว้บ้างแล้วในชีวประวัติย่อฯ ข้อ ๑๙ ดังต่อไปนี้

> .....*คนในบังคับต่างประเทศเหล่านั้นทำผิดในดินแดนไทย แต่ศาลไทยไม่มีอำนาจตัดสิน หากรัฐบาลไทยต้องส่งตัวคนต่างประเทศที่ทำผิดนั้นไปให้ศาลกงสุลของต่างประเทศชำระคดี แม้ต่อมาบางประเทศ อาทิ อังกฤษและฝรั่งเศสยอมผ่อนผันให้ไทยตั้งศาลต่างประเทศและศาลคดีต่างประเทศซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษาไทยและที่ปรึกษากฎหมายชาวยุโรปร่วมกันพิจารณาพิพากษาคดีคนในบังคับอังกฤษและฝรั่งเศสนั้นก็ตาม แต่ในสนธิสัญญาก็ได้กำหนดไว้อีกว่า ถ้าความเห็นของผู้พิพากษาไทยขัดแย้งกับที่ปรึกษาฯ ชาวยุโรป ก็ให้ถือเอาความเห็นของที่ปรึกษาชาวยุโรปนั้นเป็นใหญ่กว่าความเห็นของผู้พิพากษาไทย โดยไม่*

ต้องคำนึงว่าผู้พิพากษาไทยมีจำนวนมากกว่าที่ปรึกษาชาวยุโรป แม้กระนั้นในสนธิสัญญาก็ยังได้กำหนดไว้อีกว่าคดีที่อยู่ในศาลต่างประเทศนั้น กงสุลของประเทศดังกล่าวก็ยังมีอำนาจที่จะถอนคดีไปชำระที่ศาลกงสุลของตนได้ สถานกงสุลของหลายประเทศมีศาลและมีคุกสำหรับคนในบังคับของตนโดยเฉพาะ และมีสิทธิพิเศษอื่น ๆ ที่เรียกตามศัพท์กฎหมายระหว่างประเทศว่า "สภาพนอกอาณาเขต" (Extraterritoriality)

ส่วนในทางเศรษฐกิจนั้น ประเทศจักรวรรดินิยมดังกล่าวมีสิทธิพิเศษตามสัญญาไม่เสมอภาค คือ ประเทศไทยถูกบังคับให้เก็บภาษีขาเข้าได้เท่าที่สนธิสัญญากำหนดไว้คือ เดิมเก็บภาษีขาเข้าได้เพียงร้อยละ ๓ ของราคาสินค้าขาเข้า แม้รัฐบาลสมบูรณาฯ ได้แก้ไขสนธิสัญญาให้สยามมีสิทธิมากขึ้นบ้าง แต่ก็ยังมีข้อกำหนดอัตราภาษีศุลกากรไว้อีกหลายประการ อีกทั้งจักรวรรดินิยมหลายประเทศได้มีสิทธิพิเศษอื่น ๆ อีกอาทิ ได้สัมปทานป่าไม้, เหมืองแร่, การเดินเรือ, ฯลฯ และมีอำนาจกับอิทธิพลในทางการเมืองเหนือประเทศไทย"

นอกจากสิทธิพิเศษดังกล่าวแล้ว จักรวรรดินิยมอังกฤษและฝรั่งเศส
มีอำนาจเศรษฐกิจและทางการเมืองเหนือประเทศไทยโดยตรงบ้าง และโดยทางอ
ปริยายบ้าง สยามเคยถูกอังกฤษและฝรั่งเศสบังคับให้จำต้องโอนดินแดนหลายส่วนไป
เป็นอาณานิคมของจักรวรรดินิยมดังกล่าว อีกทั้งยังถูกดุกดามจากอังกฤษและ
ฝรั่งเศสที่จะพร้อมใจกันยึดเอาสยามไปเป็นอาณานิคมของ ๒ ประเทศนั้นในแหลม
อินโดจีนดังปรากฏตามข้อตกลงระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศสฉบับ ค.ศ. ๑๘๙๖
(พ.ศ. ๒๔๓๙) ซึ่งอังกฤษและฝรั่งเศสยินยอมให้สยามเป็นเอกราชเพื่อเป็น
"ประเทศกันชน" (Buffer State) ระหว่างอาณานิคมของ ๒ ประเทศในแหลมอินโดจีน
โดยกำหนดเงื่อนไขไว้ในข้อตกลงว่า ข้อตกลงนั้นไม่ตัดสิทธิที่ ๒ ประเทศจะยกกอง
กำลังมายึดเอาสยามไปเป็นอาณานิคมของแต่ละประเทศนั้นได้

คนไทยที่เคยอยู่หรือเคยรับราชการในจังหวัดริมแม่น้ำโขงสมัยก่อน

พ.ศ. ๒๔๘๐ (ก่อนสนธิสัญญาใหม่ พ.ศ. ๒๔๘๐ ซึ่งรัฐบาลคณะราษฎรได้ทำกับหลายประเทศทุนนิยม) ซึ่งยังมีชีวิตอยู่ในขณะนี้และยังมีความทรงจำดีอยู่นั้นก็คงระลึกได้ว่า แม้ดินแดนริมฝั่งแม่น้ำโขงเป็นส่วนหนึ่งของประเทศสยามก็ดี แต่สยามไม่มีอธิปไตยที่จะตั้งด่านศุลกากรในท้องที่ภายในเขต ๒๕ กิโลเมตรจากฝั่งขวาของแม่น้ำโขงบริเวณนั้นจึงมีสินค้าจากอินโดจีนฝรั่งเศสเข้ามาขายได้อย่างเสรีโดยไม่ต้องเสียภาษีศุลกากร ทั้งนี้เป็นไปตามสนธิสัญญาไม่เสมอภาคที่สยามจำต้องทำไว้กับฝรั่งเศสเมื่อ ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖)

(๒)

ควรทราบไว้ด้วยว่าแม้อังกฤษและฝรั่งเศสมิได้ตั้งเจ้าหน้าที่ไปปกครองสยามเหมือนดังอาณานิคมของเขาก็ตาม แต่เขาก็มีข้อตกลงโดยตรงกับสยามให้สยามจำต้องจ้างคนสัญชาติจักรวรรดินิยมเป็นที่ปรึกษา แต่มิใช่เป็นที่ปรึกษาที่ให้ความเห็นตามธรรมดา หากเป็นที่ปรึกษาชนิดที่มีอำนาจเหนือราชการไทย เช่น กรณีที่ปรีดีได้กล่าวไว้แล้วถึงที่ปรึกษาชาวยุโรปที่สยามจ้างมาประจำศาลต่างประเทศและศาลคดีต่างประเทศนั้น

นอกจากสยามจำต้องทำสัญญาโดยตรงกับอังกฤษและฝรั่งเศสเพื่อจ้างที่ปรึกษาที่มีอำนาจพิเศษดังกล่าวในวรรคก่อนแล้ว สยามก็ยังต้องจ้างที่ปรึกษาชนิดที่มีอิทธิพล *(Influence)* ทั้งนี้สืบมาจากสยามถูกคุกคามที่จะตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษและฝรั่งเศสตามข้อตกลงระหว่าง ๒ ประเทศนั้นฉบับ ค.ศ. ๑๘๙๖ (พ.ศ. ๒๔๓๙) ฉะนั้นรัฐบาลสยามจึงต้องมี "ความเข้าใจต่อกัน" *(understanding)* ที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรโดยตรงกับอังกฤษและฝรั่งเศส หากต้องปฏิบัติเพื่อมิให้กระทบผลประโยชน์ของประเทศทั้งสองในทางการเมืองและเศรษฐกิจ ในการนั้นรัฐบาลสยามจึงต้องจ้างคนอังกฤษและฝรั่งเศสเป็นที่ปรึกษาที่มี "อิทธิพล" เกี่ยวกับราชการส่วนที่ประเทศนั้น ๆ มีผลประโยชน์ อาทิ การคลัง *(Finance)* รวมทั้งการธนาคารนั้น ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญทางเศรษฐกิจ สยามจำต้องจ้างชาวอังกฤษเป็น "ที่ปรึกษาการคลังของรัฐบาลสยาม" เรียกชื่อตำแหน่งเป็นภาษาอังกฤษว่า "Financial Adviser to the Government of Siam" ซึ่งมีฐานะสูงกว่าที่ปรึกษากระทรวงที่ขึ้นต่อเสนาบดีกระทรวงนั้น แต่ที่ปรึกษาของรัฐบาลสยามมีฐานะถวายความเห็นตรงต่อพระมหากษัตริย์ได้ เพราะตามระบบสมบูรณาฯ พระมหา

กษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขของรัฐและพระประมุขของรัฐบาล

๑.๒. ๓ จักรวรรดิ (Empire) หมดอำนาจพิเศษเหนือสยามระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๑

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๑ นั้น ๓ จักรวรรดิ *(Empire)* หมดอำนาจพิเศษเหนือสยามดังต่อไปนี้

(๑) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ (ค.ศ. ๑๙๑๗) สยามประกาศสงครามต่อจักรวรรดิเยอรมันและต่อจักรวรรดิออสเตรีย-ฮังการี ฉะนั้นสนธิสัญญาและข้อตกลงทุกฉบับระหว่างสยามกับประเทศทั้ง ๒ นั้นจึงสิ้นสุดลงตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ

(๒) ในพ.ศ. ๒๔๖๐ นั้นเอง จักรวรรดิรุสเซียที่เคยมีอำนาจพิเศษเหนือสยามนั้น ได้มีการอภิวัฒน์ ๒ ครั้งคือ ครั้งแรกในเดือนกุมภาพันธ์เป็นการอภิวัฒน์ "ประชาธิปไตยเจ้าสมบัติ"*(Bourgeois Democratic Revolution)* ซึ่งพระเจ้าซาร์นิโคลาสที่ ๒ ต้องสละราชสมบัติ แต่ยังไม่ทันที่รัฐบาลสยามจะตกลงใจรับรองรัฐบาลใหม่หรือไม่ ก็เกิดการอภิวัฒน์ใหญ่แห่งเดือนตุลาคม (October Revolution ตามปฏิทินแห่งรุสเซียซึ่งตรงกับวันที่ ๗ พฤศจิกายนแห่งปฏิทิน "เกรโกเรียน" ที่ใช้ในหลายประเทศปัจจุบันนี้) ที่เปลี่ยนระบบเก่าโดยสิ้นเชิง โดยสถาปนาระบบโซเวียตขึ้นมาแทนที่ซึ่งพัฒนาเป็น "สหภาพโซเวียต" รัฐบาลสยามไม่รับรอง "รัฐ" (State) และ "รัฐบาล" (Government) ใหม่ของรุสเซีย ฉะนั้นสนธิสัญญาและข้อตกลงใด ๆ ที่สยามทำไว้กับจักรวรรดิรุสเซียจึงสิ้นสุดไป

๑.๓. ๑๒ ประเทศจักรวรรดินิยมที่ยังมีอำนาจพิเศษเหนือสยามภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑

๑๒ ประเทศจักรวรรดินิยมที่ยังมีอำนาจพิเศษเหนือสยามภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ คือ (๑) อังกฤษ (๒) ฝรั่งเศส (๓) สหรัฐอเมริกา (๔) อิตาลี (๕) ญี่ปุ่น (๖) เนเธอร์แลนด์ (๗) เบลเยี่ยม (๘) เดนมาร์ค (๙) สวีเดน (๑๐) นอรเวย์ (๑๑) สเปน (๑๒) ปอร์ตุเกส

๒. ความพยายามของรัฐบาลสยามสมัยสมบูรณาฯ ในรัชกาลที่ ๖ และรัชกาลที่ ๗ ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ ในการเจรจาแก้ไขสนธิสัญญาไม่เสมอภาคฯ

ปรีดีขอสรรเสริญรัฐบาลสมัยสมบูรณาฯ ร. ๖ และ ๗ ที่ได้พยายามภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ ในการเจรจาแก้ไขสนธิสัญญาซึ่งสยามถูกผูกมัดไว้ตั้งแต่สมัยก่อน ๆ ส่วนผลสำเร็จมีมากน้อยเพียงใดนั้นก็จะต้องพิจารณาจากหลักฐานแท้จริง คือ ตัวบทสนธิสัญญากับข้อตกลงและเอกสารประกอบหลักฐานเหล่านั้นที่ได้ตกลงกับหลายประเทศในสมัยสมบูรณาฯ ในรัชกาลที่ ๖ และในรัชกาลที่ ๗ นั้น

๒.๑. หลักฐานแท้จริงโต้แย้งคำโฆษณาชวนเชื่อ

(๑)

ปรีดีขอชมเชยคณะอนุกรรมการจัดกิจการของกระทรวงยุติธรรมที่แสดงนิทรรศการในงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ที่ได้แสดงเอกสารหลักฐานให้มหาชนทราบความจริงถึงผลแห่งการเจรจาสนธิสัญญากับนานาประเทศอันเป็นประวัติศาสตร์สำคัญยิ่งส่วนหนึ่งของชาติไทย

ท่านที่ปรารถนาสัจจะซึ่งได้พิจารณาเอกสารหลักฐานเหล่านั้นก็วินิจฉัยได้ว่า คำบอกเล่า (Hearsay) และสิ่งที่ถือกันว่าเป็น "Oral history แปลเป็นไทยว่า "ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า" เกี่ยวกับการเจรจาสนธิสัญญานั้น มีข้อความหลายประการที่ฝ่าฝืนความจริงซึ่งมีผู้นำไปโฆษณาเผยแพร่เพื่อจูงใจให้มีคนเข้าใจผิด ซึ่งปรีดีจะได้แสดงอุทธาหรณ์ไว้ในข้อ ๒.๒., ๒.๓., และ ๒.๔.

(๒)

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑ ข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศสมัยนั้น ได้เรียบเรียงหนังสือชื่อ "ประวัติการทูตของไทย" พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมเจ้าดิลกฤทธิ์ กฤดากร อดีตปลัดกระทรวงการต่างประเทศ เมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ปีนั้น หนังสือเล่มนั้นมี ๖๙ หน้าซึ่งพรรณนาโดยสังเขปถึงประวัติความสัมพันธ์ของการทูตระหว่างไทยกับนานาประเทศตั้งแต่สมัยโบราณจน

ถึง พ.ศ. ๒๔๘๖ (ค.ศ. ๑๙๔๓) หนังสือเล่มนั้นได้กล่าวสังเขปตามหลักฐานความจริงว่า การเจรจาสนธิสัญญากับนานาประเทศในสมัยรัชกาลที่ ๖ นั้นสยามยังไม่ได้เอกราชสมบูรณ์ ดังนั้นคำโฆษณาชวนเชื่อเรื่อง "อภินิหารดร.แซยร์" ว่าเป็นผู้มีบุญคุณต่อชาติไทยในการที่ทำให้ชาติไทยมีเอกราชสมบูรณ์นั้น จึงเป็นเพียง "นิทาน" หรือ "นวนิยาย"

แม้ว่าในขณะพิมพ์หนังสือเล่มที่อ้างในวรรคก่อนนั้น ปรีดีกำลังลี้ภัยอยู่ในประเทศจีน และถูกใส่ร้ายว่าเป็นผู้สมคบปลงพระชนม์ในหลวงรัชกาลที่ ๘ และถูกใส่ร้ายว่าเป็นคอมมิวนิสต์ก็ตาม แต่ข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศที่มีส่วนในการเรียบเรียงและพิมพ์กับแจกหนังสือเล่มนั้นก็มีความกล้าหาญ เพื่อสัจจะมิได้ละเว้นในการเขียนตามความจริงว่า สยามได้เอกราชสมบูรณ์ในการเจรจาสนธิสัญญาใหม่ ภายหลังที่สยามได้มีระบบปกครองตามรัฐธรรมนูญแล้ว และได้ระบุปีของสนธิสัญญาใหม่ซึ่งตรงกับปีซึ่งปรีดีเป็นรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศ ปรีดีจึงขอขอบคุณข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศที่มีส่วนในการเรียบเรียงการพิมพ์และการแจกหนังสือเล่มนั้นไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ปรีดีขอเสนอท่านที่ปรารถนาสัจจะซึ่งยังไม่มีเวลาพอพิจารณาต้นฉบับสนธิสัญญาและเอกสารอื่น ๆ ที่คณะอนุกรรมการฯ ของกระทรวงยุติธรรมได้แสดงไว้นั้น โปรดอ่าน "ประวัติการทูตของไทย" เล่มที่อ้างถึงข้างบนนั้น ท่านก็จะทราบใจความของสัจจะแห่งผลการเจรจาสนธิสัญญาฯ สมัยรัชกาลที่ ๖ และสมัยรัฐบาลของคณะราษฎร

๒.๒. หลักฐานโต้แย้งนวนิยายเรื่องสยามได้เอกราชอธิปไตยสมบูรณ์โดยสัญญาสันติภาพฉบับแวร์ไซส์ พ.ศ. ๒๔๖๒

(๑)

สัญญาสันติภาพเลิกสงครามโลกครั้งที่ ๑ ระหว่างสยามกับประเทศศัตรูมี ๓ ฉบับคือ ฉบับแวร์ไซส์, ฉบับแซงต์-แยร์แมงฯ และฉบับตรีอานอง

บางคนนำเอาคำบอกเล่า (Hearsay) ที่พูดกันต่อ ๆ มานั้นไปโฆษณาทางวิทยุกระจายเสียงบ้างทางขีดเขียนบทความบ้าง ใจความว่าโดยเหตุที่สยามเป็น

ฝ่ายสัมพันธมิตรในการทำสงครามกับเยอรมนี และออสเตรีย-ฮังการี ฉะนั้นสยามจึงได้เอกราชอธิปไตยโดยสัญญาแวร์ไซส์ (Versailles) ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๒ ตรงกับ ค.ศ. ๑๙๑๙ บุคคลที่บอกเล่าอ้างแต่สัญญาแวร์ไซส์ฉบับเดียว แต่อันที่จริงสัญญาแวร์ไซส์เกี่ยวกับสถานะสงครามระหว่างสัมพันธมิตรกับเยอรมนี ส่วนสัญญาสันติภาพกับจักรวรรดิออสเตรีย-ฮังการี นั้นแยกออกเป็น ๒ ฉบับคือ ฉบับแซงต์-แยร์แมง-อองเลย์ (Saint-Germain-En-Laye) สำหรับออสเตรียและฉบับ "ตรีอานอง" (Trianon) สำหรับฮังการี เพราะเมื่อปลายสงครามโลกครั้งที่ ๑ จักรวรรดิออสเตรีย-ฮังการีได้สลายลงโดยแตกแยกออกเป็น ๒ รัฐ

(๒)

ข้อพิสูจน์ว่าสยามมิได้มีเอกราชอธิปไตยสมบูรณ์จากสัญญาแวร์ไซส์และแซงต์-แยร์แมงฯ

ข้อพิสูจน์ที่ ๑

สัญญาสันติภาพแวร์ไซส์และฉบับแซงต์-แยร์แมงฯ ไม่มีข้อความใด ๆ เลยว่า สัมพันธมิตรตกลงให้สยามมีเอกราชอธิปไตยสมบูรณ์

ทั้งนี้มิใช่ว่ารัฐบาลสยามละเลยที่จะหาทางได้ประโยชน์จากสัมพันธมิตร หากรัฐบาลสยามได้พยายามทาบทามขอให้มหาประเทศที่เป็นฝ่ายสัมพันธมิตรด้วยกันกับสยามนั้น เติมข้อความในสัญญาแวร์ไซส์และสัญญาแซงต์-แยร์แมงฯ ที่ให้เอกราชอธิปไตยสมบูรณ์แก่บรรดาประเทศที่เป็นสัมพันธมิตรซึ่งรวมทั้งสยามด้วย แต่มหาประเทศไม่เห็นด้วยโดยอ้างว่าสัญญาแวร์ไซส์และสัญญาแซงต์-แยร์แมงฯ เป็นเรื่องสัญญาสันติภาพระหว่างสัมพันธมิตรกับฝ่ายศัตรู ฉะนั้นการแก้ไขสนธิสัญญาระหว่างสัมพันธมิตรด้วยกันจึงต้องทำต่างหาก

ข้อพิสูจน์ที่ ๒

แม้ไม่ต้องอ่านสัญญาสันติภาพ ๒ ฉบับนั้น แต่ถ้าอ่านสารบัญของปีที่รัฐบาลสมบูรณาฯ สมัยรัชกาลที่ ๖ และรัชกาลที่ ๗ ได้ทำสันธิสัญญา (Treaties) ใหม่ฯ กับนานาประเทศจักรวรรดินิยม ๑๒ ประเทศ ก็จะสังเกตได้ว่าสยามต้องใช้เวลาประมาณ ๗ ปี นับตั้งแต่ประกาศใช้สัญญาสันติภาพ ๒ ฉบับเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ นั้นจนกว่าจะลงนามกับทุก ๆ ประเทศได้ครบถ้วนใน พ.ศ. ๒๔๖๙ ตาม

ลำดับดังต่อไปนี้ (๑) สนธิสัญญากับส.ร.อ. ในพ.ศ. ๒๔๖๓ (๒) สนธิสัญญาก
ญี่ปุ่น ในพ.ศ. ๒๔๖๖ (๓) สนธิสัญญากับฝรั่งเศส ในพ.ศ. ๒๔๖๗ (๔) สนธิสัญญ
กับเดนมาร์ค ในพ.ศ. ๒๔๖๙ (๕) สนธิสัญญากับอังกฤษ ในพ.ศ. ๒๔๖๙ (
สนธิสัญญากับสเปญ (เขียนชื่อตามสมัยนั้น) ในพ.ศ. ๒๔๖๙ (๗) สนธิสัญญาก
โปรตุเกส ในพ.ศ. ๒๔๖๙ (๘) สนธิสัญญากับเนเธอร์แลนด์ ในพ.ศ. ๒๔๖๙ (
สนธิสัญญากับสเวเดน (เขียนชื่อตามสมัยนั้น) ในพ.ศ. ๒๔๖๙ (๑๐) สนธิสัญญ
กับนอรเวย์ ในพ.ศ. ๒๔๖๙ (๑๑) สนธิสัญญากับอิตาลี ในพ.ศ. ๒๔๖๙ (๑
สนธิสัญญากับเบลเยี่ยม-ลุกซัมบูร์ ในพ.ศ. ๒๔๖๙

ทั้งนี้แสดงว่าประเทศทุนนิยมต่าง ๆ เหล่านั้นได้เหนี่ยวรั้งไว้อย่างเหนี
แน่นที่จะรักษาอำนาจ และสิทธิพิเศษของตนที่มีอยู่เหนือสยาม โดยผ่อนผันลดน้
ลงบ้างเท่านั้น แต่ยังจำกัดเอกราชอธิปไตยของสยามไว้อีกหลายประการซึ่งปรีดี
ได้แสดงหลักฐานในข้อ ๒.๓ ต่อไปนี้

๒.๓. อำนาจและสิทธิพิเศษของประเทศจักรวรรดินิยมที่ยั
มีอยู่เหนือสยามภายหลังการแก้ไขสนธิสัญญาสม
สมบูรณาฯ ในรัชกาลที่ ๖ และที่ ๗ ระหว่างพ.ศ. ๒๔๖
๒๔๖๕ (ค.ศ. ๑๙๑๕-๑๙๒๖)

หนังสือประวัติการทูตของไทยเรียบเรียงโดยข้าราชการกระทรวงก
ต่างประเทศเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑ เล่มที่อ้างชื่อไว้แล้วในข้อ ๒.๑. (๒) กับได้สรุปผ
ได้รับจากการแก้ไขสนธิสัญญาสมัยสมบูรณาฯ เมื่อพ.ศ. ๒๔๖๒-๒๔๖๙
๒ ตอนที่จะต้องอ่านประกอบกัน และจะต้องอ่านตัวบทสนธิสัญญาประกอบด้
ดังต่อไปนี้

(๑)

หน้า ๕๔-๕๖ ในหัวเรื่อง "การแก้ไขสนธิสัญญากับนานาชาติ พ.
๒๔๖๒-๒๔๖๙ (ค.ศ. ๑๙๑๙-๑๙๒๖) มีความตามที่ถ่ายภาพจากต้นฉบับหนังสื
เล่มที่อ้างชื่อนั้น ดังต่อไปนี้

๕. การแก้ไขสนธิสัญญากับนานาชาติ

พ.ศ. ๒๔๖๒ – ๒๔๖๕ (ค.ศ. ๑๙๑๙ – ๑๙๒๒)

ประเทศไทยได้จัดระเบียบการปกครองภายในประเทศตามแผนบันแล้ว มูลเหตุที่ได้เกิดมีระบบสภาพนอกอาณาเขตขึ้นในประเทศ ก็ย่อมหมดสิ้นไป ฉะนั้น ถ้าจะพูดกันโดยความเป็นธรรมแล้ว ราชทูตที่เกี่ยวข้อง ก็ควรยอมยกเลิกสภาพนอกอาณาเขตเสีย

สภาพนอกอาณาเขตมีอุปสรรคใหญ่อยู่ ๒ ประการ คือ ๑. ราคาศุลกากรสูงสุดและ ๒. การจำกัดอัตราศุลกากรเป็นการตายตัว เช่น ราศุลกากรสินค้าขาเข้า ไทยจะเก็บเกินอัตราร้อยละ ๓ ของราคาไม่ ซึ่งเป็นอัตราต่ำมากที่เดียว เพราะในขณะนั้นตุรกีซึ่งมีระบบสภาพ อาณาเขตอยู่เหมือนกัน ก็ได้รับความยินยอมให้เก็บร้อยละ ๑๑

ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า สนธิสัญญาที่ตั้งสภาพนอกอาณาเขต นั้น มีข้อบัญญัติไว้ว่า จะแก้ไขเพิ่มเติมได้ก็ด้วยความยินยอมของ ทั้งสองฝ่าย คือ จะบอกเลิกไม่ได้ ประเทศไทยจึงต้องทำการเจรจา แก้ไขสนธิสัญญากับทุกประเทศที่เกี่ยวข้อง และได้เริ่มการขอ เจรจาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๐๒ (ค.ศ. ๑๙๑๙) แต่การเจรจากินเวลาหลาย ปีจึงเป็นที่ตกลงกันได้ เพราะเมื่อเป็นเรื่องเกี่ยวกับผลประโยชน์ซึ่ง ต่างประเทศมีอยู่แล้ว การที่จะให้ยอมสละผลประโยชน์นั้น ก็มิใช่ และผลที่ตกลงกันก็เป็นการประนีประนอมกันเป็นธรรมดา

หลักในสนธิสัญญาที่แก้ไขใหม่นั้น มีอยู่ว่า ๑. ในเรื่องอำ
ศาลกงสุลให้ยกเลิกอำนาจศาลกงสุลเสีย โดยให้คนชาติแห่ง
ประเทศคู่สัญญาขึ้นศาลไทย แต่มีเงื่อนไขว่า จนกว่าจะประกาศ
ใช้ประมวลกฎหมายครบถ้วนแล้วและต่อไปอีก ๕ ปี ถ้าพนักงา
หรือกงสุลเห็นสมควรถอนคดีที่คนชาติของตนเป็นจำเลยไปพิจา
พิพากษาเสียเอง เพื่อประโยชน์แก่ความยุติธรรม ก็ถอนคดี
แต่จะถอนไปจากศาลฎีกาไม่ได้ และ ๒. ในเรื่องพิกัดอัตราศุลก
ไทยมีอิสรภาพในการตั้งพิกัดอัตราศุลกากร แต่ก็ยังมีข้อจำกัดอยู่
เช่น สนธิสัญญาพาณิชย์และการเดินเรือกับอังกฤษ จำกัดไว้ว่า
ในระยะเวลา ๑๐ ปี ไทยจะไม่เก็บศุลกากรด้ายดิบ ด้ายเย็บผ้า ผ้า
สรรพสิ่งอื่น ๆ ที่ทำด้วยผ้าย เหล็ก เหล็กกล้า และสิ่งต่าง ๆ ที่ทำ
เหล็ก หรือเหล็กกล้า กับทั้งเครื่องจักรและส่วนของเครื่องจักร
อัตราสูงกว่าร้อยละ ๕ ของราคา

สนธิสัญญาที่แก้ไขในครั้งนั้น มีดังต่อไปนี้

๑. สนธิสัญญาทางไมตรี พาณิชย์ และการเดินเรือกับสห
อเมริกา พ.ศ. ๒๔๖๓ (ค.ศ. ๑๙๒๐)

๒. สนธิสัญญาทางไมตรี พาณิชย์ และการเดินเรือกับประ
ญี่ปุ่น พ.ศ. ๒๔๖๖ (ค.ศ. ๑๙๒๔)

๓. สนธิสัญญาทางไมตรี พาณิชย์ และการเดินเรือกับประ
ฝรั่งเศส พ.ศ. ๒๔๖๗ (ค.ศ. ๑๙๒๕)

๔. สนธิสัญญาทางไมตรี พาณิชย์ และการเดินเรือกับเนเทอร์-ลนด์ พ.ศ. ๒๔๖๘ (ค.ศ. ๑๙๒๕)

๕. สนธิสัญญาทั่วไปว่าด้วยทางไมตรีกับประเทศอังกฤษ พ.ศ. ๔๖๘ (ค.ศ. ๑๙๒๕)

๖. สนธิสัญญาทางพาณิชย์ และการเดินเรือกับประเทศอังกฤษ .ศ. ๒๔๖๘ (ค.ศ. ๑๙๒๕)

๗. สนธิสัญญาทางไมตรี พาณิชย์ และการเดินเรือกับประเทศ เปญ พ.ศ. ๒๔๖๘ (ค.ศ. ๑๙๒๕)

๘. สนธิสัญญาทางไมตรี พาณิชย์ และการเดินเรือกับประเทศ ปรตุเกส พ.ศ. ๒๔๖๘ (ค.ศ. ๑๙๒๕)

๙. สนธิสัญญาทางไมตรี พาณิชย์ และการเดินเรือกับประเทศ นมาร์ก พ.ศ. ๒๔๖๘ (ค.ศ. ๑๙๒๕)

๑๐. สนธิสัญญาทางไมตรี พาณิชย์ และการเดินเรือกับประเทศ วีเดน พ.ศ. ๒๔๖๘ (ค.ศ. ๑๙๒๕)

๑๑. สนธิสัญญาทางไมตรี พาณิชย์ และการเดินเรือกับประเทศ ตาลี พ.ศ. ๒๔๖๙ (ค.ศ. ๑๙๒๖)

๑๒. สนธิสัญญาทางไมตรี พาณิชย์ และการเดินเรือกับสหภาพ ปรษฐกิจ เบลโก-ลุกเซมเบอร์ก พ.ศ. ๒๔๖๙ (ค.ศ. ๑๙๒๖)

๑๓. สนธิสัญญาทางไมตรี พาณิชย์ และการเดินเรือกับ

ความตอนนี้ยังไม่สมบูรณ์พอ เพราะยังมีอำนาจและสิทธิพิเศษข
ประเทศจักรวรรดินิยมที่ตกค้างอยู่อีกหลายประการที่รัฐบาลคณะราษฎรได้เจร
ให้สยามได้เอกราชสมบูรณ์ ซึ่งหนังสือเล่มที่อ้างชื่อถึงไว้แล้วนั้นได้กล่าว
ในหมวดที่ ๖ หน้า ๕๙-๖๒ มีความตามที่ถ่ายภาพจากต้นฉบับหนังสือเล่มที่อ้างชื่
นั้น ดังต่อไปนี้

หมวด ๖

เอกราชสมบูรณ์

๑. พ.ศ. ๒๔๗๕–๒๔๘๐ (ค.ศ. ๑๙๓๒–๑๙๓๗)

ใน พ.ศ. ๒๔๗๕ (ค.ศ. ๑๙๓๒) ประเทศไทยได้เปลี่ยนระบ
การปกครองจากแบบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นแบบรัฐธรรม
และในหลัก ๖ ประการ ที่ได้ประกาศเป็นหลักมูลนโยบาย ก็มีหลักเอกร
เป็นหลักที่ ๓ คือ จะต้องจัดการเอาอำนาจอธิปไตยกลับคืนมาให้ได้
ที่ และจะต้องปลดเปลื้องข้อผูกพันอันเป็นอุปสรรคต่อทางก้าวห
ของชาติ

อุปสรรคเช่นว่านี้ ได้แก่ ๑. ความไม่สมบูรณ์ในอำนาจอธิป
ของไทยบางประการ ซึ่งยังมีอยู่ชั่วคราว ๒. ข้อผูกมัดที่ไม่เสมอภ
บางประการ และ ๓. ข้อถ้อยที่ถ้อยผูกพันบางประการ ซึ่งมีผลจำ
เสรีภาพของไทยในการวางนโยบายแห่งชาติเกินสมควรไป

๑. ในเรื่องอำนาจศาล ประเทศส่วนมากยังมีสิทธิถอน

คนชาติของเขาเป็นจำเลยไปจากศาลไทย นอกจากศาลฎีกา เพื่อเอาไปพิจารณาพิพากษาในศาลของตนเองได้ ทั้งนี้ จนกว่าจะได้ประกาศและใช้ประมวลกฎหมายครบถ้วนแล้วและต่อไปอีกห้าปี และในเรื่องพิกัดอัตราศุลกากร ก็มีข้อจำกัดการเก็บอากรสินค้าขาเข้าบางอย่าง เช่น ผ้าย และวัตถุทำด้วยผ้าย เหล็ก กับวัตถุทำด้วยเหล็ก รถยนต์ เครื่องจักร หมวก นมวัน และเหล้า ทั้งนี้ มีกำหนด ๑๐ ปี ซึ่งจะสุดสิ้นลงก็ใน พ.ศ. ๒๔๗๙ (ค.ศ. ๑๙๓๖)

๒. ไทยถูกผูกมัดฝ่ายเดียวในเรื่อง ก. การคืนอากรกระดาษพิมพ์หนังสือพิมพ์ข่าน ข. สิทธิเก็บศุลกากรในเขต ๒๕ กิโลเมตรทางชายแดนแม่น้ำโขง ค. การให้ผลปฏิบัติอย่างคนชาติพันเมืองในเรื่องอสังหาริมทรัพย์ และ ง. การยอมรับสัญชาติต่างประเทศของคนบางประเภท ซึ่งเกิดในประเทศไทย และ

๓. ไทยตั้งการผูกขาด หรือเรียกเกณฑ์เพื่อการทหารไม่ได้

ประเทศไทยในระบอบรัฐธรรมนูญได้รีบจัดการออกประมวลกฎหมายให้ครบถ้วน คือ ได้ออกประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ และ บรรพ ๖ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาล ซึ่งได้ประกาศและใช้เป็นอันครบถ้วนใน พ.ศ. ๒๔๗๘ (ค.ศ. ๑๙๓๕) ฉะนั้น สิทธิถอนคดีจะสุดสิ้นลงก็ต่อใน พ.ศ. ๒๔๘๓

(ค.ศ. ๑๙๔๐)

เพื่อปลดเปลื้องอุปสรรคดังกล่าวแล้วข้างต้น รัฐบาลไ
รัฐธรรมนูญได้ดำเนินการเจรจาทำสนธิสัญญาใหม่กับนานา
เพื่อให้สนธิสัญญาใหม่เป็นแบบเดียวกับที่อารยประเทศทำต่อก
แบบสนธิสัญญาเสมอภาค โดยถือหลักการถ้อยที่ถ้อยปฏิบ
หลักความเป็นธรรม และหลักคุณประโยชน์แก่กันและกันเป็
กล่าวคือให้ผลปฏิบัติอย่างชาติที่ได้รับอนุเคราะห์ยิ่งในเรื่องการ
และการเดินเรือ และให้ผลปฏิบัติอย่างชาติพื้นเมืองในเรื่องภา
สนธิสัญญาเหล่านี้มีกำหนดอายุ ๕ ปี และต่อจากนั้น ก็บอกเลิ
ว่าถ้ามีข้อความใดยังไม่สะดวกในทางปฏิบัติ จะได้ทำการแก้ไ

สนธิสัญญาที่ทำกันใหม่นั้น มีดังต่อไปนี้

๑. สนธิสัญญาทางไมตรี และพาณิชย์กับสวิส พ.ศ
(ค.ศ. ๑๙๓๗)

๒. สนธิสัญญาทางไมตรี พาณิชย์ และการเดินเรือกับ
เศรษฐกิจ เบลโก-ลุกเซมเบอร์ก พ.ศ. ๒๔๘๐ (ค.ศ. ๑๙
๓. อนุสัญญาการตั้งถิ่นฐานกับประเทศเบลเยี่ยม พ.ศ
(ค.ศ. ๑๙๓๗)

๔. สนธิสัญญาทางไมตรี พาณิชย์ และการเดินเรือกับ
เดนมาร์ก พ.ศ. ๒๔๘๐ (ค.ศ. ๑๙๓๗)

สัญญาทางไมตรี พาณิชย์ และการเดินเรือกับประเทศ
๒๔๘๐ (ค.ศ. ๑๙๓๗)
สัญญาทางไมตรี พาณิชย์ และการเดินเรือกับสหรัฐ-
๒๔๘๐ (ค.ศ. ๑๙๓๗)
สัญญาทางไมตรี พาณิชย์ และการเดินเรือกับประเทศ
๒๔๘๐ (ค.ศ. ๑๙๓๗)
สัญญาการพาณิชย์ และการเดินเรือกับประเทศอังกฤษ
ค.ศ. ๑๙๓๗)
สัญญาทางไมตรี พาณิชย์ และการเดินเรือกับประเทศ
๒๔๘๐ (ค.ศ. ๑๙๓๗)
ฉบับญญาทางไมตรี พาณิชย์ และการเดินเรือกับประเทศ
๒๔๘๐ (ค.ศ. ๑๙๓๗)
ฉบับญญาทางไมตรี พาณิชย์ และการเดินเรือกับประเทศ
๒๔๘๐ (ค.ศ. ๑๙๓๗)
ตกลงพาณิชย์และศุลกากรกับประเทศฝรั่งเศส เกี่ยว
ค.ศ. ๒๔๘๐ (ค.ศ. ๑๙๓๗)
ฉบับญญาทางไมตรี พาณิชย์ และการเดินเรือกับประเทศ
๒๔๘๐ (ค.ศ. ๑๙๓๗)
ฉบับญญาทางไมตรี พาณิชย์ และการเดินเรือกับ

เนเทอร์แลนด์ พ.ศ. ๒๔๘๐ (ค.ศ. ๑๙๓๗)

๑๕. สนธิสัญญาทางไมตรี พาณิชย์ และการเดิน
โปรตุเกส พ.ศ. ๒๔๘๑ (ค.ศ. ๑๙๓๘)

โดยสนธิสัญญาเหล่านี้ ประเทศไทยได้อิสรภาพ
ศาลและการภาษีอากรกลับคืนมาโดยเต็มที่ ศาลยุติ
ชำระชาวต่างประเทศได้เหมือนฉบับคนไทย ส่วนศุลกากร
อย่างอื่น ก็เก็บได้ตามที่เห็นสมควร อนึ่ง จะเรียกเกณฑ์
และตั้งการผูกขาดก็ได้ จะเอาบุคคลทั้งปวงที่เกิดในง
เป็นคนชาติไทยก็ได้ และจะสงวนที่ดินสาธารณสมบัติข
ไม่มีเจ้าของไว้ให้แก่คนชาติไทยก็ได้ ประเทศไทยก
โดยสมบูรณ์แล้ว

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าอำนาจและสิทธิพิเศษที่ตกค้างม
สมบูรณาฯ อีกหลายประการ ซึ่งหนังสือเล่มที่อ้างชื่อไว้นั้นได้นำ
บทที่ ๖ นี้คือ

๑. ในเรื่องอำนาจศาลต่างประเทศ ส่วนมากยังมีสิทธิถอ
ของเขาเป็นจำเลยไปจากศาลฝ่ายไทย นอกจากศาลฎีกา เพื่อเอา
พิพากษาในศาลกงสุลได้ ทั้งนี้จนกว่าจะได้ประกาศเป็นประมวลกฎห
ไปแล้วเป็นเวลา ๕ ปี และในเรื่องพิกัดอัตราศุลกากรก็มีข้อจำกัด
สินค้าขาเข้าบางอย่าง เช่น ฝ้ายและกับวัตถุกระดาษ, เหล็กกับวัตถุ
รถยนต์, เครื่องจักร, หมวก, นมข้นและเหล้า ทั้งนี้มีกำหนด ๑๐ ปีซึ
ในพ.ศ. ๒๔๗๙ (ค.ศ. ๑๙๓๖)

๒. ไทยถูกผูกมัดฝ่ายเดียวในเรื่อง

ก. การคืนอากรกระสอบป่าน

ข. สิทธิการเก็บภาษีอากรในเขต ๒๕ กิโลเมตรทางชายแดนฝั่งขวาของแม่น้ำโขง

ค. การให้ผลปฏิบัติอย่างคนชาติพื้นเมืองในเรื่องอสังหาริมทรัพย์

ง. การยอมรับสัญชาติต่างประเทศของคนบางประเภทซึ่งเกิดในประเทศไทย

. ไทยตั้งการผูกขาดหรือเรียกเกณฑ์คนในบังคับต่างประเทศเพื่อ
ค้

. ต้องอ่านตัวสัญญาและโปรโตคลต่อท้ายสัญญาที่แนบมาพร้อม
ป็นอุทธาหรณ์ คือ

. ก.

ปรโตคลว่าด้วยอำนาจศาลสำหรับใช้แก่คนอเมริกันและคนอื่น ๆ สมควรอยู่ในป้องกันอเมริกันในกรุงสยาม

รีดีขอให้ท่านที่ปรารถนาสัจจะอ่านบทความต่อท้ายสัญญาโปรโตคล
จศาลสำหรับใช้กับคนอเมริกันทุกตัวอักษร ก็จะเห็นได้ว่า ถ้าอ่าน
ข้อ ๑ นั้นแล้วก็จะเห็นว่า รัฐบาลอเมริกันเป็นผู้นำยกเลิกอำนาจศาล
สยามภายหลังวันแลกเปลี่ยนสัตยาบันสัญญานั้น แต่ถ้าอ่านความใน
ล้วก็จะพบว่าอำนาจพิเศษในทางศาลของอเมริกันมิได้สิ้นสุดลงโดยเด็ด
ลกเปลี่ยนสัตยาบันสัญญานั้น และแม้จะกล่าวไว้ว่าฝ่ายอเมริกันจะ
เทศาลสยามไปชำระที่ศาลกงสุลภายหลังที่สยามได้ประกาศใช้เป็น
ถ้วนแล้ว ๕ ปีก็ตาม แต่เขามีข้อจำกัดไว้ในข้อ ๓ วรรคสุดท้ายมีความ

หปาลีรัฐอเมริกาคิดเห็นภายในเวลาอันสมควรตั้งแต่วัน
าศใช้ประมวลกฎหมายทั้งหลายที่กล่าวแล้ว ว่ามีข้อรังเกียจอยู่ใน
มวลกฎหมายอาญา, ประมวลกฎหมายแพ่ง และการค้าขาย,
มวลกฎหมายกระบวนพิจารณา และพระธรรมนูญศาลทั้ง

หลายนี้แล้ว รัฐบาลสยามจะพยายามที่จะแก้ไขข้อรังเกียจเช่นว่
ด้วย"

ทั้งนี้ผู้ที่อ่านอย่างพินิจพิเคราะห์ก็จะเห็นได้ชัดว่า ฝ่ายสยามต้อง
ไตยให้แก่อเมริกันคือ จำต้องแก้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้มือ
ให้เป็นไป ตามที่ฝ่ายอเมริกันเสนอ ส่วนในทางปฏิบัติสยามก็ได้ปฏิบั
เรียกร้องของอเมริกันและประเทศจักรวรรดินิยมดังกล่าวนั้น คือเมื่อ
พฤศจิกายน ๒๔๖๖ สยามได้ประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและ
บรรพ ๑ และ ๒ โดยให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๔๖๗ แต่รัฐ
ประเทศจักรวรรดินิยมได้ตั้งข้อรังเกียจบทบัญญัติหลายมาตรา สยามจึงต้
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ ๑-๒ ขึ้นใหม่โดยประกาศเมื่อ
พฤศจิกายน ๒๔๖๗ และให้ใช้ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๔๖๘ ส่วนบ
ประกาศครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๔๖๗ ก็ต้องยกเลิกและจัดทำขึ้น
ประกาศเมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๔๗๑ ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม
ซึ่งแสดงถึงว่าสยามเสียอธิปไตยสมบูรณ์ที่จำต้องทำประมวลกฎหมายแพ
พาณิชย์บรรพ ๑-๒ และ ๓ เพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของฝ่ายอเมริ
ประเทศจักรวรรดินิยมอื่น ๆ (น่าเสียดายที่การสอนกฎหมายและรัฐบาล
การทูตในมหาวิทยาลัยสยามปัจจุบันนี้มิได้สอนความจริงให้นิสิตนักศึกษ
เรื่องนี้เลย ทั้ง ๆ ที่มีตัวบทชัดแจ้งอยู่)

ข้อความต่อท้ายสัญญา
โปรโตคลว่าด้วยอำนาจศาลสำหรับใช้แก่คนอเมริกัน และคนอื่น ๆ ที่สมควรอยู่ในบ้องกันอเมริกันในกรุงสยาม

ในขณะเมื่อจะลงชื่อกันวันนี้ ในหนังสือสัญญาใหม่ว่าด้วยทางพระราชไมตรี, การค้าขาย และการเดินเรือ ในระหว่างกรุงสยามกับสหปาลีรัฐอเมริกานั้น ผู้มีอำนาจเต็มของประเทศที่ทำสัญญากันนี้ได้ยินยอมตกลงกันดังต่อไปนี้:

ข้อ ๑

วิธีอำนาจศาลซึ่งได้ตั้งไว้ในกรุงสยามแต่ก่อนมาจนบัดนี้ สำหรับใช้ต่อคนชาวเมืองสหปาลีรัฐอเมริกาก็ดี กับทั้งอำนาจและความยกเว้นซึ่งคนชาวเมืองสหปาลีรัฐอเมริกาเคยได้มีอยู่บัดนี้ว่า เปนส่วนฤๅเปนของสำหรับกับวิธีอำนาจศาลที่กล่าวนั้น ต้องเปนอันเลิกขาดและสิ้นสุดลง ณ วันที่ได้แลกเปลี่ยนสัตยาบันของสัญญาที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ตั้งแต่นี้สืบไป บรรดาคนชาวเมืองสหปาลีรัฐอเมริกาก็ดี บริษัทฤๅพวกหุ้นส่วนฤๅสมาคมทั้งหลายก็ดี ซึ่งสมควรอยู่ในความบ้องกันของอเมริกันในกรุงสยามนั้น ต้องอยู่ในอำนาจศาลฝ่ายสยาม.

ข้อ ๒

ตั้งแต่นี้ไปจนเวลาที่ประกาศใช้ประมวลกฎหมายฝ่ายสยามทั้งหลาย กล่าวคือ ประมวลกฎหมายอาญา, ประมวลกฎหมายแพ่งกับการค้าขาย, ประมวลกฎหมายกระบวนพิจารณากับพระธรรมนูญศาลทั้งหลายนี้ กับมีกำหนดไม่เกินกว่าห้าปีภายหลังประกาศนั้น ฝ่ายสหปาลีรัฐถ้าเห็นสมควรที่จะกระทำเพื่อประโยชน์ในการยุติธรรมเมื่อใด ก็ให้ทูตฤๅกงสุลเยเนอเปนหนังสือถึงผู้พิพากษาแห่งซึ่งพิจารณาความค้างอยู่ยังไม่แล้วในคดีที่คนชาวเมืองอเมริกัน ฤๅบริษัท ฤๅพวกหุ้นส่วน ฤๅสมาคมที่สมควรอยู่ในบ้องกันของอเมริกันเปนจำเลย ฤๅผู้ต้องหานั้น ถอนคดีที่ชำระค้างอยู่ในศาลสยามใด ๆ ก็ได้ ยกไว้แต่ศาลฎีกาจึงถอนไม่ได้.

คดีเช่นนี้เมื่อถอนแล้วจะได้ย้ายมาให้พนักงานทูตฤๅกงสุลพิจารณาตัดสิน อำนาจศาลฝ่ายสยามในคดีเช่นว่านี้ จะไม่มีแต่ขณะนั้นไป คดีใด ๆ ที่ได้ถอนแล้วดังนี้ พนักงานทูตและ

กงสุลจะได้ว่ากล่าวให้สำเร็จไปตามกฎหมายอเมริกันที่สมควรจะใช้ได้ ยกไ
จะมีข้อบังคับไว้อยู่ในประมวลกฎหมายทั้งหลายของกรุงสยามซึ่งได้ประกาศ
เนื้อความในบทกฎหมายนั้นได้แจ้งความให้สถานทูตอเมริกา ณ กรุงเทพฯทร
ฤๅกรรมสิทธ์ที่คู่ความจะได้ฤๅจะเสียนั้น จะต้องเป็นไปตามกฎหมายไทย.

เพื่อประโยชน์ที่จะชำระคดีเช่นว่านี้ กับทั้งที่จะบังคับตามคำพิพาก
เช่นนี้ อำนาจศาลของทูตฤๅกงสุลอเมริกันในกรุงสยามจะคงมีอยู่ต่อไป.

ถ้าสหปาลีรัฐอเมริกาคิดเห็นภายในเวลาอันสมควรตั้งแต่วันประกา
หมายทั้งหลายที่กล่าวแล้ว ว่ามีข้อรังเกียจอยู่ในประมวลกฎหมายอาญา, ป
แพ่ง และการค้าขาย, ประมวลกฎหมายกระบวนพิจารณา และพระธรรม
นี้แล้ว รัฐบาลสยามจะพยายามที่จะแก้ไขข้อรังเกียจเช่นนั้นด้วย.

ข้อ ๓

คนชาวเมืองสหปาลีรัฐอเมริกา ฤๅบริษัท ฤๅพวกหุ้นส่วน ฤๅสมา
ในบ้องกันของอเมริกันที่เป็นคู่ความนั้น จะร้องอุทธรณ์ คดีคำพิพากษาของ
คดีชั้นแรกแล้ว ศาลอุทธรณ์ ณ กรุงเทพ ฯ จะต้องพิจารณาพิพากษาคดีนั้น.

การอุทธรณ์ในบั้นหากฎหมายนั้น จะต้องร้องอุทธรณ์คำพิพากษา
ศาลฎีกา.

คนชาวเมืองสหปาลีรัฐอเมริกา ฤๅบริษัท ฤๅพวกหุ้นส่วน ฤๅสมาคม
บ้องกันของอเมริกันที่เป็นจำเลย ฤๅผู้ต้องหาในคดีที่เกิดขึ้นในหัวเมืองทั้งหล
ขอย้ายศาลก็ได้ ถ้าศาลเห็นว่าควรย้ายแล้ว การพิจารณาคดีนั้นต้องชำระ ณ กร
ผู้พิพากษาแห่งศาลในกรุงเทพ ฯ ชำระคดีนั้น.

ข้อ ๔

ในการที่จะบ้องกันความยากลำบากอันจะเกิดมีขึ้นได้ในการเปลี่ยนแ
ศาลตามความที่คิดไว้ในสัญญาโปรโตคอลนี้ได้ยินยอมตกลงกันแล้วว่า :

ประการที่ ๑ บรรดาคดีทั้งหลายที่พ้องหากันภายหลังวันแลกเปลี่ย
หนังสือสัญญาที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะต้องยื่นพ้องและพิพากษาในศาลสยาม ไ
เกิดเป็นคดีนั้นจะมีขึ้นก่อนฤๅภายหลังวันแลกเปลี่ยนสัตยาบันที่ว่ามาแล้ว.

๒ บรรดาคดีทั้งหลายซึ่งชำระค้างอยู่ในศาลทูตฤๅกงสุลอเมริกันในกรุง
ลกเปลี่ยนสัตยาบันที่กล่าวแล้วจะคงชำระในศาลนั้นอีกต่อไปจนคดีเช่นว่านี้
วกันในที่สุด และอำนาจศาลของทูตและกงสุลอเมริกันต้องมีอยู่เต็มที่เพื่อ

ที่เกี่ยวกับศาลทูตฤๅกงสุลอเมริกันต้องชำระตามความในประการที่ ๒ ของ
คดีที่พนักงานอเมริกันพึงได้ถอนตามความที่กล่าวไว้ในข้อ ๒ ก็ดี ถ้าพนัก
ขอแล้ว เจ้าพนักงานฝ่ายสยามจะต้องช่วยในการทุกอย่างที่เกี่ยวกับคดีนั้น.
ะกระทำให้เป็นหลักฐานมั่นคง ผู้มีอำนาจเต็มทั้ง ๒ ฝ่ายได้ลงชื่อและ
น้ำไว้เป็นสำคัญ ณ วันที่ ๑๖ ธันวาคม พระพุทธศักราช สองพันสี่ร้อย
บวันที่ ๑๖ ดีเซมเบอร์ คฤศตศักราช พันเก้าร้อยยี่สิบ.

(ประทับตราและลงชื่อ) **ประภากรวงศ์**

(ประทับตราและลงชื่อ) **นอร์มัน เอช. ดาวิส**

ข.

รโตคลว่าด้วยอำนาจศาลอันจะพึงใช้แก่คนสังกัดชาติฝรั่งเศส
ลเมืองและคนในบังคับ และคนในอารักขา) ในพระราชอาณาจักร์
ามติดท้ายหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี และการค้าขาย และ
รเดินเรือ ลงวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ฆ.ศ. ๑๕๒๕

ให้ท่านที่ปรารถนาสัจจะอ่านตัวบทโปรโตคลกับฝรั่งเศสฉบับ
นั้นให้ละเอียดทุกข้อ ก็จะเห็นว่าอำนาจและสิทธิพิเศษของฝรั่งเศส
งที่แปลกกว่าโปรโตคลที่สยามได้ตกลงกับฝ่ายอเมริกันคือ ฝรั่งเศส
ระโยชน์พิเศษที่เขามีอยู่เหนือสยามโดยเฉพาะ จึงมีหลายข้อที่ยังคง
ยเหนือสยาม

โปรโตคล

ว่าด้วยอำนาจศาลอันจะพึงใช้แก่คนสังกัดชาติฝรั่งเศส

(พลเมืองและคนในบังคับ และคนในอารักขา)

ในพระราชอาณาจักร์สยามติดท้ายหนังสือสัญญา ทางพระราชไมตรี และการค้าขาย และการเดิรเรือ

ลงวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ม.ศ. ๑๗๒๕

ในขณะเมื่อกำลังจะลงนามกันวันนี้ ในหนังสือสัญญาฉบับใหม่ว่าด้วยทางพระราช ไมตรี และการค้าขาย และการเดิรเรือ ซึ่งทำกันในระวางพระราชอาณาจักร์สยามกับเรปุบลิ ฝรั่งเศสนี้ ผู้มีอำนาจเต็มของอัครภาคีแห่งสัญญานี้ทั้งสองฝ่าย โดยประสงค์จะระงับบันหา เรื่องอำนาจศาลอันจะพึงใช้แก่คนสังกัดชาติฝรั่งเศส (พลเมือง และคนในบังคับ และคนใน อารักขา) ในพระราชอาณาจักร์สยามให้สิ้นเชิง และให้เปนที่พอใจแก่กันและกันทั้งสอง ประเทศ จึงตกลงกันดังต่อไปนี้.

ข้อ ๑.

จนกระทั่งถึงวันที่บันดาประมวลกฎหมายสยาม คือ ประมวลกฎหมายแพ่งและ พาณิชย์ ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกระบวนพิจารณาความแพ่ง ประมวลกระบวน พิจารณาความอาญา กับพระธรรมนูญศาลจะได้เปนอันเริ่มใช้แล้วทั้งหมดนั้น พลเมือง ฝรั่งเศสตลอดทั่วพระราชอาณาจักร์สยาม จะต้องอยู่ใต้อำนาจศาลพิเศษอันชื่อว่า ศาลต่าง ประเทศซึ่งได้มีระเบียบตั้งขึ้นแล้วแต่ก่อนนั้นตามบทบัญญัติซึ่งวางไว้ในข้อ ๔ แห่งโปร โตคลฉบับนี้.

ภายหลังวันที่ว่านั้น คนเหล่านี้จะต้องอยู่ใต้อำนาจศาลสยามธรรมดา หากแต่มีข้อ สงวนไว้ในอันที่พนักงารทูตและพนักงารกงสุลฝรั่งเศสในกรุงสยามจะดำเนิรสิทธิถอนคดี ที่ที่มีกำหนดไว้ในข้อ ๕ แห่งโปรโตคลฉบับนี้ชั่วกำหนดเวลา ๕ ปี นับตั้งแต่วันที่ว่านั้น เปนต้นไป.

ข้อ ๒.

จนกระทั่งวันที่บันดาประมวลกฎหมายสยามซึ่งจารนัยไว้ข้างบนนี้จะได้เปนอันเริ่มใช้แล้วทั้งหมด ชาวอาเซียในบังคับและในอารักขาฝรั่งเศส ที่สำนักอาศัยอยู่ในมณฑลอุดรและอีสาณ แม้จะได้จดทะเบียนที่สถานกงสุลฝรั่งเศสในกรุงสยามเมื่อวันเดือนปีใด ๆ ก็ดี กับทั้งชาวอาเซียในบังคับและในอารักขาฝรั่งเศสที่สำนักอาศัยอยู่นอกมณฑลที่ว่านั้น และได้จดทะเบียนที่สถานกงสุลฝรั่งเศสในกรุงสยาม ก่อนวันที่ ๒๓ มีนาคม ม.ศ. ๑๔๐๗ อันเปนวันที่ได้ลงนามกันในหนังสือสัญญาฉบับท้าย ที่ได้ทำกันในระวางฝรั่งเศสกับสยามมาแล้วนั้น จะต้องอยู่ใต้อำนาจศาลต่างประเทศภายในบังคับแห่งข้อไขซึ่งมีกำหนดไว้ในข้อ ๔ แห่งโปรโตคลลฉบับนี้.

ภายหลังวันที่กล่าวข้างต้นนั้น คนเหล่านี้จะต้องอยู่ใต้อำนาจศาลสยามธรรมดา.

ข้อ ๓.

ชาวอาเซียในบังคับและในอารักขาฝรั่งเศสที่สำนักอาศัยอยู่นอกมณฑลอุดรและอีสาณ และได้จดทะเบียนที่สถานกงสุลฝรั่งเศสในกรุงสยาม ภายหลังวันที่ ๒๓ มีนาคม ม.ศ. ๑๔๐๗ กับทั้งคนในบังคับและในอารักขาฝรั่งเศสที่ไม่ใช่ชาวอาเซียนั้น จะต้องอยู่ใต้อำนาจศาลสยามธรรมดา และจะดำเนิรสิทธิถอนคดีดังที่มีกำหนดไว้ในข้อ ๕ แห่งโปรโตคลลฉบับนี้เพื่อให้เปนประโยชน์แก่คนเหล่านั้นนั้นหาได้ไม่.

ข้อ ๔.

ศาลต่างประเทศ ซึ่งจะต้องตั้งขึ้นในทำเลทุกแห่ง ที่ตามทางการยุติธรรมอย่างดีบังเกิดความจำเปนขึ้น หากให้อัคราชทูตแห่งเรปุบลิกฝรั่งเศสณะกรุงเทพ ฯ กับเสนาบดีว่าการต่างประเทศแห่งกรุงสยามทำความตกลงกันเสียก่อนจึงค่อยตั้งขึ้นนั้น มีอำนาจศาลอันจะต้องใช้และดำเนิรการ ดังต่อไปนี้คือ.

๑. ศาลต่างประเทศภายในบังคับแห่งข้อไขอันกำหนดไว้ในข้อ ๑ และข้อ ๒ มีอำนาจในส่วนแพ่งครอบไปถึงคดีแพ่ง ฤๅพาณิชย์ใด ๆ ที่คนสังกัดชาติฝรั่งเศสเปนคู่ความฟ้องเปนโจทก์ก็ดี ฤๅเปนจำเลยก็ดี และในส่วนอาญาครอบไปถึงความผิดทุกชนิดที่คนสังกัดชาติฝรั่งเศสเปนผู้กระทำผิด ฤๅเปนเจ้าทุกข์.

๒. ในศาลชั้นต้นนั้น กงสุลฝรั่งเศสณะกรุงเทพ ฯ ฤๅกงสุล ฤๅไวศกงสุลฝรั่งเศ
ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสำนักอาศัยอยู่ตามหัวเมืองภายในพระราชอาณาจักร์นี้ จะต้องมีสิทธิ์
ที่จะเข้าไปอยู่ด้วยในเวลาพิจารณาคดีใด ๆ ที่คนสังกัดชาติฝรั่งเศสเปนคู่ความอยู่นั้นฤๅจะแต่ง
ผู้แทนที่ได้รับอำนาจโดยถูกต้องให้เข้าไปอยู่แทนก็ได้และมีสิทธิที่จะแสดงความเห็นทุก
ประการ ที่เห็นเปนการสมควรเพื่อประโยชน์แก่ความยุติธรรมนั้นด้วย.

๓. คดีอุทธรณ์คำตัดสินของศาลต่างประเทศนั้น จะต้องนำยื่นต่อศาลอุทธรณ์
ณะกรุงเทพ ฯ.

จนกว่าจะได้ลงมือใช้ประมวลกฎหมายต่าง ๆ ซึ่งได้จารนัยไว้ข้างบนนี้ ข้อ ๕ แห่ง
โปรโตคลระวางฝรั่งเศสกับสยามลงวันที่ ๒๓ มีนาคม ฆ.ศ. ๑๔๐๗ นั้น จะต้องเปนอันคงอยู่
ก่อนและจะต้องใช้ไปก่อน สำหรับพลเมืองฝรั่งเศสเช่นอย่างที่ใช้สำหรับคนในบังคับและคน
ในอารักขาฝรั่งเศสเหมือนกัน.

๔. ในคดีชั้นต้นทุกเรื่องที่อยู่ใต้อำนาจศาลต่างประเทศซึ่งจำเลยฤๅผู้ต้องหาเปนคน
สังกัดชาติฝรั่งเศสนั้น พนักงารทูตและพนักงารกงสุลฝรั่งเศสพึงดำเนิรสิทธิถอนคดีได้ ดังที่
มีกำหนดไว้ในข้อ ๕ แห่งโปรโตคลฉบับนี้.

๕. ในคดีใด ๆ ที่ศาลต่างประเทศได้พิจารณาตัดสินในชั้นต้น และได้อุทธรณ์ขึ้นไป
ยังศาลอุทธรณ์ ณะกรุงเทพฯ นั้น จะต้องเปิดโอกาสให้อุทธรณ์คำพิพากษาศาลอุทธรณ์นั้นขึ้น
ไปยังชั้นฎีกาได้, ในชั้นนี้พึงอุทธรณ์ได้ในปัญหาว่าด้วยศาลไร้อำนาจพิจารณาและศาลใช้
อำนาจผิด และโดยนัยทั่วไปในข้อปัญหาผิดกฎหมายทุกสถาน การอุทธรณ์ชั้นนี้ จะต้อง
พิจารณาพิพากษาในศาลสยามอันสูงสุด ฤๅที่ชื่อว่าศาลฎีกานั้น.

ข้อ ๕.

สิทธิถอนคดีซึ่งมีสงวนไว้สำหรับพนักงารทูตและพนักงารกงสุลฝรั่งเศส ในคดีที่อยู่
ใต้อำนาจศาลต่างประเทศ ตามความในวรรคที่ ๔ ของ ข้อ ๔ นี้ก็ดี ฤๅในคดีที่อยู่ใต้อำนาจศาล
ชั้นธรรมดาตามความในข้อ ๑ แห่งโปรโตคลฉบับนี้ก็ดี จะต้องดำเนิรโดยนัยดังต่อไปนี้ คือ.

๑. ในคดีแพ่งฤๅอาญาใด ๆ ในศาลชั้นต้น ซึ่งจำเลยฤๅผู้ต้องหาเปนพลเมือง ฤๅ
ในบังคับ ฤๅคนในอารักขาฝรั่งเศสนั้นอัครราชทูตฤๅอุปทูตฝรั่งเศสในกรุงสยาม เมื่อได้

แจ้งความโดยถูกต้อง ในข้อที่ว่าคดีได้ดำเนินไปอย่างไรแล้ว ถ้าและเห็นเป็นการสมควรเพื่อประโยชน์แก่ความยุติธรรมไซร้ พึงให้กงสุลฝรั่งเศสในกรุงเทพฯ ฤๅกงสุล ฤๅไวซกงสุลฝรั่งเศสตามหัวเมืองภายในพระราชอาณาจักรนั้น ดำเนินการถอนคดีนั้น ๆ ได้ ไม่ว่ากระบวนการจะได้ดำเนินไปแล้วเพียงใด ทั้งนี้ คดีอยู่ในระวางพิจารณาในศาลใดจะต้องมีคำขอร้องเป็นลายลักษณ์อักษรไปถึงศาลนั้น.

๒. คดีใด ๆ ที่ถอนมาดังกล่าวข้างบนนี้ จะต้องโอนให้แก่ทางการยุติธรรมฝ่ายกงสุลฝรั่งเศส และนับตั้งแต่เวลาที่ได้ส่งคำขอร้องให้แล้วนั้น ทางการยุติธรรมฝ่ายกงสุลนั้นจะต้องทรงอำนาจพิจารณาแต่ถ่ายเดียว และเจ้าหน้าที่ฝ่ายสยามจำเป็นจะต้องให้อุปการไมตรีในการนี้ด้วย.

คดีเช่นว่านี้จะต้องพิจารณาตัดสินตามกฎหมายฝรั่งเศส แต่ทะว่ากฎหมายไทยยังจะต้องเป็นอันพึงใช้อยู่ ในกรณีและเท่าที่ความในคดีนั้นจะได้เป็นวัตถุมีบทบังคับแล้วในประมวลกฎหมาย ฤๅกฎหมาย ฤๅข้อบังคับสยามอันได้ประกาศแล้วตามระเบียบและได้ลงมือใช้ และได้ส่งไปให้สถานทูตฝรั่งเศส ณะกรุงเทพฯ ทราบโดยถูกต้องแล้วด้วย.

ข้อ ๖.

จนกระทั่งถึงวันที่สิ้นเขตการดำเนินสิทธิถอนคดี กล่าวคือ ๕ ปีภายหลังเมื่อได้เริ่มใช้บันดาประมวลกฎหมายสยามซึ่งจารนัยไว้ข้างบนนี้ คนสังกัดชาติฝรั่งเศสใด ๆ ที่ปรากฏเป็นหรือเลยฤๅเป็นผู้ต้องหาในคดีที่ได้เริ่มพ้องในมณฑลชนบทนั้น พึงร้องขอได้เสมอ เพื่อให้ย้ายคดีไปจากศาลอันทรงอำนาจในคดีนั้น ถ้าและเจ้าหน้าที่ฝ่ายตุลาการในท้องที่ยอมอนุมัติให้แล้ว คดีนั้นจะต้องพิจารณาตัดสิน ณะกรุงเทพฯ ฤๅ ณะที่เดิมนั้นเอง โดยให้ผู้พิพากษาณะเพาะคนที่เป็นคณะของศาลซึ่งจักทรงอำนาจพิจารณาคดีนี้ณะกรุงเทพฯนั้น เป็นผู้พิพากษา คำขอร้องเช่นนี้จะต้องแจ้งไปให้กงสุล ฤๅไวซกงสุลฝรั่งเศสทราบด้วย.

ข้อ ๗.

แม้มีคดีแพ่ง ฤๅคดีอาญายื่นฟ้องต่อศาลใด ๆ ก็ดี เมื่อจะแย้งในข้อที่ว่าศาลไร้อำนาจพิจารณาโดยสันนิษฐานจากบันทัดฐานที่วางไว้ในโปรโตคอลฉบับนี้แล้ว จะต้องนำขึ้นกล่าวก่อนเฉลยความใด ๆ ที่เป็นการแก้มูลกระทู้แห่งคดีนั้นทั้งสิ้น.

ข้อ ๘.

จนกระทั่งถึงวันที่บันดาประมวลกฎหมายสยามที่จารนัยไว้ข้างบนนั้นเ
ทั้งหมด รัฐบาลสยามยังจะต้องส่งบทกฎหมาย และบทข้อบังคับทั้งปวงที่ได้
ไปให้สถานทูตฝรั่งเศสในกรุงสยามทราบ และจะต้องพยายามที่จะคำนึงถึง
ในเรื่องบทกฎหมายและบทข้อบังคับนั้น ๆ ซึ่งสถานทูตที่ว่านั้นจะได้เสนอม
สมควร.

ข้อ ๙.

บทบัญญัติในโปรโตคลฉบับนี้ ใช้ได้สำหรับบุทคลธรรมดาและทั้ง
และคณะ และบริษัท และสมาคม ซึ่งได้ตั้งขึ้นโดยถูกระเบียบตามกฎหมาย

ข้อ ๑๐.

เพื่อให้เปนความสดวกในการที่จะใช้โปรโตคลฉบับนี้ จะต้องถ
ชั่วคราวระวางหัวต่อ ดังต่อไปนี้ คือ.

๑. คดีใด ๆ ที่อยู่ใต้อำนาจของศาลต่างประเทศ ฤๅศาลสยามธรรมค
บทสัญญาแห่งโปรโตคลฉบับนี้ เมื่อคดีนั้น ๆ ยังไม่ได้พ้องร้องก่อนวันที่เริ่
ฉบับนี้ไซร้ จะต้องยื่นพ้องต่อศาลต่างประเทศ ฤๅศาลสยามธรรมดานั้น ๆ แม้ถ
ซึ่งเปนกรณีย์แห่งคดีนั้นจะได้เกิดขึ้นก่อนวันที่ว่านี้.

๒. คดีใด ๆ ที่ยังค้างอยู่ในระวางพิจารณาในทางการยุติธรรมของฝ่าย
ในวันที่ว่านั้น จะต้องคงอยู่ใต้อำนาจของทางการยุติธรรมที่ว่านี้ ซึ่งทางการยุติ
มีหน้าที่ปฏิบัติไปจนกว่าคดีจะดำเนิรถึงที่สุด และเจ้าหน้าที่ฝ่ายสยามยังจะต้อ
เหลือก่อไป แต่การที่จะบังคับให้เปนไปตามคำตัดสิน ฤๅคำพิพากษาซึ่งจะพึง
จะต้องร้องให้ศาลต่างประเทศ ฤๅศาลสยามธรรมดาบังคับแล้วแต่กรณี.

ข้อ ๑๑.

โปรโตคลฉบับนี้เปนอันเริ่มใช้ได้ตั้งแต่วันแลกเปลี่ยนสัตยาบันหนังสือส
โตคลฉบับนี้ติดท้ายอยู่นั้นเปนต้นไป.

พยานหลักฐานแก่การนี้ ผู้มีอำนาจเต็มแต่ละฝ่ายได้ลงนามและประทับตรา
จฉบับนี้เป็นสำคัญ.

เป็นสองฉบับเป็นภาษาฝรั่งเศสณะกรุงปารีส เมื่อวันที่ ๑๔ เดือนกุมภาพันธ์
นเก้าร้อยยี่สิบห้า ตรงกับวันที่ ๑๔ ของเดือนที่ ๑๑ พระพุทธศักราช
ับเจ็ด.

(ลงพระนาม) **จรูญ ฯ**

(ลงนาม) **เอรุริโอต์**

. ค.

อความติดท้ายโปรโตคลว่าด้วยอำนาจศาลสำหรับใช้แก่คนในบังคับ
งกฤษและคนอื่น ๆ ที่สมควรอยู่ในอารักขาอังกฤษในกรุงสยาม

งให้ท่านที่ปรารถนาสัจจะพิจารณาโปรโตคลกับอังกฤษ ซึ่งอีกหลาย
วรรดินิยมได้มีข้อตกลงทำนองเดียวกันนั้น ก็จะเห็นได้ว่าสยามต้อง
ขนาดไหน อาทิ ประเทศจักรวรรดินิยมมีอำนาจและสิทธิพิเศษใน
ากศาลสยามไปชำระที่ศาลกงสุลได้ และในการที่สยามต้องแก้ไข
เมายตามความต้องการของประเทศจักรวรรดินิยมเหล่านั้น

ข้อความติดท้าย

โปรโตคลว่าด้วยอำนาจศาล
สำหรับใช้แก่คนในบังคับอังกฤษและคนอื่น ๆ ที่สม
อยู่ในอารักขาอังกฤษในกรุงสยาม

ในขณะเมื่อจะลงนามกันวันนี้ ในหนังสือสัญญาการทั่วไปซึ่งทำกัน
พระเจ้ากรุงสยาม กับ สมเด็จพระเจ้ากรุงอังกฤษนี้ ผู้มีอำนาจเต็มของอัครภาคี
สองฝ่ายได้ตกลงกันดังต่อไปนี้.

ข้อ ๑.

วิธีอำนาจศาลซึ่งได้ตั้งไว้ในกรุงสยามแต่ก่อนมาจนบัดนี้ สำหรับใช้
อังกฤษกับทั้งเอกสิทธิและความยกเว้นและความคุ้มกันต่าง ๆ ซึ่งคนในบังคับ
สยามมีอยู่บัดนี้เป็นส่วนฤๅเป็นของสำหรับกับวิธีอำนาจศาลที่กล่าวนั้น ต้อง
และสิ้นสุดลงในวันที่ได้แลกเปลี่ยนสัตยาบันของสัญญาที่กล่าวมาแล้วข้างต้น
สืบไป บันดาคนในบังคับอังกฤษ และองค์คณะ และบริษัท และสมาคมอังก
ทั้งหลายในอารักขาของอังกฤษในกรุงสยามนั้น จะต้องขึ้นอยู่ในอำนาจศาลฝ่า

ข้อ ๒.

จนกระทั่งถึงเวลาที่จะได้ประกาศและเป็นอันเริ่มใช้ประมวลกฎหมา
คือ ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎ
พิจารณา กับพระธรรมนูญศาล กับมีกำหนดต่อนั้นไปอีกห้าปี แต่ไม่เกินก
สมเด็จพระเจ้ากรุงอังกฤษ ถ้าเห็นสมควรที่จะกระทำเพื่อประโยชน์แห่งความย
จะให้พนักงารทูตและกงสุลของพระองค์ในกรุงสยามทำคำขอเป็นหนังสือถึงผู้
ศาลซึ่งพิจารณาความค้างอยู่ยังไม่แล้วในคดีที่คนในบังคับอังกฤษ ฤๅองค์คณ
ฤๅสมาคมอังกฤษ ฤๅบุคคลในอารักขาอังกฤษ เป็นจำเลย ฤๅผู้ต้องหานั้น
ชำระค้างอยู่ในศาลสยามใด ๆ ก็ได้ เว้นแต่ศาลสูงสุดฤๅศาลฎีกาดอนไม่ได้.

คดีเช่นนี้ เมื่อถอนแล้วจะต้องโอนมาให้พนักงารทูตฤๅกงสุลนั้นพิจารณาตัดสิน ะอำนาจศาลสยามในคดีเช่นว่านี้จะไม่มีแต่ขณะนั้นไปคดีใด ๆ ที่ได้ถอนแล้วดังนี้ พนัก-ทูตฤๅกงสุลนั้นจะได้ว่ากล่าวให้สำเร็จไปตามกฎหมายอังกฤษ ยกไว้แต่คดีความนั้นจะมี บังคับไว้ในประมวลกฎหมายฤๅกฎหมายทั้งหลายของกรุงสยาม ซึ่งได้ประกาศและใช้ ตามระเบียบ และเนื้อความในบทกฎหมายนั้น ๆ ได้แจ้งความให้สถานทูตอังกฤษ รุงเทพ ฯ ทราบแล้ว ฉนั้น อำนาจฤๅกรรมสิทธิที่คู่ความจะได้ฤๅจะเสียนั้น จะต้องเปน ามกฎหมายสยาม.

เพื่อประโยชน์ที่จะชำระคดีเช่นว่านี้ กับทั้งที่จะบังคับตามคำพิพากษาซึ่งได้มีในคดี นี้ อำนาจศาลของพนักงารทูตฤๅกงสุลในกรุงสยามที่ว่ามาแล้วนั้น เปนอันคงมีอยู่ต่อไป.

ถ้าสมเด็จพระเจ้ากรุงอังกฤษทรงเห็นภายในเวลาอันสมควรตั้งแต่วันประกาศประมวล มายทั้งหลายที่กล่าวแล้ว ว่ามีข้อรังเกียจอยู่ในประมวลกฎหมายนั้น ๆ คือประมวล มายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายกระบวนพิจารณา และ รรนูญศาลทั้งหลายนี้แล้ว รัฐบาลสยามจะพยายามที่จะเอาข้อรังเกียจนั้นไว้เปนข้อคำนึง.

ข้อ ๓.

คดีอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้นในบันดาคดีที่คนในบังคับอังกฤษ ฤๅองค์คณะ บริษัท ฤๅสมาคมอังกฤษ ฤๅบุคคลในอารักขาอังกฤษเปนคู่ความนั้น ศาลอุทธรณ์ใน เทพ ฯ จะต้องพิจารณาพิพากษา.

การอุทธรณ์ในปัญหากฎหมายนั้น จะต้องอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ เทพ ฯ ได้ต่อศาลสูงสุด ฤๅศาลฎีกา.

คนในบังคับอังกฤษ ฤๅองค์คณะ ฤๅบริษัท ฤๅสมาคมอังกฤษ ฤๅบุคคลในอารักขา กฤษ ที่เปนจำเลย ฤๅผู้ต้องหาในคดีใด ๆ ที่เกิดขึ้นในมณฑลชนบทนั้น จะร้องขอย้าย ก็ได้ และถ้าศาลเห็นว่าควรย้ายแล้ว การพิจารณาคดีนั้น ต้องพิจารณา ณ กรุงเทพ ฯ ต่อหน้าผู้พิพากษาแห่งศาล ซึ่งหากจักพิจารณาคดีนั้นในกรุงเทพ ฯ.

บทบัญญัติในข้อนี้นั้น จะต้องเปนอันใช้ได้ตลอดเวลาที่สิทธิสำหรับถอนคดีจะยังคง ู่ตามความในข้อ ๒.

ข้อ ๔.

เพื่อป้องกันความยากลำบากอันจะพึงเกิดมีขึ้นได้ในการเปลี่ยนแปล
ตามความที่หมายไว้ในโปรโตคลฉบับนี้จึงได้ยินยอมตกลงกันดังต่อไปนี้.

(ก) บันดาคดีทั้งหลายที่ยื่นภายหลังวันแลกเปลี่ยนสัตยาบันแห่ง
กล่าวมาข้างต้นนั้นนั้น จะต้องยื่นฟ้องและพิพากษาในศาลสยา
ที่เกิดเป็นคดีนั้นจะมีขึ้นก่อนฤๅภายหลังวันที่แลกเปลี่ยนสัตยาบ

(ข) บันดาคดีทั้งหลายที่ชำระค้างอยู่ต่อหน้าพนักงารทูตฤๅกงสุลข
กรุงอังกฤษในกรุงสยามเมื่อ ณ วันที่กล่าวแล้วนั้น เป็นอันให้
พนักงารนั้น ๆ ต่อไป จนคดีเหล่านั้นจะได้ว่ากล่าวให้แล้วเส
อำนาจของพนักงารทูตฤากงสุลที่ว่านั้นจะต้องมีอยู่เต็มที่เพื่อป

ในการที่เกี่ยวกับคดีใด ๆ ที่พนักงารทูตฤๅกงสุลที่ว่ามาแล้วต้องพิจ
ในวรรค (ข) ของข้อนี้ก็ดี ฤๅในคดีใด ๆ ที่พนักงารที่ว่านั้นจะพึงถอนไปต
ไว้ในข้อ ๒ ก็ดี ถ้าพนักงารทูตฤๅกงสุลเช่นว่านั้นร้องขอแล้ว เจ้าพนักงารผ
ช่วยเหลือในการทุกอย่างที่เกี่ยวแก่คดีนั้น ๆ.

เพื่อเป็นพยานแก่การนี้ผู้มีอำนาจเต็มที่มีนามข้างล่างนี้ได้ลงนามและ
ไว้ในโปรโตคลฉบับนี้เป็นสำคัญ.

(ลงนามและประทับตรา) **ประภากรว**

(ลงนามและประทับตรา) **ออสเต็น เ**

ปรีดีขอถวายพระเกียรติแด่สมเด็จกรมพระยาเทววงศ์-ละกรมหมื่นเทววงศ์วโรทัยอดีตเสนาบดีว่าการกระทรวงการต่าง รัชกาลที่ ๖ และที่ ๗ ซึ่งทรงมีวิริยะอุตสาหะแก้ไขสนธิสัญญากับ ระหว่างเวลา ๗ ปี (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๒-๒๔๖๙) อันเป็นผลให้ สลดหย่อนผ่อนอำนาจและสิทธิพิเศษหลายประการที่มีอยู่เหนือ ดีขอความเป็นธรรมให้แก่พระยากัลยาณไมตรีคนแรก ซึ่งมีนามว่า ด" ที่ปรึกษากระทรวงการต่างประเทศ

๑ คำบอกเล่า (Hearsay) เรื่องดร.แซร์เป็นผู้แก้ไขสนธิสัญญาเลิก นาเขตของนานาประเทศเหนือสยาม

ภายหลังรัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๙๐ (ค.ศ. ๑๙๔๗) ปรีดีฯ ต้องลี้ ไทยไปอาศัยอยู่ในต่างประเทศเป็นเวลา ๓๖ ปีนั้น ได้มีบุคคลโฆษณา าและในหลายวงการว่า ดร.แซร์ซึ่งได้รับพระราชทานสัญญบัตร า ณ ไมตรี เป็นผู้มีบุญคุณสำคัญแก่ชาติไทยในการแก้ไขสนธิสัญญา ธินอกอาณาเขตที่นานาประเทศมีอยู่เหนือประเทศนั้นให้หมดสิ้น งสถาบันได้ชักจูงให้นักเรียนรำลึกถึงบุญคุณของท่านเจ้าคุณคนนั้น

ปรีดีฯ ขอชี้แจงว่า ปรีดีฯมีมิตรภาพอันดีกับดร.แซร์ตั้งแต่ปรีดีฯ วอซิงตัน เมื่อพ.ศ. ๒๔๗๘ คือ ปรีดีฯ ได้ไปพบมร.คอเดลล์ ว่าการต่างประเทศ ส.ร.อ. (เรียกชื่อตำแหน่งเป็นภาษาอังกฤษ of State") เพื่อขอทาบทามถึงความปรารถนาของรัฐบาลสยามที่จะ ใหม่ เพื่อยกเลิกสนธิสัญญาไม่เสมอภาค ร.ม.ต.ว่าการต่างประเทศ อบให้ดร.แซร์ขณะนั้นเป็น "ผู้ช่วยปลัดกระทรวงการต่าง ผู้ติดต่อกับปรีดีถึงหลักการในการเจรจานั้นดร.แซร์ได้รับข้อเสนอของ .ร.อ. ยอมตกลงทำสนธิสัญญาใหม่เพื่อให้สยามได้คืนความเป็น ยสมบูรณ์ที่ถูกจำกัดตามสนธิสัญญาฉบับที่ทำไว้กับ ส.ร.อ.เมื่อพ.ศ. และเอียดปรากฏในโทรเลขของปรีดีฯ ส่งจากวอซิงตันรายงาน ายกรัฐมนตรี ปรีดีฯ จึงขอให้ท่านผู้ปรารถนาสัจจะสังเกตว่าถ้าสยามได้ ณ์แล้วตามสนธิสัญญากับส.ร.อ. ฉบับพ.ศ. ๒๔๖๓ ดร.แซร์ก็คง

ปฏิเสธข้อเสนอของปรีดีฯ แต่ท่านได้รับข้อเสนอของปรีดีไว้พิจารณาด้วยดี พร้
ให้คำแนะนำบางประการ ปรีดีฯ จึงขอชี้แจงต่อท่านที่ปรารถนาสัจจะ
ไปนี้

(๑) ที่ปรึกษาชาวอเมริกันซึ่งเป็นที่ปรึกษากระทรวงต่างประเ
รับพระราชทานสัญญาบัตร "พระยากัลยา-ณ-ไมตรี" นั้นมี ๒ คน คือ

(ก) คนแรกชื่อ "Westengard" (เวสเตนการ์ด) ได้เข้ามารับรา
ในรัชกาลที่ ๕ และรับราชการต่อมาในรัชกาลที่ ๖ จนถึงพ.ศ. ๒๔๖๕
๑๙๒๒) จึงกราบถวายบังคมลาออกจากราชการกลับไปส.ร.อ.

ท่านผู้นี้ได้มีความชอบในราชการในฐานะที่ท่านรับรา
นานและในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๑ ท่านก็ได้ช่วยให้คำปรึกษาแก่รั
สยามในการประกาศสงครามกับจักรวรรดิเยอรมนีและจักรวรรดิออสเตรีย-ฮั
ตลอดจนวิธีการยึดทรัพย์เชลยรวมทั้งการยึดเรือเดินทะเลของจักรวรรดิทั้ง
ได้หลบเข้ามาจอดอยู่ในแม่น้ำเจ้าพระยาก่อนที่สยามประกาศสงครามกับจักร
ทั้งสองดังกล่าวนั้น ท่านผู้นี้มีความรู้ในกฎหมายระหว่างประเทศอย่างลึ
เช่น ท่านได้แต่งเรื่องกฎหมายทะเลลงพิมพ์ในนิตยสารชื่อ สมุทสาร ซึ่งรั
ที่ ๖ ได้โปรดเกล้าฯ จัดให้มีขึ้น (ในขณะที่ปรีดีฯ เป็นนักเรียนกฎหมายที่กระ
ยุติธรรมก็ได้ศึกษาบทความเรื่องกฎหมายทะเลของท่านผู้นั้น) เมื่อเสร็จสง
โลกครั้งที่ ๑ แล้ว ท่านก็ได้ช่วยสมเด็จกรมพระยาเทววงศ์วโรปการเจรจาแก้ไ
สัญญากับส.ร.อ.ฉบับพ.ศ. ๒๔๖๓ (ค.ศ. ๑๙๒๐) และได้ช่วยกรมหมื่นเทว
วโรทัย (พระองค์เจ้าไตรทศประพันธ์) รักษาการแทนเสนาบดีกระทรว
ประเทศในการตระเตรียมแก้ไขสนธิสัญญากับญี่ปุ่น

รัชกาลที่ ๖ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระรา
บรรดาศักดิ์เป็น "พระยากัลยาณไมตรี" คนแรก ฉะนั้นถ้าจะถือว่าสนธิสั
กับส.ร.อ.ฉบับ ๒๔๖๓ (ค.ศ. ๑๙๒๐) เป็นตัวอย่างแห่งการที่จักรวรรดินิยมย
อำนาจและสิทธิพิเศษเหนือสยามแล้ว พระยากัลยาณไมตรีคนแรก (มร.เว
การ์ด) ก็มีความชอบในฐานะที่ปรึกษาเสนาบดี มิใช่ดร.แซร์ซึ่งเป็นพระยากัล
ไมตรีคนที่สอง เพราะคนหลังนี้เพิ่งเข้ามารับราชการสยามเมื่อ ค.ศ. ๑๙๒๓

ถึง ค.ศ. ๑๙๓๐ (พ.ศ. ๒๔๗๓) ดังปรากฏหลักฐานจากหนังสือสารา-
Webster's Biographical Dictionary) หน้า ๑๓๑๙ ที่ถ่ายภาพลงพิมพ์ไว้
นี้

Sayf'-al-Daw'lah (sī'fōōd·dou'lă). 915?–967 A.D. Shiite sovereign in northern Syria; established himself in Aleppo (944); patron of learning. During his reign Aleppo reached its peak of culture and prosperity.

Sayre (sâr), **Francis Bowes.** 1885– . American lawyer and administrator, b. South Bethlehem, Pa.; A.B., Williams (1909), LL.B., Harvard (1912); m. (1st) Jessie Woodrow Wilson (1913; d. 1933), dau. of President Wilson, (2d) Elizabeth Evans Graves (1937); adviser to Siamese government (1923–30); U.S. asst. secretary of state (1933–39); U.S. high commissioner to Philippines (1939–42); deputy director (1943) and diplomatic adviser (from 1944) of foreign relief.

Sayre, Lewis Albert. 1820–1900. American surgeon; aided in organizing Bellevue Hospital Med. Coll. (1861); and professor of orthopedic surgery there (1861–98), the first such professor in U.S. Renowned as orthopedic surgeon; first American surgeon to perform a resection of the hip for hip-joint disease; developed original treatment of lateral curvature of the spine.

ฉะนั้น ปรีดีฯ จึงขอให้ท่านที่มีใจเป็นธรรม โปรดให้ความเป็นธรรม
กัลยาณไมตรีคนที่หนึ่ง (เวสเตนการ์ด) ซึ่งเป็นผู้เบิกทางก่อนที่ดร.แซร์จะ
ราชการในสยาม

(๒) ปรีดีฯ ขอให้ท่านผู้มีใจเป็นธรรมโปรดถวายพระเกียรติแด่
พระยาเทววงศ์วโรปการและกรมหมื่นเทววงศ์วโรทัย อดีตเสนาบดี
การต่างประเทศ สมัยรัชกาลที่ ๖ และรัชกาลที่ ๗

ท่านที่มีใจเป็นธรรมเมื่อได้ทราบความจริงที่ปรีดีฯ ได้เสนอข้างต้นนั้น
เมชอบของ มร.เวสเตนการ์ดซึ่งเป็นพระยากัลยาณไมตรีคนแรกก็ขอ
ระเกียรติแด่สมเด็จกรมพระยาเทววงศ์วโรปการซึ่งเป็นเสนาบดีการต่าง
งแต่ พ.ศ. ๒๔๒๙ จนกระทั่งสิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๖ เมื่อพ.ศ.
เป็นประวัติการณ์ที่ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงต่างประเทศเป็น
๗ ปี ซึ่งทรงรอบรู้ในวิชาการระหว่างประเทศและทรงชำนาญการ

ระหว่างประเทศเป็นเวลาช้านานนั้นก็ย่อมจะมีความรู้ความชำนาญสูงหรือเหนือกว่าดร.แซร์มาก ส่วนกรมหมื่นเทวาวงศ์วโรทัย (พระองค์ไตรทศประพันธ์) ก็ได้ทรงมีความรู้ในวิชารัฐศาสตร์ทางการทูตและเคยเป็นอัครราชทูตอีกทั้งดำรงตำแหน่งปลัดทูลฉลองกระทรวงการต่างประเทศ แล้วทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศสืบต่อสมเด็จกรมพระยาเทวาวงศ์วโรปการ

ส่วนดร.แซร์นั้นได้ปริญญาตรีกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัย Harvard ซึ่งมีชื่อเสียงก็จริง แต่เสนาบดีไทยทั้งสองพระองค์นั้นก็ทรงมีความรู้ความชำนาญไม่น้อยกว่า ดร.แซร์ แต่ดร.แซร์อาจมีอิทธิพลในรัฐบาลอยู่บ้างเพราะเป็นลูกเขย (ชามาดา) ของอดีตประธานาธิบดีวิลสัน แต่ในขณะที่รัฐบาลสยามจ้างดร.แซร์เป็นที่ปรึกษานั้นประธานาธิบดีวิลสันได้พ้นตำแหน่งไปแล้ว

อย่างไรก็ตามผู้ที่มีใจเป็นธรรมไม่ควรยกให้ดร.แซร์มีความชอบยิ่งกว่าเสนาบดีสองพระองค์ของสยามดังที่ปรีดีฯ ได้อ้างพระนามของพระองค์ไว้ข้างต้นนั้น เพราะเหตุดังต่อไปนี้

ประการที่ ๑

แม้สมัยรัชกาลที่ ๖ เป็นสมัยสมบูรณาฯ ซึ่งมีกระทรวงทบวงกรมสืบมาจากการปรับปรุงระเบียบราชการบริหารตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ก็ดี แต่ระเบียบราชการบริหารแต่ละกระทรวงก็ดำเนินตามหลักนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ของอารยประเทศ คือ มี "เสนาบดี" เป็นผู้รับผิดชอบเช่นเดียวกับ "รัฐมนตรีว่าการกระทรวง" ตามระบบรัฐธรรมนูญ ที่ปรึกษาเป็นแต่เพียงบุคคลที่ให้ความเห็นแก่เสนาบดีหรือแก่รัฐมนตรี คำวินิจฉัยสุดท้ายของงานกระทรวงนั้นอยู่ที่เสนาบดีหรือรัฐมนตรี ซึ่งต้องรับทั้ง *"ชอบ"* และทั้ง *"ผิด"* ส่วนที่ปรึกษานั้น "ไม่ต้องรับผิด" แต่ "มีความชอบ" ในกรณีที่เสนาบดีหรือรัฐมนตรีสั่งให้ปฏิบัติตามความเห็นที่ปรึกษาซึ่งได้ผลดีและถูกต้อง ความชอบของที่ปรึกษาซึ่งไม่มีความรับผิดนั้นจึงไม่อาจอยู่เหนือเสนาบดีหรือรัฐมนตรี

ฉะนั้นการที่ผู้แต่งเรื่องอภินิหารของดร.แซร์ว่าเป็นบุคคลสำคัญยิ่งกว่าเสนาบดี 2 พระองค์นั้น จึงเป็นการกระทำผิดต่อหลักนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ของอารยประเทศรวมทั้งของสยามด้วย

ประการที่ ๒

ข้อเท็จจริงปรากฏตามหลักฐานว่า เมื่อได้ประกาศใช้สัญญาสันติภาพฉบับแวร์ไซส์และฉบับแซงต์-แยร์แมงฯ ในพ.ศ. ๒๔๖๒ (ค.ศ. ๑๙๒๐) แล้ว สมเด็จกรมพระยาเทววงศ์ฯ เสนาบดีว่าการต่างประเทศสมัยนั้นก็ได้เจรจาทำสนธิสัญญาใหม่กับรัฐบาลส.ร.อ.โดยไม่ชักช้า อันเป็นผลสำเร็จ ในพ.ศ. ๒๔๖๓ (ค.ศ. ๑๙๒๑) ก่อนที่จะดร.แซร์เดินทางเข้าไปรับราชการเป็นที่ปรึกษาของรัฐบาลสยาม

เสร็จจากสนธิสัญญากับส.ร.อ.ฉบับนั้น สมเด็จฯ ก็ได้ทรงเริ่มเจรจากับรัฐบาลญี่ปุ่นไปได้มากแล้ว พระองค์ก็สิ้นพระชนม์ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๖ ครั้นแล้วพระองค์เจ้าไตรทศ (ต่อมาทรงพระอิศริยยศ "กรมหมื่นเทววงศ์วโรทัย" ได้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีว่าการต่างประเทศสืบต่อมา พระองค์ก็ได้ทรงเจรจาสนธิสัญญาใหม่กับญี่ปุ่นจนลงพระนามได้ในเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๖

ส่วนสนธิสัญญากับประเทศอื่น ๆ ที่ทำไว้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๗ ถึงพ.ศ. ๒๔๖๙ นั้น กรมหมื่นเทววงศ์วโรทัย ทรงอำนวยการรับผิดชอบในฐานะเสนาบดี ดร.แซร์มีความดีความชอบเพียงในฐานะที่ปรึกษา

๕.๒. พระยากัลยาณไมตรีคนที่หนึ่งที่เป็นที่ปรึกษาในการแก้ไขสนธิสัญญากับส.ร.อ.ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๓ ก็ดี สมเด็จกรมพระยาเทววงศ์วโรปการเสนาบดีสยามในรัชกาลที่ ๖ ก็ดี และกรมหมื่นเทววงศ์วโรทัย เสนาบดีสยามในรัชกาลที่ ๖ และที่ ๗ ก็ดี มิได้อ้างหรือทรงอ้างว่าได้แก้ไขสนธิสัญญาให้สยามมีเอกราช สมบูรณ์ เพราะขัดกับเอกสารหลักฐานซึ่งปรีดีได้เสนอไว้ในข้อ ๑. และ ๒. แล้ว

ส่วนดร.แซร์ก็คงไม่กล้าอ้างการกระทำของท่านที่ขัดต่อเอกสารหลักฐานดังกล่าว เพราะการแก้ไขสนธิสัญญาระหว่างพ.ศ. ๒๔๖๒-๒๔๖๙ นั้น สยามยังไม่ได้มีเอกราชอธิปไตยสมบูรณ์

๖. การเจรจาทำสนธิสัญญาใหม่เพื่อให้สยามมีเอกราชสมบูรณ์ เมื่อพ.ศ. ๒๔๘๐

ยุทธวิธี (tactics) เจรจาทำสนธิสัญญาดังกล่าวนั้นจะเสนอท่านผู้อ่านใน

หนังสือ "ชีวิตและการงานของปรีดีฯ - พูนศุข" บทที่เกี่ยวกับเรื่องนั้นโดยเฉพาะ

แต่เพื่อความสะดวกของท่านผู้อ่านที่สนใจการต่อสู้อุปสรรคจากจักรวรรดินิยม ปรีดีฯ ขอชี้แจงโดยสังเขปเรื่องผลแห่งการทำสนธิสัญญาใหม่ฯ ซึ่งเป็นการต่อสู้โดยสันติวิธีกับมหาอำนาจทุนนิยม (จักรวรรดินิยม) เพื่อท่านผู้สนใจทราบไว้เป็นเบื้องต้นก่อน ในบทความ "ชีวประวัติย่อฯ" พิมพ์ครั้งที่ ๒ นี้ ดังต่อไปนี้

ประการที่ ๑

ปรีดีฯ ได้อ้างไว้แล้วในข้อ ๒.๓. (๒) ก. ถึงเอกสารหลักฐานคือ ตัวบทและสนธิสัญญากับข้อตกลงนานาประเทศและหลักฐานของอนุกรรมการจัดกิจกรรมของกระทรวงยุติธรรมแสดงนิทรรศการในงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี แสดงชัดแจ้งว่าจักรวรรดินิยมยังมีสิทธิพิเศษ (สภาพนอกอาณาเขต) ในทางศาล และอำนาจอิทธิพลอีกหลายประการ

ผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ และราษฎรที่เป็นคู่ความกับคนในบังคับต่างประเทศสมัยก่อน พ.ศ. ๒๔๘๐ คือก่อนที่รัฐบาลคณะราษฎรได้ทำสนธิสัญญาใหม่ฯ กับนานาประเทศนั้นที่เคยไปยังอาคารศาลสถิตย์ยุติธรรมซึ่งมีศาลต่างประเทศและศาลคดีต่างประเทศตั้งอยู่ในอาคารนั้น ก็ยังคงจำได้ว่าที่ปรึกษาชาวยุโรปสวมครุยปริญญาหลากสีแห่งชาติของเขานั่งบัลลังก์พิจารณาร่วมกับผู้พิพากษาไทย ผู้ที่เคยว่าความ ณ ศาลอุทธรณ์ก็จะเห็นผู้พิพากษาชาวยุโรปนั่งบัลลังก์พิจารณาคดีดังกล่าว ส่วนผู้ศึกษาคำพิพากษาศาลฎีกาบรรทัดฐานนั้นก็จะพบว่ามีหลายคำพิพากษาซึ่งที่ปรึกษาชาวยุโรปได้ลงนามด้วย

ความรู้สึกของคนไทยผู้รักชาติสมัยนั้นที่ได้จากการประสบพบเห็นแก่ตนเอง จึงต่างกับผู้โฆษณาชวนเชื่อให้ชนรุ่นหลังเข้าใจผิด

ประการที่ ๒

ท่านเจ้าคุณดร.แซร์ได้ปรารภกับปรีดีว่า ท่านเสียใจมากที่ไม่อาจเจรจาให้ฝรั่งเศสยอมยกเลิกข้อผูกมัดมิให้สยามเก็บภาษีศุลกากรในเขต ๒๕ กิโลเมตรตามชายแดนแม่น้ำโขงฝั่งขวาที่เป็นดินแดนของสยาม ซึ่งเป็นการจำกัด "อำนาจอธิปไตย" ของสยามในดินแดนของสยามเอง

ข้าราชการ ผู้แทนราษฎร และราษฎรในเขตชายฝั่งแม่น้ำโขงซึ่งยังมีชีวิตอยู่ในขณะนี้ก็คงจำความที่ประสบพบเห็นถึงการที่สยามไม่มีเอกราชสมบูรณ์นั้น ต่อมารัฐบาลคณะราษฎรทำสนธิสัญญาใหม่ฯ กับจักรวรรดินิยมฝรั่งเศสแล้ว สยามจึงได้อธิปไตยสมบูรณ์ในดินแดนของสยาม

ประการที่ ๓

สิทธิในการมีสังหาริมทรัพย์

ตามสนธิสัญญาที่ท่านเจ้าคุณดร.แซร์ได้เจรจาแทนรัฐบาลสยามสมัยรัชกาลที่ ๖ นั้น คนในบังคับจักรวรรดินิยมมีกรรมสิทธิ์อสังหาทรัพย์ในสยามได้เท่าเทียมกับคนไทย และให้คนไทยมีกรรมสิทธิ์อสังหาริมทรัพย์ในประเทศจักรวรรดินิยมได้

ปรีดีเห็นว่าถ้าดูผิวเผินตามตัวหนังสือแล้ว ก็แสดงว่าสยามกับประเทศจักรวรรดินิยมมีสิทธิเสมอกัน แต่ในทางปฏิบัติมิได้เป็นเช่นนั้น ดังที่ปรีดีได้แถลงไว้ในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๐ มีความตอนหนึ่งดังต่อไปนี้

คนไทยเราที่จะไปอยู่นานาประเทศนั้นน้อยกว่าที่คนต่างประเทศที่จะเข้ามาในสยาม เพราะฉนั้นในการเจรจาคราวนี้เราจึงได้ปลดเปลื้องมิให้มีข้อที่ถ้าพูดตามหลักการแล้ว ตามตัวหนังสือก็มีสิทธิเสมอภาคกัน แต่ว่าในทางปฏิบัติไม่มีสิทธิเสมอภาคเราจึงได้แก้สัญญาเสียใหม่ไปทำนองที่ว่า อสังหาริมทรัพย์อันจัดว่าเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น เราจะสงวนไว้ให้แก่คนไทย ก็แปลว่าเราได้ก้าวหน้าไปอีกขั้นหนึ่งที่เราจะได้สงวนทรัพย์สิทธิอันสำคัญไว้ให้แก่คนไทยของเรา และเพื่อจะได้สงวนทรัพย์สมบัติอันนี้ไว้ให้แก่ลูกหลานในภายหน้าด้วย"

ประการที่ ๔

หน้าที่ช่วยราชการ

สยามได้มีกฎหมายเกณฑ์แรงงานและเกณฑ์จ้างราษฎรช่วยป้องกันภัยธรรมชาติและสาธารณูปการ แต่ตามสนธิสัญญาฯ สมัยรัชกาลที่ ๖ คนในบังคับชาติจักรวรรดินิยมได้รับการยกเว้นช่วยราชการ จึงมีแต่ราษฎรไทยเท่านั้นที่จะต้องรับภาระออกแรงงานต่อสู้ภัยธรรมชาติและสาธารณูปการ

ฉะนั้นรัฐบาลของคณะราษฎรจึงเจรจาให้คนในบังคับชาติจักรวรรดินิยมต้องปฏิบัติหน้าที่ช่วยราชการเสมอภาคกับคนไทย

ประการที่ ๕

รัฐบาลสยามไม่มีสิทธิ์ผูกขาด (MONOPOLY) **บุหรี่ซิกาแรต**

ในโปรโตคลหรือข้อตกลงต่อท้ายสนธิสัญญาได้กำหนดไว้ว่า ถ้ารัฐบาลสยามจะทำการผูกขาดบุหรี่ซิกาแรตซึ่งบริษัทบริติช-อเมริกันดำเนินอยู่นั้น รัฐบาลสยามก็ต้องจ่ายเงินค่าทดแทนคือ นอกจากราคาโรงงานแล้วก็ต้องจ่ายเงินที่บริษัทขาดกำไรที่ควรจะได้อีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งผลในทางปฏิบัติก็คือ สยามไม่อาจซื้อกิจการนั้นได้ด้วยราคาที่เป็นธรรม บริษัทก็จะได้ดำเนินการค้าบุหรี่ต่อไปอันเป็นการ "ผูกขาดทางพฤตินัย"(Monopoly *de facto*) ของบริษัทนั้นซึ่งนำกำไรมาสู่บริษัทฯ นั้นปีละมาก ๆ

ปรีดีจึงเจรจาตามความเสมอภาคด้วยความเป็นธรรมอันเป็นผลว่า ถ้าสยามทำการผูกขาดยาสูบ และต้องซื้อโรงงานทำบุหรี่ซิกาแรตแล้ว สยามก็จะชำระเพียงราคาตามความเป็นธรรม แต่ไม่ต้องให้ค่าทดแทนกำไรที่บริษัทใด ๆ ควรได้ในอนาคต

ดังนั้นเมื่อใช้สนธิสัญญาใหม่ฯ แล้ว ปรีดีย้ายจากกระทรวงการต่างประเทศไปดำรงตำแหน่งร.ม.ต.คลังนั้น ปรีดีจึงเจรจาซื้อโรงงานยาสูบของบริษัทบริติช-อเมริกันโดยจ่ายเพียงราคาโรงงานเท่านั้น (การซื้อโรงงานนั้นมาเป็นของรัฐบาลได้ทำสำเร็จไปก่อนญี่ปุ่นรุกรานประเทศไทย มิฉะนั้นญี่ปุ่นก็จะยึดโรงงานนั้นและทำการผูกขาดบุหรี่ซิกาแรตตลอดสงครามโลกครั้งที่ ๒)

ปรีดีภูมิใจที่ปัจจุบันนี้โรงงานยาสูบไทยได้ทำรายได้สำคัญให้แก่ชาติไทย และช่วยให้ชาวไร่มีรายได้จากการขายใบยาสูบให้โรงงาน

ประการที่ ๖

สยามไม่อาจตั้งโรงงานทอกระสอบปอ

แม้สยามมีสิทธิตามตัวบทสนธิสัญญาที่จะกำหนดอัตราศุลกากรได้ แต่ก็มีโปรโตคลหรือข้อตกลงพิเศษต่อท้ายสนธิสัญญาที่สยามถูกจำกัดอัตราศุลกากรไว้ อาทิ กระสอบปอ (สำหรับบรรจุข้าวสาร) ซึ่งสมัยนั้นสยามต้องซื้อจากอินเดียของอังกฤษ สยามถูกจำกัดให้เก็บภาษีขาเข้ากระสอบปอได้ไม่เกินอัตราร้อยละ ๑๐ ของราคา (ad valorem) กระสอบปอตามข้อจำกัดอัตราศุลกากรดังกล่าว จึงเป็นผลให้สยามไม่อาจตั้งโรงงานทอกระสอบในประเทศไทยได้เอง เพราะกระสอบปอจากอินเดียเข้ามาครองตลาด และการปลูกปอในประเทศไทยก็ไม่เจริญขึ้นได้ ฉะนั้นปรีดีจึงเจรจายกเลิกข้อจำกัดของจักรวรรดินิยมดังกล่าว อันเป็นผลให้สยามตั้งโรงงานทอกระสอบปอ และชาวนาชาวไร่ไทยก็สามารถปลูกปอเป็นวัตถุดิบป้อนโรงงานทอกระสอบปอไทย

ปรีดีมีความภูมิใจที่ได้ช่วยชาวนาชาวไร่ปลูกปอ และสยามมีโรงงานทอกระสอบปอซึ่งเป็นประโยชน์ส่วนรวมในทางเศรษฐกิจและการคลังของชาติ

ประการที่ ๗

สยามไม่อาจตั้งโรงงานทอผ้าที่ใช้เครื่องจักรกลทันสมัย

สนธิสัญญาสมัยรัชกาลที่ ๖ มีโปรโตคลหรือข้อตกลงพิเศษต่อท้ายที่จำกัดอัตราภาษีศุลกากรขาเข้าสำหรับสินค้าผ้า ดังนั้นสินค้าผ้าของจักรวรรดินิยมจึงเข้ามาครองตลาดในสยาม สยามจึงไม่อาจตั้งโรงงานทอผ้าที่ใช้เครื่องจักรกลทันสมัยแข่งขันกับผ้าของประเทศจักรวรรดินิยมได้

ปรีดีมีความภูมิใจที่ได้เจรจาสนธิสัญญาใหม่ฯ ให้สยามมีสิทธิสมบูรณ์กำหนดอัตราภาษีศุลกากรป้องกันไม่ให้สินค้าผ้าของจักรวรรดินิยมเข้ามาแข่งขันกับโรงงานทอผ้าที่ใช้เครื่องจักรกลสมัยใหม่ที่จะตั้งขึ้นในสยาม

ประการที่ ๘

สัญชาติของลูกและหลานคนในบังคับประเทศจักรวรรดินิยม

สมัยที่จักรวรรดินิยมหลายประเทศมีสิทธิพิเศษ อำนาจ อิทธิพลเหนือสยามนั้น คนในบังคับประเทศจักรวรรดินิยมมีจำนวนหลายหมื่นคน ซึ่งมีทั้งคนในบังคับฯ แท้จริงเพราะมีกำเนิดในดินแดนหรือในอาณานิคมของประเทศจักรวรรดินิยม และมีคนในบังคับฯ ปลอม ๆ ที่ใช้เอกสารปลอมแสดงว่าตนเกิดที่อาณานิคมนั้น ๆ ลงทะเบียนเป็นคนในบังคับจักรวรรดินิยมที่เป็นเจ้าของอาณานิคมนั้น ๆ

ตามสนธิสัญญาฯ สมัยรัชกาลที่ ๖ ที่ใช้อยู่ต่อมาจนถึง พ.ศ. ๒๔๘๐ นั้น ลูกและหลานของคนในบังคับประเทศจักรวรรดินิยมที่เกิดในสยามก็มีสัญชาติตามบิดาต่อไปตามที่เป็นอยู่ก่อนนั้น ซึ่งไม่ถูกต้องตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ และไม่เป็นธรรมต่อสยามที่เป็นดินแดนที่บุคคลดังกล่าวอาศัยเกิดอย่างแท้จริง

คนในบังคับต่างประเทศปลอม ๆ จำนวนไม่น้อยได้รบกวนความสงบเรียบร้อยของสยาม อาทิเป็นอั้งยี่ทำการขู่เข็ญบุคคลให้จ่ายทรัพย์, ตั้งซ่องการพนัน, ค้าฝิ่นเถื่อน, ค้าเหล้าเถื่อน และค้าของเถื่อน อื่น ๆ ฯลฯ เพราะได้รับความคุ้มครองที่ไม่ต้องขึ้นศาลไทยธรรมดาที่มีผู้พิพากษาไทยเป็นผู้ชำระคดี และหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติหน้าที่เหมือนดั่งคนไทยทั้งหลาย

ฉะนั้นปรีดีจึงเจรจากับประเทศจักรวรรดินิยมให้ตกลงถือตามกฎหมายระหว่างประเทศว่า ลูกและหลานของคนในบังคับฯ ที่เกิดในสยามให้ถือว่า มีสัญชาติไทยและมีสิทธิทำหน้าที่อย่างคนไทยทุกประการ

ฝ่ายอังกฤษเสนอว่า ผู้ที่จดทะเบียนเป็นคนในบังคับอังกฤษอยู่ก่อนวันใช้สนธิสัญญาฉบับใหม่ฯ นั้น ให้ได้รับการยกเว้นไม่ต้องรับราชการทหาร ปรีดีเห็นว่าการรับราชการทหารนั้นต้องสวามิภักดิ์ต่อชาติไทยอย่างจริงจัง ฉะนั้นเมื่อคนในบังคับจำพวกที่อังกฤษยกเว้น ซึ่งแสดงว่ามิได้สวามิภักดิ์ต่อชาติไทย ปรีดีจึงได้รับอนุมัติจากรัฐบาลให้ตกลงยกเว้นได้

ฝ่ายฝรั่งเศสเสนอว่า ตราบใดที่คนไทยซึ่งเกิดในประเทศฝรั่งเศสเลือกเป็นคนไทยได้ ก็ขอให้รัฐบาลสยามพิจารณาด้วยดีในคำขอสละสัญชาติของคนชาติ

ฝรั่งเศสที่เกิดในสยาม เพื่อเป็นการถ้อยทีถ้อยปฏิบัติเสมอภาคกัน รัฐบาลอนุมัติให้ปรีดีตกลงตามที่ฝรั่งเศสเสนอมานั้นได้

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

(๒) ประวัติการณ์ที่อังกฤษนำสละอำนาจถอนคดีจากศาลสยามก่อนมีการแลกเปลี่ยนสัตยาบัน (Exchange of ratifications) **สนธิสัญญาฉบับใหม่**

ตามปกตินั้นสนธิสัญญาจะใช้บังคับได้ก็ต่อเมื่อได้แลกเปลี่ยนสัตยาบัน (exchange of ratifications) ระหว่างประเทศคู่สัญญาแล้ว

ก. แต่เกิดประวัติการณ์ขึ้นในสยามที่ก่อนจะได้มีการแลกเปลี่ยนสัตยาบันสนธิสัญญาใหม่กับอังกฤษนั้น เซอร์โจไซ ครอสบี้ (Josiah Crosby) อัครราชทูตอังกฤษประจำกรุงเทพฯ ได้ไปพบปรีดีที่กระทรวงการต่างประเทศ แจ้งว่าได้รับคำสั่งจากรัฐบาลอังกฤษให้เสนอปรีดีว่า รัฐบาลอังกฤษคำนึงถึงมิตรภาพอันดีระหว่างอังกฤษกับสยาม และโดยเฉพาะรัฐบาลสยามประชาธิปไตยซึ่งปรีดีในฐานะ ร.ม.ต.การต่างประเทศเป็นตัวแทนได้ส่งเสริมมิตรภาพระหว่าง ๒ ประเทศ ให้พัฒนาก้าวหน้ายิ่งขึ้นนั้น รัฐบาลอังกฤษจึงให้อัครราชทูตนำของขวัญที่ปรีดีอาจคาดคิดไม่ถึง (Surprise) มามอบให้สยาม ของขวัญนั้นคืออังกฤษสละอำนาจถอนคดีจากศาลสยามไปชำระที่ศาลกงสุลนั้นตั้งแต่วันที่อัครราชทูตฯ ไปพบปรีดีที่กระทรวงฯ แจ้งเรื่องนั้นเมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๔๘๐ โดยไม่ต้องรอคอยการแลกเปลี่ยนสัตยาบันสนธิสัญญาฉบับใหม่ ซึ่งจะต้องใช้เวลาอีกหลายเดือน เพราะจะต้องได้รับอนุมัติจากรัฐสภาของ ๒ ประเทศ อัครราชทูตอังกฤษกับปรีดีจึงลงนามในข้อตกลงที่อังกฤษสละอำนาจถอนคดีจากศาลของสยามทันใดในวันนั้น

ข. เมื่อ มร.ยอร์ช ปิโกต์ อุปทูตฝรั่งเศสซึ่งเป็นผู้แทนรัฐบาลฝรั่งเศสในการเจรจาสนธิสัญญาฉบับใหม่ทราบเรื่องดังกล่าวในข้อ ก. ข้างบนนั้น ได้ราย

งานรัฐบาลฝรั่งเศสโดยด่วน รัฐบาลฝรั่งเศสจึงอนุมัติให้อุปทูตฝรั่งเศสลงนามในข้อตกลงขอสละอำนาจถอนคดีจากศาลสยามก่อนมีการแลกเปลี่ยนสัตยาบันสนธิสัญญาฉบับใหม่

ค. ต่อจากนั้นประเทศจักรวรรดินิยมอื่น ๆ ก็ปฏิบัติทำนองอังกฤษและฝรั่งเศส

(๓)

ครั้นถึงวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๐ รัฐบาลได้นำสนธิสัญญาที่ได้ลงนามแล้วกับ ๑๓ ประเทศเสนอสภาผู้แทนราษฎรเพื่อขอความเห็นชอบที่จะให้สัตยาบันแก่สนธิสัญญาใหม่ฯ ซึ่งสยามได้เป็นเอกราชสมบูรณ์ทุกประการนั้น

สภาฯ ได้ตั้งคณะกรรมาธิการวิสามัญ ๑๑ นาย เพื่อพิจารณาสนธิสัญญาฯ เหล่านั้นแล้วรายงานต่อสภาฯ

เมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๐ สภาฯ ได้พิจารณาสนธิสัญญาฯ เหล่านั้นแล้วลงมติเห็นชอบในสนธิสัญญาฯ เหล่านั้นทุกฉบับ

ครั้นแล้วปรากฏตามรายงานของสภาผู้แทนราษฎรปี ๒๔๘๐ (สามัญ) ครั้งที่ ๑๘ หน้า ๑๐๗๓ ดังต่อไปนี้

นายกิมเส็ง สินธุเสก ผู้แทนราษฎรจังหวัดราชบุรี (ประเภทที่ ๑ ซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือกตั้ง) ได้เสนอญัตติต่อสภาฯ "ขอให้ลงมติขอบคุณรัฐบาลที่ได้ดำเนินการแก้ไขสนธิสัญญากับนานาประเทศ จนทำให้สยามได้เอกราชในทางศาล ในทางเศรษฐกิจ และทางการเมืองเท่าเทียมกับนานาประเทศที่เป็นเอกราชทั้งหลาย"

ที่ประชุมสภาฯ ได้ลงมติเห็นชอบด้วย และแสดงความขอบคุณด้วยการปรบมือ"

หมายเหตุ

๑๓ ประเทศที่ตกลงทำสนธิสัญญาใหม่ฯ กับสยามคือ (๑) อังกฤษ (๒) สวิตเซอร์แลนด์ (๓) สวีเดน (๔) เดนมาร์ค (๕) สหรัฐอเมริกา (๖) นอรเวย์ (๗) เบลเยี่ยม (๘) อิตาลี (๙) ฝรั่งเศส (๑๐) ญี่ปุ่น (๑๑) เยอรมนี (๑๒) เนเธอร์-แลนด์ (๑๓) ปอร์ตุเกส

ส่วนสเปนกำลังยุ่งกับสถานะการณ์ภายในประเทศ จึงมิได้ขอเจรจาทำสนธิสัญญาใหม่ฯ กับสยาม ฉะนั้นสเปนจึงไม่มีความสัมพันธ์โดยสนธิสัญญากับสยาม

เรื่องที่ ๓
การบุกเบิกวางรากฐานธนาคารกลางของชาติไทย

๑. คำเสนอของผู้ปรารถนาสัจจะ และ คำสนองของปรีดี

๑.๑ คำเสนอของผู้ปรารถนาสัจจะ

ภายหลังที่ปรีดีได้พิมพ์ชีวประวัติย่อครั้งที่ ๑ เมื่อสิงหาคม ๒๕๒๕ ล้ว ก็มีหลายท่านซึ่งเคยรับราชการที่กระทรวงการคลังขอทราบว่า เหตุใดปรีดีจึงม่กล่าวถึงเรื่องที่เอกสารหลักฐานทางราชการได้ประกาศชัดแจ้งว่า ปรีดีได้ต่อสู้ปสรรคนานาประการเพื่อบุกเบิกวางรากฐานธนาคารกลางของชาติไทยจนระทั่งประสบความสำเร็จ แล้วได้วางรากฐานก่อตั้งสำนักงานธนาคารชาติไทย นพ.ศ. ๒๔๘๒ ซึ่งทำหน้าที่ธนาคารกลางระหว่างเตรียมการจัดตั้งธนาคารชาติทย เมื่อรากฐานมั่นคงประกอบด้วยการเงินตราก็มีเสถียรภาพมั่นคงแล้ว สำนักานธนาคารชาติไทยก็พัฒนาเป็นธนาคารแห่งประเทศไทย ตั้งอยู่บนรากฐานที่ั่นคงซึ่งได้วางไว้ก่อนแล้วนั้น

ผู้ปรารถนาสัจจะจึงเรียกร้องให้ปรีดีชี้แจงให้ประชาชนไทยทราบความริงโดยไม่ชักช้าเพราะระหว่างนี้ วิธีสอนโดยอาศัยคำบอกเล่าที่บิดเบือนประวัติ-าสตร์กำลังระบาดแพร่ไปยังหลายสาขาวิชา และลุกลามมาถึงประวัติแท้จริงของนาคารแห่งประเทศไทยด้วย

อดีตข้าราชการคลังอาวุโสที่ได้ไปร่วมพิธีเปิดธนาคารแห่งประเทศทย เมื่อ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๘๕ (ณ ที่ตั้งเดิมของธนาคารฮ่องกงเซียงไฮ้ ถนนพระยา ซึ่งตกอยู่ในความควบคุมของคณะกรรมการจัดการทรัพย์สินของคนต่างว้าวที่เป็นคู่สงครามกับประเทศไทยขณะนั้น) ได้ส่งหลักฐานมาให้ปรีดี อาทิำเนาเอกสารหลักฐานสมัยนั้นที่ใช้อักขรวิธีตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีบับ ๒๗ พฤษภาคม ๒๔๘๕ เรื่อง "การปรับปรุงอักษรไทยให้กระทัดรัด จะได้ชี้เล่าเรียนได้ง่ายขึ้น" ซึ่งให้เลิกใช้ตัวอักษร "ช ศ ฆ ฌ ญ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ ศ ษ พ ฤ ภ ฤฆ ภฌ ใ" และประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีฉบับ ๒๒ มิถุนายน

พ.ศ. ๒๔๘๕ ที่ให้ใช้คำแทนชื่อตนเองว่า "ฉัน" ฯลฯ คือ

(๑)

รายงานในนาม "ธนาคารแห่งประเทศไทย" โดยพลตรีเภา เพียรเลิศ บริภัณฑ์ยุทธกิจ ร.ม.ต.คลัง พ.ศ. ๒๔๘๕

ม.จ.วิวัฒน์ฯ ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยขณะนั้นทรงเป็นผู้ร่างรายงานด้วยความเห็นชอบของพนักงานธนาคารฯ แล้วนำเสนอพลตรีบริภัณฑ์ฯ ร.ม.ต.คลัง ซึ่งได้นำไปอ่าน *"ในนามธนาคารแห่งประเทศไทย"* รายงานต่อจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ต่อหน้าผู้ร่วมพิธีเปิดธนาคารฯ นั้น มีข้อความตรงกับฉบับที่หนังสือของธนาคารแห่งประเทศไทยชื่อ "ที่ระลึกในการเปิดอาคารสำนักงานธนาคารแห่งประเทศไทย ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๒๕" ได้ลงพิมพ์ไว้ในหน้า ๗๙-๘๐ ตามภาพถ่ายต่อไปนี้

พนะท่านผู้เป็นประธาน

ในนามของธนาคารแห่งประเทสไทย ฉันขอขอบคุณพนะท่านที่ได้กรุณาให้เกียรติยสแก่ธนาคาร โดยได้มาเป็นประธานในพิธีเปิดธนาคารในวันนี้

การตั้งธนาคารกลางขึ้นในประเทสไทย เปนความดำหริที่รัถบาลของพนะท่านได้มีมาแล้วช้านาน เมื่อ พ.ศ. 2483 พนะท่านปรีดี พนมยงค์ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งรัถมนตรีว่าการกะซวงการคลัง จึงได้วางรากถานลงไว้ โดยจัดตั้งสำนักงานธนาคารชาติไทย เปนทบวงการเมืองสังกัดขึ้นหยู่ในกะซวงการคลัง เพื่อประกอบธุระกิจอันหยู่ในหน้าที่ของธนาคารกลางไปก่อนบางประเภท และเตรียมการจัดตั้งธนาคารกลางขึ้นต่อไป การงานของสำนักงานธนาคารชาติไทยได้เจรินมาเป็นลำดับ ด้วยอาสัยปรีชาสามารถของท่านรัถมนตรีว่าการกะซวงการคลังผู้นั้นเป็นลำดับ ความมุ่งหวังของพนะท่านที่จะให้มีธนาคารกลางในประเทสไทย เพื่อประกอบธุระกิจอันเปนสาธารนะประโยชน์นั้นก็จักได้สำเหร็ดรูปนะวันรัถธัมนูญนี้

ธนาคารแห่งประเทศไทยที่จะทำพิธีเปิดในวันนี้ มีฐานะเป็นองค์การอิสระ และมีหน้าที่ต้องด้วยลักษณะเป็นธนาคารกลาง อันได้แก่การดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงแห่งเงินตรา เพื่อประโยชน์ของปวงชนชาวไทย กวรค้าพานิชจะได้อาศัยหลักที่มั่นคงยั่งยืนสืบไปชั่วกาลนาน กิจการของธนาคารเป็นงานสาธารณะประโยชน์ที่ไม่แสวงผลกำไร

ในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวนี้ ธนาคารจะประกอบธุระกิจต่าง ๆ อันจัดได้เป็นองค์สาม คือ ออกบัตรธนาคารเป็นวัตถุเครื่องหมายแทนเงินแต่ผู้เดียว ทำการเป็นธนาคารของรัฐและเป็นธนาคารของบันดาธนาคารอื่น ๆ ทั้งหลาย ดังปรากฏในพระราชกริสดีกา กำหนดกิจการธนาคารแห่งประเทศไทยนั้นแล้ว อนึ่ง ในระหว่างที่ประเทศไทยหยู่ในภาวะคับขัน ธนาคารแห่งประเทศไทยจะได้ร่วมมือกับกระทรวงการคลัง ดำเนินงานในวิถีทางอันจะดำรงไว้ซึ่งความเชื่อถือในระบบการเงินไทย

ประวัติสาสตรของโลกเป็นพยานอันประจักส์แจ้งว่า ความเชื่อถือในความมั่นคงของประเทสใดจะดำรงหยู่ได้ก็ด้วยอาสัยความมั่นคงแห่งระบบการเงินของประเทสนั้น คณะกัมการและพนักงานของธนาคารแห่งประเทศไทยจึงมอบหมายให้ฉันไห้รับคำรับรองต่อหน้าท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายซึ่งมาประชุมพร้อมกันนะที่นี้ ว่าจะปฏิบัติการในหน้าที่ให้เต็มปัญญาสามารถ เพื่อประโยชน์แก่ประเทสชาติของเราสืบไป

บัดนี้ได้สุภมงคลเริกส์ที่จะเปิดธนาคารแห่งประเทสไทย ฉันจึงขอเชินพระท่านผู้เป็นประธานกะทำพิธีเปิดธนาคาร โดยการไขกุนแจเปิดประตูอาคารหลังนี้เพื่อเป็นสวัสดิมงคลสืบไป."

(๒)

บันทึกสุนทรพจน์ของจอมพลพิบูลฯ นายกรัฐมนตรี ตอบ ร.ม.ต.คลัง

จอมพลพิบูลฯ นายกรัฐมนตรี ได้แสดงสุนทรพจน์ตอบร.ม.ต.คลัง ในพิธีดังกล่าวแล้วมีสาระสำคัญว่าเห็นพ้องด้วยกับรายงานของร.ม.ต.คลัง และได้กล่าวขอบใจปรีดีซึ่งพ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีไปก่อนแล้วว่า *"ฉันจึงขอขอบคุณ*

ท่านรัฐมนตรีคนก่อน ที่ได้จัดวางรากฐานแห่งธนาคารกลางไว้เป็นอย่างดี"

แล้วได้กล่าวขอบใจเจ้าหน้าที่กระทรวงการคลังที่ได้สร้างต่อจากรากฐานที่ปรีดีได้วางไว้ว่า *"ขอขอบใจเจ้าหน้าที่กะทรวงการคลังที่ได้ทำการก่อสร้างต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านรัฐมนตรีคลังปัจจุบัน (หมายถึงพลตรีบริภัณฑ์ฯ) และม.จ.วิวัฒนไชย ไชยันต์"*

> อนึ่ง นายกฯ ประณาม *"ผู้ทำลายชาติ"* ไว้ด้วยถ้อยคำว่า *คนก่อนวางแนวไว้หย่างไร ถ้าไม่มีความจำเป็นแล้วผู้ที่มารับหน้าที่ไหม่ต้องเดินตามรับช่วงกัน ไม่ใช่ตรงข้ามกัน คนก่อนทำอะไรไว้คนหลังมารับหน้าที่ก็รื้อทิ้ง ส้างขึ้นไหม่หมด หย่างนี้เป็นการทำลายงานของชาติหย่างยิ่ง"*

บันทึกสุนทรพจน์ทั้งฉบับ ตรงกับที่หนังสือของธนาคารแห่งประเทศไทย ชื่อ "ที่ระลึกในการเปิดอาคารสำนักงานใหญ่....." เล่มที่อ้างแล้วใน ก. นั้นได้ลงพิมพ์ตามภาพถ่ายต่อไปนี้

ท่านรัฐมนตรี

ฉันมีความยินดีมาในงานของธนาคารแห่งประเทศไทยในวันนี้ ซึ่งเป็นสุภมงคลวารของปวงชนชาวไทย เหมาะสมที่จะอาสัยเป็นวันพิธีเปิดธนาคาร อันจะประกอบกิจการเพื่อประโยชน์ของสาธารณะโดยไม่มุ่งหวังจะแสวงหาผลกำไร

ฉันเห็นพ้องด้วยกับท่านรัฐมนตรีว่า ความเชื่อถือในความมั่นคงของประเทศใดจะตั้งอยู่ได้ก็ด้วยอาสัยความมั่นคงแห่งระบบการเงิน ธนาคารกลางมีหน้าที่ดำรงรักสาความเชื่อถือนั้นไว้ให้ยั่งยืนนาน จึ่งเป็นความปรารถนาของรัฐบาลที่จะจัดตั้งขึ้นเพื่อประเทศไทย เมื่อความปรารถนานั้นได้ลุถึงซึ่งผลสำเหร็ดนะบัดนี้ ก็เป็นที่น่าปิติยินดีหย่างยิ่ง ฉันจึ่งขอขอบคุณท่านรัฐมนตรีว่าการกะทรวงการคลังคนก่อน ที่ได้จัดวางรากฐานแห่งธนาคารกลางไว้เป็นอย่างดี และขอขอบใจเจ้าหน้าที่กะทรวงการคลัง

ที่ได้ทำการก่อสร้างต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านรัฐมนตรีกลังปัจจุบัน และ ม.จ. วิวัธนไชย ไชยันต์ ซึ่งได้เหน็ดเหนื่อยในงานนี้มาก การทำงานส่วนรวมของชาติ ย่อมเป็นงานใหย่กว้างขวางมากยากที่จะสำเหร็จลงได้ในระยะเวลาเร็ววัน ต้องอาสัยความมานะอดทนและที่สำคัญยิ่ง การส่งและรับงานทำต่อ ๆ กันไป คนก่อนวางแนวไว้หย่างไร ถ้าไม่มีความจำเปนแล้วผู้ที่มารับหน้าที่ไหม่ต้องเดินตามรับช่วงกัน ไม่ไช่ตรงข้ามกัน คนก่อนทำอะไรไว้คนหลังมารับหน้าที่ก็รื้อทิ้งสร้างขึ้นไหม่หมด หย่างนี้เปนการทำลายงานของชาติเปนหย่างยิ่ง เท่ากับคนไม่ยอมรับมรดก ซึ่งในสมัยว่าอะไรว่จตามกันนี้ ฉันเห็นสมควรจะเลิกเสียหย่างเด็ดขาด ด้วยผลแห่งการทำต่อกันเปนช่วงนี้เอง เปนผลให้ได้เปิดธนาคารแห่งประเทสไทยในวันนี้ได้ด้วยดี อนึ่ง ฉันมีความยินดีที่ได้ฟังคำรับรองของคณะกัมการและพนักงานธนาคาร ว่าจะปติบัติงานในหน้าที่โดยเต็มปัญญาสามาถ จึงขอตอบสนองคำรับรองว่าจะสนับสนุนธนาคารแห่งประเทสไทยนี้ทุกวิถีทางที่ชอบที่ควน ร่วมใจร่วมมือกันปติบัติงานเพื่อประเทสชาติไทย

๑.๒ คำสนองของปรีดี

๑.๒.๑ ขอเวลาสำรวจว่า คำโฆษณาของเกจิอาจารย์ที่ตรงข้ามกับเอกสารหลักฐานทางราชการนั้น ตรงกับพระประสงค์แท้จริงของพระองค์เจ้าวิวัฒน์ฯ หรือไม่

(๑)

จำเป็นต้องขอเวลาสำรวจ

ก. คำโฆษณาชวนเชื่อของเกจิอาจารย์

ก่อนที่ปรีดีจะสนองคำเสนอของผู้ปรารถนาสัจจะ ปรีดีขอเวลาสำรวจคำโฆษณาของเกจิอาจารย์ที่เผยแพร่ตรงกันข้ามกับเอกสารหลักฐานทางราชการถึงขนาดที่คำโบราณของไทยเรียกว่า "กลับหน้ามือเป็นหลังมือ" คือ

ภายหลังที่จอมพลพิบูลฯ ต้องพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโดยการรัฐประหาร นำโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐

แล้ว ก็ได้มีเกจิอาจารย์ทำการ "ลบ" ประวัติธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งรัฐบาล พิบูลฯ ได้บันทึกเป็นหลักฐานไว้ตามที่ได้กล่าวแล้วในข้อ ๑.๑ โดยเกจิอาจารย์ โฆษณาจูงใจให้คนหลงเชื่อว่าธนาคารแห่งประเทศไทยมิได้สืบมาจากสำนักงาน ธนาคารชาติไทย เพราะใช้ชื่อต่างกัน ธนาคารแห่งประเทศไทยจึงก่อตั้งขึ้นโดย พระองค์เจ้าวิวัฒน์ฯ *ทรงเป็นบุคคลสำคัญอย่างยิ่งที่ได้วางรากฐานธนาคารฯ นั้นไว้อย่างมั่นคง* และอ้างว่าพระองค์ได้ทรงเจรจากับญี่ปุ่นเป็นผลสำเร็จให้ ญี่ปุ่นยอมปล่อยให้ฝ่ายไทยตั้งธนาคารฯ ได้โดยไม่ต้องใช้ที่ปรึกษาและหัวหน้าหน่วย งานเป็นชาวญี่ปุ่น ฯลฯ

ข. ปรีดีสรรเสริญพระองค์เจ้าวิวัฒน์ฯ ตามรูปธรรมที่พระองค์ทรง ปฏิบัติเพื่อชาติ

ปรีดีมิได้ลบหลู่พระองค์เจ้าวิวัฒน์ฯ ปรีดีเคยร่วมรับราชการกับพระองค์ ตั้งแต่ปรีดีเข้ารับตำแหน่งร.ม.ต.คลัง เมื่อ ๑๖ ธันวาคม ๒๔๗๑ ขณะนั้นพระองค์ ทรงพระอิสริยยศ "หม่อมเจ้า" ดำรงตำแหน่ง "อธิบดีกรมศุลกากร" ปรีดีเห็น ความสามารถของพระองค์ จึงได้ขออนุมัติคณะรัฐมนตรีย้ายพระองค์จากอธิบดี กรมฯ นั้น ไปดำรงตำแหน่ง "ที่ปรึกษากระทรวงการคลัง (ฝ่ายไทย)" ซึ่งเป็น ตำแหน่งที่ปรีดีขออนุมัติรัฐบาลตั้งขึ้นใหม่เพื่อทัดทานอิทธิพลของ "ที่ปรึกษา กระทรวงการคลัง (ชาวอังกฤษ)" ที่รัฐบาลจำต้องจ้างโดยเหตุผลพิเศษทางการเมือง และเศรษฐกิจ (สานุศิษย์ของเกจิอาจารย์บางคนเข้าใจผิดว่าพระองค์เจ้าวิวัฒน์ฯ ทรงดำรงตำแหน่งที่ปรึกษากระทรวงการคลังก่อนที่ปรีดีดำรงตำแหน่งร.ม.ต. คลัง)

พระองค์ได้ทรงช่วยเหลือปรีดีเกี่ยวกับราชการของกระทรวงการ คลัง ปรีดีได้ขอบพระทัย และสรรเสริญพระองค์ตามรูปธรรมที่พระองค์ทรงปฏิบัติ เพื่อชาติหลายประการ

โดยเฉพาะกรณีที่พระองค์ได้ร่วมกับที่ปรึกษาคนอื่น ๆ ช่วยเหลือปรีดี ในการก่อตั้งสำนักงานธนาคารชาติไทยนั้น ปรีดีได้อ้างความดีความชอบของ พระองค์ไว้พร้อมกับที่ปรึกษาคนอื่น ๆ ในสุนทรพจน์เปิดสำนักงานฯ นั้น เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๘๒ มีความตอนหนึ่งดังต่อไปนี้

ในการก่อตั้งสำนักงานธนาคารชาติไทยนั้น ข้าพเจ้าขอขอบพระทัยหม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ ที่ปรึกษากระทรวงการคลังฝ่ายไทย และนายดับลิว.เอ.เอม.ดอลล์ ที่ปรึกษากระทรวงการคลัง ซึ่งได้ช่วยเหลือและเหน็ดเหนื่อยในการจัดตั้งและวางระเบียบของสำนักงานนี้ และขอขอบพระทัยพระองค์เจ้าวรรณไวทยากรกับขอบใจนายเฟรเดริค อาร์ ดอลแบร์ ที่ปรึกษากระทรวงการต่างประเทศที่ได้ช่วยเหลือให้คำปรึกษาหารือแก่ข้าพเจ้า"

ค. เกจิอาจารย์อ้างพระนามของพระองค์เจ้าวิวัฒน์ฯ ทับถมคนอื่นเป็นโมฆบุรุษ

แม้ว่าเกจิอาจารย์ไม่ยอมกล่าวถึงสำนักงานธนาคารชาติไทยว่า เป็นต้นกำเนิดที่เป็นรากฐานของธนาคารแห่งประเทศไทยก็ตาม แต่ในการกล่าวถึงรากฐานของธนาคารแห่งประเทศไทยนั้น เกจิอาจารย์อ้างว่าพระองค์เจ้าวิวัฒน์ฯ เป็น "บุคคลสำคัญอย่างยิ่ง" ที่ได้วางรากฐานธนาคารฯ นั้นไว้อย่างมั่นคง โดยเกจิอาจารย์อ้างพระนามของพระองค์ทับถม "พลตรีเภา เพียรเลิศ บริภัณฑ์ยุทธกิจ" ร.ม.ต.คลังให้เป็นบุคคลที่ตามบาลีเรียกว่า *"โมฆบุรุษ"* (อ่านออกเสียง "โมฆะบุรุษ") คือเป็นบุคคลว่างเปล่าที่ไม่มีความสามารถพัฒนาธนาคารแห่งประเทศไทยจากรากฐานมั่นคงของสำนักงานธนาคารชาติไทยที่มีอยู่ก่อนนั้น ทั้ง ๆ ที่พลตรีบริภัณฑ์ฯ ได้อุตสาหพยายามเหน็ดเหนื่อยในการพัฒนาธนาคารฯ นั้น และนายกรัฐมนตรีได้แสดงความขอบใจไว้ในสุนทรพจน์ตอบร.ม.ต.คลังในพิธีเปิดธนาคารแห่งประเทศไทย เมื่อ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๙๕ ว่า

"ขอขอบใจเจ้าหน้าที่กระทรวงการคลังที่ได้ทำการสร้างต่อมา (จากรากฐานที่ปรีดีร.ม.ต.คลังคนก่อนได้วางไว้) โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐมนตรีคลังปัจจุบัน (พลตรีบริภัณฑ์ฯ) และม.จ.วิวัฒน์ไชย ไชยันต์"

แต่เกจิอาจารย์โฆษณาชวนเชื่อว่า พระองค์เจ้าวิวัฒน์ฯ ทรงเป็น *"บุคคลสำคัญอย่างยิ่ง"* ในการวางรากฐานธนาคารฯ นั้น

ถ้าถือตามแนวทางเกจิอาจารย์เช่นนั้นแล้ว นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี

ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบกิจการรัฐบาลและกิจการของกระทรวง แต่มีที่ปรึกษาสำนักนายกรัฐมนตรีและที่ปรึกษากระทรวงนั้นก็จะกลายเป็นคนไร้ความหมาย คือกลายเป็น "โมฆบุรุษ" เพราะความสำคัญอย่างยิ่งตกอยู่ที่บุคคลซึ่งเป็นที่ปรึกษา

โปรดสังเกตว่าหนังสือของธนาคารแห่งประเทศไทยเล่มที่อ้างแล้วหน้า ๗๗ ได้กล่าวถึงวิธีศึกษาค้นคว้าของม.จ.วิวัฒน์ฯ ไว้ตอนหนึ่ง ดังต่อไปนี้

> *การจัดร่างและออกกฎหมายดังกล่าว (กฎหมายก่อตั้งธนาคารแห่งประเทศไทย ดำเนินการสำเร็จลงอย่างรวดเร็วทันความต้องการ กล่าวคือ ม.จ.วิวัฒนไชย ได้ทรงร่างเค้าโครงการธนาคารกลาง โดยอาศัยตำราและกฎหมายธนาคารกลางในต่างประเทศเป็นหลัก ประกอบกับรายงานของเซอร์เบอร์นาร์ด ฮันเตอร์ เสนอพลตรีเภา เพียรเลิศ บริภัณฑ์ยุทธกิจ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง โดยบันทึกที่ ๗๖/๒๔๘๕ ลงวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕.....*"

ฉะนั้นพลตรีบริภัณฑ์ฯ ก็มีความสามารถพอที่จะพัฒนาสำนักงานธนาคารชาติไทยเป็นธนาคารแห่งประเทศไทยได้ เพราะท่านผู้นี้ขณะเป็นนายร้อยตรีเมื่อก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๑ นั้นได้รับทุนกระทรวงกลาโหมไปศึกษาวิชาในยุโรปตะวันตก ครั้นเมื่อสยามประกาศสงครามกับเยอรมนี นายทหารไทยผู้นี้สมัครประจำกองทหารอาสาไทย เสร็จสงครามนั้นแล้วได้ยศนายร้อยโท และได้ทุนศึกษาต่อที่โรงเรียนนายทหารพลาธิการชั้นสูง ซึ่งย่อมศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์ทั่วไปและเศรษฐกิจการทหารที่ต้องติดต่อกับแนวหลัง และการออกธนบัตรทหาร *(Military Bank-note)* สำหรับกองทัพนำไปใช้ในเขตที่ยึดครองได้

นายทหารไทยผู้นี้ศึกษาและปฏิบัติการในยุโรปรวมเป็นเวลาประมาณ ๙-๑๐ ปี พลตรีบริภัณฑ์ฯ สามารถอ่านตำราเศรษฐศาสตร์ภาษาเยอรมัน, ภาษาฝรั่งเศส และภาษาอังกฤษ, เข้าใจได้ไม่น้อยกว่าพระองค์เจ้าวิวัฒน์ฯ

ปรีดีเชื่อว่าพระองค์วิวัฒน์ฯ ไม่มีพระนิสัยชิงดีชิงเด่น ฉะนั้นการที่เกจิอาจารย์โฆษณาทับถมพลตรีบริภัณฑ์ฯ นั้น จึงขัดต่อพระประสงค์ของพระองค์

ง. พระองค์เจ้าวิวัฒน์ฯ ทรงทราบว่า ปรีดีได้บุกเบิกโดยต่อสู้อุปสรรคนานาประการ เพื่อวางรากฐานธนาคารกลางของชาติไทย อาทิ

ง. ๑ พระองค์ทรงเป็นผู้ร่างรายงานด้วยความเห็นชอบของพนักงานธนาคารฯ แล้วนำเสนอพลตรีบริภัณฑ์ฯ ซึ่งนำไปอ่าน "ในนามของธนาคารแห่งประเทศไทย" ดังกล่าวใน (๑) แล้วนั้น

ง. ๒ พระองค์ได้ทรงติดตามเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจที่ปรีดีได้เสนอรัฐบาลมโนฯ เมื่อพ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งมีเรื่องเสนอให้ก่อตั้งธนาคารชาติด้วย แต่รัฐบาลนั้นหาว่าเป็นโครงการคอมมิวนิสต์ รัฐบาลฯ จึงปิดสภาผู้แทนราษฎรและงดใช้รัฐธรรมนูญหลายมาตรา อีกทั้งเนรเทศปรีดีจากสยามไปลี้ภัยในฝรั่งเศส แม้กระนั้นปรีดีก็มิได้ละทิ้งการต่อสู้คือ ได้ต่อสู้มาจนวางรากฐานก่อตั้งสำนักงานธนาคารชาติไทยซึ่งเป็นรากฐานของธนาคารแห่งประเทศไทย

ง. ๓ต่อมาในสมัยที่พระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรีภายหลังการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ ในเดือนธันวาคม ๒๔๗๖ แล้วนั้น ครั้งถึงวันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๔๗๗ พระยาสุริยานุวัตร (เกิด บุนนาค) อดีตอรรคราชทูตสยามประจำกรุงปารีส และอดีตร.ม.ต.คลังในรัชกาลที่ ๕ นั้น ได้เสนอ "โครงการธนาคารของชาติ" ต่อมานายกรัฐมนตรีฯ เสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาที่ประชุมคณะรัฐมนตรีลงมติให้รัฐมนตรีคลังรับไปพิจารณาก่อน รัฐมนตรีคลังจึงส่งเรื่องให้นายแบกซเตอร์ที่ปรึกษาการคลังชาวอังกฤษ และม.จ.วิวัฒน์ฯ ขณะดำรงตำแหน่ง "อธิบดีกรมศุลกากร" (ก่อนย้ายไปกรมศุลกากร) เสนอความเห็นนำไปพิจารณาในคณะรัฐมนตรี

นายแบกซเตอร์ ที่ปรึกษาการคลังชาวอังกฤษได้ทำบันทึกแสดงความเห็นคัดค้านการตั้งธนาคารชาติไทย โดยเชิงขู่ว่าถ้าสยามตั้งธนาคารชาติขึ้นแล้ว ธนาคารอังกฤษจะไม่ร่วมมือด้วย ปรีดีได้ต่อสู้กับนายแบกซเตอร์จนกระทั่งเขาต้องลาออกจากตำแหน่งซึ่งเป็นเรื่องยืดยาว

ส่วนม.จ.วิวัฒน์ฯ นั้นก็ได้ทรงแสดงความเห็นไม่ให้รัฐบาลพิจารณาโครงการของพระยาสุริยานุวัตร ดังที่หนังสือของธนาคารแห่งประเทศไทย

ชื่อ "ที่ระลึกในการเปิดอาคารสำนักงานใหญ่ธนาคารแห่งประเทศไทย ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๒๕" (ซึ่งปรีดีขอให้อักษรย่อว่า "ระลึกธนาฯ ไทย ๒๕๒๕") หน้า ๕๐ ได้นำมาลงพิมพ์ไว้ดังต่อไปนี้

"(4) เรื่อง Central Bank นั้น มีคำแนะนำว่า (ก) รัฐบาลจำเป็นต้องรีบตั้ง Central Bank (ข) แบงก์นี้ต้องมีทุนสำรองเป็นทองคำ (ค) เพื่อที่จะให้ได้ทองคำมาเป็นทุนสำรองนั้นรัฐบาลต้องทำป่าไม้ โรงเลื่อย เหมืองแร่ และขายไม้และแร่ไปต่างประเทศแลกเอาทองคำเข้ามา (ง) รัฐบาลจะสามารถทำกิจการเหล่านี้ได้โดยกู้ยืมจาก Central Bank นั้นมาทำ

ข้อแรกที่พึงสังเกตก็คือ คำแนะนำอันนี้เป็น Vicious Circle อย่างบริบูรณ์

ข้อที่พึงสังเกตต่อไปก็คือ ไม่มีคำแนะนำโดยตลอดว่า แบงก์นี้มีหน้าที่ในกิจธุระประการใดบ้าง นอกจากว่าให้แต่ว่าจะให้รัฐบาลและเทศบาลกู้ยืมเงินไปทำเหมืองแร่ ปลูกห้องแถว ทำไฟฟ้า ฯลฯ ก็ถ้าจะจัดแบงก์นี้เป็น Central Bank อย่างที่เข้าใจกันแล้ว แบงก์ย่อมจะมีหน้าที่ในการออกจำหน่ายเงินตราและการรับรักษาเงินแผ่นดินด้วย ถ้าจะให้แบงก์มีหน้าที่เช่นนี้ แบงก์ก็จะเอาเงินทุนสำรองเงินตราหรือเงินรัฐบาลไปให้รัฐบาลหรือเทศบาลกู้ยืม เพื่อทำกิจการที่กล่าวข้างต้นมิได้ เพราะการออกจำหน่ายเงินตราต้องถือศีลว่าเงินทุนสำรองต้องมี liquidity ส่วนเงินของรัฐบาลนั้น รัฐบาลก็ต้องใช้จ่ายอยู่เสมอ

แต่อย่างไรก็ดี เมื่อไม่ปรากฏว่าแบงก์นี้จะตั้งขึ้นได้ด้วยอุบาย

งย่างใด และจะทำหน้าที่อย่างไรบ้าง ก็ยังพิจารณามิได้

ปรีดีจึงเสนอความเห็นในคณะรัฐมนตรีมีใจความสำคัญว่า พระยาสุริยานุวัตร (เกิด บุนนาค) เป็นนักปราชญ์ไทยคนแรกที่แต่งตำรา "เอโคโนมิกส์" *(Economics)* ซึ่งท่านให้ชื่อเป็นภาษาไทยว่า "ทรัพย์ศาสตร์" (ต่อมารัชกาลที่ ๖ จึงทรงใช้ศัพท์ไทยว่า "เศรษฐวิทยา") โครงการธนาคารชาติที่พระยาสุริยาฯ เสนอจึงมีรายละเอียดมากพอสมควร

ส่วนความเห็นของม.จ.วิวัฒน์ฯ ที่ว่า โครงการของพระยาสุริยาฯ เป็น *"Vicious Circle"* นั้น ม.จ.วิวัฒน์ฯ ทรงใช้คำรุนแรงเกินไป เพราะคำว่า *"Vicious Circle"* นั้น พจนานุกรมฉบับออกซ์ฟอร์ดให้ความหมายในทางตรรกวิทยาไว้ว่า *"A fallicious mode of reasoning, wherein a premiss is used to prove a conclusion, and the conclusion is used to prove the premiss."* แปลเป็นไทยใจความว่า "วิธีผิดในการชี้เอาเหตุผลที่เอาข้อเสนออย่างหนึ่งพิสูจน์ข้อสรุป แล้วเอาข้อสรุปพิสูจน์ข้อเสนอนั้น" ปรีดีไม่เห็นว่าโครงการของพระยาสุริยาฯ มีลักษณะดังนั้น เพราะการวางโครงการจัดตั้งธนาคารชาติหรือธนาคารกลางของชาตินั้นก็ต้องมีเหตุผลเกี่ยวพันกันทุก ๆ แขนงงานของธนาคารทั้งสิ้น และในชั้นแรกนี้ควรพิจารณาหลักการก่อนว่าสมควรรับหลักการตั้งธนาคารชาติซึ่งพระยาสุริยานุวัตรเสนอมานั้นหรือไม่ เมื่อรับหลักการแล้วก็ตั้งกรรมการพิจารณารายละเอียด

แต่รัฐมนตรีคลังซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่โดยตรงแถลงว่ายังไม่พร้อมที่จะรับหลักการ โครงการจัดตั้งธนาคารของชาติไทยที่พระยาสุริยาฯ เสนอนั้นจึงถูกระงับไว้

ง. ๔ เมื่อปรีดีได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีให้ตั้งตำแหน่งที่ปรึกษาฝ่ายไทยของกระทรวงการคลังดังกล่าวในข้อ (๑) ข. แล้ว ปรีดีจึงได้ขอให้ม.จ.วิวัฒน์ฯ ทรงรับตำแหน่งที่ตั้งขึ้นใหม่นั้น ในชั้นแรกพระองค์ทรงปฏิเสธโดยอ้างว่าถ้าพระองค์จะต้องประทานคำปรึกษาให้จัดตั้งธนาคารชาติไทยก็จะขัดกับที่พระองค์ประทานความเห็นคัดค้านโครงการของพระยาสุริยานุวัตร์ ปรีดีจึงทูลพระองค์ว่าความเห็นที่ประทานคัดค้านนั้นเป็นเรื่องของอดีตไปแล้ว แต่ต่อมาสยามก็ได้มีสนธิสัญญาใหม่กับนานาประเทศบนรากฐานแห่งความเสมอภาคและเอกราชอธิปไตย

สมบูรณ์ การวางรากฐานก่อตั้งธนาคารชาติก็จะไม่ถูกต่อต้านจากมหาประเทศทุนนิยม ม.จ.วิวัฒน์ฯ จึงทรงรับตำแหน่งใหม่นั้น

๒. ส่วนที่เกจิอาจารย์อ้างว่าพระองค์เจ้าวิวัฒน์ฯ ทรงวางรากฐานธนาคารแห่งประเทศไทยไว้อย่างมั่นคงนั้น ก็ขัดกับสัจจวาจาที่ธนาคารฯ ได้ให้ไว้ในพิธีเปิดธนาคารฯ นั้นเมื่อวันที่ ๑๐ ธ.ค. ๒๔๘๕ มีความตอนหนึ่งว่า *"ธนาคารแห่งประเทศไทย ...มีหน้าที่ต้องด้วยลักษณะเป็นธนาคารกลาง อันได้แก่การดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงแห่งเงินตรา..."*

แต่ในวันที่ ๖ กันยายน ๒๔๘๘ ม.จ.วิวัฒน์ฯ ได้ประทานรายงานต่อนายดิเรก ชัยนาม ร.ม.ต.คลังสมัยนั้นถึงสถานการณ์คลังว่า เมื่อวันที่ ๓๐ พ.ย. ๒๔๘๔ (๘ วันก่อนญี่ปุ่นรุกรานไทย)นั้น "เงินตราตั้งอยู่ในฐานะมั่นคงดี เพราะมีสินทรัพย์ประเภทที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า ประเภทที่แปลงเป็นเงินสดที่มีค่าได้ทันที *(liquid assets)* คือ ทองคำและเงินปอนด์จำนวนประมาณร้อยละ ๘๔ ของธนบัตรที่จำหน่าย แต่ภายหลัง ๒๔๘๕ ธนบัตรออกใช้เพิ่มมากขึ้นทำให้ค่าครองชีพของประชาชนสูงขึ้นตามลำดับ พระองค์ทรงรายงานว่าในเดือนสิงหาคม ๒๔๘๓ ธนบัตรออกใช้เพิ่มขึ้นกว่า ๒๔๘๔ ถึงร้อยละ ๖๒๓ และรับสั่งว่า "ฐานะเงินตราได้เสื่อมโทรมลงมาก" ทุนสำรองเงินตราที่เป็นทองคำมีเพียงร้อยละ ๑๗ และถ้าอเมริกาปล่อยทรัพย์สินที่ยึดไว้ ทุนสำรองเงินตราก็มีเพียงร้อยละ ๒๗ เท่านั้น (ซึ่งน้อยกว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ ร้อยละ ๕๗ (๘๔-๒๗) ดูคำชี้แจงเพิ่มเติมในข้อ ๑.๒.๓.

๓. นอกจากทรงทราบดังกล่าวแล้ว พระองค์เจ้าวิวัฒน์ฯ ได้ทรงทราบถึงการที่ปรีดีได้บุกเบิก โดยการต่อสู้อุปสรรคอีกหลายประการ เพื่อวางรากฐานธนาคารกลางของชาติไทย

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

แม้กระนั้นก็ดี ถ้าปรีดีไม่สำรวจให้แน่ชัดก่อนว่าคำโฆษณาของเกจิอาจารย์ตรงกับพระประสงค์แท้จริงของพระองค์เจ้าวิวัฒน์ฯ หรือไม่แล้ว ผู้อ่านที่ไม่รู้จักอุดมคติของปรีดีก็จะหลงเข้าใจผิดว่า ปรีดีแย่งชิงตำแหน่ง "ผู้วางรากฐาน" ของธนาคารแห่งประเทศไทยจากพระองค์เจ้าวิวัฒน์ฯ ไปเป็นของปรีดี

ส่วนผู้ที่รู้จักอุดมคติของปรีดีก็ทราบอยู่แล้วว่า การรับใช้ชาตินั้นไม่ใช่การทวงบุญคุณชาติ หากเป็นการสนองคุณชาติที่มีบุญคุณต่อปวงชนรวมทั้งต่อปรีดีด้วยนั้นอย่างเหลือล้น จนไม่อาจสนองบุญคุณชาติให้ครบถ้วนในชีวิตนี้ได้ แต่มีสานุศิษย์จำนวนไม่น้อยของเกจิอาจารย์ที่หลงเชื่อคำบอกเล่าของเกจิอาจารย์ต่อ ๆ กันมาจนปัจจุบันนี้

(2) ขอบใจผู้ปรารถนาสัจจะที่จะให้หลักฐานซึ่งปรีดีอาศัยพิสูจน์ว่าคำโฆษณาของเกจิอาจารย์ขัดต่อพระประสงค์ของพระองค์เจ้าวิวัฒน์ฯ

ก. ปรีดีขอขอบใจผู้ปรารถนาสัจจะหลายท่าน ที่ส่งหลักฐานหลายประการมายังปรีดี เพื่ออาศัยพิสูจน์คำโฆษณาของเกจิอาจารย์ดังกล่าวใน (๑)นั้นว่าขัดต่อพระประสงค์ของพระองค์เจ้าวิวัฒน์ฯ

อนึ่ง ปรีดีขอขอบใจคุณป๋วย อึ๊งภากรณ์ ผู้ซึ่งดำริที่จะพิมพ์เอกสารหลักฐานแท้จริงเกี่ยวกับประวัติธนาคารแห่งประเทศไทย แต่คุณป๋วยฯ ต้องพ้นจากตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยไปก่อนที่การนั้นจะสำเร็จ

ข. ต่อมาคณะกรรมการธนาคารแห่งประเทศไทยปัจจุบันได้ตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือชื่อ "ที่ระลึกในการเปิดอาคารสำนักงานใหญ่ธนาคารแห่งประเทศไทย ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๒๕" ซึ่งลงพิมพ์เอกสารหลักฐานหลายประการที่เป็นประโยชน์แก่การที่จะอาศัยพิสูจน์ข้อเท็จจริงของเรื่องดังกล่าวนั้น ปรีดีขอถือโอกาสนี้ขอบใจกรรมการฯ ทุกท่านในการลงพิมพ์เอกสารหลักฐานหลายประการที่ให้ความเป็นธรรมแก่ปรีดี ท่านกรรมการฯ ทั้งหลายได้ปฏิบัติด้วยความกล้าหาญที่ควรได้รับการสรรเสริญ ถ้าหากปรีดีพบว่าตอนใดคลาดเคลื่อนไปบ้าง ปรีดีก็เห็นว่ามิใช่ท่านกรรมการฯ นั้นต้องรับผิดชอบ ส่วนผู้รับผิดชอบแท้จริงคือ ต้นตอที่เขียนโฆษณาไว้ก่อน ถ้าปรีดีเห็นสมควรชี้แจงเพื่อสัจจะทางประวัติศาสตร์ ปรีดีก็ขอชี้แจงไว้โดยหวังว่าท่านกรรมการฯ ที่ปรารถนาสัจจะทางประวัติศาสตร์เช่นเดียวกันคงรับฟัง

ในการนั้นปรีดีต้องขออภัยท่านกรรมการฯ ทั้งหลายไว้ล่วงหน้า ณ ที่นี้ด้วย

หมายเหตุ

โดยเหตุที่หนังสือเล่มนี้ชื่อยาวมากฉะนั้นถ้าปรีดีจะอ้างชื่อหนังสือเล่มนี้แล้ว ก็ขอให้คำย่อว่า "ระลึกธนาฯ ไทย ๒๕๒๕"

สกุลพนมยงค์

-๑-

ณ บริเวณฝั่งเหนือของคลองเมืองห่างจากมุมกำแพงพระราชวังโบราณ (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา) ด้านตะวันตกประมาณเกือบ ๑ กิโลเมตร มีวัดหนึ่งตั้งอยู่ ผู้เฒ่าได้เล่าสืบทอดต่อ ๆ กันมาว่า พระนมแห่งพระมหากษัตริย์องค์หนึ่งในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นผู้สร้างวัดนั้น พระนมนั้นมีชื่อว่า *"ประยงค์"* (ตรงกับชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งเรียกตามภาษาบาลีว่า *"ปิยงคุ"*) ในสมัยโน้นชาวกรุงออกเสียงเรียกพระนมว่า *"พะนม"* โดยไม่มี *"ร"* กล้ำ และเขียนโดยไม่ประวิสรรชนีย์เป็น *"พนม"* ทำนองเดียวกับใช้คำว่า *"ข้าพเจ้า"* แทนคำว่า *"ข้าพระเจ้า"* และทำนองเดียวกับอีกหลายคำที่ชาวกรุงฯ ไม่ออกเสียง *"ร"* กล้ำและเขียนโดยไม่ประวิสรรชนีย์ ส่วนบุคคลที่มีชื่อหลายพยางค์นั้น ชาวกรุงฯ ก็นิยมเรียกแต่พยางค์ต้นหรือพยางค์ท้าย เช่นเรียกผู้ที่ชื่อ *"ประยงค์"* ว่า *"ยงค์"* พระนมประยงค์จึงเป็นที่รู้จักของชาวกรุงฯ ในนาม *"พนมยงค์"* วัดนั้นจึงมีชื่อตามชื่อของผู้สร้างวัด *"พนมยงค์"* และมีการเรียกชื่อวัดตามอักขรวิธีเช่นนั้นสืบทอดกันมาหลายชั่วคน (เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๖ ได้มีผู้เขียนชื่อวัดนั้นว่า *"พนมยง"* ซึ่งมีความหมายแตกต่างกับชื่ออันเป็นประวัติของวัดนั้น)

เมื่อพระนมประยงค์หรือพนมยงค์ได้สร้างวัดนั้นสำเร็จแล้ว ได้ไปนมัสการพระพุทธบาท และพระพุทธฉายแขวงเมืองสระบุรี

แล้วได้สถาปนาพระเจดีย์องค์หนึ่งเป็นพุทธบูชาบนยอดเขาหนึ่ง ซึ่งอยู่ทิศใต้ของเขาพระฉายประมาณ ๑๐ กิโลเมตร ราษฎรจึงเรียกเขานั้นว่าเขา *"พนมยงค์"* (กาลล่วงเลยมาช้านานจึงมีบางคนเขียนชื่อเขานั้นว่า *"พนมยงค์"*)

พระนมประยงค์หรือพนมยงค์ตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ บริเวณฝั่งใต้ของคลองเมือง ตรงข้ามวัดพนมยงค์ ผู้สืบสายจากท่านก็ตั้งบ้านเรือนอยู่ในที่นั้นและในบริเวณใกล้เคียงวัดนั้น เมื่อกาลล่วงเลยมานาน ผู้สืบสายจากท่านไม่อาจลำดับวงศ์ญาติถอยหลังขึ้นไปหลายชั่วคนได้ แต่มีสิ่งผูกพันอยู่อย่างหนึ่ง คือผู้สืบสายเหล่านั้นนับถือว่าวัดพนมยงค์เป็นวัดของปู่ย่าตายายหรือของบรรพบุรุษ แม้ผู้ที่อพยพไปตั้งภูมิลำเนาห่างไกลก็ได้ทำบุญ ณ วัดนั้นตามโอกาส

โดยเฉพาะที่ดินซึ่งเรือนของพระนมประยงค์ปลูกอยู่นั้นเป็นมฤดกตกทอดมาหลายชั่วคนถึงนายเกริ่น ซึ่งเกิด ณ ที่นั้นในระหว่างที่กองทัพแห่งกษัตริย์พม่ารุกรานกรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐

บิดาของนายเกริ่น เป็นนายกองคนหนึ่งแห่งกองทัพไทยที่ทำการต่อต้านกองทัพพม่า ณ ตำบลสีกุก และได้สิ้นชีวิตในการต่อสู้ข้าศึก ณ ตำบลนั้น เมื่อมารดานายเกริ่นรู้ข่าวการตายของสามี และการรุกของข้าศึกเข้ามาใกล้กรุงฯ ยิ่งขึ้นแล้ว ก็ได้พานายเกริ่นพร้อมด้วยญาติบางคนลงเรือ รีบแจวและพายออกไปทางแม่น้ำป่าสักถึงบ้านญาติ ณ ตำบลท่าหลวงแขวงเมืองสระบุรี ซึ่งคิดคะเนว่าห่างไกลจากกรุงฯ อันเป็นเป้าหมายของข้าศึก และได้อาศัยอยู่กับญาติที่นั้นจนกระทั่งพระเจ้าตากสินได้นำราษฎรขับไล่กองทหารพม่าออกไปจากกรุงศรีอยุธยาแล้ว มารดานายเกริ่นจึงได้พานายเกริ่นกลับมาบ้านหน้าวัดพนมยงค์ ซึ่งถูกข้าศึกทำลายเช่นเดียวกับบ้านของชาวกรุงฯ และวัดต่าง ๆ ในกรุงนั้น

มารดานายเกริ่นได้ปลูกเรือนไม้ไผ่เพื่ออาศัยเป็นการชั่วคราว ขึ้น ณ ที่ดินนั้นแล้วได้ทำขนมชนิดต่าง ๆ จำหน่าย ขนมนั้นมีรสโอชะซึ่งเป็นที่รู้จักของชาวกรุงฯ ว่า *ขนมบ้านหน้าวัดพนมยงค์* ฝีมือในการทำขนมของมารดานายเกริ่นนั้น ได้ถ่ายทอดให้แก่ผู้สืบสายซึ่งประกอบอาชีพนั้นต่อมาอีกหลายชั่วคน

เนื่องจากครอบครัวของพวกที่อยู่ในบริเวณวัดพนมยงค์มาแต่ก่อนซึ่งหลบภัยจากกองทัพพม่า แล้วได้อพยพกลับมาบ้านเดิมภายหลังที่กองทัพพม่าถูกขับไล่ไปแล้วนั้น จึงเป็นเหตุให้บริเวณใกล้เคียงวัดนั้นกลับฟื้นเป็นย่านตลาดขึ้นอีก มารดานายเกริ่นได้ขยายการค้าดังกล่าวแล้วยิ่งขึ้น จึงสามารถสร้างเรือนฝากระดานขึ้น ณ ที่เดิมนั้น และได้เป็นหัวแรงในการออกเงินกับชักชวนญาติมิตรกับผู้มีจิตศรัทธาสถาปนาโบสถ์วัดพนมยงค์ที่ถูกทำลายขึ้นใหม่บนรากฐานของโบสถ์เก่า และสถาปนาศาลาการเปรียญกับกุฏิสงฆ์ขึ้น แล้วนิมนต์พระภิกษุจากวัดอื่นมาอยู่ที่วัดพนมยงค์

เมื่อนายเกริ่นมีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ก็ได้อุปสมบทจำพรรษาอยู่ที่วัดนั้นเป็นเวลากว่า ๑๐ พรรษา แล้วได้เป็นสมภารแห่งวัดนั้นแล้วลาสิกขาบทเป็นฆราวาส

นายเกริ่นลาสิกขาบทแล้วแต่งงานกับแก้วบุตรีของหัวหน้าคณะปี่พาทย์ตำบลสวนพริก มีบุตรี ๔ คน คือ *ปิ่น บุญมา ทรัพย์ อ้น*

ปิ่น แต่งงานกับ *กึก แซ่ตั้ง* มีบุตรชาย ๑ คนคือ *เกิด* และ *ตั้ว* ทายาทสืบต่อมาได้แยกย้ายภูมิลำเนาจากบ้านเดิม จึงมีนามสกุลต่าง ๆ กันตามที่ทางการตั้งให้ แต่มีทายาทสาขาหนึ่งที่มีนามสกุลว่า *"พนมยงค์"*

บุญมา แต่งงานกับ *พระพิทักษ์เทพธานี (ด้วง)* ผู้ช่วยรักษากรุง (สมัยที่ทางการยังคงถือว่าพระนครศรีอยุธยาเป็นกรุงเก่าของไทย จึงเรียกตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดนี้ว่าผู้รักษากรุง) ทายาทสืบต่อมา

* มีนามสกุลว่า *"ณ ป้อมเพชร์"*

ทรัพย์ แต่งงานกับจีนผู้หนึ่ง มีบุตรชาย ๒ คนชื่อ *รื่น* และ *ผึ้ง* (ขุนประเสริฐ) มีบุตรี ๓ คนชื่อ *สุข เผือก จันทร์* และอื่น ๆ ที่ไม่แต่งงาน

-๒-

นายก๊ก แซ่ตั้งซึ่งเป็นบรรพบุรุษฝ่ายชายของสกุลพนมยงค์นั้น เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๗ ที่หมู่บ้านเอ้ตัง แขวงเท่งไฮ้ (แปลว่า ทะเลแห่งสันติภาพ) เขตแต้จิ๋ว ประเทศจีน (บรรพบุรุษได้อพยพจากเขตฮกเกี้ยนมาตั้งเป็นหมู่บ้านเอ้ตังขึ้น หมู่บ้านนี้ตั้งอยู่ไม่ไกลจากตำบลไฮฮวง) นายก๊กได้เข้ามาพึ่งโพธิสมภารของประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๗

ตามบันทึกของบรรพบุรุษแซ่ตั้งแห่งหมู่บ้านเอ้ตังกล่าวว่า ก๊ก เป็นลูกของเส็ง เส็งเป็นลูกของเฮง เฮงไปเมืองไทยเมื่อเส็งยังเล็กอยู่ แม่ของเฮงเป็นอาของ *"แต้อ๋อง"* (จีนแต้จิ๋วเรียกพระเจ้ากรุงธนว่า "แต้อ๋อง") เฮงช่วยแต้อ๋องรบพม่าตาย เส็งส่งก๊กลูกชายไปค้าขายที่เมืองไทย

ตามที่บรรพบุรุษได้เล่าให้ฟังเพิ่มเติมประกอบด้วยอาศัยเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับเฮงปู่ของก๊กเป็นดังต่อไปนี้

เฮงได้เข้ามาเมืองไทยในรัชสมัยของพระเจ้าที่นั่งสุริยามรินทร์ ได้พักอยู่กับญาติฝ่ายจีนของพระเจ้าตากในบริเวณคลองสวนพลู (สมัยนั้นเป็นบริเวณที่ชาวจีนอาศัยอยู่)

เมื่อกษัตริย์พม่าได้ส่งกองทัพมารุกรานอาณาจักรไทย และสามารถทำลายแนวต้านทานที่มีอยู่ประปรายได้แล้วเคลื่อนกำลังเข้ามาใกล้กรุงฯ นั้น พระมหากษัตริย์จึงได้มีพระบัญชาให้เจ้าหน้าที่รวบรวมราษฎรจำนวนหนึ่งเข้าไปรักษาป้องกันกำแพงกรุงฯ โอกาสนั้นมีชาวจีนจำนวนหนึ่งซึ่งรวมทั้งนายเฮงได้อาสาสมัครเข้าร่วมกับราษฎรไทยในการนั้นด้วย ทางการไทยจึงได้มอบจีนเหล่านั้น ให้สังกัดอยู่ในกองที่พระยาตากเป็นผู้บังคับบัญชา

โดยที่ฝ่ายไทยไม่มีหน่วยต้านทานนอกกำแพงกรุงฯ เหลืออยู่เลย กองทัพพม่าจึงสามารถล้อมกรุงฯ ไว้รอบด้าน แล้วใช้ปืนใหญ่ระดมยิงกรุงฯ พระยาตากเห็นว่าตามสภาพเช่นนั้นประกอบด้วยพระมหากษัตริย์ไม่ทรงอยู่ในทศพิธราชธรรม และอ่อนแอในการป้องกันประเทศชาติกรุงศรีอยุธยาจะต้องเป็นอันตราย พระยาตากจึงได้ชักชวนทหารไทยจีนภายใต้การบังคับบัญชาของตนตีฝ่าวงล้อมพม่า เพื่อรวบรวมราษฎรไทยในชนบทและในหัวเมืองตะวันออกจัดตั้งเป็นกองทัพราษฎรขึ้นใหม่เพื่อกอบกู้เอกราชแห่งชาติไทย

ฝ่ายครอบครัวของนายเฮงในประเทศจีนนั้นไม่ได้รับข่าวคราวจากนายเฮงเป็นเวลาหลายปี เพราะภายหลังกรุงฯ แตกแล้ว การเดินเรือสำเภาระหว่างเขตแต้จิ๋วกับเมืองไทยได้หยุดชะงักไปชั่วคราวหนึ่ง ต่อมาภายหลังที่พระยาตากซึ่งราษฎรไทยยกย่องให้เป็นประมุขแห่งชาติไทย ได้ย้ายเมืองหลวงของชาติไทยไปตั้งอยู่ที่ธนบุรีแล้ว พระเจ้ากรุงธนบุรีจึงได้โปรดเกล้าฯ ให้มีการเดินเรือค้าขายติดต่อกับประเทศจีนอีก มารดาของนายเฮงจึงได้ฝากจดหมายมากับนายเรือ เพื่อมาถวายพระเจ้ากรุงธนฉบับหนึ่ง แสดงความชื่นชมยินดีในการที่ได้ทรงเป็นพระมหากษัตริย์แห่งชาติไทย และได้ถามข่าวนายเฮงด้วย พระเจ้ากรุงธนบุรีจึงโปรดเกล้าฯ ให้ตอบไปว่านายเฮงได้สิ้นชีพในการรับใช้

พระองค์ต่อสู้กับศัตรูของชาติไทย และได้พระราชทานเงินพดด้วงจำนวนหนึ่งแก่ครอบครัวของนายเฮง

นายเฮงมีบุตรชายคนหนึ่งชื่อเส็ง ซึ่งเกิดในประเทศจีนก่อนที่นายเฮงเดินทางไปกรุงศรีอยุธยาเพียงไม่กี่เดือน มารดาของนายเฮงตั้งใจไว้ว่า เมื่อนายเส็งเป็นหนุ่มพอสมควรแล้ว ก็จะให้เดินทางมาประเทศไทยเพื่อรับใช้พระเจ้ากรุงธนบุรี แต่ต่อมาเกิดมีการเปลี่ยนพระราชวงศ์ใหม่ในประเทศไทย นายเส็งจึงมิได้เข้ามาในประเทศไทย โดยทำมาหากินทางกสิกรรมในประเทศจีนต่อไป นายเส็งได้แต่งงานมีบุตรหลายคน คนหนึ่งเป็นชายชื่อก๊ก

เมื่อนายก๊กมีอายุ ๒๐ ปีเศษแล้ว การทำมาหากินของบิดามารดาในประเทศจีนฝืดเคืองมาก บิดานายก๊กจึงให้นายก๊กเดินทางเข้ามาพึ่งโพธิสมภารของราษฎรไทย ก่อนออกเดินทางบิดานายก๊กได้มอบเงินพดด้วง ๑ ตำลึงดังกล่าวข้างบน ซึ่งเป็นมฤดกตกทอดมาให้แก่นายก๊ก โดยกำชับว่า จะใช้เงินนั้นได้เฉพาะเป็นการลงทุนในการทำมาหากินเท่านั้น วันหนึ่งของเดือน ๓ (กุมภาพันธ์) ในรัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เรือสำเภาที่นายก๊กโดยสารมาจากประเทศจีนได้ถึงกรุงเทพฯ นายก๊กพักอยู่ที่กรุงเทพฯ ไม่นานก็เดินทางไปอยุธยาเพื่อตั้งต้นประกอบอาชีพ ณ ที่นั่น

นายก๊กมีความรู้ในการทำแป้งข้าวหมัก ทำขนมแบบจีน ทำเต้าหู้และเต้าเจี้ยว จึงได้เอาเงินพดด้วง ๑ ตำลึงที่มีติดตัวมาออกจำหน่ายเพื่อได้เงินและเบี้ยที่ใช้กันในสมัยนั้นเป็นทุนในการทำแป้งข้าวหมักและทำข้าวหมักจำหน่าย ปรากฏว่าจำหน่ายได้มากขึ้นเป็นลำดับ นายก๊กปรารถนาที่จะขยายการค้ากว้างขวางขึ้น จึงได้ขอยืมเงินจำนวนหนึ่งจากญาติสมทบกับเงินที่นายก๊กทำมาหาได้ ซื้อแพหนึ่งหลังไปจอดอยู่ที่บริเวณตลาดใกล้วัดพนมยงค์แล้วขยายการค้าที่มีอยู่ต่อไปอีกทั้งได้ทำ

ขนมแบบจีน เต้าหู้ เต้าเจี้ยว เพิ่มขึ้นอีก ในเวลาไม่ช้านายก๊กสามารถชำระหนี้ให้แก่ญาติได้หมดสิ้นแล้ว ยังมีเงินเหลืออยู่จึงได้เอาเงินนั้นให้ผู้อื่นกู้ยืม ฐานะของนายก๊กจึงเปลี่ยนจากผู้มีทุนน้อยมาเป็นนายทุนขนาดกลางของหัวเมืองนั้น

เมื่อนายก๊กมีฐานะเป็นนายทุนขนาดกลางแล้วได้แต่งงานกับปิ่น บุตรีนายเกริ่นโดยมีสินสอดทองหมั้นและเงินกองทุน และใช้แพของนายก๊กเป็นแพหอ ดังนั้นนายก๊กจึงได้ย้ายแพจากที่เดิมมาจอดที่หน้าบ้านของนายเกริ่นตรงข้ามวัดพนมยงค์

นายก๊กนางปิ่นได้ร่วมกันขยายการค้า ซึ่งทั้งสองฝ่ายเคยทำมาแต่ก่อนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น คือมีการทำขนมแบบจีนและแบบไทยอีกทั้งปรุงแต่งขนมขึ้นใหม่อีกหลายแบบ

นายก๊กได้ปรับปรุงตนเองให้เหมาะสมแก่ความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของครอบครัวนางปิ่น โดยสงวนความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมจีนที่ไม่ขัดต่อความเป็นอยู่และวัฒนธรรมไทย นายก๊กได้มีจิตศรัทธานับถือพุทธศาสนาตามแบบไทย เป็นอุปัฏฐากวัดพนมยงค์ นอกจากบำเพ็ญกุศลตามเทศกาลไทยแล้ว นายก๊กยังคงทำพิธีกรรมระลึกถึงคุณบุพการีในเทศกาลตรุษและสารทจีน

แม้นายก๊กนางปิ่นจะมีทาษไว้ใช้แรงงานตามสภาพของผู้มีเงินเหลือกินเหลือใช้ในสมัยนั้นก็ดี แต่เนื่องจากเป็นผู้เลื่อมใสในพุทธศาสนาจึงได้ปลดปล่อยทาษชายให้เป็นไทหลายคนโดยทำการอุปสมบททาษเหล่านั้นเป็นพระภิกษุ วิธีการปลดปล่อยทาษเช่นนั้น ได้สืบทอดต่อมาจนถึงบุตรหลานของนายก๊กนางปิ่นในสมัยที่ระบบทาษยังมีอยู่

นายก๊กได้ถึงแก่กรรมในวัยชรา นางปิ่นจึงได้จัดการฌาปนกิจศพนายก๊กตามประเพณีไทย แล้วได้ส่งอัฐิและอังคารมาบรรจุไว้ในสุสานใกล้บ้านของนายก๊ก ต่อมาอีกไม่นานนางปิ่นก็ถึงแก่กรรม

นายก๊กนางปิ่นมีบุตรชาย ๒ คน คือนายเกิดกับนายตั้ว

นายเกิดแต่งงานแล้วยังคงอยู่ที่บ้านหน้าวัดพนมยงค์ และรับมฤดกที่บ้านนั้นสืบต่อมา ส่วนนายตั้วเมื่อแต่งงานแล้ว ได้ย้ายไปตั้งบ้านเรือนอยู่ห่างจากบ้านหน้าวัดพนมยงค์ประมาณ ๔๐๐ เมตร

นายเกิดได้เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อยังเยาว์ขณะที่เพิ่งเริ่มคลานได้ตกจากแพลงไปในคลอง บิดามารดาพร้อมทั้งคนในบ้านได้ช่วยกันงมขึ้นมาได้ นางปิ่นมารดาจึงตั้งชื่อให้บุตรนั้นว่า "บุญเกิด" ซึ่งหมายถึงบุญกุศลช่วยให้เด็กนั้นเกิดมา นายก๊กบิดาเห็นชอบด้วยในการตั้งชื่อบุตรเช่นนั้น แต่ต่อมานิยมเรียกชื่อนั้นแต่พยางค์ท้ายว่า "เกิด"

นายเกิดได้เรียนหนังสือไทยที่กุฏิสมภารวัดพนมยงค์ เมื่อมีอายุ ๒๐ ปีบริบูรณ์ได้อุปสมบทจำพรรษาอยู่วัดพนมยงค์ ๑ พรรษา แล้วลาสิกขาบทเป็นฆราวาสช่วยเหลือบิดามารดาในการทำมาหากินต่อไป

ต่อมานายเกิดได้แต่งงานกับคุ้ม บุตรีของผู้ประกอบการค้าขายที่ตำบลพระงามแขวงเมืองวิเศษชัยชาญ (บัดนี้เป็นอำเภอวิเศษชัยชาญ)

นายเกิดนางคุ้ม รับมฤดกกิจการของนายก๊กนางปิ่นแล้วได้ขยายกิจการกว้างขวางยิ่งขึ้น ในการนั้นได้ปรับปรุงคุณภาพขนมให้ดีขึ้นหลายอย่าง และได้ปรับปรุงการทำเต้าหู้และเต้าเจี้ยวให้ดีขึ้น โดยจ้างครูจากประเทศจีนมาทำการสอนให้แก่บุตรของนายเกิดนางคุ้ม เต้าเจี้ยวที่ปรับปรุงใหม่นั้นชาวกรุงฯ เรียกกันว่า เต้าเจี้ยวหวาน การทำเต้าเจี้ยวอยุธยาของญาติรุ่นต่อ ๆ มาบางคนนั้นได้อาศัยวิธีที่สืบทอดมาจากที่กล่าวนี้ นายเกิดนางคุ้มมีฐานะเป็นนายทุนและเจ้าทาษมากยิ่งขึ้นกว่าบิดามารดา

นายเกิดได้สนใจในศิลปดนตรี อันเป็นมฤดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษฝ่ายมารดา จึงได้มีวงเครื่องสาย ๑ วง และบุตรชายของนายเกิดก็ได้รับการฝึกหัดการดนตรีนั้น

นายเกิดได้ถึงแก่กรรมในวัยชรา เมื่อฌาปนกิจศพแล้วนางคุ้มและบุตรได้จัดการสร้างเก๋งจีนเล็ก ๆ ไว้ที่ข้างกำแพงโบสถ์วัดพนมยงค์ แล้วได้บรรจุอัฐิและอังคารไว้ในเก๋งนั้น

นายเกิดนางคุ้มมีบุตร ๘ คนคือ

๑. นางแฟง
๒. นายฮวด
๓. นายชุน
๔. นางสาวง้วย
๕. นายฉาย
๖. นายฮ้อ
๗. นายเสียง
๘. นางบุญช่วย

บุตรชายนายเกิดนางคุ้มซึ่งแต่งงานแล้ว ได้แยกครอบครัวไปตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ ตำบลหรือจังหวัดอื่น คือนายฮวดได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้วัดเชิง นายชุนตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้วัดสามวิหาร ต่อมาย้ายไปอยู่หน้าวัดมณฑป นายฉายย้ายไปอยู่ที่ตำบลปากน้ำบางพุดซาจังหวัดสิงห์บุรี นายฮ้อย้ายไปอยู่ที่เกาะลอยใกล้วัดสะพานเกลือ

บุตรหญิงของนายเกิดนางคุ้มซึ่งแต่งงานแล้ว มีแพหอซึ่งฝ่ายชายจัดหามาและจอดอยู่ที่บ้านหน้าวัดพนมยงค์ คือนางแฟง ๑ หลังและนางบุญช่วย ๑ หลัง

นายเสียงได้ไปทำป่าไม้และทำนาในอำเภออื่น แต่ครอบครัวยังคงอยู่ที่บ้านเดิม

ส่วนนางสาวง้วยมิได้แต่งงาน พี่น้องจึงตกลงให้เป็นผู้รับมฤดกที่บ้านร่วมกับนายเสียง และดำเนินวิสาหกิจของบิดามารดาต่อไป

ผู้ที่แต่งงานแยกครอบครัวแล้วนั้น ต่างก็ทำมาหากินตามกำลัง

ทุนที่ได้รับแบ่งจากบิดามารดา บางคนก็พัฒนาทุนต่อไปได้ บางคนทำมาค้าขายไม่ขึ้นจึงทรุดโทรมลงยิ่งกว่าบิดามารดา บางคนร่ำรวยอยู่ชั่วขณะหนึ่งแล้วทรุดโทรม ส่วนกิจการที่นายเกิดนางคุ้มเคยทำอยู่นั้นบุตรไม่สามารถที่จะพัฒนาหรือรักษาไว้ให้คงที่ได้ คือมีแต่ทรุดโทรมลงตามลำดับเพราะมีผู้อื่นทำการแข่งขันมากขึ้น และบริเวณใกล้วัดพนมยงค์หมดสภาพเป็นย่านตลาด เพราะคลองเมืองตื้นเขินยิ่งขึ้น ต่อมารัฐบาลได้จัดตั้งศาลารัฐบาลมณฑลขึ้นที่วังจันทรเกษมและศูนย์การปกครองขึ้นในบริเวณนั้น อีกทั้งได้มีตลาดใหม่ขึ้นที่หัวรอ และโรงบ่อนเบี้ยได้ย้ายจากที่ตั้งเดิมข้างวัดพนมยงค์ ไปอยู่ที่ตลาดหัวรอ จึงทำให้บริเวณใกล้วัดพนมยงค์หมดสภาพเป็นย่านตลาดอีกต่อไป การทำมาหากินของผู้ที่ยังอยู่บ้านเดิมนั้นจึงฝืดเคืองยิ่งขึ้นเป็นลำดับ

-๓-

นายเสียงเกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๙ ได้ศึกษาภาษาไทยกับภาษาบาลีที่วัดศาลาปูน ได้แต่งโคลงฉันท์กาพย์กลอนสั้น ๆ ไว้หลายเรื่อง ได้ฝึกฝนทางดนตรีมีฝีมือพิเศษทางซออู้และซอด้วงและหีบเพลง

เมื่ออายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุจำพรรษาอยู่ ณ วัดพนมยงค์ ๓ พรรษา

เมื่อลาสิกขาบทเป็นฆราวาสแล้ว ได้แต่งงานกับลูกจันทน์ บุตรีหลวงพานิชย์พัฒนากร (เบิก) และนางพานิชย์พัฒนากร (เล็ก กิจจาทร)

ภายหลังแต่งงานแล้ว มีผู้แนะนำให้นายเสียงสมัครเข้าทำราชการ

เพราะมีพื้นความรู้ทางหนังสือพอสมควร แต่นายเสียงชอบอาชีพอิสระ จึงได้สมัครเรียนการปลูกฝีป้องกันไข้ทรพิษ ณ สำนักหมออาดัมซัน (ซึ่งต่อมามีบรรดาศักดิ์เป็นพระบำบัดสรรพโรค) สอบได้ประกาศนียบัตรแล้วทำการปลูกฝีแก่ราษฎรหลายราย ต่อมาได้ไปทำป่าไม้ในบริเวณพระพุทธบาท ซึ่งขณะนั้นมีไข้จับสั่นระบาดเป็นประจำ นายเสียงไม่สามารถต้านทานต่อโรคนั้นได้ จึงต้องเลิกกิจการป่าไม้นั้นด้วยการขาดทุนมาก

ต่อมานายเสียงกับนางลูกจันทน์ได้ไปทำนาที่ตำบลท่าหลวง แต่เนื่องจากฝนแล้งติด ๆ กัน ๒ ปี การทำนาไม่ได้ผลต้องเป็นลูกหนี้ผู้อื่นจึงเลิกจากการทำนา ณ ที่นั้น

ต่อมานายเสียงได้ทำการหักร้างถางพงที่ว่างเปล่า ที่ตำบลอู่ตะเภา ในสมัยที่ทุ่งบริเวณนั้นมีช้างป่า ก่อนที่ทางราชการจัดตั้งอำเภออุทัยน้อย (ปัจจุบันอำเภอวังน้อย) นายเสียงได้ทำนาในที่หักร้างไว้นั้น โดยต้องทำการต่อสู้ช้างที่มารบกวนคอยกินต้นข้าว การทำนาไม่ได้ผล เพราะฝนแล้งบ้าง หรือบางปีมีน้ำท่วมมากบ้าง อีกทั้งมีเพลี้ยคอยรบกวนต้นข้าว ครั้นต่อมาบริษัทขุดคลองคูนาสยาม ซึ่งได้รับสัมปทานจากรัฐบาลทำการขุดคลองได้ขุดคลองมาถึงบริเวณที่ดินซึ่งนายเสียงหักร้างไว้นั้น นายเสียงก็จำต้องจ่ายเงินให้บริษัทเป็นค่าขุดคลองตามอัตรา นายเสียงไม่มีเงินของตนเองจึงจำต้องยืมเงินผู้อื่นมาจ่ายให้บริษัท ซึ่งทำให้นายเสียงมีหนี้สินที่มีอยู่แล้ว เนื่องจากการทำนาไม่ได้ผล ฐานะของนายเสียง ได้เปลี่ยนจากนายทุนน้อยในเมือง มาเป็นชาวนาผู้มีทุนน้อยในชนบท ที่กำลังอัตคัดขัดสนมีหนี้สินยิ่งขึ้น นายเสียงต้องต่อสู้กับการอัตคัดมาเป็นเวลาหลายปี จนกระทั่งโครงการชลประทานป่าสักใต้ของรัฐบาล ได้ขยายไปถึงบริเวณที่นาของนายเสียง จึงช่วยให้นายเสียงกลับฟื้นเป็นชาวนานายทุนน้อยแห่งชนบท

ในระหว่างอยู่ที่ชนบทนั้น นายเสียงได้มีภรรยาอีกคนหนึ่งชื่อ "ปุ้ย"

นายเสียงมีบุตรกับนางลูกจันทน์ ๖ คน คือ

๑. นางธราทรพิทักษ์ (เก็บ)

๒. นายปรีดี

๓. นายหลุย

๔. นางนิติทัณฑ์ประภาศ (ชื่น)

๕. นางเนื่อง ลิมปินันท์

๖. นายถนอม

นายเสียงมีบุตรกับนางปุ้ย ๒ คนคือ

นายอรรถกิติกำจร (กลึง)

นางน้อม ตามสกุล

-๔-

ภายหลังที่นายเกิดกับนางคุ้มได้ถึงแก่กรรมไปแล้ว ๓๐ ปีเศษ จึงได้มีประกาศพระราชบัญญัติขนานนามสกุล พ.ศ. ๒๔๕๖ สมัยนั้นราษฎรส่วนมากในหัวเมืองและชนบทไม่สนใจมากนักในการขอจดทะเบียนของตนภายในกำหนด กรมการอำเภอจึงคิดและแต่งตั้งจดทะเบียนให้ตามความสะดวกของกรมการอำเภอ

เนื่องจากบุตรชายหลายคนของนายเกิด ได้แยกย้ายจากบ้านเดิมไปอยู่ตำบลอื่นหรือจังหวัดอื่น ฉะนั้นกรมการอำเภอจึงแต่งตั้งนามสกุล

ให้ตามตำบลที่ผู้นั้นตั้งบ้านเรือนอยู่ และหลานของนายเกิดบางคนที่กำลังรับราชการทหาร ก็ได้รับการแต่งตั้งนามสกุลจากผู้บังคับบัญชา

ส่วนนายเสียงได้รับทราบจากผู้ใหญ่บ้านว่า กรมการอำเภอคิดตั้งนามสกุลให้ นายเสียงเห็นว่านามสกุลนั้นไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับบรรพบุรุษเลย จึงได้ไปนมัสการท่านเจ้าคณะเมือง (จังหวัด) ขณะนั้นคือพระสุวรรณวิมลศีล เพื่อขอให้ท่านตั้งนามสกุลที่เหมาะให้ และขอให้ท่านแนะศิษย์คนหนึ่งของท่าน ซึ่งเป็นผู้คิดนามสกุลประจำอำเภอรอบกรุง (ปัจจุบันคืออำเภอพระนครศรีอยุธยา) ให้ช่วยแก้ไขนามสกุลที่ตั้งไว้เดิมนั้น ท่านเจ้าคณะเมืององค์นั้นรู้เรื่องราวของบรรพบุรุษนายเสียงเป็นอย่างดี ท่านจึงได้บอกนายเสียงว่าสมควรใช้นามสกุลว่า *"พนมยงค์"* ครั้นแล้วท่านได้ให้คนไปตามศิษย์ของท่านมาจากอำเภอฯ แล้วท่านเจ้งแก่ผู้นั้นว่า ให้แนะนำกรมการอำเภอแต่งตั้งนามสกุลให้แก่นายเสียงว่า *"พนมยงค์"* ผู้นั้นเห็นชอบด้วยจึงจัดการให้กรมการอำเภอแต่งตั้งนามสกุลให้แก่นายเสียงว่า *"พนมยงค์"*

หมายเหตุ : งานชิ้นนี้ นายปรีดี พนมยงค์ เขียนขึ้นสมัยเมื่อพำนักอยู่ในสาธารณรัฐประชาชนจีน

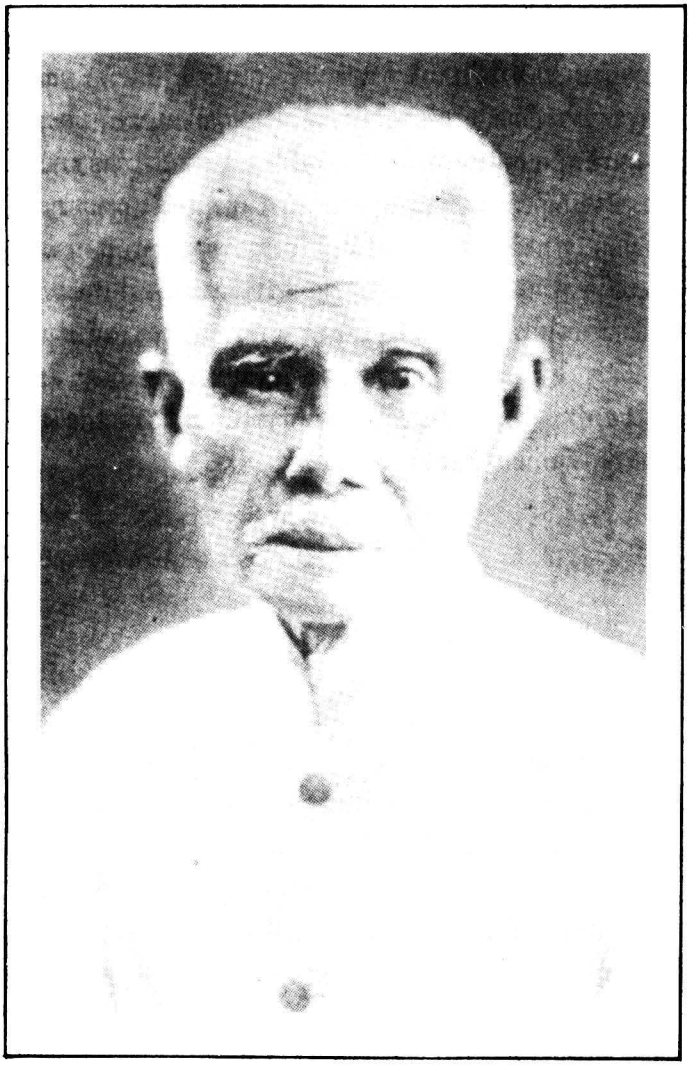

นายเสียง พนมยงค์

ประวัตินายเสียง พนมยงค์

ด้วยหลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) จะบำเพ็ญกุศล เนื่องในการฌาปนกิจศพนายเสียง พนมยงค์ ผู้บิดาที่วัดเทพศิรินทราวาส ณ วันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ขอให้ข้าพเจ้าช่วยเรียบเรียงประวัตินายเสียง พนมยงค์ สำหรับจะพิมพ์ในต้นหนังสือที่จะแจกจ่ายแก่บรรดาญาติมิตรสหายที่มาช่วยในงานศพ เป็นญาติพลีและมิตรพลี ข้าพเจ้าก็รู้สึกยินดีที่จะช่วย เพราะนายเสียง พนมยงค์ เป็นผู้ที่ชอบพอกันมานาน อายุก็รุ่นราวคราวเดียวกัน ข้าพเจ้าทราบประวัติพอจะเขียนไว้ได้ดังต่อไปนี้

นายเสียง พนมยงค์ เกิดที่บ้านหน้าวัดพนมยงค์ ตำบลท่าวาสุกรี อำเภอกรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๗ ขึ้น ๑๐

ค่ำ ปีขาล ตรงกับวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๐๕ เป็นบุตรนายเกิด นางคุ้ม พนมยงค์

เมื่ออายุ ๒๑ ปี ได้อุปสมบท ณ วัดพนมยงค์ โดยพระอาจาริย์ลี วัดประดู่ทรงธรรมเป็นอุปัชฌาย์ พระอาจาริย์เล็กวัดญาณเสน เป็นกรรมวาจา พระธรรมราชานุวัตร์ (ขณะนั้นยังเป็นพระปลัดสอาด) เป็นอนุสาสนาจาริย์ เมื่ออุปสมบทแล้วคงจำพรรษาอยู่ ณ วัดพนมยงค์ อุปสมบทอยู่จนครบ ๓ พรรษา จึงได้ลาสิกขาบท

นายเสียง พนมยงค์ เป็นผู้สนใจในกสิกรรม และที่สนใจที่สุดคือการทำนา ดูเหมือนว่าพบกันกับข้าพเจ้าครั้งไรที่จะไม่พูดกันถึงเรื่องทำนาเป็นไม่มี แต่ถึงว่าจะฝักใฝ่ในการทำนาอยู่มากก็จริง นายเสียง พนมยงค์ มิได้ละเลยที่จะสงเคราะห์และให้การศึกษาแก่บุตรเลย พยายามส่งบุตรเข้าศึกษาเล่าเรียน ในชั้นต้นเมื่อยังเยาว์อยู่ก็ให้เรียนในโรงเรียนที่ใกล้บ้าน ครั้นโตขึ้นก็ส่งลงมาอยู่กับญาติและศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนกรุงเทพฯ ทำดังนี้

นับว่าได้ผลดีสมความประสงค์ เป็นอันว่านายเสียง พนมยงค์ ได้กระทำหน้าที่เป็นบิดาที่ดีและตั้งใจสงเคราะห์บุตรตามธรรมเนียม นับเข้าในมงคลอันอุดมน่าสรรเสริญ

นายเสียง พนมยงค์ ได้ป่วยเป็นโรคไตพิการ ได้ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ รวมอายุได้ ๗๐ ปี

นายเสียง พนมยงค์ มีบุตรและธิดา ๘ คน มีรายชื่อเรียงตามลำดับดังนี้

๑. นางธราทรพิทักษ์ (เก็บ กนิษฐะเสน)
๒. หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์)
๓. นายหลุย พนมยงค์
๔. นางนิติทัณฑ์ประภาษ (ชื่น สุจริต)
๕. หลวงอรรถกิตติกำจร (กลึง พนมยงค์)
๖. นางเนื่อง ลิมปินันท์
๗. นางน้อม ตามสกุล
๘. นายถนอม พนมยงค์

นายเสียง พนมยงค์ เกี่ยวข้องกับสกุล ฒโอม เพ็ชร์ คือ ย่าของนายเสียง พนมยงค์ เป็นพี่ร่วมบิดามารดาเดียวกันกับย่า พระยาชัยวิชิต (ชำ ฒโอมเพ็ชร์)

ขอผลแห่งกุศลที่หลวงประดิษฐมนูธรรม พร้อมด้วยพี่น้องและญาติช่วยกันบำเพ็ญในครั้งนี้ จงบรรลุถึงนายเสียง พนมยงค์ แล้วรับอนุโมทนารับส่วนกุศลด้วยความปิติยินดี เทอญ

วันที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕

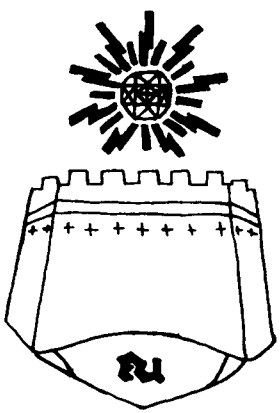

สกุล ณ ป้อมเพชร์

พูนศุข ปรีดี

สกุล พนมยงค์ เกี่ยวข้องกับ สกุล ณ ป้อมเพชร์

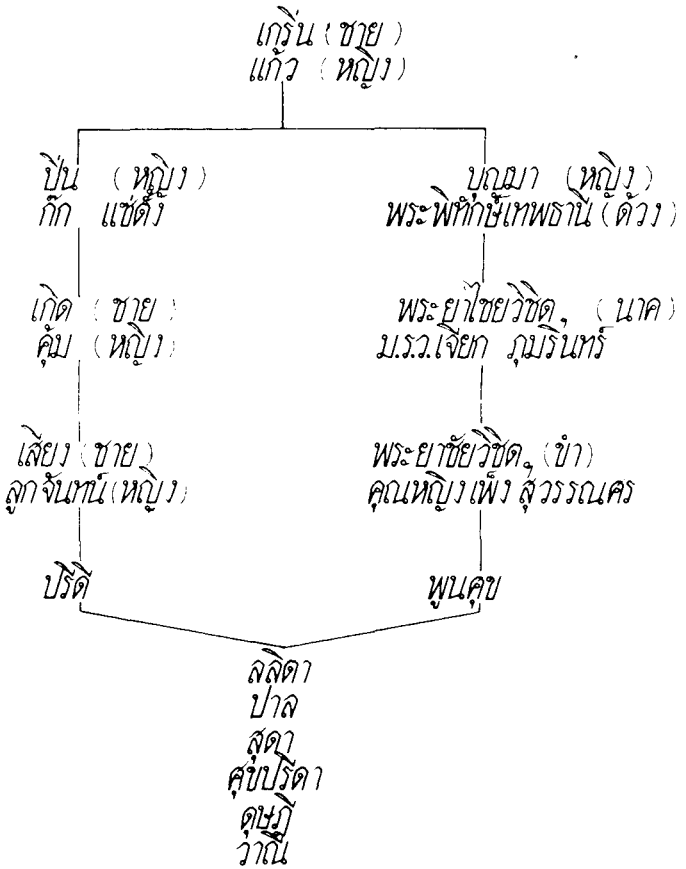

ขอให้ท่านมีความสุขมากๆ ในวันขึ้นปีใหม่

การพระราชทานนามสกุล "ณ ป้อมเพชร์"

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามสกุลแก่ "พระสมุทบุรานุรักษ์ (ขำ)" (ต่อมาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยาวรุณฤทธิศรีสมุทปราการ. พระยาเพชร์ชฎา. พระยาชัยวิชิตวิศิษฏ์ธรรมธาดา ตามลำดับ) ขณะประทับแรมที่พลับพลาอ่างศิลาในเขตจังหวัดชลบุรี ระหว่างมิถุนายน-กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ ต่อมาทางการได้รวมหลาย ๆ นามสกุลที่ได้รับพระราชทาน ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ว่าด้วยพระราชทานนามสกุลครั้งที่ ๓ เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๖

ท่านเจ้าคุณผู้รับพระราชทานนามสกุลได้เล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่าในระหว่างที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ เสด็จประทับแรมที่อ่างศิลานั้น ท่านเจ้าคุณขณะนั้นเป็นผู้ว่าราชการเมือง (ต่อมาเปลี่ยนเรียกว่าจังหวัด) สมุทรปราการซึ่งเป็นเขตติดต่อกับจังหวัดชลบุรี ได้ไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทโดยยังมิได้คิดขอพระราชทานนามสกุล เพราะเรื่องนี้ยังมิได้ปรึกษาญาติที่สืบจากบรรพบุรุษเดียวกัน แต่เมื่อได้เข้าเฝ้าถวายบังคมแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ได้ทรงมีพระราชกระแสขึ้นก่อนว่า "ถ้าจะมาขอนามสกุลละกระมัง" (ระหว่างนั้นกำลังทรงพระสำราญในการทรงพระราชดำรินามของสกุลข้าราชบริพารที่ใกล้ชิด) ท่านเจ้าคุณฯ ก็เลยกราบบังคมทูลสนองพระราชกระแสรับสั่ง

ครั้นแล้วพระองค์ก็ทรงปรารภในท่ามกลางผู้เข้าเฝ้าหลายคน อาทิ พระยาโบราณราชธานินทร์ สมุหเทศาภิบาลมณฑลกรุงเก่า (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นมณฑลอยุธยา) ถึงการที่ทรงทราบประวัติบรรพบุรุษของพระสมุทฯ (ขำ) (พระองค์ทรงคุ้นเคยกับพระยาไชยวิชิตสิทธิสาตรา (นาค)อดีตผู้รักษากรุงฯ บิดาของพระสมุทฯ และเสด็จพระราชดำเนินไปทรงรับบิณฑบาตที่บ้านท่านผู้นี้ขณะที่พระองค์ดำรงอิสริยยศมกุฎราชกุมารทรงผนวชที่วัดบวรนิเวศน์และทรงคุ้นเคยกับท่านผู้หญิงยมราช (ตลับ สุขุม) พี่สาวของพระสมุทฯ ขณะที่พระองค์ทรงศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษ) พระองค์ทรงปรารภว่า บรรพบุรุษของพระสมุทฯ เป็นคนในบ้านสมเด็จพระปฐมฯ (พระราชบิดารัชกาลที่ ๑) ตั้งบ้านอยู่บริเวณป้อมเพชร์ รัชกาลที่ ๑ ได้ทรงอุทิศที่บ้านส่วนใหญ่สร้างเป็นวัดสุวรรณดาราราม ที่เหลืออยู่ก็ให้ "ข้าหลวงเดิม" ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บริเวณป้อมเพชร์ต่อ ๆ กันมา และตั้งลูกหลานเป็นผู้ช่วยผู้รักษากรุงฯ บ้าง ผู้รักษากรุงฯ บ้างต่อ ๆ กันมาหลายชั่วคน แล้วรับสั่งว่า "จะให้ว่า 'ณ อยุธยา' ก็ไม่ได้เพราะ 'อยุธยา' เป็นของฉัน" คือทรงหมายถึงพระองค์เคยทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นกรมหลวงเทพทวาราวดีศรีอยุธยา (ควรสังเกตว่าขณะแรกมี พ.ร.บ. นามสกุลเมื่อพ.ศ. ๒๔๕๖ นั้นได้โปรดเกล้าฯ ให้บุคคลที่สืบสายจากราชสกุลนั้นใช้คำว่า "ณ กรุงเทพฯ" ต่อท้าย ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๗ จึงโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนเป็น "ณ อยุธยา" เริ่มใช้ตั้งแต่วันมหาจักรีที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๘) ครั้นแล้วมีพระราชดำรัสให้ราชเลขานุการที่ตามเสด็จเขียนบัตรตั้งนามสกุลโดยพระองค์ทรงลงพระปรมาภิไธย "วชิราวุธ ป.ร." พระราชทานแก่พระสมุทบุรานุรักษ์ (ขำ)ว่า "ณ ป้อมเพชร์" เขียนเป็นอักษรโรมันว่า *"na Pombejra"*

พระสมุทฯ จึงได้แจ้งให้ญาติที่สืบสายจากบรรพบุรุษทราบตาม

ความสมัครใจของผู้ที่ประสงค์ใช้นามสกุลนี้ แต่ก็มีบางสายที่ได้รับพระราชทานนามสกุลอย่างอื่น

ต่อมาประมาณเดือนเมษายน-พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๒ ระหว่างเสด็จเปลี่ยนพระราชอิริยาบถที่พระราชวังบางปะอิน ได้มีพระราชกระแสรับสั่งว่าจะเสด็จไปประทับพักแรมที่ป้อมเพชร์ ทางราชการมณฑลกรุงเก่าจึงสร้างพลับพลารับเสด็จที่ป้อมเพชร์นั้น และทรงประทับแรม ๑ ราตรี โปรดเกล้าฯ ให้ผู้สืบสกุล "ณ ป้อมเพชร์" เข้าเฝ้า ทรงถือว่าเป็นลูกหลานของ "ข้าหลวงเดิม" พระราชทานเข็ม "วชิราวุธ ป.ร." แก่ผู้เข้าเฝ้าตามควรแก่ฐานะ.

สมควรสังเกตไว้ว่าสมัยนั้นมีผู้ใช้คำ "ณ" นำหน้านามสกุลโดยมิได้ขอพระบรมราชานุญาตจึงได้มีประกาศพระบรมราชโองการซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งแห่ง พ.ร.บ.ขนานนามสกุล พ.ศ. ๒๔๕๖ ไว้ดังต่อไปนี้

"ได้มีประกาศพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมลงวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๘ สั่งว่าห้ามมิให้ใช้ ณ นำหน้านามสกุล ผู้ใดใช้ไปก่อนประกาศนี้ให้ถอน ณ ออกเสีย ถ้าผู้ใดมีความประสงค์จะใช้ให้ทำเรื่องราวขอพระบรมราชานุญาตเสียก่อน"

เนื่องจากท่านเจ้าคุณฯ มีบรรดาศักดิ์หลายพระยาซึ่งชนรุ่นใหม่ปัจจุบันนี้อาจสนใจการตั้งบรรดาศักดิ์สมัยเก่าอยู่บ้าน ข้าพเจ้าจึงขอกล่าวเพิ่มเติมไว้ด้วยว่านามบรรดาศักดิ์นั้น เดิมมีปรากฏอยู่ในกฎหมายตราสามดวง ว่าด้วยศักดินาทหารและศักดินาพลเรือน คือผู้ใดครองตำแหน่งราชการส่วนใดก็ได้บรรดาศักดิ์ตามตำแหน่งนั้น แต่พระมหากษัตริย์ก็ทรงพระบรมเดชานุภาพที่จะคิดตั้งชื่อบรรดาศักดิ์ขึ้นใหม่ให้เฉพาะบุคคลและตามกรณีที่ผู้นั้นทำความชอบ ต่อมาภายหลังที่ราชการได้ขยายมากขึ้นตั้งแต่รัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมา ชื่อบรรดาศักดิ์ตามทำเนียบเก่าไม่พอเพียงจึงได้พระราชทานชื่อบรรดาศักดิ์ตาม

ตำแหน่งที่เพิ่มขึ้นจากเก่ามากมาย

โดยเฉพาะตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองสมุทรปราการนั้น ตามทำเนียบเก่าผู้ว่าราชการที่มีความชอบสมควร เลื่อนจากพระเป็นพระยาก็จะต้องเป็นพระยาสมุทบุรานุรักษ์ แต่พระสมุทฯ (ขำ) มีกรณีพิเศษที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ได้ทรงดำริชื่อบรรดาศักดิ์ขึ้นใหม่เพื่อเลื่อนพระสมุทฯ (ขำ) เป็นพระยาวรุณฤทธีศรีสมุทปราการ ข้าพเจ้าได้เคยเขียนเรื่องนี้ไว้ในคำนำหนังสือแจกงานพระราชทานเพลิงศพท่านเจ้าคุณชัยวิชิต (ขำ) ครั้งหนึ่งแล้ว ใจความตามที่จำได้จากคำเล่าของท่านเจ้าคุณฯ มีว่า ในราว พ.ศ. ๒๔๕๗ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ เสด็จมาประทับที่พลับพลาสมุทรปราการ (เวลานั้นยังไม่มีสถานตากอากาศที่หัวหิน, บางแสน, พัทยา ฯลฯ) บังเอิญมีพายุฝนตกลงมาอย่างหนัก พระสมุทฯ จึงอำนวยการฝ่าพายุฝนพร้อมด้วยข้าราชการแห่งเมืองนั้นลงมือลงแรงด้วยตนเองป้องกันมิให้ฝนสาดไปถึงข้างในพลับพลาได้ พระมงกุฎเกล้าฯ ได้ทอดพระเนตรการทำงานอย่างแข็งขันของพระสมุทฯ โดยตลอด ด้วยความพอพระราชหฤทัย รุ่งขึ้นจึงรับสั่งให้พระสมุทฯ เข้าเฝ้ารับพระราชทานบรรดาศักดิ์ที่พระองค์ทรงคิดขึ้นใหม่นอกทำเนียบเก่าว่า "พระยาวรุณฤทธีศรีสมุทปราการ" แปลว่าผู้มีฤทธิดังฝนเป็นศรีแก่เมืองสมุทรปราการ ต่อมาบรรดาศักดิ์นี้ได้พระราชทานแก่ผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการคนต่อมาด้วย

เมื่อพระยาวรุณ (ขำ) จะย้ายไปดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมราชทัณฑ์นั้นได้พระราชทานบรรดาศักดิ์ใหม่ว่า "พระยาเพชร์ชฎา" อันเป็นบรรดาศักดิ์ตามทำเนียบเก่า สำหรับกรมพระนครบาลสมัยโบราณและท่านบิดาของพระยาชัยวิชิต (ขำ) ได้เคยมีบรรดาศักดิ์นี้ก่อนที่จะได้เป็นพระยาไชยวิชิตสิทธิสาตราผู้รักษากรุงฯ

เมื่อกรมราชทัณฑ์ย้ายจากสังกัดกระทรวงนครบาลไปขึ้นกระทรวงยุติธรรมนั้นได้พระราชทานบรรดาศักดิ์ใหม่ โดยเอาบรรดาศักดิ์ของท่านบิดาเจ้าคุณฯ ขึ้นต้นต่อท้ายด้วยบรรดาศักดิ์ที่เหมาะแก่กระทรวงยุติธรรม

ปรีดี พนมยงค์

ข้อเขียนของท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์

(หนังสือวัน " ปรีดี พนมยงค์ " 11 พฤษภาคม 2533)

วันที่ ๑๑ พฤษภาคม เป็นวันคล้ายวันเกิดของนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งถ้ามีชีวิตอยู่จนถึงวันนี้ จะมีอายุครบ ๙๐ ปีบริบูรณ์

มีเรื่องน่ารู้เล็ก ๆ น้อย ๆ ที่นายปรีดีได้บันทึกไว้ในเรื่อง "ความสัมพันธ์ทางญาติระหว่างปรีดี - พูนศุข" เพื่อลูกหลานจะได้ทราบประวัติความเป็นมาของบรรพบุรุษ ตอนหนึ่งได้กล่าวถึงปู่ข้าพเจ้า พระยาไชยวิชิตสิทธิสาตรา (นาค ณ ป้อมเพชร) ซึ่งได้รับราชการมาหลายตำแหน่ง เมื่อ พ.ศ.๒๔๒๕ รัฐบาลสยามได้ตั้งสถานทูต (LEGATION) ประจำกรุงลอนดอนเป็นครั้งแรก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิ์เป็นอัครราชทูต และได้โปรดเกล้า ฯ ให้ปู่ข้าพเจ้าซึ่งในขณะนั้นมีบรรดาศักดิ์เป็นหลวงวิเศษสาลีเป็นผู้ช่วยสถานทูต (ATTACHE) คนหนึ่ง ในขณะที่รับราชการอยู่กรุงลอนดอน มีสิ่งหนึ่งที่ลูกหลานมีความภาคภูมิใจคือ เมื่อ พ.ศ.๒๔๒๘ หลวงวิเศษสาลีเป็นผู้หนึ่งที่ร่วมกับท่านอัครราชทูต เจ้านายบางพระองค์และข้าราชการสถานทูตรวม ๑๑ ท่าน ทำหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ขอให้ทรงปรับปรุงการปกครองประเทศให้ทันสมัยยิ่งขึ้นเยี่ยงประเทศยุโรปตะวันตกที่มีพระเจ้าแผ่นดินทรงเป็นประมุขภายใต้ธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน ซึ่งนับว่าท่านเหล่านั้นมีทรรศนะก้าวหน้าขั้นแรกแห่งระบบประชาธิปไตย และมีความกล้าหาญอย่างยิ่งในสมัยนั้น

เมื่อหลวงวิเศษสาลีกลับจากราชการกรุงลอนดอนแล้วได้ย้ายไปรับราชการในหลายตำแหน่ง และเลื่อนบรรดาศักดิ์ตามลำดับ เป็น "พระยาอภัยพลภักดิ์" "พระยาเพ็ชรฎา" งานที่ท่านได้ทำและยังเห็นอยู่ในปัจจุบันคือท่านเป็นแม่กองสร้าง "คุกใหม่" ซึ่งต่อมาเรียกว่า "ลหุโทษ" และปัจจุบันคือเรือนจำพิเศษ กรุงเทพมหานคร ซึ่งตั้งอยู่ ณ ถนนมหาไชย ต่อมาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้เป็น "ผู้รักษากรุงเก่า" (กรุงศรีอยุธยา) และพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น "พระยาไชยวิชิตสิทธิสาตรา"

นอกจากประวัติในขณะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่แล้ว ยังมีประวัติการณ์ที่ปรากฏขึ้นภายหลังที่ท่านได้ถึงอนิจกรรมไปก่อนหลายสิบปี คือท่านมีเขยเป็นผู้สำเร็จราชการ

แทนพระองค์ ๓ คน ซึ่งได้แต่งตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับเดียวกันบ้าง และต่างฉบับกันบ้าง คือ

(ก) โดยมติของสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕

๑. เจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม) บุตรเขยที่เป็นสามีท่านผู้หญิงตลับ (ท.จ.ว.) บุตรีของพระยาไชยวิชิต ฯ (นาค) กับคุณหญิงนวล

๒. นายปรีดี พนมยงค์ หลานเขยที่เป็นสามีท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์ (ท.จ.ว.) บุตรีของพระยาชัยวิชิตวิศิษฐ์ธรรมธาดา (ขำ) กับคุณหญิงเพ็ง

(ข) ตามระบบที่คณะรัฐประหาร ๒๔๙๐ ได้ตั้งขึ้นและระบบภายหลังรัฐประหารนั้น

ท่านผู้นี้คือกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร (พระองค์เจ้าธานีนิวัติ) หลานเขยที่เสกสมรสกับหม่อมประยูร โสณกุล ณ อยุธยา (ท.จ.ว.) ธิดาของเจ้าพระยายมราช กับคุณโตน้องสาวท่านผู้หญิงตลับ

กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากรได้รับแต่งตั้งเป็นอภิรัฐมนตรี ทำหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามรัฐธรรมนูญแห่งพระราชอาณาจักร ฉบับ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ ซึ่งมีฉายาว่า "รัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่ม" ซึ่งคณะรัฐประหาร ๘ พ.ย. ๒๔๙๐ ได้สถาปนาขึ้น

ต่อมาใน พ.ศ.๒๔๙๔ รัฐสภาแห่งรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ (บัญญัติขึ้นโดยรัฐสภาแห่งรัฐธรรมนูญฉบับ ๙ พ.ย. ๒๔๙๐) นั้น ได้แต่งตั้งกรมหมื่นพิทยลาภ ฯ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ แต่ในเดือนพฤศจิกายน ๒๔๙๔ จอมพลผิน ชุณหะวัณ กับนายทหารรวม ๘ นายได้ทำรัฐประหารที่เรียกว่า "รัฐประหารทางวิทยุกระจายเสียง" ล้มรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ แล้วจอมพล ป. พิบูลสงคราม รักษาการณ์ในตำแหน่งผู้สำเร็จราชการ ฯ ต่อมา พ.ศ. ๒๕๐๖ กรมหมื่นพิทยลาภ ฯ ได้ทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ระหว่างที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสด็จประพาสญี่ปุ่น

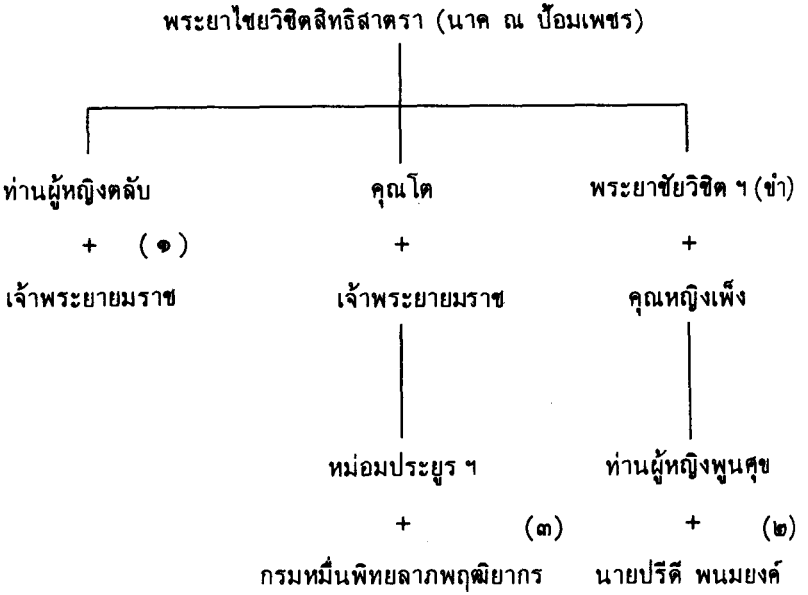

(๑) เคยเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในรัชกาลที่ ๘
(๒) เคยเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในรัชกาลที่ ๘
(๓) เคยเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในรัชกาลปัจจุบัน

มูลนิธิ ปรีดี พนมยงค์

พิมพ์ที่

บริษัท วิศิษฏ์สรอรรถ จำกัด

302/15-17 ถ.รัชดาภิเษก สี่แยกสุทธิสาร

กรุงเทพฯ 10310 โทร.5381922

เมื่อไม่นานมานี้ คุณสมบัติ เบญจศิริมงคล
นายกสมาคมนักเรียนไทยในสหพันธรัฐเยอรมัน และคุณเสาวนีย์ ลิมมานนท์
ประธานนักเรียนไทยในประเทศฝรั่งเศส
ได้ขอให้ข้าพเจ้าเรียบเรียงชีวประวัติย่อของข้าพเจ้า
เพื่อจะนำไปเสนอในที่ประชุมนักเรียนไทยในแต่ละประเทศนั้นให้ทราบ
ไว้ก่อนที่จะได้อ่านรายละเอียดเกี่ยวกับชีวิตและการงานของข้าพเจ้า
และภรรยาทุก ๆ ตอน ข้าพเจ้ายินดีสนองคำขอร้องนั้น
เพื่อให้ท่านผู้อ่านทราบไว้เป็นเบื้องต้นก่อน

ปรีดี พนมยงค์